

PROGRAM
EKONOMSKIH
REFORMI 2019-2021

Januar, 2019

Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosovo
Qeveria –Vlada–Government

PROGRAM EKONOMSKIH REFORMI 2019-2021

Sadržaj

SKRAĆENICE	5
1. OPŠTI OKVIR POLITIKE I CILJEVI	6
2. MAKROEKONOMSKI OKVIR.....	11
2.1. EKONOMSKA KRETANJA I PROJEKCIJE U INOSTRANSTVU.....	11
2.2. NAJNOVIJA KRETANJA U KOSOVSKOJ EKONOMIJI	13
2.2.1. POSLOVNA KLIMA.....	14
2.2.2. ZAPOŠLJAVANJE, PRODUKTIVNOST I PLATE.....	15
2.3. SREDNJOROČNI MAKROEKONOMSKI SCENARIJO	17
2.3.1. PROJEKCIJE NACIONALNIH RAČUNA	17
2.3.2. MONETARNA I POLITIKA DEVIZNOG KURSA I INFLACIJA	19
2.3.3. SPOLJNI SEKTOR I NJEGOVA SREDNJOROČNA ODRŽIVOST	20
2.3.3.1. IZVOZ ROBE, PROCJENE ZA 2018 I PROJEKCIJE ZA 2019-2021	20
2.3.3.2. UVOZ ROBE, PROCJENE ZA 2018 I PROJEKCIJE 2019-2021	22
2.3.3.3. TRGOVINA USLUGA, PROCENE 2018 I PROJEKCIJE 2019-2021.....	23
2.4. TEKUĆI RAČUN, PROCENE 2018 I PROJEKCIJE 2019-2021	23
2.4.1. FINANCIRANJE TEKUĆEG RAČUNA, PROCENE 2018 I PROJEKCIJE 2019-2021	24
2.5. FINANSIJSKI SEKTOR	25
2.6. ALTERNATIVNI SCENARIJI I FISKALNI RIZICI	28
2.6.1. FISKALNI RIZICI I RAZVOJNI POTENCIJALI, 2019- 2021.....	29
3. FISKALNI OKVIR.....	33
3.1. STRATEGIJA POLITIKA I SREDNJOROČNI CILJEVI	33
3.2. REALIZACIJA BUDŽETA TOKOM 2018	34
3.3. SREDNJOROČNA PROJEKCIJA BUDŽETA.....	36
3.3.1. PROJEKCIJA BUDŽETSKIH PRIHODA	37
3.3.2. PROJEKCIJA BUDŽETSKIH RASHODA	40
3.3.3. PROJEKCIJA RASHODA ZA SEKTORE BUDŽETSKE POLITIKE	41
3.3.4. PROJEKCIJA RASHODA PO EKONOMSKIM KATEGORIJAMA.....	42
3.4. STRUKTURNI FISKALNI BALANS	44
3.5. NIVO I ANALIZE ZADUŽIVANJA, ANALIZA NAREDNIH OPERACIJA I PRILAGOĐAVANJE TOKOVA I ZALIHA	46
3.5.1. POTENCIJALNE OBAVEZE	47
3.6. ANALIZA OSETLJIVOSTI I POREĐENJE SA PRETHODNIM PROGRAMOM.....	47
3.6.1. UPOREĐIVANJE SA PRETHODNIM PROGRAMIMA	48
3.7. FISKALNO UPRAVLJANJE I BUDŽETSKI OKVIRI.....	48

3.8. ODRŽIVOST JAVNIH FINANSIJA	48
4. PRIORITETI STRUKTURNIH REFORMI ZA PERIOD 2019-2021	51
4.1. IDENTIFIKACIJA KLJUČNIH PREPREKA ZA KONKURENTNOST I INKLUZIVNI RAST	51
4.2. REZIME REFORMSKIH PRIORITETA	53
4.3. ANALIZA PO OBLASTIMA I PRIORITETIMA STUKTURNE REFORME.....	55
4.3.1. REFORME TRŽIŠTA ENERGETIKE I TRANSPORTA	55
4.3.2. RAZVOJ SEKTORA (POLJOPRIVREDA, INDUSTRIJA I USLUGE).....	59
4.3.3. POSLOVNO OKRUŽENJE I SMANJENJE NEFORMALNE EKONOMIJE.....	65
4.3.4. ISTRAŽIVANJE I RAZVOJ, INOVACIJE (IRI) I DIGITALNA EKONOMIJA	71
4.3.5. REFORME KOJE SE ODOSE NA TRGOVINU.....	75
4.3.6. OBRAZOVANJE I VEŠTINE	78
4.3.7. ZAPOŠLJAVANJE I TRŽIŠTE RADA	83
4.3.8. SOCIJALNA INKLUZIJA, SMANJENJE SIROMAŠTVA I JEDNAKE MOGUĆNOSTI	85
5. BUDŽETSKE IMPLIKACIJE STRUKTURNIH REFORMI	88
6. INSTITUCIONALNA PITANJA I UKLJUČENOST ZAINTERESOVANI H STRANA..	89
ANEKS 1: TABELE.....	90
ANEKS 2: IZVEŠTAJ O PROCESU KONSULTACIJA	125
ANEKS 3: UPOREĐIVANJE SA PRETHODNIM PROGRAMIMA.....	140
ANEKS 4 KLAUZULA INVESTICIJA	141
ANEKS 5: LISTA KLJUČNIH INDIKATORA UČINKA	144
Figure 1. Godišnji rast BDP-a u %	11
Figure 2. Inflacija.....	12
Figure 3. Struktura BDP-a u 2017 i 2018 godini, nominalne vrednosti u milionima evra.....	13
Figure 4. Nivo cena na Kosovu u %	13
Figure 5. Doprinos razmjenjive I nerazmjenjive inflacije u ukupnoj stopu inflacije	14
Figure 6. Pokazatelj poslovne klime (PPK), po tačkama	14
Figure 7. Bilansi procenjivanja trenutnog stanja u poslovnim sektorima (zajedno sa pokazateljem za poslovnu klimu i realan rast BDP-a)	15
Figure 8. Prosečna bruto plata, u evrima	17
Figure 9. Doprinos u realnom rastu BDP-a.....	18
Figure 10. Sektorski doprinos u povećanju BDP-a u procentnim poenima	19
Figure 11. Predviđanja mesečnog IPC-a (zajedno sa primenjenom i prilagođenom sezonskom komponentom).....	20
Figure 12. Diversifikacija izvoza prema Herfindal-Hirschman indeksu.....	21
Figure 13. Indeks otvaranja tržišta, poređenje sa zemljama regiona i evrozone	24
Figure 14. Struktura DSI po sektorima	24
Figure 15. Pozicija Međunarodnih Investicija (PMI) na kraju perioda, u milionima evra.....	25
Figure 16. Rast privatnog sektora	26
Figure 17. Upoređivanje osnovnih scenarija: PER 2018. naspram PER 2019.....	29

Figure 18. Alternativni scenariji, realno povećanje BDP-a, u %	31
Figure 19. Trend poreskih prihoda 2006-2021	38
Figure 20. Trend poreskih prihoda i odnos sa ekonomskim pokazateljima 2006 – 2021	39
Figure 21. Trenutni i potencijalni BDP, TM1/2011-TM2/2018	45
Figure 22. Rezultati osnovnog scenarija	49
Figure 23. Analiza scenarija: Smanjenje trajnog rasta BDP-a za 1 p.p (slika sa leve strane) i smanjivanje bankarskog bilansa sa 4.5% na 3% BDP-a (slika sa desne strane)	50
Table 1. Glavni globalni pokazatelji	12
Table 2. Glavni pokazatelji tržišta rada	15
Table 3. Produktivnost rada i Troškovi po jedinici radne snage – TJRS	16
Table 4. Predviđanja izvoza robe u srednjoročnom periodu	20
Table 5. Geografski sastav izvoza u '000 evra	21
Table 6. Prognoza za uvoz robe u srednjoročnom periodu	22
Table 7. Učešće uvezene robe u ukupnom uvozu	22
Table 8. Geografski sastav uvoza, u '000 evra	22
Table 9. Prognoza za uvoz-izvoz usluga u srednjoročnom periodu	23
Table 10. Prognoza uvoza-izvoza, deficita tekućeg računa u srednjoročnom periodu	23
Table 11. Alternativni makro-fiskalni scenariji	33
Table 12. Aktivnosti Centralne vlade, u milionima evra	36
Table 13. Srednjoročna projekcija budžetskih prihoda 2019-2021, u milionima evra	37
Table 14. Struktura budžetskih prihoda kao % BDP-a	40
Table 15. Rashodi po ekonomskim kategorijama 2019-2021, u mil. evra	42
Table 16. Elastičnost poreskih prihoda prema BDP-u	45
Table 17. Bilans budžeta, korigovani budžetski bilans, ciklična komponenta bilansa i jaz u produktivnosti	45
Table 18. Ukupan državni dug, u milionima evra (osim ako nije drugačije naznačeno)	46
Table 19. Državne garancije do kraja 2017	47
Table 20. Rezultati alternativnih scenarija u glavnim fiskalnim pokazateljima	47

Skraćenice

PPRR	Program Poljoprivrednog i Ruralnog Razvoja	MTI	Ministarstvo trgovine i industrije
CBK	Centralna Banka Kosova	NSR	Nacionalna strategija za razvoj
CEFTA	Sporazum Centralne Evrope o Slobodnoj Trgovini	NIK	Nacionalni investicioni komitet
USIS	Upravljanje Slučajeva i Informativni Sistemi	NKK	Nekvalitetni Krediti
IPC	Indeks potrošačkih cena	NPSSU	Nacionalni Program za Sprovođenje SSU
DEJP	Departman za Ekonomsku i Javnu Politiku(MF)	OECD	Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj
JUD	Jedinica za Upravljanje Duga (MF)	OG	Proizvodni jaz
EBOR	Evropska banka za obnovu i razvoj	KSP	Kancelarija za strateško planiranje
EC	Evropska Komisija	KAP	Kosovska agencija za privatizaciju
EE	Energetska efikasnost	JPP	Javno-privatno partnerstvo
EIB	Evropska Investiciona Banka	JTFO	Javni troškovi i finansijska odgovornost
EU	Evropska Unija	UJF	Upravljanje javnim finansijama
SDI	Strane Direktne Investicije	PJF	Pregled Javnih Finansija
GDP	Bruto Domaći Proizvod	PTK	Pošta i telekomunikacije Kosova
VK	Vlada Kosova	RE	Obnovljiva energija
IKT	Informaciona i Komunikaciona Tehnologija	SRS	Savet za regionalnu saradnju
MIP	Međunarodna Investiciona Pozicija	IRI	Istraživanje, razvoj i inovacije
IMF	International Monetary Fund	SSU	Sporazum o stabilizaciji i udruživanju
RPNI	Registar Prava Nepokretne Imovine	ASK	Agencija za Statistiku Kosova
KIESA	Kosovska agencija za investicije i podršku preduzećima	SEE	Jugoistočna Evropa
PKK	Privredna komora Kosova	SEETO	Transportna Opservatorija Jugoistočne Evrope
KFGK	Kosovski Fond Garancija Kredita	MSP	Mala i srednja preduzeća
KPŠT	Kosovski Penzioni Štedni Trust	SPP	Single Project Pipeline
KODE	Kosovska Digitalna Ekonomija	PAK	Poreska Administracija Kosova
KOSTT	Kosovski Sistem Transmisije i Tržišni Operator	TE	Termoelektrana
ARS	Anketa o radnoj snazi	USAID	Američka agencija za međunarodni razvoj
ZUJFO	Zakon o upravljanju javnim finansijama i odgovornosti	VAT	Porez na dodatu vrednost
MPŠRR	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja	VECM	Vector Error Correction Model
MONT	Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije	SB	Svetska banka
MF	Ministarstvo finansija	VG	Vladin Godišnji Plan Rada
SOR	Srednjoročni okvir rashoda	NPPSS P	Nacionalni Program za Provedbu sporazuma o Stabilizaciji i Pridruživanju

1. OPŠTI OKVIR POLITIKE I CILJEVI

Proces izrade Programa za reforme u ekonomiji (PRE) 2019-2021 predvođen je od strane ministra finansija kao nacionalni koordinator, i koordiniran je od strane Ministarstva finansija, Kancelarije za strateško planiranje (KSP) unutar Kancelarije premijera, kao i koordinatori kampanja iz resornih ministarstava. Koordinatorima su održavali redovne sastanke kako bi diskutovali o sadržaju mera, njihovu usklađenost sa relevantnim strateškim dokumentima i preporukama politika koje su proizašle iz ekonomskog i fiskalnog dijaloga sa Evropskom komisijom.

Međuministarske radne grupe su se sastale kako bi osigurale da kratkoročne aktivnosti iz PRE-a su obuhvaćene u Godišnjem planu rada Vlade (GPRV) za 2019 godinu i usklađene su sa Nacionalnim planom za sprovođenje SSP-a (NPSSSP) i Agendom evropskih reformi (ERA), kao i sa predlogom budžeta za 2019 godinu. KSP, u saradnji sa koordinatorima iz relevantnih oblasti, je osigurala da su većina mera direktno povezana sa Nacionalnom strategijom za razvoj i Vodičem za njeno sprovođenje.

Vlada ostaje posvećena očuvanju stabilnog makroekonomskog okruženja, podsticanju ekonomskog rasta i boljoj perspektivi zapošljavanja. Opšti okvir politika za PRE predstavlja kombinaciju: (1) fiskalnih politika zasnovanih na pravilima koje su orijentisane na stabilnost javnih finansija u raspoloživom fiskalnom prostoru, u podršci ekonomskog rasta kroz kapitalne investicije, povećanju finansiranja za prioritetne oblasti i poreskih olakšica za domaće proizvođače; i (2) prioritetnih strukturnih reformi koje se bave glavnim preprekama za ekonomski razvoj, u podršci razvoju konkurentnih ekonomskih sektora i obezbeđuju da je ekonomski rast sveobuhvatan i da ima za cilj povećanje blagostanja.

Fiskalne politike predviđene u PRE-u i SOR-u, podržavaju ekonomski rast i agendu strukturnih reformi, osiguravajući da troškovi za javne investicije ostaju preko 10% BDP-a i da osim poboljšanja transportne infrastrukture, uključuju investicije u obrazovne i zdravstvene ustanove, poljoprivredi i ruralnom razvoju, navodnjavanju i tretman otpadnih voda. Takođe, predlog budžeta za 2019 godinu obuhvata suštinsko povećanje finansiranja za prioritetne oblasti: reformu pravosuđa, i podizanje kvaliteta obrazovanja i zdravstva.

Kutija 1. Odgovor na ciljne političke smernice usvojen od strane Ekonomskog i Finansijskog Dijaloga u maju 2018

1. “[1.A.]Povećati institucionalne kapacitete i osigurati adekvatno osoblje u Ministarstvu finansija u cilju poboljšanja makro-fiskalnog planiranja, predviđanja i procena fiskalnog uticaja. [1.B.]Takođe pripremiti dokumenat sa opcijama o formiranju nezavisnog organa za fiskalni nadzor o daljim konsultacijama sa zainteresovanim stranama, uključujući EU”

[1.A.] Tokom 2018 godine, Ministarstvo finansija je preduzelo konkretne mere za jačanje postojećeg kadrovskog kapaciteta za makro-fiskalno planiranje zasnovano na dokazima i makrofiskalni model Ministarstva finansija. Zaposleni su takođe obučeni za procjenu fiskalnog uticaja političkih i zakonodavnih nove inicijativa vlade, kao i na integraciju ovih procjena kao dio predviđanja budžetskih prihoda. Ex-post evaluacija promene fiskalne i trgovinske politike je završena po prvi put, i kao rezultat procjene, ažurirana je prognoza prihoda, uključujući ažuriranje procjene fiskalnog uticaja Sporazuma o Stabilizaciji i Pridruživanju u srednjo ročni period.

Dokumentacija projekcija budžetskih prihoda u nacrtu budžeta za 2019 značajno se poboljšala, sa jasnom podjelom između prihoda određenih makroekonomskom promjenom poreskih osnovica i ciljeva za smanjenje poreznog duga. Takođe, po prvi put, ažuriranje makro-fiskalnih projekcija je integrisano kao dodatak nacrtu Zakona o budžetskim izdvajanjima. Razvijen je novi model za analizu održivosti duga, na kojem su informisani i makro-fiskalni okvir i plan ekonomske reforme.

Tokom 2018 godine, Ministarstvo finansija je zapošljavalo tri dodatna službenika, čija je primarna odgovornost podrška postojećeg osoblja u sastavljanju projekcija i ekonomskih i fiskalnih analiza. Tokom 2019 godine, Ministarstvo finansija planira da zaposli dodatno dva službenika (sa brojem osoblja u šest ekonomista) u cilju daljeg jačanja kapaciteta makroekonomske jedinice i da osigura dovoljan kontinuitet čak i u slučaju kretanja osoblja u budućnosti.

Uz pomoć USAID-a, kao i Vlade Luksemburga i Svjetske Banke, obezbijeđena je obuka osoblja za ključne ekonomske i statističke koncepte, kao i za korištenje modela za makrofiskalno planiranje i prognoziranje. Kao rezultat obuke, osoblje MF je spremno da samostalno radi sa makroekonomskim modelom i sastavi makrofiskalne projekcije za izgradnju budžeta.

[1.B.] Nakon jačanja kapaciteta makroekonomske jedinice, ministar finansija je 2018 godine donio odluku o osnivanju radne grupe koja je započela rad na izradi studije koja će identificirati opcije za stvaranje nezavisnih mehanizama fiskalnog nadzora. Ove opcije će se dalje razmatrati sa zainteresovanim stranama, uključujući i Evropsku komisiju. Radna grupa uključuje predstavnike MF, ZK, CBK, ASK, MRSZ, MPŠRR i predstavnika civilnog društva.

2. “[2.A.] Završiti proces sertifikacije ratnih veterana kao i riklasifikaciju u cilju smanjenja troškova penzijske šeme ratnih veterana u skladu sa trenutnim zakonodavstvom. [2.B.] Ojačati institucionalne kapacitete na centralnom i lokalnom nivou upravljanja za planiranje višegodišnjih investicija i pripremu i upravljanje investicionim projektima radi poboljšanja izvršenja kapitalnih troškova ”

Formirana je Posebna komisija za kategorizaciju veterana. Ova Komisija je već pripremila poslovnik o radu komisije, međutim, ovaj poslovnik još uvek nije potpisan od strane Vlade Kosova.

3. “[3.A.] Centralna banka treba da nastavlja da širi svoje analitičke instrumente razvijajući upitnike o inflatornim očekivanjima. [3.B.] Takođe, osigurati da Centralna banka ne postane "de facto" finansijer Vlade Republike Kosovo kupovinom hartija od vrednosti koje izdaje Vlada. [3.C.] Dalje, otkriti pravne i institucionalne faktore koji ometaju pristup u finansiranju MSP-a i [3.D.] da pažljivo prate rast kreditiranja za domaćinstava. [3.E.] Završiti okvir za upravljanje krizama i vanrednim intervencijama za banke u cilju jačanja i stabilnosti bankarskog sektora.”

[3.A.] Što se tiče dizajna istraživanja, Centralna Banka Kosova (CBK) je započela razgovore sa finansijskim institucijama, koje se procenjuju da imaju potrebnu stručnost u razvoju cenama predviđanja jer su primarni izvor podataka iz privatnog sektora kroz svoje kreditne aktivnosti. Ovaj proces se očekuje da bude završen do kraja 2019 godine. U međuvremenu, kao prelazno rešenje, CBK se konsultovao instrumente na raspolaganju, što može uskladiti inflatornih očekivanja, ali ne zamenite ih dobiti iz upitnika posebno dizajniranih za mjerenje inflatornih očekivanja. Primenom autoregression modela za prognoziranje inflacije (ARIMA), CBK je čini napore za predviđanje inflacije u kratkom roku, na osnovu njegovog ponašanja u prošlosti. Kao i u većini istraživanja na inflatorna očekivanja sprovedenim u susednim zemljama, većina ispitanika (preduzeća ili kupci) odgovor na pitanje u vezi sa očekivanjima za inflaciju na 3, 6 i 12 meseci da "će inflacija ostati

nepromenjena od prethodnog perioda, “potvrđujući da su inflatorna očekivanja prilagodljiva. Čak i u slučaju Kosova, istraživanje koje je sproveda Privredna komora u pogledu poslovne klime smatra da više od 70% anketiranih preduzeća odgovorila na ovaj način. U tom smislu, projekcije koje proističu iz autoregression modela može da obezbedi pouzdane signale o inflatornih očekivanja s obzirom da model performanse inflacije na svom ponašanju u prošlosti

[3.B.] Investicije CBK-a su regulisane Zakonom o Centralnoj Banci Republike Kosovo i Politikom unutrašnjih investicija CBK-a, koja ulaže i blisko prati izloženost. CBK ima pravo da kupuje, drži i trguje hartijama od vrednosti na sekundarnom tržištu, koje izdaje i garantuje Republika Kosovo. Državne hartije od vrednosti kupuju se direktno od glavnih trgovaca, komercijalnih banaka, raspoloživih i voljnih da trguju hartijama od vrednosti po određenim cenama.

[3.C.] Poslednjih godina, kroz efikasnu implementaciju reformi zakonodavnih i regulatornih reformi, Kosovo je značajno doprinelo smanjenju barijera koje ometaju pristup kreditima. Konkretno, napredak ostvaren u smislu privatnih izvršitelja i izmjene Zakona o izvršnom postupku u vezi sa zaplenom bankovnog računa i ubrzanim postupkom za prodaju kolaterala kroz operacije, imao je pozitivan uticaj na ponudu kredita za privatni sektor takođe omogućila je bankama da olakšaju dva veoma važna aspekta pristupa finansijama, naime olakšavanje zahtjeva za kolateralom, koji su bili previsoki do kasno i smanjenje kamatnih stopa na kredite.

Bankarski sektor je zabeležio stabilan rast od početka rada ovog sektora na Kosovu. U septembru 2018, odnos kredita / BDP bio je oko 40.1%, što je nivo finansijskog posredovanja na Kosovu približio bezbednim koracima ka prosečnom odnosu zemalja u regionu koje se kreću oko 55%. Od septembra 2018 godine, godišnji rast kredita iznosio je 11.4% (slično povećanje u odnosu na 10.2% zabilježeno u prethodnoj godini). Krediti privredi bilježe godišnji rast od 11.6% (9.0% u septembru 2017godine), dok krediti stanovništvu bilježe godišnji rast od 11.3%, što pokazuje usporavanje u odnosu na isti period prethodne godine (12.2% na Septembar 2017).

[3.D.] Kao što se vidi gore, konkurencija u bankarskom sektoru i okruženje niske kamatne stope pogodovalo je snažnijem rastu kredita privredi u odnosu na kredite stanovništvu. Međutim, novi krediti stanovništvu bilježe godišnji rast od 12.7%. Kvalitet tekućeg kreditnog portfolija je visok (2.8% ukupnog izvještaja NPK-a), a izgledi za glavne izvore finansiranja u ekonomiji su optimistični; međutim, CBK pažljivo prati stalni visok rast kreditiranja domaćinstava kroz svoj okvir makrobonitetne politike.

[3.E.]Što se tiče okvira za izuzetne intervencije (uključujući likvidaciju), CBK je finalizirala okvir i prvi nacrt odredbi primarnog zakonodavstva koji je izrađen i uključen u novi konačni nacrt Zakona o bankama. Sekundarno zakonodavstvo koje se sastoji od 12 propisa i odredbi za oporavak i poravnanje, kao i prvi nacrt Priručnika za rekonstrukciju, nagodbu i likvidaciju je završen i njegov konačni format će biti predmet odobrenja Zakona o bankama kao i Pravila za intervenciju izvanredno. Osim toga, CBK intenzivno radi na finalizaciji Okvira za upravljanje krizama, koji će uključivati pravni i institucionalni okvir svih aktera u smislu identifikacije i upravljanja krizama na nacionalnom i institucionalnom nivou.

4. “[4.A.]Usvojiti Zakon o energetske efikasnosti i uspostaviti Fond za energetske efikasnost. [4.B.] Usvojiti podsticaje za energetske efikasnost za privatni sektor i domaćinstava. [4.C.] Unaprediti rad

na deregulacije cena snabdevanja električnom energijom i završiti studiju u cilju usvajanja plana za postepeno prilagođavanje energetske tarifa u cilju odražavanja tekućih troškova.”

[4.A.] Zakon o energetskej efikasnosti je odobren od strane Skupštine i stupio je na snagu 2018 godine, imenovani su članovi Odbora direktora za Fond za Energetsku Efikasnost na Kosovu. Zakon predviđa period od 9 mjeseci za izradu internih propisa za funkcionisanje fonda. Planiranje je najkasnije do juna 2019 godine u funkcijama Fonda, čime se predviđaju prva ulaganja u projekte u proljeće 2020 godine.

[4.B.] Nakon izrade internih propisa za raspoređivanje fondova (juni 2019), fond u početku predviđa investicionu podršku u javnom sektoru i istovremeno održivost fonda i izradu inicijativa za energetsku efikasnost za privatni sektor i domaćinstvima.

[4.C.] Što se tiče deregulacije cijena snabdijevanja električnom energijom. Regulatorni ured za energiju usvojio je Vodič za liberalizaciju energetskeg tržišta na Kosovu. Na osnovu ovog vodiča predviđeni su koraci koji će biti preduzeti za deregulaciju cena za potrošače električne energije. Deregulacija cena je predviđena kao u nastavku:

- Potrošači priključeni na naponski nivo od 110kV su deregulisani tako da su predmet tržišnih cena,
- Potrošači priključeni na naponski nivo od 35 kV biće deregulisani najkasnije do 31 marta 2019 godine;
- Potrošači priključeni na naponski nivo od 10kv biće deregulisani najkasnije do 31 marta 2020 godine;

5. “[5.A.] Usvojiti novu strategiju i plan akcije 2019-2022 za suzbijanje sive ekonomije koji treba da sadrži kvalitativne i kvantitativne ciljeve.”

[5.A.] Radna grupa je uz pomoć spoljnog eksperta angažovanog od strane kancelarije EU izradila nacrt nove strategije i akcionog plana 2019-2022 za borbu protiv neformalne ekonomije, koja uključuje kvalitativne i kvantitativne ciljeve, dotični dokument je prošao fazu Međuinstitucionalne diskusije, radna grupa trenutno radi na pripremi dokumenta za slanje na javne konsultacije.

6. “[6.A.] Pratiti sprovođenje akcionog plana za zapošljavanje mladih i povećati delokrug aktivnih mera tržišta rada, posebno za žene. [6.B.] Sprovesti analizu neophodnih veština za identifikaciju prioritarnih sektora u cilju povezivanja sa revizijom stručnih profila i nastavnih planova i programa.

[6.C.] Upotrijebite neophodne korake za primenu opšte šeme zdravstvenih osiguranja. [6.D.] Povećati upis u predškolsko obrazovanje”

[6.A.] Akcioni plan za zapošljavanje mladih je usvojila vlada Kosova 4 januara 2018. Ovaj akcioni plan biće ponovo procenjen još tri puta tokom perioda važenja plana na osnovu pokazatelja koji su postavljeni na nivou specifičnih ciljeva. Specifični ciljevi u nekim slučajevima sadrže više od jednog pokazatelja, koji su u većini slučajeva merljivi pokazatelji, ali ima i određenih kvalitativnih pokazatelja. Pokazatelji su postavljeni kao srednjoročni ili dugoročni ciljevi, a osnova je postavljena za svaki cilj. Praćenje sprovođenja Akcionog plana treba da pomaže na poboljšanju izvršenja aktivnosti predviđenih u planu radi postizanja ciljanih rezultata. Glavni ciljevi ovog procesa su:

- Praćenje sprovođenja Plana aktivnosti;

- Praćenje postizanja Plana ciljeva;
- Mogućnost korekcije procesa na osnovu preporuka koje proizilaze iz informacija o procesu praćenja.

[6.B.] Uz podršku LuxDev, izvršena je analiza svih izveštaja u sektoru obrazovanja i stručnog osposobljavanja u vezi sa veštinama "Izveštaj istraživanju sekundarnih podataka u vezi sa sadašnjim publikacijama o sektoru obrazovanja i stručnog osposobljavanja na Kosovu", a takođe u saradnji sa GIZ-om je izrađen "Izveštaj o stanju pružalaca stručnog obrazovanja i osposobljavanja", gde su obuhvaćene škole, centri sa osposobljavanjem i privatne institucije. Postoje dva izveštaja koji obuhvataju potrebne podatke za sistem stručnog obrazovanja i osposobljavanja koji će služiti kao vodiči za izradu nastavnih planova i programa, ali i za druge politike kao što su investicije u opremu, obuke itd.

[6.C.] Što se tiče primene šeme opšteg zdravstvenog osiguranja, u procesu je kompletiranja amandmana na nacrt zakona o zdravstvenom osiguranju i administrativnog uputstva za utvrđivanje kriterijuma za oslobađanje doprinosa, participacija i drugih isplata zdravstvenog osiguranja građanima prema testu siromaštvo. Takođe će se u 2019 godini proširiti i informaciona platforma fonda zdravstvenog osiguranja, a kapacitet će se ojačati zapošljavanjem 48 novih radnih mjesta.

[6.D.] Tokom 2018 godine je licencirano 20 novih privatnih predškolskih institucija u kojima je smešteno 1,200 dece, a koje ujedno utiču na povećanje pohađanja predškolskog obrazovanja.

Koncept koji prethodi Zakonu o obrazovanju u ranom detinjstvu definiše ključne politike koje bi sledeći zakon trebalo da reguliše i razjasni tako da sistem predškolskog obrazovanja zadovoljava potrebne standarde koji su u skladu sa potrebama dece, za obrazovanje i negu u ranom detinjstvu. Koncept je prethodio Zakonu o obrazovanju u ranom djetinjstvu, koji je predviđen za izradu i usvajanje tokom 2019 godine.

Da bi se poboljšao kvalitet predškolskog obrazovanja, MONT radi na osnovni nastavni plan i program za obrazovanje u ranom djetinjstvu za djecu od 0-5 godina. Proces izrade ovog dokumenta podržali su domaći i međunarodni stručnjaci.

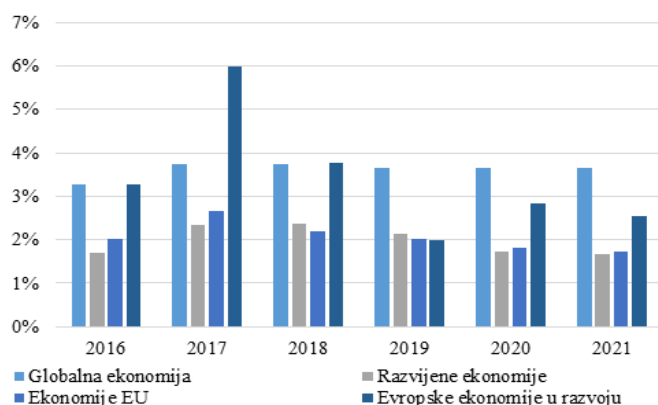
- U okviru povećanja broja objekata za uključivanje djece u predškolsko obrazovanje izgrađen je novi objekat u opštini Gnjilane kapaciteta do 120 djece. Takođe, u opštini Suva Reka, prazni prostori u okviru dve školske zgrade su prilagođeni za decu uzrasta 3-5 godina kao posebne odeljenja predškolske ustanove "Leptiri" u Suvoj Reci.
- Samo 24 nove privatne predškolske ustanove su licencirane za 2018 godinu, što podrazumijeva uključivanje oko 1,240 djece i koje utječu na povećanje pohađanja predškolskog obrazovanja.
- Postoji 10 predškolskih odeljenja (uključujući i decu od 5 godina), od kojih 4 u okviru novih osnovnih škola i u saradnji sa organizacijom Save the Children, otvoreno je 6 predškolskih odeljenja u ruralnim oblastima u ovim opštinama: Mitrovica, Klina, Đakovica, Peć, Uroševac.

2. MAKROEKONOMSKI OKVIR

2.1. Ekonomska kretanja i projekcije u inostranstvu

Nakon ubrzanog rasta globalne ekonomije koji je zabeležen u drugoj polovini 2017. godine, rast je usporen tokom prve polovine 2018. godine. Za razvijene ekonomije sada su očekivanja pesimističnija o tempu njihovog rasta, ali se očekuje da ekonomije u razvoju nastave sa ubrzanim rastom i u srednjoročnom periodu.

Figure 1. Godišnji rast BDP-a u %

Procenjuje se da će realan rast na svetskom nivou biti 3.7% u 2018 i 2019 godini, ali ovo očekivanje je za 0.2 procentna poena (p.p.) niža od onoga što je MMF predvideo u aprilu 2018¹. Ekonomski rast razvijenih ekonomija u 2018 biće veći od dosadašnjih kretanja, ili oko 2.4%, ali uz usporavanje na 2.1% u 2019. Prema MMF-u, očekuje se da će zaštitne mere koje su preduzete u trgovini imati negativne efekte na ekonomske

aktivnosti. Što se tiče dugoročnijih kretanja, ekonomski rast se očekuje da će pasti na 1.8% od 2020 godine; nakon završetka impulsa od fiskalnih podsticaja u SAD-u i usporavanja ekonomskog rasta u Kini. Predviđa se da će rast kasnije pasti na 1.4 odsto, obzirom da povećanje stanovništva radnog uzrasta nastavlja da opada u razvijenim zemljama, dok rast produktivnosti na globalnom nivou i dalje se uglavnom sporo kreće.

Ekonomija EU² ušla je u manje dinamičan razvojni period nakon pet godina stalnog rasta. Predviđa se da će realni rast BDP-a u EU 2.0% u 2019 godini, dok se u 2020 i 2021 godini predviđa rast od 1.9% i 1.8%, respektivno. Generalno gledano, inflacija u eurozoni predviđa se da će se povećati sa 1.5% u 2017, 1.8% u 2018 i 2019 godini, kao i na umjeren rast u 2020 za 1.6%. Realni rast u evrozoni predviđa se da bude 1.9% na 2019, i 1.7% na 2020. Rast izvoza (roba i usluga) je ključni faktor za nastavak ekonomske ekspanzije evrozone. U 2019 godini predviđa se da će rast izvoza u evrozoni ostati stabilan na 3.9% (3.8% u 2018) i da će se usporiti na 3.6% do 2020 godine. Utjecaj uvoznih tarifa koje EU implementira kao odgovor na američke tarife za čelik i aluminij se očekuje da će biti veoma mali zbog male težine na uvoz tih proizvoda. Uslovi na tržištu rada u eurozoni nastavljaju da se poboljšavaju. Stopa nezaposlenosti se očekuje da će pasti od 8.4% u 2018 na 7.5% na 2020³.

Njemačka očekuje se da će imati niži rast od prosjeka EU za 2019 godinu, au skladu sa očekivanjima do 2020 godine, očekuje se da će iznositi 1.8% u 2018 i 1.9% u 2019 godini, dok se u 2020 godini očekuje da će iznositi 1.6%. Tržište rada će nastaviti da se poboljšava u srednjoročnom periodu. Očekuje se da će rast privatne potrošnje dostići maksimum u 2019 godine, koji će biti veći u razvijenim zemljama eurozone, vođen mjerama fiskalne podrške.

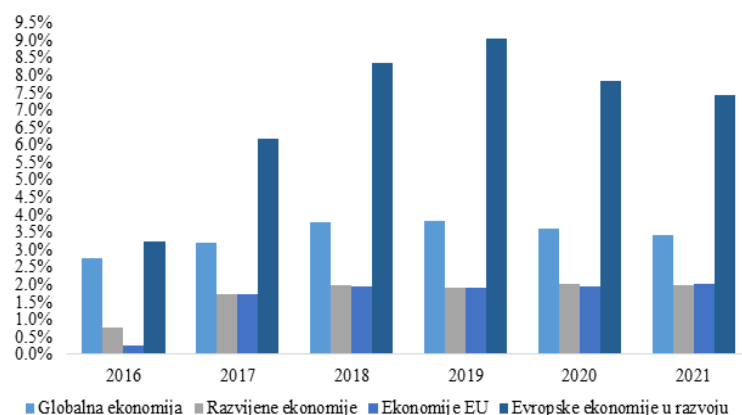
¹ World Economic Outlook 2018

² EU Economic Forecast Autumn 2018

³ EU Economic Forecast Autumn 2018

Švajcarska - Predviđa se da će ekonomski rast iznositi 3% u 2018 godini, uz usporavanje na 2% do 2020 godine, iako će biti iznad prosjeka u posljednjoj deceniji (oko 1.5% godišnje). Očekuje se da će neto izvoz i dalje ostati glavni doprinos rastu. Očekuje se da će se sadašnji nivo kamatnih stopa, koji podržava finansiranje fiksnih i građevinskih investicija, nastaviti u srednjem roku. Očekuje se da će inflacija biti oko 1% tokom predviđanog perioda.

Figure 2. Inflacija

Međunarodne cene roba⁴ su povećane sa 3.3% tokom perioda februar-avgust 2018 godine, uglavnom kao rezultat viših cena energije. Indeks energije po podacima MMF-a, je povećan za 11.1%. Cene hrane su pale za 6.4%, dok indeks cena metala je zabeležio pad od 11.7%.

Od sredine 2017 godine, većina neprehrambenih proizvoda je zabeležila povećanje cena. Najnaglašenije je bilo povećanje cena nafte – od oko 30 dolara

za barel u junu 2017 na preko 76 u junu 2018 godine, ili povećanje od 70%. Ovaj nivo (najviši od novembra 2014) odražava pad proizvodnje u Venecueli, neočekivani pad proizvodnje u Kanadi i Libiji, i pad iranskog izvoza nakon sankcija SAD. Cene su pale na oko 71 dolara za barel do avgusta, nakon odluke OPEC-a i izvoznika nafte koji nisu članovi OPEC-a (uključujući Rusiju) za povećanje proizvodnje nafte.

Međutim, očekuje se da će ovaj rast cena nafte biti stabilizovan tokom srednjoročnog perioda zbog veće globalne proizvodnje. Odražavajući se uglavnom na povećanje cena robe, koje se desilo u zadnje vreme, inflacija u 2018 godini se očekuje da će se povećati u zemljama u razvoju i u razvijenim zemljama. Prema MMF-u, u razvijenim ekonomijama, očekuje se da će se inflacija povećati do 2% u 2018 od 1.7% koliko je bilo 2017 godine. Ponderisana stopa inflacije u zemljama u razvoju i razvijenim zemljama, izuzev Venecuele, očekuje se da će porasti na 5.0% u 2018 godini, od 4.3% koliko je bilo 2017. U evrozoni, predviđa se da će se usklađeni indeks potrošačkih cena povećati sporim tempom do 2% tokom srednjoročnog perioda.

Table 1. Glavni globalni pokazatelji

	2018	2019	2020	2021
Svetski BDP	3.73	3.65	3.66	3.64
BPV u EU	2.03	1.88	1.65	1.55
Inflacija u EU	1.70	1.72	1.83	1.95
Kamatne stope - ECB ⁵	-0.3%	-0.2%	0.2%	
Cena nafte \$/za barel	69.38	68.76	65.73	63.10
Cena prehrambenih proizvoda indeks 2005	150.89	152.88	153.83	154.62
Cena nikla \$/ton	13,734.46	13,776.25	13,968.17	14,092.25
Cena cinka \$/ton	2,890.75	2,440.71	2,388.79	2,312.33
Cena olova \$/ton	2,293.41	2,139.25	2,147.50	2,147.50

⁴ Indeks cena robe, MMF, WEO oktobar 2018.

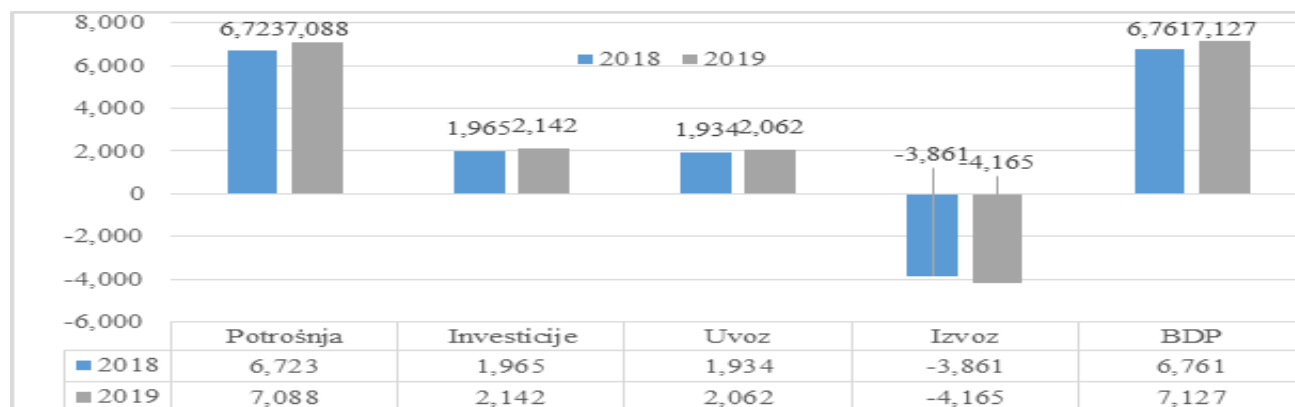
⁵ EU Forecast Autumn 2018

2.2. Najnovija kretanja u kosovskoj ekonomiji

Prema zvaničnim podacima Agencije za Statistike Kosova (ASK), BDP tokom perioda Januar-Septembar 2018 godine povećan za 4.1% (3.5% u 1TM, 4.7% u 2TM i 3.4% u 3TM). S druge strane, inflacija tokom 2018 je zabeležila rast od 1.1%, cene uvoza su povećane za 2% tokom perioda Januar-Septembar 2018 godine. Dok je deflator BDP-a smanjen za 0.1%.

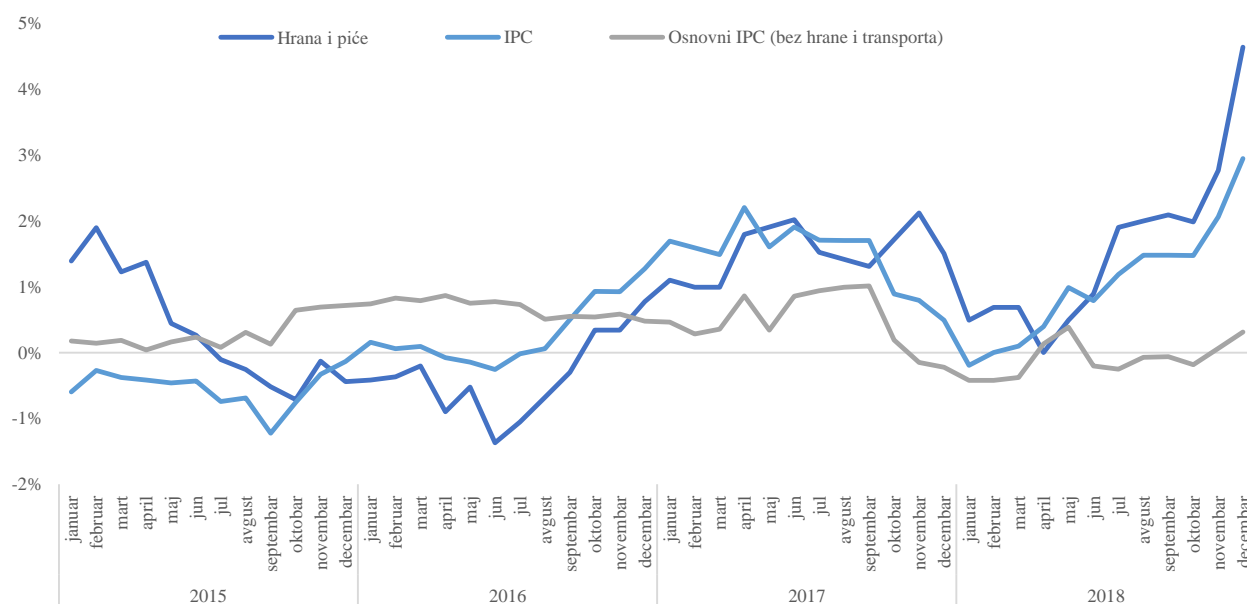
Procenjuje se da tokom perioda januar-septembar najveći doprinos u rastu BDP-a su dali potrošnja i investicije, (5.5 p.p. potrošnja i 3.7 p.p. investicije)

Figure 3. Struktura BDP-a u 2017 i 2018 godini, nominalne vrednosti u milionima evra

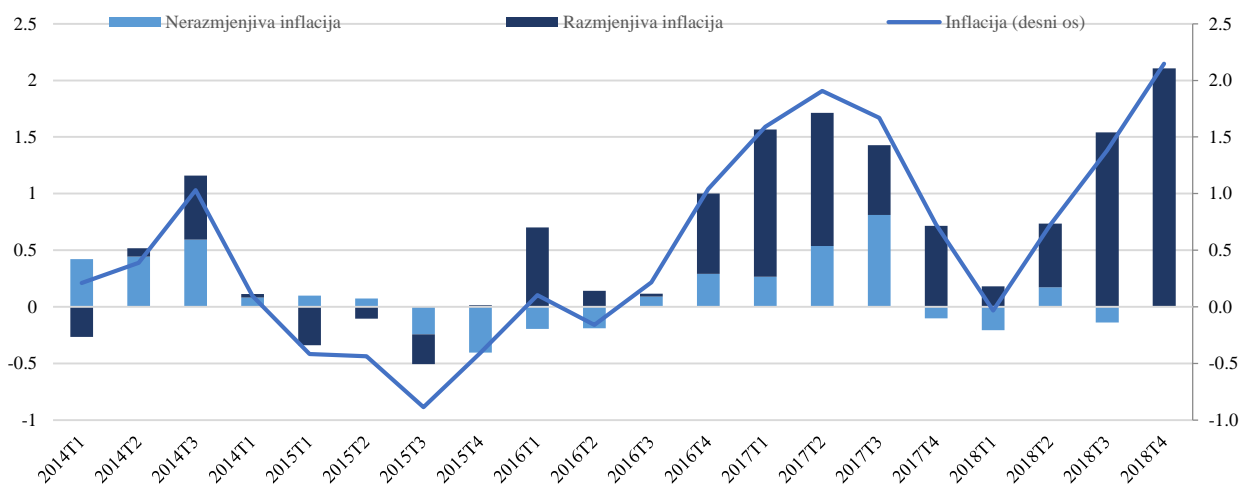
Potrošačke cene su se porasle sa 1.1% u 2018 godini, sa značajnim sezonskim povećanjem u poslednjim mesecima godine. Ovo povećanje se uglavnom odražava na rast cena prevoza sa 3.9%, koje su se povećale nakon rasta cijena goriva na svjetskim tržištima i rasta prehrambenih proizvoda (i bez-alkoholnih pića) za 1.6%, kao i rasta alkoholnih pića i duvana za 2.4%.

Figure 4. Nivo cena na Kosovu u %

Čak i kategorizacija ukupne inflacije razmjenjivog i nerazmjenjivog sektora podržava činjenicu da su kretanja cijena na međunarodnim tržištima dominirala performansom indeksa potrošačkih cijena na Kosovu. Kao što pokazuje grafikon 4, razmjenjiva inflacija je ona koja je dala ukupnu stopu inflacije tokom 2018 godine, dok je inflacija nerazmjenjivog sektora, koja mjeri inflatorne pritiske koji potiču iz domaće ekonomije, zanemarljiva i znatno manja. U prosjeku, ukupna inflacija od 1.05% u 2018 godini može se pripisati doprinosu razmjenjive inflacije.

Figure 5. Doprinos razmjenjive i nerazmjenjive inflacije u ukupnoj stopu inflacije

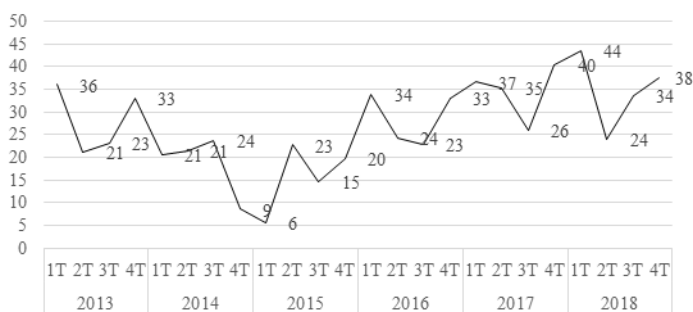

Izvor: ASK i kalkulacije jedinice za makroekonomiju

2.2.1. Poslovna klima

Na osnovu podataka Privredne komore Kosova, pokazatelj poslovne klime je zadržao isti nivo tokom 2018 godine u odnosu na prethodnu godinu. Rezultati pokazatelja poslovne klime prikazani su u donjem grafikonu gde se vidi da postoje značajne varijacije tokom tromesečja. Trenutna situacija preduzeća u sektoru građevine se pogoršala u 4TM, u odnosu sa istim periodom prethodne godine. S druge strane, ostali sektori su pokazali poboljšanje u odnosu sa istim periodu prošle godine.

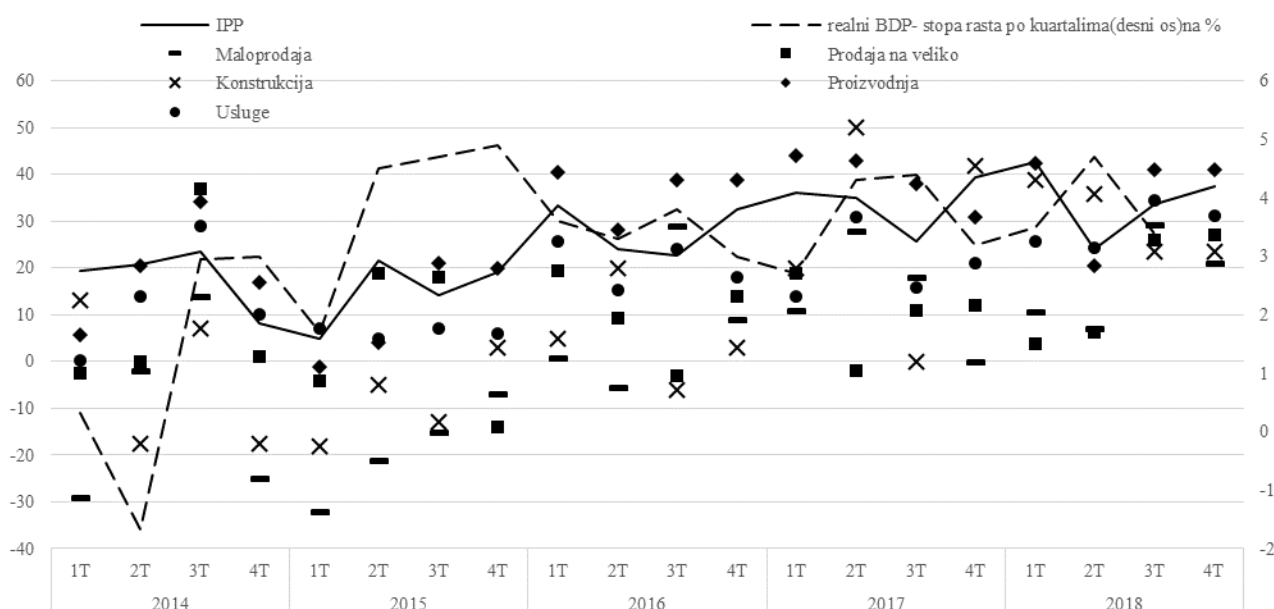
Figure 6. Pokazatelj poslovne klime (PPK), po tačkama

‘Bilans’ predstavlja razliku između procenta preduzeća koje su pozitivno procenjene i onih sa negativnom procenom prema trenutnoj poslovnoj klimi. Grafikon 5 prikazuje procenu trenutne situacije poslovnih sektora (‘Bilans’), tromesečni rast realnog BDP-a kao i opšte PPK. Na osnovu podataka prikazanih u grafikonu, ne vidi se korelacija između PPK-a i rasta BDP-a, što

otežava utvrđivanje kretanja ili sezonskog aspekta u pogledu kratkih vremenskih serija.

Figure 7. Bilansi procenjivanja trenutnog stanja u poslovnim sektorima⁶ (zajedno sa pokazateljem za poslovnu klimu i realan rast BDP-a)

Izvor: Izveštaj: "Nalazi poslovne klime na Kosovu u trećem tromesečju 2018. godine" PKK-a, ASK i analiza makroekonomske jedinice

Međutim, možemo videti da ovi podaci daju prikaz koji je u velikoj meri u skladu sa realnim kretanjima tokom poslednjih godina. Nedavna poboljšanja u KBI-u odražavaju bolje poslovno okruženje.

2.2.2. Zapošljavanje, produktivnost i plate

Tržište rada i dalje karakteriše visoka stopa neaktivnog stanovništva kao i niska stopa zaposlenosti stanovništva kao procenat. Prema Anketi o radnoj snazi koja je sprovedena od strane ASK-a, u 2017 godini broj stanovništva u radnoj snazi na Kosovu je iznosio 1.2 miliona ljudi, sa istim rodnom učešćem kakvo je bilo i ranije. Ipak, aktivna radna snaga (aktivna lica između 15 i 64 godina starosti) bila je 513,578 lica, od kojih samo 119,027 žena. Shodno tome, **stopa učešća u radnoj snazi (SURZ)**⁷ za žene je znatno niža od one za muškarce (20% i 65.3% respektivno), sa ukupnim SURZ-om koji je 2017 godine iznosio 42.8%, 4 procentnih poena više od 2016 godine.

Table 2. Glavni pokazatelji tržišta rada

Pokazatelj	2014	2015	2016	2017
Ukupno stanovništvo	1,811,521	1,757,843	1,771,604	1,793,466
Muškarci	911,131	888,231	896,466	900,827
Žene	900,390	869,612	875,138	892,639
Starost radno sposobnog stanovništva	1,202,489	1,176,147	1,184,529	1,200,165
Muškarci	600,481	594,262	598,639	604,443
Žene	602,008	581,885	585,890	595,722
Radna snaga	500,251	442,716	457,831	513,678
Muškarci	371,276	337,119	348,764	394,651
Žene	128,975	105,597	109,067	119,027
Zaposleno	323,508	296,940	331,761	357,095

⁶ Analiza je skraćena kako bi se prilagodila postojećoj seriji za tromesečni BDP koji je objavila ASK, a koji je dostupan samo za period TM1 2013 - 2018 TM4

⁷ Mereno kao radna snaga kao procenat ukupnog radno sposobnog stanovništva; tj. građani koji su zaposleni ili aktivno traže zaposlenje

	Muškarci	248,224	229,957	257,398	281,581
	Žene	75,284	66,983	74,363	75,514
Stopa učesća radne snage (SURS)		41.6%	37.6%	38.7%	42.8%
Stopa zaposlenosti		26.9%	25.2%	28.0%	29.8%
Stopa nezaposlenosti		35.3%	32.9%	27.5%	30.5%

Izvor: Anкета o radnoj snazi ASK-a 2017 (objavljena u junu 2018 godine)

Ukupno stanovništvo u 2017 godini je povećano za 1.2% u odnosu na 2016 godinu, što ujedno predstavlja povećanje za 1.3% radno sposobnog stanovništva u odnosu na prethodnu godinu. Tokom 2017 godine bilo je 357,095 zaposlenih (stopa zaposlenosti 29.8%), što predstavlja povećanje od oko 1.8 p.p. u odnosu na 2016 godinu.

Slično sa prethodnim godinama, tokom 2017 godine četiri glavne kategorije sa više od polovine ukupnog broja zaposlenih su bili: trgovina na malo i veliko (14.7%), proizvodnja (13.2%), građevina (12.9%) i prosveta(9.5%). Podaci pokazuju na značajne rodne razlike. Glavne kategorije u kojima rade muškarci su: proizvodnja, trgovina na veliko i malo, i građevina, dok su žene uglavnom zaposlene u prosveti, aktivnostima vezanim za zdravlje ljudi i socijalni rad, kao i trgovinu na veliko i malo. Treba naglasiti da tokom 2017 godine, broj zaposlenih žena sa osnovnom i srednjom školom je smanjen, dok broj žena sa završenim visokim obrazovanjem povećan.

Tabela 3 prikazuje podatke za produktivnost rada i troškove po jedinici radne snage (TJRS) za 2017 i 2016 godinu, gde "produktivnost rada" na nacionalnom nivou je povećan u odnosu na 2016 godinu, dok je TJRS zabeležio pad od 8.8% u 2016 na 3.6% u 2017.

Table 3. Produktivnost rada i Troškovi po jedinici radne snage – TJRS

Pokazatelj	2014	2015	2016	2017
Radno vreme nedeljno po osobi	40.8	41.0	41.3	42.0
Prosečna plata (ASK)	482.0	510.0	519.0	528.0
Broj radnih sati godišnje po licu	2,119.0	2,132.0	2,145.0	2,184.0
Zapošljavanje (ARS)	323,508	296,940	331,761	357,095
Nominalni BDP (u milion evra)	5,567.5	5,807.1	6,070.1	6,413.9
Ukupno radno vreme u zemlji (u milionima evra)	685.5	633.1	711.6	779.9
Produktivnost rada (evro po sat)	8.1	9.2	8.5	8.2
Ukupna nadoknada rada (u milionima evra)	1,817.2	1,817.3	2,066.2	2,262.6
JTR (odnos) ⁸	0.34	0.31	0.34	0.35
Produktivnost rada				
	12.0%	12.9%	-7.0%	-3.6%
JTR⁹				
	-0.7%	-6.9%	8.8%	3.6%

Izvor: ASK, analiza makro jedinice

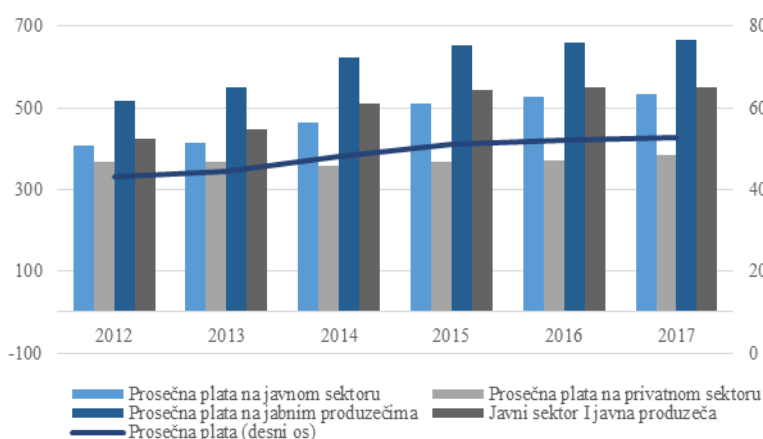
Upoređivanjem podataka ARS iz ASK-a iz 2017 sa onim iz 2016 godine, produktivnost rada na nacionalnom nivou zabeležio je povećanje 2017 nakon pada u 2016 godini. S druge strane, u vezi sa konkurencijom troškova, odnos (troškovi po jedinici radne snage) TJRS-a u 2017 godini je smanjen u poređenju sa prethodnom godinom. Takođe i broj zaposlenih je povećan za 7.6% u 2017 godini.

⁸ JTR- predstavlja odnos između ukupnog nadoknada rada sa nominalnim BDP

⁹ Predstavlja odnos JTR(odnos) tekuće godine sa prethodnom godinom

Predviđa se postepen rast zaposlenosti u srednjoročnom periodu. Stvaranja boljeg poslovnog okruženja u privatnom sektoru imaće pozitivan uticaj na aktivnost kompanija, povećavajući mogućnosti zapošljavanja. Takođe, očekuje se da će aktivne mere rada, koje su budžetirane prvi put za 2019 godine, proizvesti njihov pozitivan efekat.

Figure 8. Prosečna bruto plata, u evrima

Grafikon 8 prikazuje razlike između nivoa prosečne plate u javnom i privatnom sektoru na Kosovu. Tokom protekle dve godine, nivo plata je zabeležio blagi rast, ovo povećanje dolazi kao rezultat indeksiranja iskustva za plate u javnom sektoru. Međutim, treba naglasiti da poređenje između plata u javnom i privatnom sektoru ne pruža u potpunosti održivo povećanje, uzimajući u obzir razlike u

sposobnostima zaposlenih, nadoknadu učinka u privatnom sektoru, kao i moguće prijavljivanje plata ispod realnih u privatnom sektoru.

2.3. Srednjoročni makroekonomski scenarijo

2.3.1. Projekcije nacionalnih računa

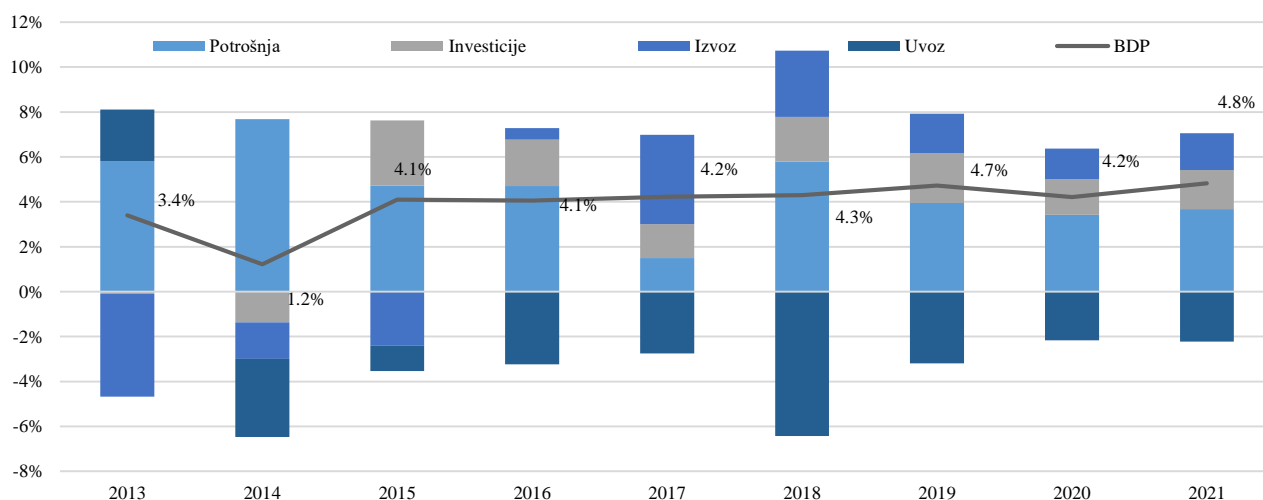
Za period 2019-2021 na osnovu objavljenih podataka za sve pokazatelje, Ministarstvo Finansija je revidiralo sadašnja predviđanja iz projekcija objavljenih u PRE 2018-2020. Kao rezultat promena u bazi za 2018 godinu, struktura ekonomskog rasta varira od ranijih projekcija. Ekonomski rast će i dalje biti vođen uglavnom od potrošnje (javne i privatne) i investicija (javnih i privatnih), ali javne investicije očekuje se da imaju značajnu ulogu na povećanje BDP-a. Uklanjanje prepreka za korištenje sredstava likvidacije igra ključnu ulogu u tom pogledu, ali i početno preseljenje implementacije projekta-kredita. Za period 2019-2021, prosečan realan rast procenjuje se na 4.6%, počevši od procene od 4.7% u 2019, 4.2% u 2020, i 4.8 u 2021 godini.

Ekonomski rast u srednjoročnom periodu su motivisali tri ključna kretanja: a) značajno povećanje javnih investicija finansiranih od zaduživanja i od sredstava od likvidacije preduzeća, b) relativno povoljnijeg spoljnog okruženja koje utiče na raspoložive privatne prihode za neto kompenzaciju faktora proizvodnje kao i putem povećane potražnje za izvoz robe i usluga, i c) povećanje kreditiranja, podstaknuto nižim kamatnim stopama i poboljšanja pristupa finansiranju, koja se očekuje da bude glavni unutrašnji pokretač za **privatnu potrošnju** u srednjoročnom scenariju.

Istovremeno, predviđa se povećanje raspoloživih privatnih prihoda kao rezultat jačanja rasta doznaka, povećanja socijalnih transfera, kao i povećanja zaposlenosti u privatnom sektoru. Povećanje troškova za održavanje infrastrukture i zdravstva, i veće javno zapošljavanja u sektoru pravosuđa i zdravstva, takođe se očekuje da će povećati obim javne potrošnje tokom srednjoročnog perioda. Dok, s druge strane, povećanje plata u javnom sektoru imaju niži uticaj na potrošnju usled efekta inflacije, one takođe daju marginalan podsticaj privatnoj potrošnji kroz umnožavajući efekat novca. **Ukupna potrošnja** očekuje se da će porasti po realnoj stopi od 4% u 2019 godini nastavljajući sa realnim

prosečnim rastom od 3.6% u 2020 i 2021 godini, što rezultira doprinosu u realnom prosečnom povećanju od 3.7 procentnih poena u srednjoročnom periodu.

Figure 9. Doprinos u realnom rastu BDP-a

U srednjoročnom periodu, stopa privatne štednje na raspoložive prihode procenjuje se da će se povećati u proseku za 5.1%. Istovremeno, projekcije za srednjoročni period uključuju ambiciozan plan investicija sa prosečnim rastom 6.2% tokom srednjoročnog perioda. Prema većem trendu štednje i u skladu sa očekivanjima pozitivnog rasta privrede za budući period, investicije se očekuju da će imati prosečni doprinos prema rastu u iznosu od 1.9% u srednjoročnom periodu (privatne investicije sa 0.8%, javne investicije 1.1%).

Predviđeno je da će **privatne investicije** rasti sa 3.7%, u realnoj vrednosti tokom 2019 godine, sa ubrzanjem u proseku od 3.7% u 2020 i 2021. godini. Smanjenje troškova kredita i poboljšanje mogućnosti za kreditiranje, uključujući veće mogućnosti za kreditiranje od Međunarodnih Finansijskih Institucija. MFI će privatnom sektoru dati značajan podsticaj investiranju. Štaviše, povećanje kapitala Kosovskog fonda za kreditne garancije očekuje se da će obezbediti veći pristup finansijama i omogućiti širenje kreditiranja za investicije. Na kraju, nova vladina šema za podsticanje proizvodnje kroz oslobađanje od carinskih poreza i akciza na sirovinu za proizvodnju, očekuje se da će podsticati rast investicija u srednjoročnom periodu, smanjujući troškove proizvodnje i omogućavajući reinvestiranje dobiti i širenje poslovanja.

Javne investicije, s druge strane, predviđene su da se realno povećaju za 12.6%, tokom srednjoročnog perioda. Pored toga, preko 30% javnih investicija je predviđeno da bude finansirano koncesionarskim dugoročnim zaduživanjem i od prihoda od likvidacije imovine, koji se trenutno investiraju na međunarodnim finansijskim tržištima. Investicije od preko 500 miliona evra finansiranjem od zaduživanja i sadašnjih javnih fondova koji su trenutno uloženi izvan domaće ekonomije (a ne od poreza koji smanjuju raspoložive prihode) blisko je povezano sa efektima finansijskom umnožavanja i pružaće značajan podsticaj srednjoročnom rastu.

Izvoz robe je predviđen da se poveća tokom srednjoročnog perioda 2019-2021 sa prosekom od 3.9%. Diversifikacija izvoza robe koja je zabeležena u periodu 2017-2018, očekuje se da bude ubrzano u srednjoročnom periodu. To se očekuje da bude rezultat nakon lansiranja vladine šeme za podsticanje proizvodnje, kao i u skladu sa ciljevima vladinih reforma za usklađivanje administrativnih procedura

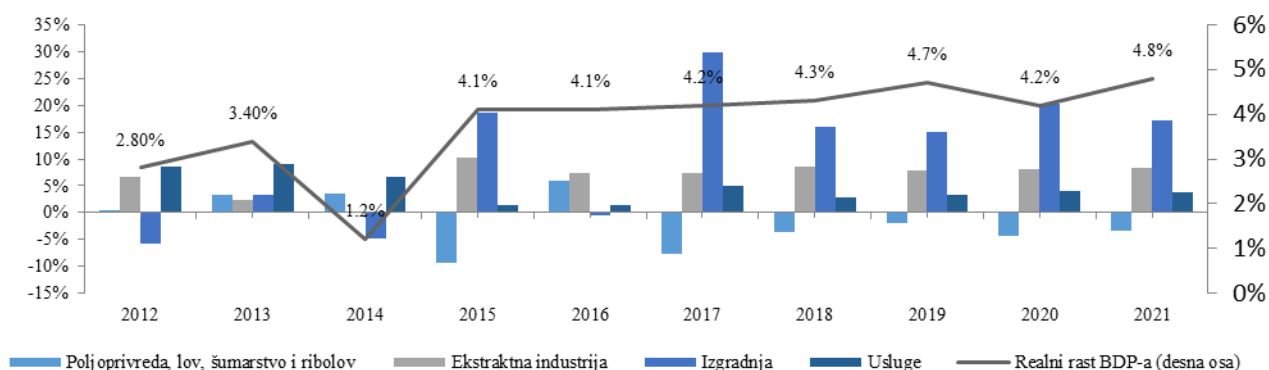
i za olakšavanje trgovine smanjivanjem administrativnih troškova i poboljšanjem nadzorne infrastrukture.

S druge strane, **izvoz usluga** – koji je 2018 godine činio 23% BDP-a – očekuje se da će rasti sa realnom stopom od 5.8% u srednjoročnom periodu. Najoptimističnija predviđanja rasta u EU odnose se na veću potražnju za izvozom usluga sa Kosova, uglavnom zbog povećanja troškova odmora kosovske dijaspor, ali takođe i zbog povećanja potražnje za izvozom telekomunikacionih usluga.

Kao rezultat povećanja investicija, potrošnje i izvoza, **uvoz roba i usluga** očekuje se da će porasti za 5.6% u 2019 godini i da usporava sa prosečnom stopom rasta od 3.7% u 2020 i 2021 godini. Očekuje se da ovaj ekonomski parametar ostane konstantan tokom perioda predviđanja. Međutim, tokom srednjoročnog perioda, uvoz usluga se očekuje da se smanji u skladu sa istorijskim kretanjima, što odražava smanjenje usluga finansiranih od strane donatora kao i zamenu telekomunikacionih usluga.

Na **strani proizvodnje**, sektor usluga i dalje daje najveći doprinos ekonomskom rastu, gde se očekuje da sektor industrije i proizvodnje ostvare rast tokom srednjoročnog perioda. Slično istorijskim kretanjima, usluge su projektovane za nastavak trenda rasta, pri čemu je zabeležen realan rast od 1.7% tokom predviđenog perioda. Uzimajući u obzir zahtev za izvozom usluga putovanja, kao i nivo primarnih i sekundarnih prihoda koji ulaze u zemlju, kao i mere za poboljšanje pružanja usluga turističkih proizvoda, rast usluga je direktan rezultat sadašnjeg modela rasta. Dodata vrednost od industrijskog sektora se očekuje da će rasti u proseku za više od 7% u srednjoročnom periodu¹⁰. Dok poljoprivreda očekuje se da će imati rast od 1.8% tokom srednjoročnog perioda.

Figure 10. Sektorski doprinos u povećanju BDP-a u procentnim poenima

Izvor: ASK i obračuni makroekonomske jedinice

2.3.2. Monetarna i politika deviznog kursa i inflacija

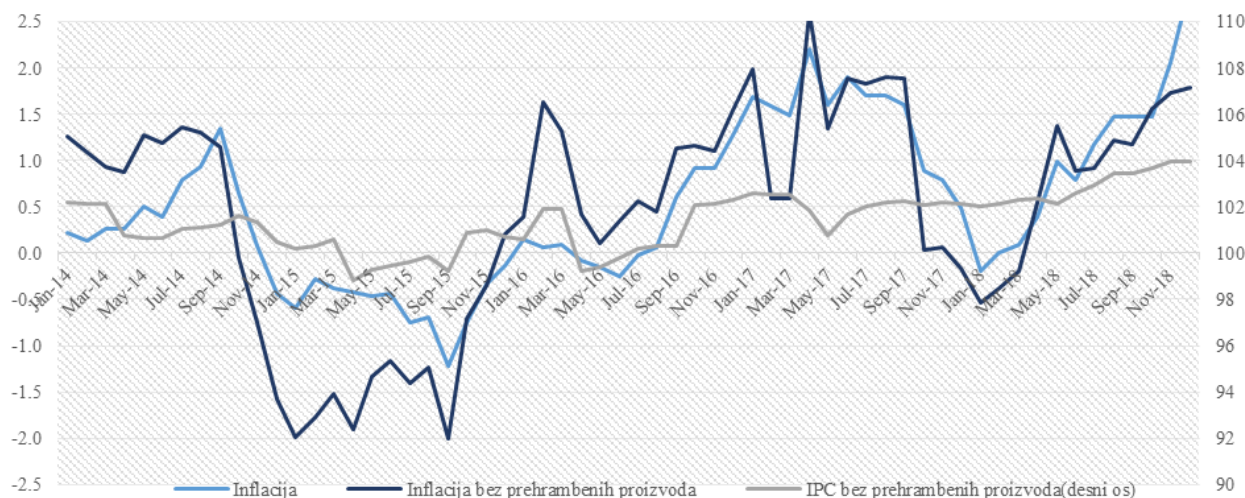
U skladu sa izveštajem MMF-a o svetskim ekonomskim kretanjima (WEO) o cenama hrane i nafte, nivo cena na Kosovu je obelježio rast u proseku od 1.1% tokom 2018 godine (predviđeno je da će rast biti 1%). U 2019 godini predviđa se da će indeks potrošačkih cijena biti 1.3%, što očekuje se da će biti isti I za period 2020-2021. Predviđa se da će se uvozne cijene povećavati za 2% svake godine u

¹⁰ Projekcije ekonomskih aktivnosti uključuje ekspertsku procjenu i bazira se na projekcijama BDP-a izvedenim iz metode potrošnje BDP-a, i stoga te projekcije treba tumačiti sa rezervom.

srednjoročnom periodu, dok će se deflator BDP-a za 2019 godinu povećati za 0.6%, 1.4% u 2020 i 0.8% u 2021 godini.

Takođe, održivi nivou cena doprineli su stabilnom realnom efektivnom kursu (NREK).¹¹ Do novembra 2018 godine, NREK je obezvređen u proseku za 0.5%, dok NEER¹² je povećan za 0.2%.

Figure 11. Predviđanja mesečnog IPC-a (zajedno sa primenjenom i prilagođenom sezonskom komponentom)

Izvor: ASK, predviđanja makroekonomske jedinice

2.3.3. Spoljni sektor i njegova srednjoročna održivost

2.3.3.1. Izvoz robe, procjene za 2018 i projekcije za 2019-2021

Table 4. Predviđanja izvoza robe u srednjoročnom periodu

	2019	2020	2021
Nominalni BDP	7,127	7,530	7,956
Rast%	5.4%	5.7%	5.7%
Izvoz (Nominalna)	2,062	2,205	2,348
Rast%	6.6%	6.9%	6.5%
Roba	370	394	411
Rast%	4.9%	6.5%	4.3%
% u nominalnom BDP-u	28.9%	29.3%	29.5%

Tokom perioda januar-oktobar 2018, **deficit tekućeg računa** je iznosio 6% predviđenog BDP-a za 2018 godinu. Ovaj pokazatelj se očekuje da će održati isti nivo tokom predviđanog perioda 2019-2021 (prosečno 9.2%). Trgovinski bilans za 2018 godine se očekuje da će dostići na oko -28.5% BDP-a; sa prosekom od -29.3% tokom prognoziranog perioda 2019-2021.

U srednjoročnom periodu, očekuje se da će se ukupni izvoz u realnim uslovima povećati sa prosečnom stopom od 5.5%. Povećanje izvoza robe će uglavnom biti kao rezultat mera za podsticanje ekonomije kroz poboljšanje poreskog okvira i mera za podsticanje domaće proizvodnje. Tokom perioda Januar-Novembar izvoz robe je dostigao vrednost od 337.8 mil€. Kako bismo prikazali realnu diversifikaciju izvoza, koristili smo Herfindal-Hirschman indeks¹³, kojim se meri distribucija prema trgovinskoj vrednosti između proizvoda ili odredišta izvezene robe (niske vrednosti podrazumevaju veću

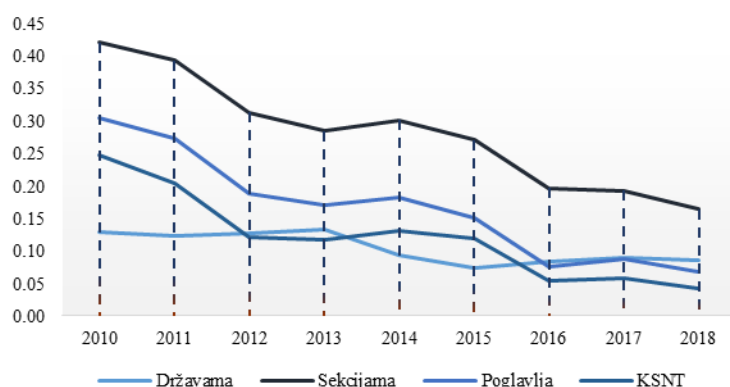
¹¹ NREK obezbeđuje Centralna banka Kosova (podaci su dati do septembra 2018).

¹² Nominalni efektivni devizni kurs - efektivni devizni kurs pokazuje da li je valuta amortizovana ili procenjena prema izmerenoj korpi deviza po nominalnoj vrednosti

¹³ Herfindal-Hirschman indeks meri distribuciju po trgovinskoj vrednosti između proizvoda ili destinacija izvezene robe (niže vrednosti indeksa podrazumevaju veću distribuciju / diversifikaciju)

distribuciju). Na **grafikonu 12** su prikazani izvozi u četiri različite dimenzije, gde se vidi da se izvoz karakteriše visokim nivoom diversifikacije izvoznih proizvoda

Figure 12. Diversifikacija izvoza prema Herfindal-Hirschman indeksu

Jasno je da diversifikacija izvoza je potencijalno jedan od najboljih načina da se obezbedi održivost izvoza, doprinoseći na taj način poboljšanju trgovinskog bilansa zemlje. Povezivanje događaja (rast domaće proizvodnje dovodi do zamene uvoza što otvara put za diversifikaciju i povećanje izvoza) je dokazano da funkcioniše kao strategija iako se kreće

u sporijem tempu od onoga kako je očekivano. To se dešava jer ekonomskim agentima je potrebno vreme da u potpunosti iskoriste izmene u ravnom okviru (u ovom slučaju poreze), i da isprate brzi tempo promena u međunarodnim sporazumima o trgovini, naročito što se tiče Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) Kosova sa EU-om.

Struktura izvoza Kosova trenutno je usredsređena u pravcu izvoza osnovnih metala i proizvoda od osnovnih metala kao i mineralnih proizvoda, koji do septembra 2018 godine čine 48.1% od ukupnog izvoza (33.7 osnovni metali i 14.4 mineralni proizvodi). Međutim, kao što se može videti na gornjem grafikonu, koncentracija strukture izvoza se stalno smanjuje, pošto proizvođači počinju da povećavaju kvalitet i kapacitet svoje proizvodnje.

Značajan sektor sa održivim rastom je sektor plastike i gume koji je do novembra 2018 godine činio 12.3% od ukupnog izvoza, sa godišnjim rastom od oko 26.1%. Od ukupne diversifikacije strukture izvoza i većeg kvaliteta izvozne robe, očekuje se da će domaća ekonomija značajno profitirati u srednjoročnom i dugoročnom periodu. Uglavnom, očekivanja su da se visoki rizici koji se odnose na visoku koncentrisanost izvoza budu znatno smanjeni u srednjoročnom periodu, što povećava poverenje u naša predviđanja za veći ekonomski rast.

Tabela 5 prikazuje zemlje i grupe zemalja (po godinama) koje čine više od 95% od ukupnog izvoza sa Kosova. Izvoz roba u zemljama EU-a je opao u 2016 ali je tokom 2017 godine ponovo povećan, što je nastavljeno i tokom 2018 godine. S druge strane, izvoz u zemlje članice CEFTA-e tokom perioda januar-novembar je opao za 6.5%. Osim izvoza za Albaniju koji je povećan za 11.7%, izvoz u ostalim zemljama članicama CEFTA-e je pao.

Table 5. Geografski sastav izvoza u '000 evra

Izvoz(u hiljadama €)	2014	2015	2016	2017	2018
EU	98,086.10	106,421.90	70,060.71	94,227.88	103,406.78
CEFTA	127,145.57	127,389.17	144,263.76	183,032.55	159,986.25
Švajcarska	10,037.85	11,831.43	16,761.84	21,354.83	27,114.37
Turska	10,365.42	8,844.84	7,630.97	7,176.94	7,845.60
Kina		4,274.63	11,693.95	5,603.07	1,348.32
Indija	27,425.46	43,888.11	9,425.45	52,606.48	30,656.13
Japan	506.54	1,675.50	84.20	184.34	173.88
Ostalo	50,976.21	21,914.07	49,766.78	13,824.33	7,301.38
Ukupni izvoz	324,543.15	326,239.64	309,687.65	378,010.43	337,832.71

Udeo EU na totalnom izvozu	30.22%	32.62%	22.62%	24.93%	30.61%
-----------------------------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------

Izvor: Obračuni na osnovu ASK-a, statistike spoljne trgovine /raspoloživi podaci do novembra 201

2.3.3.2. Uvoz robe, procjene za 2018 i projekcije 2019-2021

Table 6. Prognoza za uvoz robe u srednjoročnom periodu

	2019	2020	2021
Nominalni BDP	7,127	7,530	7,956
<i>Rast%</i>	5.4%	5.7%	5.7%
Uvoz (Nominalna)	4,165	4,404	4,664
<i>Rast%</i>	7.9%	5.7%	5.9%
Roba	3,502	3,708	3,932
<i>Rast%</i>	8.4%	5.9%	6.1%
<i>% u nominalnom BDP-u</i>	58.4%	58.5%	58.6%

Generalno, Kosovo ima negativan trgovinski bilans. Očekuje se da će se uvoz robe u srednjoročnom periodu povećati uglavnom zbog povećanja potrošnje i investicija. Ovo povećanje agregatne potražnje će se delimično nadoknaditi iz zamene uvoza jer će domaći proizvođači povećati svoje kapacitete kako bi zadovoljili domaću

potražnju. Međutim, očekuje se da će potražnja iznad domaće ponude biti popunjena iz uvoza. Tokom perioda Januar-Novembar uvoz robe se povećao za 10.4% u odnosu sa istim periodu prethodne godine.

Na osnovu podataka ASK, učešće različitih kategorija uvoza na ukupnom nivou uvoza (visoka diversifikacija uvoznih proizvoda) ostaje ista u poređenju sa prethodnim godinama. Na primer, u periodu januar-novembar 2018, udeo mineralnih proizvoda koji su uvezeni na Kosovo činili su 15.25% ukupnog uvoza. Ova kategorija ima blagi rast na učešće u odnosu na prošlu godinu.

Table 7. Učešće uvezene robe u ukupnom uvozu

Opis	2015	2016	2017	2018
Mineralni proizvodi	15.34%	11.74%	14.53%	15.25%
Osnovni metali i proizvodi od osnovnih metala	9.89%	9.87%	10.08%	11.54%
Biljni proizvodi	5.44%	5.30%	4.88%	4.53%
Pripremljena hrana, piće I duvan	13.39%	13.37%	12.99%	11.70%
Plastika, guma I njihovi proizvodi	6.19%	6.75%	6.38%	6.55%
Ostalo	49.75%	52.96%	51.14%	50.43%

Izvor: Obračuni na osnovu ASK-a, statistike spoljne trgovine /raspoloživi podaci do novembra 2018

Sledeća tabela prikazuje uvoz, zemlje i grupe zemalja. Iz ove tabele možemo videti da je uvoz robe iz zemalja EU više ili manje na istom nivou kao i prethodnih godina. Dok je uvoz iz zemalja CEFTA-e pao za 1.5 procentnih poena, sa učešćem ukupnog uvoza od 26.6%.

Table 8. Geografski sastav uvoza, u '000 evra

Uvoz (u hiljadama €)	2014	2015	2016	2017	2018
EU	1,081,042.01	1,125,659.74	1,202,165.43	1,312,145.48	1,299,252.80
CEFTA	720,381.92	777,376.35	753,307.54	856,097.09	808,276.31
Švajcarska	30,184.66	24,225.59	21,809.98	24,327.60	31,279.07
Turska	238,268.36	252,163.75	288,502.66	292,701.46	302,186.08
Kina	204,789.05	232,395.01	258,485.48	275,516.65	282,181.07
Indija	9,462.22	14,624.49	18,960.33	17,993.28	28,107.91
Japan	11,395.54	11,746.75	11,090.51	14,342.32	11,825.54
Ostalo	242,812.89	214,380.64	235,386.53	254,082.85	273,192.37
Ukupni uvoz	2,538,336.66	2,652,572.33	2,789,708.46	3,047,206.73	3,036,301.16
Udeo EU na totalnom uvozu	42.59%	42.44%	43.09%	43.06%	42.79%

Izvor: Obračuni na osnovu ASK-a, statistike spoljne trgovine /raspoloživi podaci do novembra 2018

2.3.3.3. Trgovina *usluga, procene 2018 i projekcije 2019-2021*

Table 9. Prognoza za uvoz-izvoz usluga u srednjoročnom periodu

	2019	2020	2021
Nominalni BDP	7,127	7,530	7,956
Uvoz usluga (nominalna)	1,692	1,811	1,937
Izvoz usluga (nominalna)	664	697	732
Bilans	1,028	1,114	1,206
Bilans na % nominalnog BDP-a	14.4%	14.8%	15.2%

Bilans usluga u periodu januar-oktobar 2018, povećao se za 5% u poređenju sa istim periodom prošle godine. Putničke usluge dominiraju sa učešćem od oko 80% ukupnih izvezenih usluga, dok uvoz usluga putovanja ima učešće od 39% uvoza usluga. Očekuje se da će bilans izvoza i uvoza biti relativno konstantan u

srednjoročnom periodu. Sve u svemu, kako se vidi u donjoj tabeli, postoji relativno visoka koncentracija uvoza i izvoza usluga.

2.4. Tekući račun, procene 2018 i projekcije 2019-2021

Table 10. Prognoza uvoza-izvoza, deficita tekućeg računa u srednjoročnom periodu

	2019	2020	2021
Nominalni BDP	7,127	7,530	7,956
Rast%	5.4%	5.7%	5.7%
Uvoz (Nominalna)	4,165	4,404	4,664
Roba	3,502	3,708	3,932
Usluge	664	697	732
Izvoz (Nominalna)	2,062	2,205	2,348
Roba	370	394	411
Usluge	1,692	1,811	1,937
Deficit tekućeg računa	-682	-680	-727

Očekuje se da će se trgovinski deficit lako proširiti jer će stopa povećanja domaće potrošnje i investicija u horizontu prognoze (2019-2021) znatno premašiti povećanje u proizvodnji robe za domaću potrošnju. Ovaj trend se vidi u povećanju izvoza roba. Međutim, kako je gore objašnjeno, očekuje se da će se izvoz

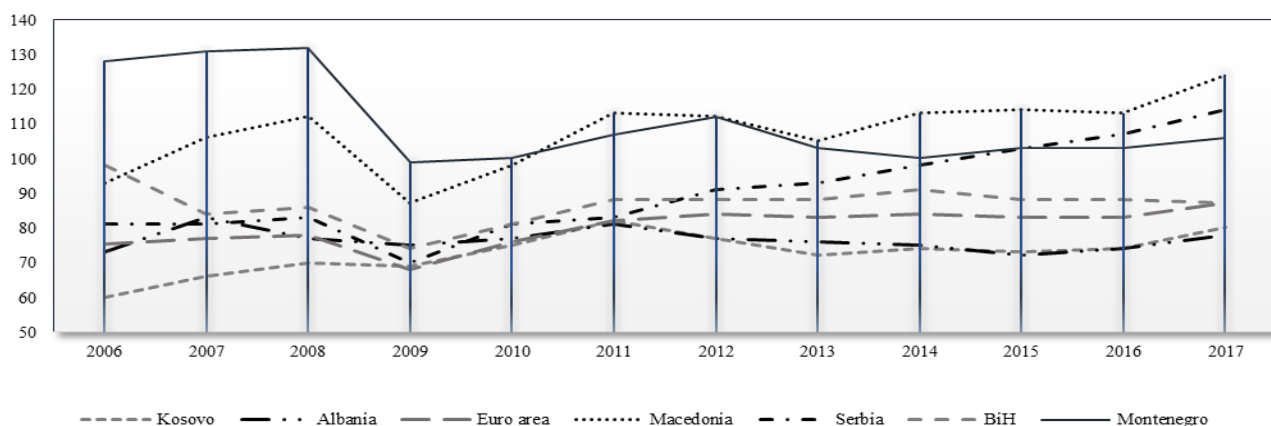
usluga izjednačiti sa uvozom usluga vidno uglavnom usled očekivanja povećanja putovanja i diversifikacije ekonomije izvoza usluga prema izvozu IT usluga i usluga centara za podršku.

Iako je Kosovo mala ekonomija, ono ima otvorenu ekonomiju sa liberalnim trgovinskim režimom, koja se odlikuje **malim trgovinskim otvaranjem**¹⁴. Iako je nivo uvoza i dalje visok, izvozna baza je i dalje niska, što ostaje jedan od glavnih strukturnih izazova s kojima se suočava ekonomija. Ovo direktno utiče na indeks trgovinskog otvaranja. Međutim, očekuje se da će promene poreske politike za stimulisavanje domaće proizvodnje povećati izvoz i zameniti uvoz, čime će se smanjiti negativni trgovinski deficit.

Grafikon 13 ilustruje niski indeks trgovinskog otvaranja, posebno u poređenju sa susednim zemljama. U poređenju sa 2016 godinom, rezultati ovog indeksa za Kosovo su povećani tokom 2017 godine, takođe susedne zemlje kao što su Albanija, Makedonija, Srbija i Crna Gora su registrovale poboljšanja.

¹⁴ Odnos trgovina-BDP izračunava se kao jednostavan prosek (tj. prosek) opšte trgovine (tj. zbir izvoza i uvoza roba i usluga) u odnosu na BDP, i tumači se kao "što je veći indeks, utoliko više trgovina utiče na unutrašnju aktivnost te zemlje"

Figure 13. Indeks otvaranja tržišta, poređenje sa zemljama regiona i evrozone

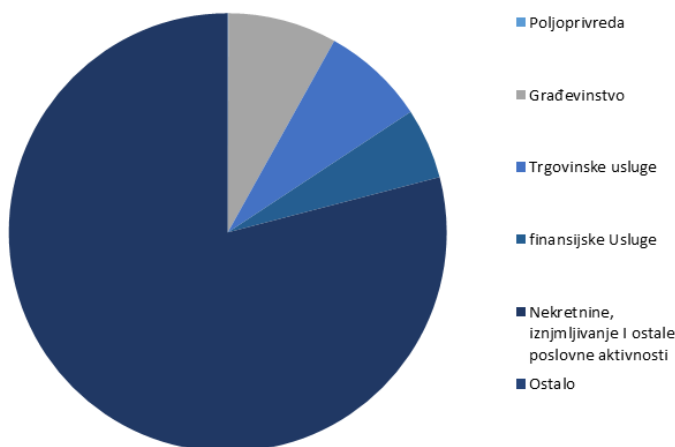

Račun prihoda održao je pozitivan bilans. Nadoknada zaposlenih¹⁵ i dalje predstavlja najveći doprinos bilansu **računa primarnih prihoda**. Do oktobra 2018 godine, prihodi od nadoknade zaposlenih porasli su za 8.8% u poređenju sa istim periodom 2017 godine, a očekuje se da će se povećati sa prosečnom stopom od oko 4% tokom predviđenog perioda 2019-2021.

Doznake pokazuju sporije povećanje u poređenju sa prošlom godinom, ali nastavljaju da predstavljaju više od polovine bilansa računa sekundarnih prihoda. Do oktobra 2018 doznake su dostigle vrednost oko 662.76 miliona evra, što je povećanje od 6.3% u poređenju sa istim periodom prošle godine. U tom smislu, doznake su i dalje važan doprinos u bilansu tekućeg računa, i tokom predviđenog perioda, očekuje se da će se doznake povećati po prosečnoj stopi od 5%, održavajući prosek od 11.7% BDP-a.

2.4.1. *Financiranje tekućeg računa, procene 2018 i projekcije 2019-2021*

Figure 14. Struktura DSI po sektorima

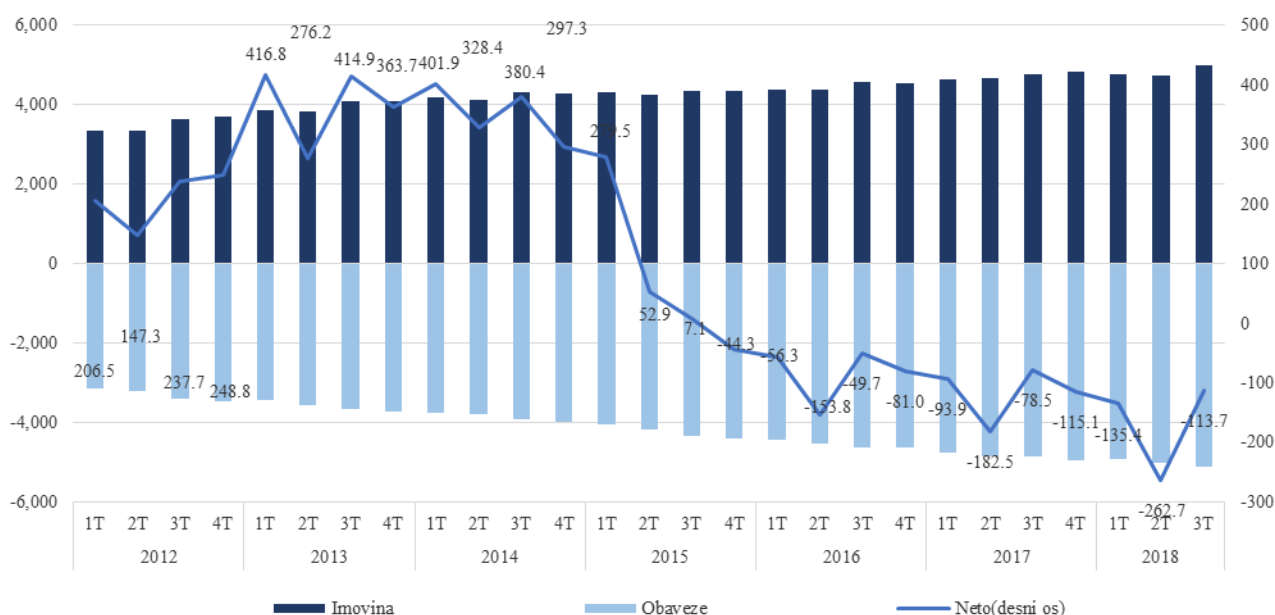
Vrednost DSI do oktobra 2018 godine dostigla je oko 196.7 miliona evra. U poređenju sa istim periodom prošle godine, DSI su smanjene za 13.2%. Sektor nepokretne imovine i iznajmljivanja sačinjava oko 86% DSI u periodu januar-oktobar 2018 godine. Sektor trgovine je i dalje kao drugi po veličini absorber DSI, što sačinjava 9.6% ukupnih DSI.

U trećem tromesečju 2018 godine, **neto bilans pozicije međunarodnih investicija**

(PMI) dostigao je -113.7 miliona evra, što je za 44.8% više u poređenju sa trećem tromesečjem prošle godine. Strukturu aktive dominiraju investicije u vidu duga, koji sačinjava oko 38% aktive, a zatim portfolio investicija, koji sačinjava 37% aktive. Sa druge strane, direktne strane investicije i dalje predstavljaju najveću kategoriju u okviru obaveza, koja obuhvata 70.7% ukupnih obaveza do kraja 3T 2018.

¹⁵ Prihodi od primanja zaposlenih Kosova u inostranstvu

Figure 15. Pozicija Međunarodnih Investicija (PMI) na kraju perioda, u milionima evra

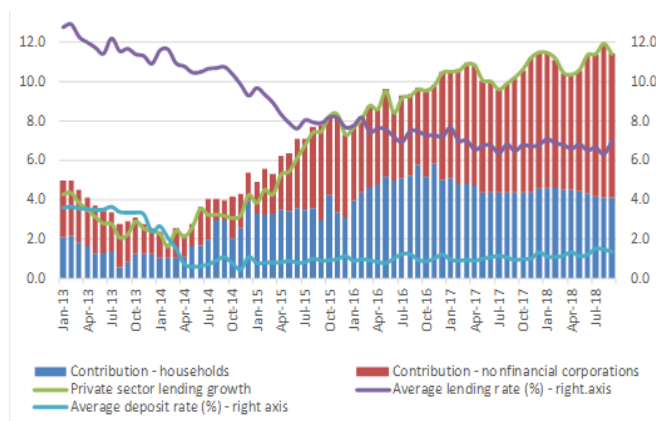
Izvor: CBK (2018)

2.5. Finansijski sektor

Glavni cilj Centralne banke Republike Kosovo (CBK) je podsticanje stabilnosti, solventnosti i efikasnog funkcionisanja stabilnog tržišnog finansijskog sistema, podstičući tržišnu pojavu sigurnih finansijskih instrumenata; i bez prejudiciranja navedenog, pružanje podrške opštim ekonomskim politikama na Kosovu u cilju doprinosa efikasnoj raspodeli resursa u skladu sa načelima ekonomije otvorenog tržišta. CBK deluje kao regulator i nadzornik finansijskog sistema. Njeno glavno sredstvo monetarne politike je minimalna obavezna rezerva, a takođe ima i funkciju ograničenog zajmodavca u krajnjoj nuždi (dalje razrađeno u Uredbi o hitnoj pomoći za likvidnost, koju je Odbor CBK usvojio u septembru 2015 godine). Međutim, pošto je Monetarna politika uglavnom ostala fokusirana na inflaciju i zapošljavanje, finansijska stabilnost se u velikoj meri oslanja na makroprudencijalne pristupe; drugim rečima, CBK dopunjuje sredstva ograničene monetarne politike makroprudencijalnim sredstvima. Makroprudencijalni okvir koji je usvojio CBK u 2016 zasniva se u potpunosti na preporukama Evropskog odbora za sistemski rizik (ESRB) (2014a i 2014b) u vezi sa ciljevima i mandatom vlasti za sprovođenje makroprudencijalne politike. Fokus CBK-a u sprovođenju makroprudencijalne politike koncentrisan je u pet oblasti kao što sledi; (a) ublažavanje i sprečavanje prevelikog rasta kredita i leveridža; (b) ublažavanje i sprečavanje prekomerne ročne neusklađenosti; (c) ublažavanje i sprečavanje nelikvidnosti; (d) ograničavanje koncentracije direktne i indirektno izloženosti; (e) ograničavanje sistemskog uticaja neusklađenih podsticaja usmerenih na smanjenje moralnog hazarda. Shodno tome, CBK na tromesečnoj osnovi procenjuje sistemske rizike (kroz dve ciklične dimenzije koje se odnose na raspodelu rizika u vremenu i strukturu koja se odnosi na raspodelu rizika u finansijskom sistemu u datom trenutku) po finansijsku stabilnost s ciljem zaštite stabilnosti finansijskog sistema u celini. Od septembra 2018, svi makroprudencijalni pokazatelji su bili iznad regulatornih zahteva.

Kosovski finansijski sistem nastavio je da se širi i konsoliduje tokom 2018 godine. Ukupna aktiva finansijskog sistema, isključujući Centralnu banku Republike Kosovo (CBK), obeležila je godišnju stopu rasta od 8.0% i iznosila je 6.23 milijardi evra (93.1% BDP-a) od septembra 2018, u poređenju sa prosečnom stopom rasta iz poslednje dve godine¹⁶ od 9.9%. Banke su i dalje dominantni sektor sa 60.3% ukupne aktive finansijskog sektora, zatim slede penzioni fondovi i mikrofinansijske institucije sa 26.3% i 3.5%.

Figure 16. Rast privatnog sektora

Kreditna aktivnost nastavila je ubrzani rast i tokom 2018 godine, zahvaljujući snažnom godišnjem povećanju obima plasmana preduzećima i domaćinstvima. Kredit privatnog sektora porastao je za 11.4% na godišnjem nivou, od septembra 2018 godine (Grafikon 5), podstaknut povoljnim kamatnim stopama, povećanom konkurencijom kod banaka, visokim nivoom likvidnosti u bankarskom sektoru i poboljšanim kvalitetom kreditnog portfolija. Krediti stanovništva ostali

su dinamični tokom ovog perioda (iako je tempo usporio u odnosu na isti period 2017 godine), uz godišnju stopu rasta od 11.3% (12.2% u odnosu na septembar 2017). Kreditiranje preduzeća dostiglo je prosečni godišnji rast od 11.6% u odnosu na septembar 2018 godine u poređenju sa stopom rasta od 9.0% u istom periodu prošle godine. Novi hipotekarni krediti su porasli za 11.6% u odnosu na isti period prošle godine, dok su novi potrošački krediti porasli za 18.5% u posmatranom periodu. Novi krediti preduzećima porasli su za 4.5% godišnje od septembra 2018 godine, što je značajno niže u odnosu na godišnju stopu rasta u istom periodu prethodne godine (31.7%).

Bankarski sektor je čvrst i stabilan, a finansijsko posredovanje sa progresivnim rastućim trendom. Sistem pokazuje robusne zaštitne slojeve kapitala i likvidnosti uz regulatorni kapital sa rizikom ponderisane aktive u iznosu od 16.1% u septembru 2018 (znatno iznad minimalnog potrebnog odnosa od 12%) i likvidne aktive u odnosu na kratkoročne obaveze na 36.3% (znatno iznad predloženog minimuma od 25%). Rizici finansiranja ostaju umereni jer se banke uglavnom oslanjaju na domaće depozite i sistem je u celini likvidan sa odnosom kredita i depozita od 83.5% (od septembra 2018 godine). Profitabilnost bankarskog sektora je ostala na visokom nivou, sa prosečnom stopom povraćaja u odnosu na prosečnu stopu kapitala od 18.7% u odnosu na septembar 2018 godine, a povraćaj prosečne aktive iznosi 2.3%. Snažni obim plasmana i povećanje nekamatnih prihoda nadoknadio je trend smanjenja kamatnih stopa za kreditne pozajmice. Međutim, moguće je da su kamatne stope došle do tačke kada ne mogu pasti niže, bez propuštanja premije rizika po cenama banaka. Učešće stranih banaka u sistemu je visoko, čineći 87.2% ukupnih sredstava u bankarskom sektoru (od septembra 2018). Ipak, stepen koncentracije tržišta nastavlja polako da se smanjuje. U septembru 2018 tržišno učešće tri najveće banke iznosilo je 58.4% u odnosu na prosečnu koncentraciju u poslednje dve godine od 62.2%. Pad stepena koncentracije na tržištu izražen je i Herfindahl-

¹⁶ Prosek od septembra 2017/ septembra 2016 (primenjuje se i na druga upoređivanja u tekstu)

Hirschman indeksom (HHI) za sredstva, koji je u septembru 2018 pao na 1.520 poena, u poređenju sa 1.664 poena u proseku u posljednje dve godine.

Kreditni rizik u sistemu ostaje nizak prema srodnim standardima, s obzirom da je odnos NPL-ova sa ukupnim kreditima dodatno opao na 2.8% u septembru 2018 godine, dok rezerve za kreditne gubitke u odnosu na NPL-ove iznose 156.5%. Banke se često pozivaju na nedostatak bankabilnih projekata kao na prepreku za kreditiranje korporacija, čime nastaje zabrinutost u pogledu održivosti sektora i zajmoprimaca. Od svog osnivanja, Kosovski kreditni garancijski fond pružio je garancije za kredite u iznosu do 71 milion (od kojih 35 miliona garantuje KKGf). Garancije koje pruža KKGf ostvarile su pozitivan uticaj na pristup finansiranju i na intenzivne i ekstenzivne marže. Na ekstenzivnoj marži, više od 25 procenata garancija pruženo je preduzećima bez kreditne istorije. Na intenzivnijoj marži garantovani krediti imaju bolje finansijske uslove (ročnost, kamatna stopa, iznos i kolateralna vrednost) od negarantovanih kredita. Iako je potrebno više podataka kako bi se prikazali ekonomski uticaji, inicijalnim procenama KKGf-a otkriveno je da su kreditne garancije doprinele stvaranju preko 2600 radnih mesta od njihovog osnivanja. Finansijska dubina, merena nivoom domaćih kredita kao dela BDP-a, ostaje niska (40.1% od septembra 2018). Uz nizak odnos kredita i depozita koji prevladavaju u sistemu u celini, ovo ukazuje na mogućnost daljeg produbljivanja finansijskog posredovanja.

Iako je ukupni kreditni kvalitet domaćinstava na dobrom nivou, snažni kreditni tok u okviru potrošačkih kredita treba pratiti i zbog činjenice da su krediti domaćinstava u velikoj meri prevazišli rast realnog BDP-a i zarada, dok je nezaposlenost i dalje na veoma visokom nivou. Dok je održivi rast kredita prekopotreban kako bi se podstakla domaća proizvodnja i ekonomski razvoj, pristup finansiranju treba usmeriti u sektore proizvodnje i trgovanja, a ne na podsticanje potrošačkih kredita i poslovanje sa nekretninama.

Depoziti su u septembru 2018. dostigli vrednost od 3.21 milijardi evra (2.92 milijarde evra u proseku u poslednje dve godine), godišnji porast od 5,4% (7,1% u proseku u poslednje dve godine). Depoziti stanovništva, koji predstavljaju najveću kategoriju depozita, zabeležili su rast od 6.5%, u poređenju sa prosečnim povećanjem u poslednje dve godine od 5.1%. Depoziti preduzeća porasli su za 1,3% u poređenju sa prosečnim povećanjem od 15.6% u poslednje dve godine.

Pozicija likvidnosti bankarskog sektora i dalje je zadovoljavajuća tokom ovih tri kvartala 2018 godine. Odnos likvidne aktive i ukupne aktive u septembru 2018 godine iznosio je 36.3% (prosek zadnjih dvije godine 39.8%). Tokom istog perioda, odnos zajma i depozita se povećao na 83.5%, od proseka iz protekle dve godine od 78.7%. U septembru 2018 godine, nenaplativi krediti su se smanjili na 2.8% (4.3% u proseku u poslednje dve godine). Nenaplativi krediti su i dalje dobro pokriveni rezervisanjima za kreditne gubitke sa stopom od 156.5% (130.8% u proseku u poslednje dve godine). Sektor ostaje dobro kapitalizovan sa koeficijentom adekvatnosti kapitala od 16.1% što je znatno iznad minimalnog regulatornog zahteva od 12%.

Od septembra 2018 godine, prosečna kamatna stopa na kredite je iznosila 7.0%, slično kao prosek u poslednje dve godine. Prosečna kamatna stopa na kredite za preduzeća u septembru 2018 godine iznosila je 6.6% (6.4% u odnosu na prosek u poslednje dve godine); dok je za domaćinstva iznosila 7.4% (7.7% u proseku u poslednje dve godine). Kamatne stope na depozite tokom 2018 godine pokazuju tendenciju povećanja u odnosu na prethodni period. Prosečna kamatna stopa na depozite u septembru 2018 godine iznosila je 1.4% u odnosu na prosek u poslednje dve godine 1.0%, dok je

prosečna kamatna stopa za depozite preduzeća porasla na 1.6% u septembru 2018 godine (1.4% u odnosu na prosek u poslednje dve godine). Za depozite stanovništva prosečna kamatna stopa iznosila je 1.3% (0.9% proseka u poslednje dve godine). Raspon kamatnih stopa je opao za 5.6 procentnih poena, u poređenju sa prosekom od poslednje dve godine od 6.0 pp.

Od septembra 2018. godine ukupan broj osiguravajućih kompanija koje su obavljale svoju delatnost na tržištu osiguranja Kosova bilo je 14. Od toga, 12 su neživotna osiguranja, dok su 2 životna osiguranja. Ako se pominju poreklo njihovog kapitala, 1 od njih je osiguravajuća kompanija sa stranim i mešovitim kapitalom (Austrija i Albanija), 7 u lokalnom vlasništvu, 2 sa slovenačkim kapitalom i 4 sa albanskim kapitalom.

Ukupna aktiva tržišta osiguranja iznosila je 181.0 miliona evra, sa povećanjem od 4.6%. Od ukupnih sredstava neživotnog osiguranja, na dan 30 septembra 2018. godine, oko 43.2% (2017 – 44.4%) su osiguravači sa stranim vlasničkim kapitalom, dok su 46.9% (2017 – 44.7%) osiguravači sa domaćim kapitalom. Drugi deo tržišta osiguranja čine inostrane kompanije sa 10.0%. Ako se ovaj period uporedi sa istim periodom 2017 godine, može se primetiti da sredstva stranih osiguravajućih kompanija imaju manji udeo na tržištu. Ukupan iznos zaračunate bruto premije na tržištu osiguranja Kosova za ovaj period dostigao je 69.1 miliona evra ili 4.8% povećanje u odnosu na prethodnu godinu (2017 – 65.9 miliona evra). Ovaj trend rasta zaračunate bruto premije zabeležen je u sektoru neživotnog osiguranja, u poređenju sa prethodnim periodom za 2017 povećao se za 4.5%, dok se sektor životnog osiguranja povećao za 14.9%. Zaračunate bruto premije u životnom osiguranju do 30 septembra 2018 godine iznosile su 2.2 miliona evra, što je povećanje od oko 280,896 evra u odnosu na isti period prethodne godine. Od ukupne zaračunate bruto premije, oko 96.9% (septembar 2017. godine – 97.1%) premije čine proizvodi neživotnog osiguranja, dok 3.1% (septembar 2017. godine – 2.9%) premije čini životno osiguranje. Plaćanje potraživanja do 30 septembra, 2018. dostiglo je iznos od 31.5 miliona evra, što je povećanje od 8.2% u odnosu na prethodni period (2017 – 29.1 milion). Tokom 2018 godine tržište osiguranja rezultiralo je profitom u iznosu od 2.1 milion evra, što pokazuje da je tržište osiguranja imalo niži profit u odnosu na isti period prethodne godine sa dobitkom od 3.1 milion evra. Ovaj pozitivan učinak je rezultat izmena u pravnom okviru, u vezi sa upravljanjem troškovima, kao i efektivnim nadzorom CBK-a, uključujući bolje upravljanje osiguravača od strane rukovodstva i odbora direktora osiguravajućih kompanija.

2.6. Alternativni scenariji i fiskalni rizici

Osnovni makroekonomski scenario koji podržava srednjoročne budžetske projekcije- i ekonomska perspektiva predstavljena u ažuriranom PRE-u - rezultat je pažljivog razmatranja razvojnih potencijala i fiskalnih rizika u vezi sa očekivanim ekonomskim razvojem u srednjoročnom periodu. Analiza fiskalnih rizika za PRE 2019 pokazuje da većina rizika ima manje šanse da se materijalizuje nego u PRE 2018, s obzirom da je verovatnoća izgradnje nove termoelektrane i sprovođenje daljih poslovnih reformi mnogo veća nego u prethodnim PER. Ova druga značajno smanjuje verovatnoću udara u ponudi energije. Istovremeno, intenzivirani naponi da se smanji poreski jaz i prikupljanje poreskog duga u 2019 godini i u naredne dve godine, će obezbediti veći fiskalni prostor u budžetu, formalizovaće dalje tržište i podržaće konkurentnost na domaćem tržištu. U odnosu na PER 2018, spoljni ambijent je postao nepovoljniji u srednjoročnom periodu, što znači veća verovatnoća realizacije udara na strane

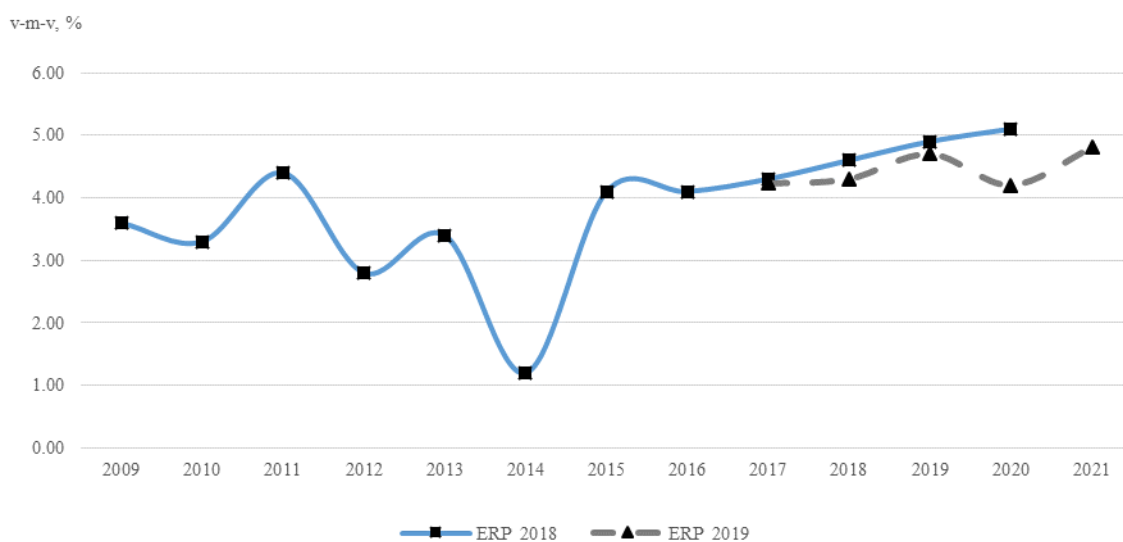
izvore finansiranja za ekonomiju Kosova (doznake, strane direktne investicije i izvoz). Takođe, najveći pritisci na nove inicijative socijalnog transfera proizvesti fiskalne rizike po državni budžet.

Na početku treba napomenuti da za PER 2019, osnovni scenario uključuje elemente koji odražavaju delimičnu materijalizaciju različitih rizika i potencijala identifikovanih u PER 2018. Osnovni scenario takođe odražava najnovije podatke o nacionalnim računima koji se razlikuju od NPER 2018.

- Blago sporiji rast u 2017 godini u odnosu sa procenjenim povećanjem u PER za 2018 godinu: najnoviji podaci nacionalnih računa iz ASK-a pokazuju da je realni BDP porastao za oko 4.2% za 2017 godinu, dok je projektovani rast BDP-a za 2017 godinu oko 4.3%;
- Takođe, procenjeni rast od 2018 godine revidiran je za 0.3 procentna poena, sa 4.6% procenjenih u ERP 2018 na 4.3% u ovoj nadograđeni verziji ERP. Dostupni podaci iz ASK-a za period Januar-Septembar 2018 godine pokazuju da je kosovska ekonomija u ovo razdoblje 2018 godine povećana u proseku za 3.9%.
- Pregled ekonomskog rasta u 2018 godini je u najvećoj meri posledica pogoršanja izvoza roba, koji je u periodu januar-novembar zabeležio godišnji pad od 3.1%. U PER 2018 godine, procene za izvoz robe su znatno optimističnije, što ukazuje na godišnji nominalni rast od 5.1%.
- Očekuje se da će rast investicija u 2018 godini biti manji od procenjenog u PER 2018, na 8% sa 10.1%, uglavnom kao rezultat nižih javnih investicija od onih planiranih. Neizvršenje "Investicione klauzule" od 62 miliona evra u 2018 godini, zbog prepreka u sprovođenju i nedostatku isplata, očekuje se da će se izvršiti uglavnom u 2019 godini i u narednim godinama.

Kumulativni efekat pregleda pretpostavki o osnovnom scenariju i ažurirane projekcije ekonomskog rasta u srednjoročnom periodu prikazani su u sledećem grafikonu:

Figure 17. Upoređivanje osnovnih scenarija: PER 2018. naspram PER 2019

2.6.1. Fiskalni rizici i razvojni potencijali, 2019- 2021

U srednjoročnom periodu, fiskalni rizici ostaju isti kao i prethodne godine, ali sa različitom mogućnošću materijalizacije za neke od njih. U međuvremenu, očekujemo povećanje verovatnoće za materijalizaciju razvojnog potencijala u odnosu na 2018 godinu. Sveukupno, naše osnovno makroekonomsko predviđanje je usaglašeno.

Naša analiza scenarija rizika i razvojnih potencijala pokazuje da bi materijalnost potencijala generisala realni ekonomski rast od oko 5.7% u srednjoročnom periodu 2019-2021, dok bi materijalizacija fiskalnih rizika izazvala usporavanje realnog ekonomskog rasta, koji tokom srednjoročni period bi se kretao oko 3.5%. U međuvremenu, realni ekonomski rast u našem osnovnom scenariju, na kojem se zasniva priprema budžeta za 2019 godinu, procjenjuje se na oko 4.6% za period 2019-2021.

Razvojni potencijali

U srednjoročnom horizontu povećani su razvojni potencijali za povećanje investicija u privatnom sektoru kao rezultat:

- **Poboljšanja sredine za vršenje biznisa;**
- **Preduzimanje serija fiskalnih reformi** od strane Ministarstva finansija, koje su pomogle uklanjanju prepreka razvoju privatnog sektora, olakšavanju trgovine i povećanju efikasnosti Poreske uprave. Takođe, očekuje se da će sprovođenje fiskalnih mera koje su započete tokom 2018 godine biti nastavljene i 2019 godine, i pozitivno će uticati na povećanje konkurentnosti i podsticanje domaće proizvodnje i investicija u zemlji.

Očekuje se da će se u srednjoročnom periodu povećati realizacija potencijala koji dolazi od strateških investicija **kroz investicionu klauzulu i sredstava oslobođenih iz procesa likvidacije u KAP-u**, kao rezultat bržeg sprovođenja projekata tokom 2019-2021 i viših prihoda od KAP tokom 2019 godine.

Izgradnja novih energetske kapaciteta - Planiranom investicijom tokom petogodišnjeg perioda, izgradnja novih proizvodnih kapaciteta utiče na rast ukupnih investicija u osnovnom scenariju, što rezultira znatno većim rastom ekonomije. Takođe, očekuje se povećanje ulaganja u poboljšanje prenosnog sistema.

Očekuje se da **ekonomski efekti Sporazuma o Stabilizaciji i Pridruživanju (SSP)** generišu svoje pozitivne efekte u srednjoročnom horizontu, s obzirom da će prepreke i troškovi slobodne trgovine između Kosova i zemalja EU nastaviti da se smanjuju.

Fiskalni rizici

Uticaji spoljne sredine na strane izvore finansiranja (doznake, strana direktna ulaganja, izvoz) u srednjoročnom periodu se javljaju kao povećani rizik u odnosu na prethodnu godinu. Donji pregled ekonomskog rasta u evrozoni i očekivanja za usporavanje ovog povećanja u naredne tri godine može dovesti do pritiska na sporiji rast glavnih izvora finansiranja za ekonomiju Kosova, s obzirom na to da je evrozona mesto u kojem se najviše nalaze kosovski emigranti; odakle potiče najveći deo stranih direktnih ulaganja; i prema kome je namenjen značajan deo kosovskog izvoza.

Sužavanje poreskog jaza i prikupljanje poreskih dugova: Predviđanja prihoda se zasnivaju ne samo na povećanje prihoda kao rezultat makroekonomskih kretanja, već i na sužavanju poreskog jaza i prikupljanju poreskog duga kako bi se formaliziralo tržište i podržala lokalna konkurencija na tržištu. Prema tome, predviđeni fiskalni prostor na kojem se zasniva budžet za 2019 godinu takođe zavisi od uspeha administrativnih i podsticajnih politika za sužavanje poreznog jaza i prikupljanje poreskog duga. U budžetu 2019 godine, za razliku od prethodnih godina, utvrđeni su jasni administrativni ciljevi za smanjenje iznosa javnog duga koji se zasnivaju na konkretnim merama za poboljšanje upravljanja. Kao rezultat toga, procjenjuje se da je rizik neostvarenja ovih ciljeva niži nego u prethodnim godinama.

Opasnost od **neostvarenja projekata koji su vezani za Investicionu Klauzulu** je smanjen uzimajući u obzir dobar učinak likvidacije sredstava KAP-a tokom 2018 godine i premeštaj određenog broja projekata u okviru "Investicione klauzule" ratifikovane tokom 2018. godine, koji će verovatno biti sprovedeni tokom 2019 i u narednih dve godine.

Očekuje se da mogućnost materijalizacije rizika koji proizilazi iz **krhkih kapaciteta domaće proizvodnje energije** u srednjoročnom periodu biti smanjena tokom srednjoročnog perioda kao rezultat mogućnosti izgradnje Termocentrale "Kosova e Re", od koje se očekuje da obezbedi sigurno snabdevanje električnom energijom, ali takođe značajno povećava doprinos privatnim ulaganjima u realni rast BDP-a.

Opasnost koja proizilazi **od pritiska za nove inicijative socijalnog transfera** je narasla. Povećan pritisak za korišćenje javnog novca kao preraspodele, posebno kada takva preraspodela ne cilja na siromaštvo, već se dodeljuje na osnovu drugih kriterijumima, predstavlja fiskalni rizik za fiskalnu strategiju koja cilja društveno-ekonomski razvoj.

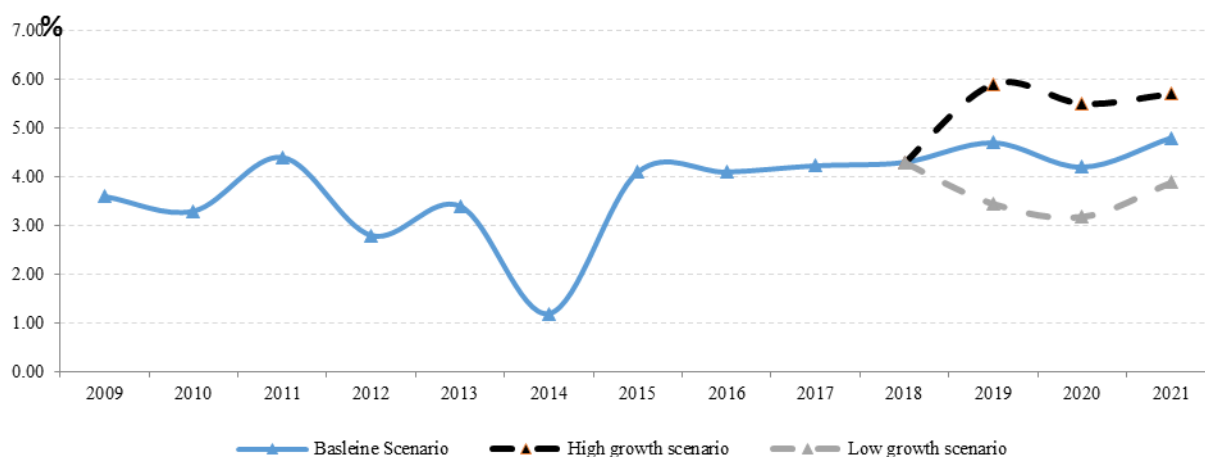
Fiskalni rizici kao **posledica akumulacije zakasnelih plaćanja** - koji mogu nastati kao rezultat postojećih javnih ugovora mogu proizvesti finansijske obaveze za državni budžet. Tokom proteklih godina ovaj rizik je posebno izraženiji na lokalnom nivou upravljanja. S obzirom na izvršenje opštinskog budžeta i projekcija prihoda na ovom nivou, procenjujemo da rizik ostaje na nivou koji je sličan prethodnoj godini.

Takođe, kontingentni ili vanbudžetski rizik koji može proizaći kao rezultat **slabog učinka javnih preduzeća** ostaje nepromenjen od 2018 godine, prateći tako nezadovoljavajući učinak javnih preduzeća.

Rezultati

Na osnovu kvalitativnog pregleda razvojnih potencijala i fiskalnih rizika po osnovnom scenariju, u nastavku su prikazana dva alternativna scenarija.

Figure 18. Alternativni scenariji, realno povećanje BDP-a, u %

Pretpostavke optimističkog scenarija: uključuju u osnovnom scenariju početak izgradnje termoelektrane "Kosova e Re" i povećano izvršenje "investicione klauzule" i projekata koji se finansiraju iz redovnog budžeta.

- Izgradnja nove elektrane obezbediće dodatna privatna ulaganja od oko 1 milion evra u petogodišnjem periodu. Konkretno, to je prevedeno u povećanje privatnih ulaganja u proseku na 1.4% BDP-a predviđenog za 2019 godinu i 2% BDP-a u obe godine, 2020 i 2021.
- Po osnovnom scenariju, u konzervativne svrhe, predviđeno je da se "Investiciona klauzula" izvrši na nivou od 50%, 60% i 70% za 2019, 2020 i 2021 godinu. U scenariju sa najvećim povećanjem, pretpostavljamo viši nivo izvršenja, oko 80% za tri godine.

Takođe, kao rezultat pozitivnog stimulansa u privredi koji potiče od ukupnih investicija, pretpostavlja se viši nivo indeksa potrošačkih cena za period 2019-2021.

Sve ostale pretpostavke ostaju nepromenjene od osnovnog scenarija.

Pretpostavke pesimističkog scenarija: za izgradnju pesimističkog scenarija, u nastavku se nalaze pretpostavke koje su modifikovane u odnosu na osnovni scenario:

- Povećanje troškova subvencija zbog lošeg učinka JP i mogućih udara koje može doživeti domaća proizvodnja električne energije. U svrhu ove vežbe pretpostavlja se da će se u slučaju materijalizacije ovih događaja, subvencije povećati za jednaki iznos od oko 0.5% BDP-a koji je projektovan u periodu 2019-2021 na teret javnih kapitalnih troškova.
- Nivo koji je manji od onog koji se očekuje za izvršenje kapitalnih troškova - kada se u svrhu ove vežbe pretpostavlja da će u toku perioda izvršiti samo 50% od "investicione klauzule" i 70-75% finansiranih investicija iz redovnog budžeta u srednjoročnom periodu.
- Uvoz energije je veći kao rezultat niže domaće proizvodnje električne energije. Počevši od događaja u 2014 godini, kada je eksplozija u elektrani "Kosova A" izazvala povećanje uvoza energije za oko 45.5 miliona evra, u takvom scenariju pretpostavljamo sličan rast uslova slabog kapaciteta proizvodnje energije u unutrašnjosti, ali pod pretpostavkom da nova elektrana "Kosova e Re" neće biti izgrađena.
- Sporiji rast izvoza robe od 4% predviđenih u osnovnom scenariju na nivo od 2%, kao rezultat nižih cena metala od onih predviđenih u osnovnom scenariju i daljeg usporavanja ekonomskog rasta u Evrozoni i globalnoj ekonomiji.
- Niži priliv doznaka i stranih direktnih investicija, usled usporavanja ekonomske aktivnosti u evrozoni. Konkretno, u pesimističkom scenariju, pretpostavljamo prosečno povećanje doznaka za oko 3% za period 2019-2021, dok se u osnovnom scenariju očekuje rast doznaka za oko 5%. Slično tome, stopa rasta stranih direktnih investicija u pesimističkom scenariju je u proseku smanjena na 7%, dok se u osnovnom scenariju pretpostavlja veća stopa rasta (oko 14% u proseku).

Što se tiče cena, u pesimističkom scenariju, pretpostavljamo sličan rast indeksa potrošačkih cena i uvoza, što je rezultat viših cena uvoza energije u odnosu na cenu energije koja je proizvedena u zemlji. Glavni kanali kroz koje se sprovode udari po osnovnom scenariju su privatne i javne investicije i izvozne cene metala. Efekti drugog kruga na potrošnju i ulaganje modeliraju se njihovim efektom na raspoložive privatne prihode. Nijedan od alternativnih scenarija ne dovodi do negativnog povećanja BDP-a ili njegovih ključnih komponenti. Postoje značajne promene u stopi ekonomskog rasta između različitih alternativa scenarija.

Realizacija pretpostavki pesimističkog scenarija bi smanjila ekonomski rast u srednjem roku sa 4.6% na 3.5%. S druge strane, ekonomski rast u periodu 2019-2021 godine bi rezultirao prosečnim rastom od 5.7% u srednjem roku.

Table 11. Alternativni makro-fiskalni scenariji

*(N) Scenario niskog rasta; (O) Osnovni scenario; (V) Scenario sa većim rastom

Opis	2019			2020			2021		
	(N)	(O)	(V)	(N)	(O)	(V)	(N)	(O)	(V)
Realne stope povećanja (%)									
BDP	3.4	4.7	5.8	3.2	4.2	5.6	3.9	4.8	5.7
Potrošnja	3.6	3.9	4.6	2.2	3.8	4.1	2.8	3.8	4.4
Ulaganja	2.0	7.7	14.3	1.6	5.3	8.7	4.3	5.7	7.3
Izvoz	5.5	6.1	6.1	4.0	4.7	4.7	5.1	5.6	5.6
Uvoz	4.0	5.6	7.9	1.2	3.7	4.6	2.7	3.8	4.4
Promena cena (%)									
IPC (prosek)	1.5	1.3	1.4	1.5	1.3	1.4	1.5	1.3	1.4
Deflator BDP-a	0.8	0.6	0.8	1.6	1.4	1.5	1.2	1.0	0.9
Cene uvoza	2.2	2.0	2.0	2.2	2.0	2.0	2.2	2.0	2.0

3. FISKALNI OKVIR

3.1. Strategija politika i srednjoročni ciljevi

Održavanje i dalje jačanje fiskalne pozicije zemlje ostaje glavni cilj Vlade za period koji pokriva ovaj dokument. Fiskalna stabilnost i dalje jačanje procesa i mehanizama koji osiguravaju stabilnost direktno utiču na uspješnu provedbu prioritarnih reformi Vlade, što utiče na direktnu i indirektnu podršku rasta privredne aktivnosti u privatnom sektoru. U tom kontekstu, Vlada namjerava imati odgovorno upravljanje javnim finansijama osiguravajući da planiranje i izvršenje budžeta bude u potpunosti u skladu sa fiskalnim okvirom, kako je predviđeno ZUJFO, Zakonom o Finansiranju Lokalne Samouprave i zakonskim aktima koji proizilaze iz ova dva zakona. U planiranju i implementaciji budućih budžeta, posebna pažnja će se posvetiti strogoj primjeni fiskalnih pravila koja paralelno pružaju fiskalnu održivost i stimuliraju ekonomski rast, kao što su:

- Ograničenje budžetskog deficita na 2% BDP-a (godišnji nivo),
- Dodatna ulaganja kroz klauzulu investicija (na srednjoročni i dugoročni rok);
- Održavati adekvatan nivo fiskalne rezerve (godišnji nivo) i
- Ograničenje javnog duga na 40% BDP-a (dugoročni period).

Uspješna implementacija ovih pravila osigurava makro-fiskalnu stabilnost i održivost, dok u isto vrijeme daje Vladi fiskalni prostor za rješavanje ključnih nedostataka javne infrastrukture kroz finansiranje investicijskih projekata od javnog interesa od koncesionih kredita i likvidacijskih fondova DP-a, čije finansiranje u okviru ZUJFO je isključeno iz ograničenja deficita od 2% BDP-a.

Pored primene gore navedenih pravila, Vlada Kosova će posebnu pažnju posvetiti poreskim politikama i poreskoj administraciji, osiguravajući da se bilo kakve izmene postojećeg sistema vrše u konsultaciji sa svim zainteresovanim stranama, i posebno sa poslovnom zajednicom, kako bi se osiguralo da promene koje se mogu dogoditi budu u funkciji stimulisanja ekonomske aktivnosti i zapošljavanja,

kao i održivog finansiranja vladinih operacija. Iz konteksta poreske administracije, ona će nastaviti da automatizuje usluge poreskih obveznika, smanjuje direktnu komunikaciju između poreskih službenika i poreskih obveznika, primenjuje pristup zasnovan na riziku i sve to će uticati na poboljšanje kvaliteta usluga, povećavajući dobrovoljno ispunjenje i smanjenje neformalnosti.

U tom smislu, srednjoročni fiskalni ciljevi Vlade su sledeći:

- Osigurati održivo finansiranje javnih aktivnosti Vlade tako što će osigurati da poreske politike budu u funkciji stimuliranja aktivnosti privatnog sektora i stvaranja stabilnih prihoda za državni budžet;
- Mobilizacija prihoda kroz proširenje poreske osnovice umesto povećanja zakonskih poreskih stopa.
- Pojednostavljenje administrativnih taksi i smanjenje regulatornog opterećenja.
- Održavanje uravnotežene budžetske strukture sa dominacijom kapitalnih investicija za rješavanje strukturnih prepreka kroz poboljšanje javne infrastrukture.
- Obezbediti adekvatno finansiranje za prioritetne oblasti kao što su pravosuđe, bezbednost, zdravlje i obrazovanje.
- Poboľšati efikasnost socijalne potrošnje i poljoprivrednih subvencija kroz bolje ciljanje.
- Održavanje niskog nivoa redovnog deficita (prema definiciji fiskalnog pravila), čime se javni dug drži pod kontrolom.

Na osnovu ovih ciljeva, budžet 2019 godine podelio je fiskalni prostor koji je rezultat predviđenog povećanja prihoda u: a) veće operativne troškove za prioritetne sektore; i b) veći kapitalni troškova za rješavanje strukturnih nedostataka. Međutim, jedan od glavnih fiskalnih izazova za postizanje ovih ciljeva ostaje kontrola potrošnje na finansiranje različitih socijalnih šema, koje iz godine u godinu rastu.

Što se tiče budžetskih prihoda za 2019 i narednih godina, naše projekcije su zasnovane na razumnim pretpostavkama za sve izvore finansiranja (porezi, neporeski prihodi, domaće i vanjsko finansiranje). Najveći dio gubitaka prihoda od implementacije Sporazuma o Stabilizaciji i Pridruživanju (SSP) već je apsorbovan i u potpunosti se uzima u obzir u srednjoročnom periodu. Jedino povećanje zakonskih normi je planirano za akcize duvana u skladu sa višegodišnjim transparentnim planom koji će biti završen 2019 godine.

Od 1 januara 2018 godine, Vlada je uvela i novu šemu poreskih olakšica kojom se sertifikovane kompanije oslobađaju obaveze plaćanja poreza i akciza za sirovine koje koriste u proizvodnji. Ova fiskalna mjera usmjerena na poticanje proizvodnih kapaciteta u zemlji prirodno će se nastaviti u narednim godinama, dok se učinci na porezne prihode, za koje se očekuje da će biti skromni, sada integiraju u projekcije poreza u srednjem roku.

3.2. Realizacija budžeta tokom 2018

Prema preliminarnim fiskalnim podacima, budžet za 2018 je generalno imao dobre rezultate i na prihodnoj i na rashodnoj strani. Pravilo o fiskalnom deficitu je poštovano, dostižući 1.02% projektovanog BDP-a, što je ispod granice od 2%. Istovremeno, saldo gotovine na kraju godine

označio je stopu od 4.62% BDP-a, što je takođe u skladu sa važećim fiskalnim pravilima (4.5% minimum u slučaju korišćenja sredstava od KPA).

Što se tiče prihoda, dvije odgovarajuće agencije za naplatu prihoda (PAK i Carina) ostvarile su dobre rezultate plana prihoda. Poreski prihodi, koji i dalje predstavljaju glavni doprinos ukupnim prihodima, povećali su se za 97.3% u odnosu na prognoze. S druge strane, neporeski prihodi beleže stopu izvršenja plana od 94.6%. U poređenju sa 2017, poreski prihodi su porasli za 6% u 2018 godinu.

Pored budžetskih prihoda, ostvareni su i dobri rezultati u pogledu drugih izvora finansiranja, sa izuzetkom finansiranja iz spoljnog zaduživanja, domaće finansiranja (hartije od vrednosti i finansiranja KAP-a), u skladu sa budžetskim projekcijama.

Što se tiče budžetskih rashoda, oni su ostvarili stopu učinka od 92.7%, uključujući oko 100% izvršenje tekućih rashoda i 76.3% kapitalnih rashoda u odnosu na projekcije.

Važno je napomenuti da su u odnos sa početni budžet, socijalni transferi povećani kao rezultat neispunjavanja reforme ratnih veterana i prevazilaženja planiranih rashoda za druge šeme korisnika. Uprkos činjenici da je budžetom 2018 godine pretpostavljeno da će se re-kategorizacija vršiti u programu ratnih veterana, to se nije desilo, i kao rezultat toga, potrošnja je bila veća. Rashodi su bili veći za ovu kategoriju kao rezultat povećanja broja korisnika u odnosu na projekcije ove šeme.

Međutim, nije bilo revizije budžeta zbog dobrih rezultata očekivanja prihoda i ukupnog trenda potrošnje.

Budžetski prihodi su imali dobre rezultate u odnosu na budžetska očekivanja. Poreski prihodi su ostvareni do 97.3%, a neoporezivi do 94.6%. U spoređenje sa 2017, ovo je povećanje od 4.5% i 9.1% poreskih i neporeskih prihoda, respektivno.

Prihodi od PDV-a porasli su za 5.4% (u skladu sa prognozama), što odražava rastuću potrošnju. S druge strane, prihodi od carina nadmašili su prognoze, ali su ostali niži u odnosu na 2017. Uprkos očekivanjima da se smanji uvoz polovnih automobila, vlasti su uspele da prikupe blizu 1% više akciza nego prethodne godine. Porez na lični dohodak kao glavni doprinosnik direktnim porezima premašio je projekcije za 4.8%. S druge strane, prihodi od poreza na dobit porasli su za 15.3% u odnosu na prethodnu godinu.

Sveukupno, indirektni prihodi su dostigli 97.5% završenog plana, dok su direktni prihodi iznosili 100.2%.

Neporeski prihodi su se povećali u odnosu na prethodni period (9.1%), ali nisu u potpunosti dostigli realizaciju u odnosu na plan (94.6%). Glavni razlog ostaje nezadovoljavajuća naplata na opštinskom nivou sa samo 84.1%.

Rashodi budžeta bili su veći nego u 2017 godini, dok je stopa izvršenja po ekonomskim kategorijama bila različita. Za kategoriju plata i dnevnica, stopa izvršenja je bila 100.3%, roba i komunalne usluge 93.5%, subvencije i transferi 106.2%, a kapitalni troškovi 76.3% -uglavnom bili pogođeni nemogućnošću isplate sredstava iz investicione klauzule. Uprkos toj činjenici, kapitalni rashodi su porasli za 13.4% u odnosu na 2017. Uopšteno govoreći, to je dovelo do ostvarenja ukupne potrošnje od 92.7%, što odražava porast od 10.1% u odnosu na 2017.

Za finansiranje deficita i održavanje stabilnog nivoa fiskalnih šokova, domaći dug je dodan za manje od 3% u odnosu na prognozu. S druge strane, finansiranje iz sredstava likvidacije DP je u potpunosti realizovano.

U nastavku je prikazana tabela sa ključnim parametrima budžeta za 2018 godinu.

Table 12. Aktivnosti Centralne vlade, u milionima evra

Opis	2017	2018 Budžet	2018 Procena
1. UKUPNO BUDŽETSKI PRIHODI	1,684	1,817	1,767
<i>od kojih: smanjenje rezervi poreskog duga</i>		8	
<i>od poboljšanja naplate poreza</i>			
1.1 Poreski prihodi	1,496	1,607	1,564
Direktni porezi	238	275	267
<i>Porez na dobit preduzeća</i>	75	84	87
<i>Porez na dohodak građana</i>	137	146	153
<i>Porez na imovinu</i>	22	33	24
<i>Drugo</i>	3	12	3.7
Indirektni porezi	1,315	1,378	1,344
<i>Porez na dodatnu vrednost</i>	756	819	797
<i>Carinske dažbine</i>	126	111	124
<i>Akciza</i>	432	446	421
<i>Drugo</i>	1	2	2.1
Povraćaj poreza	-58	-46	-48
1.2 Neporeski prihodi	188	202	203
Takse, nameti, i ostalo od BO Centralne Vlade	103	100	109
Takse, nameti, i ostalo od Lokalne Vlade	43	55	46
Prihodi sa koncesija	9	10	9
Mineralna Renta	31	33	25
Prihodi od kamata	3	4	4
1.3 BUDŽETSKA PODRŠKA I GRANTOVI	0	7	0
2. UKUPNO TROŠKOVI	1,766	2,104	1,947
2.1. TEKUĆI TROŠKOVI	1,282	1,386	1,398
Plate i dnevnice	550	590	592
Roba i usluge	226	265	248
Subvencije i transferi	506	526	558
Tekuće rezerve	0	5	0
2.2 KAPITALNI TROŠKOVI	468	694	530
<i>Finansiranje od redovnog budžeta</i>	468	546	444
<i>Klauzula investicija</i>	0	62	0
<i>Fondovi likvidacije (KAP)</i>	0	86	86
2.3 Kamata na javni dug	16	24	-19
3. Opšti Bilans(1-2)	-82	-287	-180
4. Troškovi izuzeti sa fiskalnog pravila:	27	165	111
Troškovi sa namenjenih priroda KAP/2	9	11	11
Troškovi sa sopstvenih prenetih priroda	18	6	14
Troškovi finansiranih sa klauzule o investiranju i KAP-a	0	148	86
5. Opšti bilans (prema fiskalnom pravilu)(3+4)	-55	-122	-69
A. Finansiranje	-82	-287	-180
B. Spoljno finansiarnje	78	87	87
C. Interno finansiarnje	84	227	233
D. Promjene u bilansnom bilansu Banke (A + B + C)	79	28	168
E. Zadržani iznos bilansa stanja banaka	292	319	459

Izvor: Trezor, Budet 2019 i projekcije jedinice makroekonomije

3.3. Srednjoročna projekcija budžeta

Očekuje se da će fiskalne projekcije za srednjoročni period rasti u skladu sa nominalnim ekonomskim rastom. U okviru ukupnih prihoda, predviđa se da će se prihodi od poreza povećati u prosjeku za 6% godišnje, dostižući 24.3% BDP-a u 2019 godini (sa 23.8% u 2018 godini), dok se u prosjeku očekuje da budu na 24% u srednjem roku. Ovo projekcirano povećanje, osim što se očekuje da dođe od

povećanja poreske osnovice, odražava inicijativu za smanjenje zaliha poreskog duga, kao i konzervativne pretpostavke o dobrovoljnom usklađivanju (u skladu sa istorijskim podacima). S druge strane, očekuje se da će neporeski prihodi rasti na konstantnoj stopi od 3% u srednjem roku, dostižući 221 miliona u 2021.

Uprkos prihodima, predviđa se da će ukupna potrošnja porasti kao udio u BDP-u, sa 31% u 2018, na prosječno 32% u srednjoročnom periodu. Isti trend se nastavlja i za tekuće izdatke, za koje se očekuje da će se povećati sa 20.5% u 2018. na prosječno oko 21.1% BDP-a u srednjoročnom periodu; Očekuje se da će kategorija plate I dneevnice biti oko 9% BDP-a u srednjoročnom periodu. Očekuje se da će troškovi u kategoriji roba i usluga biti u prosjeku oko 4% BDP-a u periodu 2020-2021; dok će početi sa 5% 2019 godine. Očekuje se da će kategorija subvencija i transfera pratiti isti trend, a očekuje se da će iznositi oko 8% BDP-a u periodu 2019-2021.

S druge strane, očekuje se da će kapitalni projekti nastaviti da rastu. Prema tome, predviđa se da će kapitalni troškovi biti u prosjeku oko 11% BDP-a u srednjoročnom periodu.

Što se tiče budžetskog deficita prema fiskalnom pravilu, očekuje se da će biti manji od 2% BDP-a. Očekuje se da će deficit biti blizu 2% u 2019 godini, da će pasti na 1.4% u 2020, i vratiti se na 1.9% u 2021.

Table 13. Srednjoročna projekcija budžetskih prihoda 2019-2021, u milionima evra

Opis	2017	2018 Buđet	2019 Proj.	2020 Proj.	2021 Proj.
Ukupni prihodi	1,684	1,817	1,949	2,026	2,141
Poreski prihodi	1,496	1,607	1,731	1,800	1,909
Ne-poreski prihodi	188	202	208	215	221
Ostalo	0	7	11	11	11
Ukupni rashodi	1,766	2,104	2,365	2,426	2,487
Tekući troškovi	1,282	1,386	1,567	1,584	1,624
Kapitalni troškovi	468	694	770	813	835
Ostalo	16	24	28	29	28
Bilans buđeta	-82	-287	-416	-400	-346
Bilans buđeta po fiskalnom pravilu	-55	-122	-145	-107	-151
Stanje bankarskog bilansa	292	319	324	339	267

Izvor: Trezor Kosova, Buđet 2019, i projekcije jedinice makroekonomije, MF

3.3.1. Projekcija budžetskih prihoda

Za srednjoročni period 2019-2021, projekcije prihoda se zasnivaju na opštim projekcijama za ekonomska kretanja u zemlji, kao i na njihov uticaj na odgovarajuće poreske osnove.

Štaviše, efekat novih mera za poboljšanje poslovnog okruženja, olakšice u slučaju uvoza za proizvodni sektor, oslobađanje od carina u slučaju uvoza tehnološke opreme, planovi za sužavanje poreskog jaza i ne-formalne mjere za poboljšanje efikasnosti agencija za prikupljanje, s posebnim fokusom na smanjenje duga, itd. smatraju se potencijalom za povećanje nivoa prihoda nad ovim projekcijama. Ipak, zbog planiranja troškova na osnovu održivih prihoda, primenjen je konzervativni pristup proceni uticaja ovih mera.

Shodno tome, na osnovu srednjoročnih makroekonomskih projekcija i na osnovu drugih specifičnosti koje se ne odražavaju u poreskoj osnovici, očekuje se da ukupni budžetski prihodi za 2019 godinu

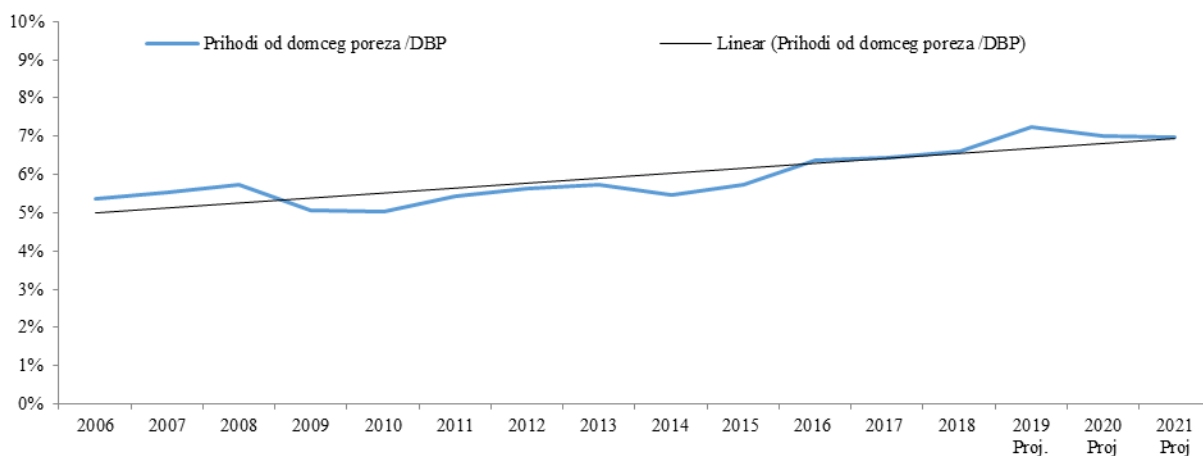
dostignu vrijednost od 1,949 miliona eura. Ova vrednost je za 7% ili 132 miliona EUR veća od budžeta za 2018. Očekuje se nastavak umjerenog rasta do kraja srednjoročnog perioda 2020 i 2021 godine, u skladu sa učešćem u prihodima na predviđen BDP-a.

Rast ukupnih prihoda je kao rezultat doprinosa od indirektnih poreza, direktnih poreza i neporeskih prihoda sa učešćem od oko 76.5%, 14.8% i 10.7% respektivno. Dok naknade imaju negativan doprinos od 2.6%. Ovakva struktura prihoda rezultat je visokog trgovinskog deficita privrede zemlje.

Očekuje se da će očekivano povećanje poreskih prihoda biti uglavnom podržano indirektnim porezima, posebno PDV-om i akcizama, dok se stabilizacija prihoda od carina očekuje kao udio poreskih prihoda kao rezultat implementacije sporazuma o slobodnoj trgovini sa zemljama EU (SSP). Očekuje se da će dodatni uticaj biti ukidanje carine na sve robe koje ulaze u proizvodni proces kao sirovina, kao i ukidanje carine za IT opremu. Pozitivni efekti koji dovode do proizvodnje koja je veća od plaćanja u zemlji nakon prodaje finalnih proizvoda će smanjiti gubitke od ovih popusta. Očekuje se i postepeno povećanje prihoda od direktnih poreza, iako sa relativno niskom bazom.

Prihodi prikupljeni na domaćem tržištu istorijski su pratili trend ekonomske aktivnosti u zemlji uz postepeno poboljšanje. Iako je osnovica ovih prihoda i dalje niska, bez dizajna i implementacije strukturnih reformi, postoje pozitivni signali za ubrzani trend rasta iznad onoga što je potaknuto povećanjem ekonomske aktivnosti (kao rezultat povećane dobrovoljne usklađenosti i sužavanja poreskog jaza). A zahvaljujući ovim reformama očekuje se da će domaći prihodi povećati svoje učešće u BDP-u za oko 0.7 procentnih poena, sa tendencijom rasta u narednim godinama 2020 i 2021 godine.

Figure 19. Trend poreskih prihoda 2006-2021

Izvor: *Trezor* i projekcije jedinice makroekonomije, MF

Što se tiče Poreske Administracije Kosova, ona se očekuje da u 2019 godini naplaćuje oko 516 miliona EUR, uključujući i jednokratne prihode od naplate poreskog duga. Ova stopa beleži rast od 15.9% u odnosu na budžet iz 2018 godine. Konkretno, naplaćeni prihodi od strane PAK-a, podeljeni u kategorije, očekuje se da budu realizovani kao u nastavku:

– Porez na dobit preduzeća: očekuje se rast od 5.9% u prosjeku za srednjoročni period, dostigavši tako iznos od 100 miliona EUR u 2021, koji bi se odrazio na povećanje efikasnosti naplate zaduživanja i ujedno smanjenje ukupnih rezervi zaduživanja. Za 2019 godinu, budžetske projekcije predviđaju povećanje od 8.4%, što se, između ostalog, očekuje da će doprinos ovom rastu doprinijeti smanjenje korporativnog duga za 10%.

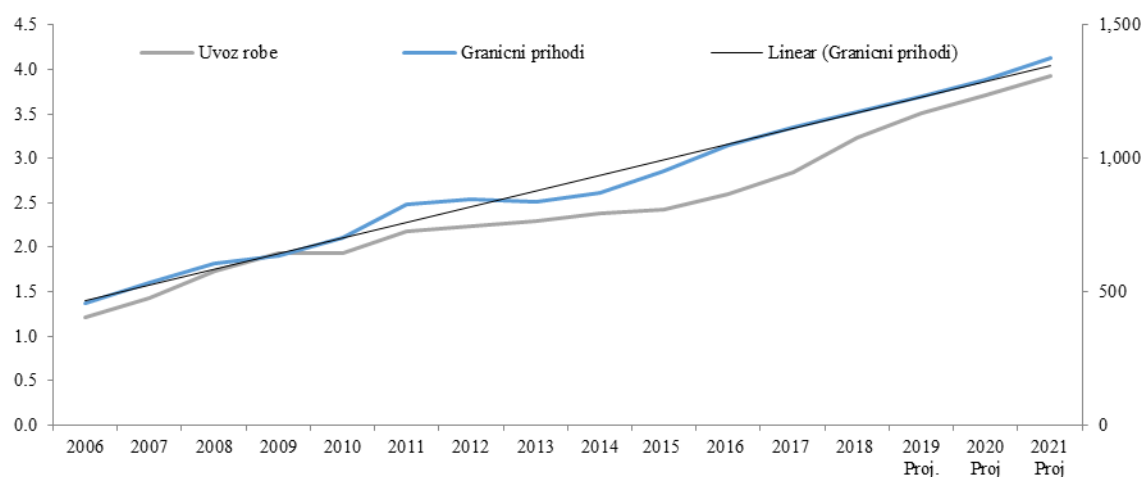
- PDV – naplata u zemlji: očekuje se da će se u prosjeku povećati za 10%, dok se u 2019 godini u odnosu sa 2018 očekuje se povećanje za 26.7% i po nominalnoj vrijednosti će doseći iznos od 258 miliona eura. Ovaj planirani trend je posljedica rasta ukupne potrošnje, gdje PDV ostaje važan pokazatelj kretanja privatne potrošnje. Istovremeno, predviđa se povećanje efikasnosti u naplati poreskog duga u ovoj kategoriji.

Porez na lični dohodak¹⁷: predviđa se povećanje od 7.1% u srednjoročnom period. U 2019 predviđa se povećanje od 11.9% i kao rezultat toga će iznositi vrednost od 163 miliona EUR. Ovo povećanje planiranja se zasniva na ekonomskom razvoju i napretku u zemlji i njihove efekte na tržište rada, u platnom spisku za javni sektor, kao i na mjere za povećanje administrativne efikasnosti u ovoj kategoriji poreza.

Štaviše, pojednostavljenjem poreskog i carinskog sistema, povećanjem kvaliteta usluga poreskim obveznicima, nastavkom potpune digitalizacije usluga poreskih obveznika, očekujemo povećanu efikasnost poreske administracije i povećanu dobrovoljnu usklađenost poreskih obaveza, što će posledično dovesti do povećanja efikasnosti poreske uprave, pozitivno se odražavaju na poreske prihode prikupljene u zemlji.

Prihodi prikupljeni na granici očekuje se da će pratiti trend uvoza. Ovi prihodi su istorijski pratili vrednost i količinu uvoza¹⁸, isključujući efekat promena poreskih stopa. Sporazumi o slobodnoj trgovini i nove fiskalne mjere implementirane 2018 godine, kao i nove mjere za koje se očekuje da će biti implementirane 2019 godine, trebale bi usporiti stopu rasta prihoda prikupljenih na granici, dok će se to pozitivno odraziti na rast lokalnih prihoda.

Figure 20. Trend poreskih prihoda i odnos sa ekonomskim pokazateljima 2006 – 2021

Izvor: *Trezor* i projekcije jedinice makroekonomije, MF

Tokom 2019 godine, Carina Kosova se očekuje da će naplatiti 5.0% više u odnosu na budžet iz 2018 godine. Ovaj rast graničnih prihoda, reflektovano u nominalnim vrednostima, dostiže vrednost od 1,234 miliona EUR. Konkretnije, očekuje se da prihodi Carine Kosova za 2019 godinu, podeljeni u kategorijama, realizuju kao u nastavku:

¹⁷ Ova stavka uključuje porez po odbitku, porez na lični dohodak i porez na kamate, kiriju i kockanje

¹⁸ Iznos i vrijednost uvoza koristi se za predviđanje naplate prihoda prikupljenih na granici.

- *PDV* – naplata na granici: u 2019 godini, granični PDV ostaće glavni doprinosilac carinskih prihoda, čineći 52.5% ili 647 miliona EUR, i beležiće rast od 5.1% u odnosu na planirani budžet za 2018 godinu. Ovaj planiran rast za prihode PDV-a dolazi uglavnom kao rezultat koji se očekuje od rasta uvoza u funkciji podrške pojačanih ekonomskih aktivnosti u zemlji, ali i kao rezultat boljeg carinskog monitoringa.

- *Prihodi iz akciza*: očekuje se rast od 4.3% u odnosu na budžet iz 2018 godine, dostizanjem iznosa od 465 miliona EUR. Pored toga, očekuje se da će prosečni prihodi od akciza u srednjem roku porasti za 4.8%. Ovaj plan je na osnovu povećanja stope akcize za duvanske proizvode prema akciznom kalendaru. Isto tako, evropske politike za zabranu prometa dizel automobila uticaće na pad njihovih cena i shodno tome rast uvoza ovih automobila. Štaviše, rast uvezene količine nafte nastavljen i tokom cele 2018 godine, što je uticalo na rast prihoda od akciza, uprkos povećanju cena na međunarodnom tržištu.

- *Carinske dažbine*: očekuje se da se povećati tokom srednjeg roka za 7.1%. Dok u nacrtom budžeta za 2019 godinu, očekuje se da će dostići iznos od 120 miliona EUR. Ovi prihodi se očekuju kao rezultat povećanja poreske osnovice (rast uvoza od oko 8%), i uzima obzir negativni efekat SSP-a u srednjoročnom periodu.

Što se tiče neporeskih prihoda, za 2019 godinu, očekuje se sporiji rast koji se odražava i na usporavanje naplate sopstvenih prihoda na opštinskom nivou. Štaviše, tokom 2019 godine, sopstveni prihodi na lokalnom nivou su projektovani da se povećaju za 2 miliona EUR i kao rezultat će dostići vrednost od 57 miliona EUR. Ovaj konzervativni plan ostaje i za naredne 2020 i 2021 godine.

Naplata iz mineralne rente nastaviće da drži konstantni trend i u 2019 godini, i ostaće na istom nivou kao i prethodni period. Prihodi iz uplate koncesionarske takse aerodroma „Adem Jashari“, u 2019 godini se očekuje da dostiže vrednost od 11 miliona EUR, i beležiće rast od 1 milion EUR u odnosu na 2018 godinu.

Table 14. Struktura budžetskih prihoda kao % BDP-a

Opis	2016	2017	2018 Budžet	2019 Proj.	2020 Proj.	2021 Proj.
Ukupni prihodi	26.3%	26.8%	27.2%	27.3%	26.9%	26.8%
Poreski prihodi	23.4%	23.8%	24.1%	24.2%	23.9%	24.0%
Ne-poreski prihodi	2.9%	3.0%	3.0%	2.9%	2.8%	2.7%

3.3.2. Projekcija budžetskih rashoda

Ukupni budžetski rashodi u 2019 godini se očekuju da će porasti za 12.4% u odnosu na budžet iz 2018 godine. Rast rashoda se očekuje da se uspori na 2.6% i 2.5% tokom 2019 i 2020 godine. Ovaj rast rashoda u 2019 godini pripisuje se povećanju kapitalnih projekata kroz zaduživanje kod donatora i kroz prihode iz likvidacije imovina DP-ova.

Tekući rashodi za 2019 godinu se očekuju da će porasti za 13.1% u odnosu na budžet za prošlu godinu. Za 2020 i 2021 godinu, ovaj rast se predviđa da se uspori na 1%, odnosno 2.5%. Jedan od glavnih pokretača rasta tekućih rashoda u 2019 godini je kategorija Roba i usluge, kao posledica ponovne klasifikacije kapitalnih izdataka u ovoj kategoriji za a) održavanje medicinske opreme, b) održavanje memorijalnih kompleksa; c) policijska oprema itd. U 2019 godini takođe se očekuje i rast rashoda u

kategoriji Subvencije i transferi kao rezultat socijalnih šema i rasta osnovnih i penzija platiša doprinosa.

Budžetski kapitalni izdaci u 2019 godini će porasti za 10.9% u odnosu na budžet iz 2018 godine. Ovaj rast je predviđen da bude 5.6% i 2.8% u 2020 i 2021 godini. Ovaj rast obuhvata strateške kapitalne izdatke, koji su finansirani od strane Međunarodnih finansijskih institucija i iz likvidacije imovina DP-ova. Ovi rashodi su isključeni iz obračuna zakonskog limita fiskalnog deficita prema fiskalnom pravilu i predviđena su za strateške razvojne projekte. Značajan deo kapitalnih investicije biće za početak projekta puta Kijevo – Zahać, nastavak projekta M2 za Mitrovicu, i za druge investicije u cilju poboljšanja infrastrukture, digitalizacije i obrazovne infrastrukture.

U 2019 godini, **opštinski budžet** je povećan za 39.7 miliona evra, u odnosu na budžet iz 2018 godine. Ovaj rast od 8.1% u finansiranju opštinskog budžeta odražava povećanje ukupnog granta (za 16 miliona, u 190.6 miliona), granta za obrazovanje (za 15.3 miliona, u 185 miliona), i granta za zdravstvenu zaštitu (za 5.1 miliona, u 53.4 miliona).

S druge strane, rast u grantu za obrazovanje proističe uglavnom kao posledica nove politike koja predviđa zapošljavanje 100 mladih asistenata za decu sa posebnim potrebama, od oko 0.5 miliona evra, kao i od stručne prakse koja će koštati oko 1 milion evra. Opštinsko finansiranje takođe obuhvata još dodatnih 2.6 miliona evra za finansiranje sekundarne i rezidentne zdravstvene zaštite u tri opštine sa manjinskim stanovništvom: opština Štrpce, Opština Mitrovica i Gračanica.

Budžet za 2019 godinu za **centralni nivo** je povećan sa 13.7% i iznosi 216.9 miliona više u odnosu na budžet iz 2018 godine.

U skladu sa ciljevima Vlade, ovaj dodatni prostor rashoda je izdvojen za povećanje efikasnosti u prioritetnim oblastima.

3.3.3. *Projekcija rashoda za sektore budžetske politike*

Ovaj odeljak odražava podatke o budžetskim izdvajanjima za 2019. i naredne godine, prema prioritetnim sektorima Vlade, koji proizilaze iz strateških dokumenata zemlje.

Za **institucije reda, javne bezbednosti i sprovođenje zakona**¹⁹, budžetom za 2019 godinu predviđena su budžetska izdvajanja u iznosu od 204.2 miliona evra. Ovo odražava rast od 6.2% u finansiranju, u odnosu na budžet iz 2018 godine. Dodatni budžet omogućava dodatno angažovanje za poboljšanje efikasnosti i smanjenje starih predmeta. S druge stranu budžet za **Sektor odbrane**²⁰ je povećan za 9.4% dostigavši iznos od oko 58.7 miliona.

Budžet za ustanove **Zdravstvenog sektora** na centralnom nivou, koji obuhvata Ministarstvo zdravstva i Bolničke univerzitetske službe povećan je za 17.6% u odnosu na budžet iz 2018 godine. Ovaj rast obuhvata dodatne raspodele za lekove iz esencijalne liste i rast od 47% za kapitalne izdatke. Osim ovog rasta, grant za primarnu zdravstvenu zaštitu na nivou opštine je takođe povećan za 10%. Za **Sektor zaštite životne sredine**²¹, budžetske raspodele su povećane za 31.9%. Ovaj rast je učinjen u

¹⁹ Ministarstvo pravde, Sudski savet Kosova, Tužilački savet Kosova, ustavni sud, Ombudsman, Agencija za besplatnu pravnu pomoć, Obaveštajna agencija Kosova, Ministarstvo unutrašnjih poslova.

²⁰ KSB

²¹ Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja, Regulatorni autoritet za usluge vode.

cilju podrške ravnomernog i održivog razvoja, obezbeđujući zaštitu životne sredine i razvoj odgovarajućeg prostornog planiranja.

Za institucije koje su odgovorne za **Poboljšanje ekonomskih pitanja**²², za 2019 godinu su povećane budžetske raspodele za 4.4% u odnosu na budžet iz 2018 godine, dostigavši iznos od oko 446.5 miliona. Ovaj rast obuhvata rashode za javnu infrastrukturu. Budžetska izdvajanja za Ministarstvo ekonomskog razvoja u ovom sektoru su povećana za 67% u odnosu na budžet iz 2018 godine, uglavnom iz kapitalnih projekata u porastu (Fabrika pijaće vode u Uroševcu, Projekat za energetske efikasnost i obnovljivu energiju, Digitalna ekonomija Kosova itd.).

Budžetske raspodele za **Sektor obrazovanja** kojeg čine Ministarstvo obrazovanja, Javni univerzitet, Akademija pravde i Akademija nauka, povećana su za 13.8% dostigavši iznos od 106.8 miliona. Uzimajući u obzir i grant za obrazovanje na lokalnom nivou, ukupni rashodi za sektor obrazovanja dostižu iznos od 290 miliona. Ovi rashodi se očekuju da podržavaju nove inicijative za poboljšanje kvaliteta obrazovanja.

Za podršku dobrom upravljanju, budžetske raspodele u sektoru za **Opšte javne službe**²³ povećane su za 42.7%, u iznosu od 211 miliona evra. Za Regulativnu komisiju za javne nabavke u ovom sektoru, budžet je povećan za 30.8% u odnosu na budžet iz 2018. godine. Budžet za Nacionalnu kancelariju revizije je takođe povećan, za 20.3%. Dok, za obezbeđivanje pravilnog funkcionisanja državne diplomatske službe, povećan je operativni budžet Ministarstva inostranih poslova, za 7.7%.

Štaviše, za obezbeđivanje kohezije i društvenog razvoja, budžetom je predviđen rast budžetskih raspodela od 14% za institucije **Sektora socijalne zaštite**, kojeg čini Ministarstvo rada i socijalne zaštite, i za 10.5% rast za **Sektor rekreacije, kulture i religije**²⁴. Ovaj rast od 57 miliona evra za sektor socijalne zaštite ima u cilju razvoj, sprovođenje i koordinaciju politike, zakona i drugih instrumenata za obezbeđivanje socijalne zaštite i podrške, i sposobnost pružanja usluga za marginalizovane grupe u društvu. Sektor socijalne zaštite nastavlja pružanje podrške socijalnim kategorijama putem socijalne zaštite i penzijskih šema, razmatrajući pravnu infrastrukturu kako bi se omogućila veća podrška ranjivim kategorijama.

3.3.4. Projekcija rashoda po ekonomskim kategorijama

Ukupni rashodi vlade za 2019 godinu očekuju se da budu veći za 12.4% u odnosu na prihode u budžetu iz 2018 godine. U srednjoročnom periodu i u skladu sa fiskalnim ciljevima, projekcija rashoda za ekonomske kategorije odražava rast u svim kategorijama. Osim rasta ukupnih budžetskih rashoda, struktura rashoda po ekonomskim kategorijama je beležila razlike u kategorijama, gde su kapitalni izdaci beležili najveći rast i predstavljaju jednu od glavnih komponenti rashoda.

Table 15. Rashodi po ekonomskim kategorijama 2019-2021, u mil. evra

²² Ministarstvo infrastrukture, Ministarstvo ekonomskog razvoja, Ministarstvo trgovine i industrije, Kosovska agencija za privatizaciju, Regulatorni autoritet za elektronske i poštanske komunikacije, Autoritet Kosova za konkurenciju, Nezavisna komisija za rudnike i minerale, Autoritet civilnog vazduhoplovstva, Regulatorni autoritet železnica, Agencija za vazdušno navigacijske usluge, Regulatorni ured za energiju, Ministarstvo za inovacije i preduzetništvo, Ministarstvo za regionalni razvoj.

²³ Skupština Kosova, Kancelarija predsednika, Kancelarija premijera, Ministarstvo finansija, Ministarstvo javne uprave, Ministarstvo administracije lokalne samouprave, Ministarstvo za regionalni razvoj, Ministarstvo inostranih poslova, Ministarstvo za evropske integracije, Ministarstvo za dijasporu i strateške investicije, Regulatorna komisija za javne nabavke, Agencija protiv korupcije, Telo za razmatranje nabavke, Kancelarija za žalbe i predstave, Agencija za zaštitu ličnih podataka, Nacionalna kancelarija revizije, Centralna izborna komisija, nezavisni odbor za nadzor nad civilnom službom Kosova i Nepredvidljivi troškovi.

²⁴ Ministarstvo kulture, omladine i sporta, Savet Kosova za kulturno nasleđe, Radio-televizija Kosova, Agencija za upravljanje memorijalnim kompleksima, Nezavisna komisija za medije.

Opis	2016	2017	2018 Budjet	2019 Proj.	2020 Proj.	2021 Proj.
UKUPNI RASHODI	1,658	1,741	2,104	2365	2,426	2487
OPERATIVNI RASHODI	1,221	1,282	1,386	1567	1,584	1624
Plate i dnevnice	544	550	590	616	649	670
Roba i usluge	203	226	265	337	317	334
Subvencije i transferi	475	506	526	609	614	615
Rezerve	0	0	5	5	5	5
KAPITALNI RASHODI	444	468	694	770	813	835
Sa financiranjem od:						
Redovni budžetski izvori	444	468	546	509	533	648
Klauzula investicija	0	0	62	121	220	187
Od likvidacije DP	0	0	86	140	60	0
KAMATA ZA JAVNI DUG	19	16	24	28	29	28

Rashodi za plate i dnevnice: i dalje imaju značajan udeo u ukupnim rashodima. U srednjoročnom periodu, ovaj rast će biti u skladu sa fiskalnim pravilima javnih zarada, sa prosekom od 4.3% za 2019, 2020 i 2021 godinu. Troškovi za ovu kategoriju za 2019 očekuje se da dostignu 616 milion evra. Sa druge strane kao učešće na BDP ova kategorija troškova ima učešće sa 8.7% BDP-a u 2018, na 8.6% u 2019, nastavljajući sa postepenim padom na 8.4% u 2021.

Subvencije i transferi: rashodi za subvencije i transfere će nastaviti da rastu tokom srednjoročnog perioda. Rashodi za ovu budžetsku kategoriju će porasti za 15.9% u odnosu na budžet iz 2018 godine, međutim rast biće usporen na 0.7% u 2020 odnosno 0.1% u 2021 godini. Povećanje rashoda za ovu kategoriju u 2019 godini proističe kao rezultat finansiranja Zakona o ratnim veteranima, i povećanjem osnovnij i doprinosnih penzija kao i povećanje broja u ostalim kategorijama. Kao udjela na BDP, subvencije i transferi tokom 2019 očekuje se da će postići nivo 8.6%, dok u narednim godinama očekuje se da će pasti na 8.2% za 2020 i 7.7% na 2021.

Roba i usluge: rashodi u ovoj kategoriji u 2019 godini se očekuju da će porasti za 27.2% u odnosu na budžet iz 2018 godine, međutim rast će biti snažno usporen u srednjoročnom periodu. Rast u ovoj kategoriji za 2019 godinu odražava uglavnom: ponovnu klasifikaciju rashoda iz kategorije Kapitalnih troškova; velika potreba za finansiranjem i održavanjem javne infrastrukture; i veći zahtevi u Sektoru za zdravstvenu zaštitu, za farmaceutske proizvode i medicinsku opremu. Što se tiče učešća na BDP-a za 2019 godinu, rashodi za ovu kategoriju planirani su za oko 4.7% i predviđa se da će se smanjiti u narednim godinama da bi dostigli 4.2% u 2021.

Kapitalni izdaci: Kapitalni izdaci u 2019 godini su planirani da se povećaju za oko 10.9% u odnosu na budžet iz 2018 godine. Transportna infrastruktura nastaviće da ima najveći udeo u kapitalnim izdacima. Značajan deo kapitalnih investicija biće projekat puta Kijevo-Zahać, nastavak projekta M2 za Mitrovicu i druge investicije u cilju poboljšanja lokalne infrastrukture. Međutim, budžet za 2019 godinu je diversifikovan kapitalnim izdacima, uključujući projekte za rekonstrukciju objekata zdravstvenih ustanova i poboljšanje obrazovnog sistema. Pored toga, došlo je do rasta u finansiranju projekata za prečišćavanje otpadnih voda i projekata za navodnjavanje. Kao udio u BDP-u, kapitalni izdaci za 2019 godinu porasli su za 10.8% u odnosu na budžet za 2018 godinu, dok se u narednim godinama planira zadržati približno isti udio.

3.4 Strukturni fiskalni balans

Strukturni bilans predstavlja fiskalni bilans vlade, korigovan efektima ili fluktuacijama poslovnog ciklusa, koji nisu direktno regulisani od strane vlade. Često se tvrdi da ukupni fiskalni balans ne pruža sveobuhvatan pogled na fiskalnu poziciju, jer na ovu poziciju u značajnoj mjeri utiču i poslovni ciklusi u kojima ekonomija prolazi. Tokom perioda, kada ekonomija doživljava ubrzanje ekonomskog rasta, poreski prihodi se povećavaju; dok se u uslovima ekonomskog usporavanja smanjuju poreski prihodi, posebno prihodi i potrošnja. Ova kretanja u fiskalnim pokazateljima, koja se odvijaju bez diskrecione vladine intervencije, pomažu u ublažavanju ekonomskih fluktuacija i stoga su poznata kao "automatski stabilizatori". Strukturni fiskalni bilans (razdvajanje iz poslovnog ciklusa) ima za cilj mjerenje fiskalne pozicije koja je očišćena ovim stabilizatorima, s ciljem boljeg razumijevanja obima i intenziteta diskrecione fiskalne politike.

Da bi se dobio strukturni balans, važno je izolovati cikličnu komponentu fiskalnog bilansa, što je rezultat jaza u proizvodnji u ekonomiji. U slučaju kada je ekonomija na svom potencijalnom nivou (proizvodni jaz je nula), ova komponenta ciklusa fiskalnog bilansa će biti nula, a time i tekući fiskalni balans jednako predstavlja strukturni bilans.

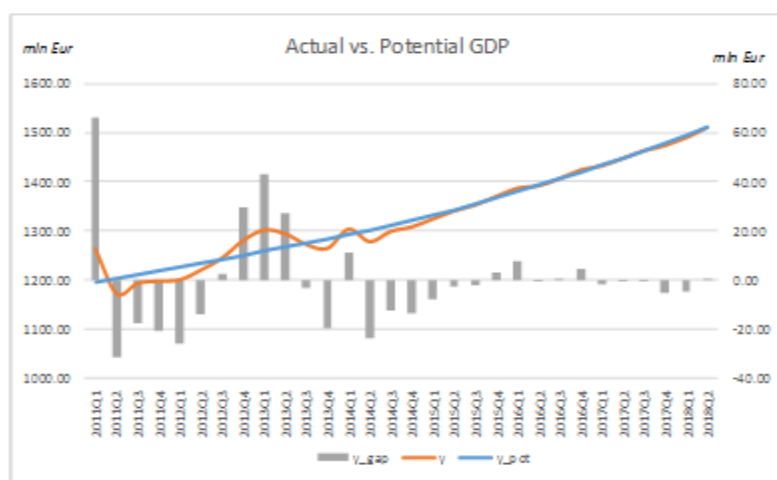
Procena strukturnog balansa predstavljena u ovom odeljku treba tumačiti uz visok stepen brige, uzimajući u obzir ograničenu dostupnost podataka o BDP-u. U ovoj ažuriranoj verziji PRE, strukturni saldo se procenjuje korišćenjem kvartalnih podataka koji pokrivaju period 2011 TM1: 2018 TM2 (ukupno 30 posmatranja). Prateći metodologiju postavljenu u prošlogodišnjoj verziji PRE, strukturni bilans se izračunava slijedeći dva slijedeća koraka.

Prvi korak uključuje izračunavanje jaza u proizvodnji, izražen kao postotak odstupanja stvarnog BDP-a od njegovog potencijalnog nivoa. U literaturi se predlaže niz tehnika za procjenu potencijalnog BDP-a (a time i proizvodnog jaza), ali za potrebe ovog izvještaja iu kratkim vremenskim serijama, korišten je Hodrick Prescott filter²⁵. Sve tehnike koje se preporučuju u literaturi daju različite procjene izlaznog jaza kako po veličini tako iu znaku ove praznine (pozitivne ili negativne), pa je stoga procjena strukturnog balansa osjetljiva na korištenu metodologiju, što sugerira pažljivu interpretaciju korisnika ili kreatora politike. Ključno pitanje za koje se ovaj filter stalno kritikuje odnosi se na takozvani "problem krajnje tačke", prema kojem najnovija posmatranja serija imaju veliki uticaj na trend serija, posebno na kraju vremenske serije. Mi smo se bavili "problemom krajnje tačke" produžavanjem vremenske serije realnog BDP-a do poslednjeg kvartala 2021 godine, koristeći predviđene vrednosti.

Proizvodni jaz i potencijalni BDP, dobijeni iz primene Hodrick-Prescott filtera, prikazani su u sledećim grafikonima:

²⁵ Parametar omekšavanja koji se koristi u Hodrick Prescott filteru je $l = 480$, predložen od strane ECB (Bouthevillain et al. (ECB 2001), "Ciklično prilagođen budžetski saldo: alternativni pristup"

Figure 21. Trenutni i potencijalni BDP, TM1/2011-TM2/2018

Grafikon pokazuje da je ekonomija Kosova porasla ispod svog potencijala tokom perioda TM2/2011-TM3/2012 i tokom perioda TM3/2013-TM4/2014; dok je u kraćem vremenskom periodu (TM4/2012-TM2/2013) ekonomija delovala iznad svog potencijalnog nivoa. Od 2015 godine nadalje, rezultati dobijeni od HP filtera prikazuju period u kojem je trenutni BDP bio vrlo blizu potencijalnog nivoa.

Drugi korak uključuje izračunavanje elastičnosti fiskalnih pokazatelja koristeći metodologiju koju sprovodi OECD i Evropska komisija. Elastičnost svake vrste poreskih prihoda procenjuje se u odnosu na BDP, korišćenjem jednostavnih regresija MNK (metoda najmanjih kvadrata). Elastičnost svake kategorije prihoda prikazana je u sledećoj tabeli. Međutim, u troškovima, elastičnost se održava nulom, s obzirom da nema koristi koje pruža Vlada za nezaposlenost i drugi budžetski troškovi su nezavisni od fluktuacija ekonomskog ciklusa.

Table 16. Elastičnost poreskih prihoda prema BDP-u²⁶

Kategorija prihoda	CIT	PIT	Indirektni porezi	Drugi porezi	Porez na imovinu	Ponderisani prosek
Elastičnost	1.79	2.98	1.74	-2.54	2.69	-
Ponderisana elastičnost	0.09	0.22	1.3	-0.009	0.04	1.64

Ciklična komponenta budžetskog bilansa se izračunava kao proizvod ponderisane elastičnosti (prikazan gore) sa cikličkom komponentom BDP-a (proizvodni jaz). Dalje, ovoj cikličnoj komponenti se smanjuje budžetski bilans kako bi dosegao budžetski bilans koji je prilagođen ciklusima.

Table 17. Bilans budžeta, korigovani budžetski bilans, ciklična komponenta bilansa i jaz u produktivnosti

Godina	Fiskalni bilans (mln Eur)	Strukturalni bilans (mln Eur)	Ciklični Komponenti (mln Eur)	Proizvodni jaz %
2011	-69.0	-6.6	-62.4	-0.2
2012	-128.7	-185.6	56.9	-0.7
2013	-164.0	-222.8	58.8	3.7
2014	-128.0	-12.7	-115.3	-2.9
2015	-78.0	-151.8	74.5	-0.7
2016	-54.0	-71.7	19.8	0.8
2017	-55.0	-46.2	-8.8	-0.5
2018	-69.2	-50.8	-18.4	-0.1

²⁶ Izmene u elastičnosti predstavljene ovde se razlikuju od onih prikazanih u prethodnoj verziji NPER-u kao rezultat dodavanja novih zapažanja (do 2018 T2) i kao rezultat upotrebe različitih vremenskih serija korišćenih za realni BDP sa cenama osnovne godine 2014 = 100).

Kao što pokazuje Tabela 17, efekat ekonomskog ciklusa je evidentan u 2013 i 2016 godini kada je proizvodni jaz bio pozitivan. Efekat ciklusa tokom godina doveo je do fiskalne ravnoteže bolje od ravnoteže koja bi rezultirala da kosovska ekonomija funkcioniše oko svog potencijala. U godinama kada je ekonomija radila pod potencijalom (kada je proizvodni jaz bio negativan), fiskalni deficit je bio veći od deficita koji bi rezultirao pozitivnim nultim jazom.

3.5. Nivo i analize zaduživanja, analiza narednih operacija i prilagođavanje tokova i zaliha

Kosovo je usvojilo prilično razborit pravni okvir kako bi se spriječile neodržive prakse zaduživanja. Zakon o javnom dugu daje ministru finansija ekskluzivno pravo da ulazi u zajmove i da pregovara o uslovima međunarodnog duga u ime Kosova. Prema Ustavu, svi međunarodni sporazumi treba da budu ratifikovani dvotrećinskom većinom glasova Skupštine. Na osnovu Pravilnika o izdavanju i upravljanju državnim dugom, državnim garancijama i zajedničkim zajmovima, međunarodni krediti se pregovaraju od strane zvaničnog tima koji se sastoji od članova različitih odjela: Odjela za upravljanje dugom (OUD), Pravnog odjela, Kabineta ministra, Ekonomska politika i međunarodna finansijska saradnja, Odjeljenje za budžet i relevantne budžetske organizacije.

Zakon o javnom dugu takođe je odobren od strane MMF-a i uključuje neke odredbe koje pružaju fiskalnu stabilnost, uključujući gornju granicu javnog duga od 40 procenata BDP-a i određena ograničenja za zaduživanje opština. Za potrebe ovog indikatora, državne garancije se obračunavaju kao državni dug. Zakon o javnom dugu obavezuje redovno izvještavanje Skupštine (član 15) kroz pripremu Programa Državnog Duga, koji uključuje srednjoročnu strategiju duga koja se podnosi na odobrenje Vladi i za informaciju u Skupštini.

U Zakonu o upravljanju javnim finansijama i odgovornosti (ZUJFO) dodan je amandman koji ograničava godišnji budžetski deficit na ne više od 2% projektovanog BDP-a. Još jedna promjena u ZUJFO je dodata u 2015 godini, što omogućava vladi da ugovara dug koji premašuje fiskalno pravilo od 2% samo ako finansiranje obezbjeđuju međunarodne finansijske institucije i posvećeno je kapitalnim projektima.

Izdavanje državnih hartija od vrednosti je odobreno Zakonom o javnom dugu i regulisano je Vladinom Uredbom o primarnom i sekundarnom tržištu hartija od vrednosti. MHR je izmijenilo regulativu kako bi odražavalo potrebe za aktivnostima na sekundarnom tržištu. Postojeće prakse upravljanja državnim dugom u potpunosti su u skladu sa zahtjevima koji proizlaze iz primarnog i sekundarnog zakonodavstva. Tokom 2018 godine, primarno i sekundarno zakonodavstvo prošlo je proces revizije, proces koji se očekuje da bude završen do kraja 2019 godine.

Tabela u nastavku prikazuje podatke o dugu za vrstu duga zajedno sa odnosom Dug/BDP²⁷.

Table 18. Ukupan državni dug, u milionima evra (osim ako nije drugačije naznačeno)

Opis	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	p.2019	p.2020	p.2021
Međunarodni dug	336.6	323.8	326.4	371.2	373.4	422.2	416.1	627.0	743.8	822.7
Domaći dug	73.3	152.5	256.5	377.8	478.6	574.3	771.3	771.3	871.3	971.3
Ukupan Vladin Dug	409.9	476.3	582.9	749.0	852.0	996.5	1,092.7	1,398.2	1,615	1,794.0
Državne Garancije	0.0	0.0	10.0	10.0	20.0	44.0	44.0	44.0	44.0	44.0
Dug /BDP	8.4%	8.9%	10.5%	12.9%	14.2%	15.5%	16.2%	19.6%	21.5%	22.5%

²⁷ Državni program duga 2019-2021

3.5.1. Potencijalne obaveze

Krajem 2017 godine, portfelj državnih garancija sastojao se od tri državne garancije. U 2014 godini Ministarstvo Financija je izdalo prvu garanciju od 10 miliona evra, što garantuje DIFK za kreditnu liniju koju pruža EBRD. Druga međunarodna garancija pokrenuta je 2016 godine kako bi garantovala zajam EBRD-a od 10 miliona eura za EBRD. Dok je 2017 godine izdata i treća garancija u iznosu od 24 miliona eura, kako bi se garantovala druga kreditna linija DIFK-a. Sledeća tabela prikazuje istoriju izdavanja garancija od 2014 godine:

Table 19. Državne garancije do kraja 2017

	2014	2015	2016	2017	2018	p.2019	p.2020	p.2021
Državne garancije	10.00	10.00	20.00	44.00	44.00	44.00	44.00	4.00
Garancija za kreditnu liniju DIFK-a	10.00	10.00	10.00	10.00	10.00	10.00	10.00	10.00
Garancija za saobraćaj Priština	0	0	10.00	10.00	10.00	10.00	10.00	10.00
Garancija za drugu kreditnu liniju DIFK-a	0	0	0	24.00	24.00	24.00	24.00	24.00
Državne garancije (% BDP-a)	0.2%	0.2%	0.3%	0.7%	0.7%	0.6%	0.6%	0.6%

3.6. Analiza osetljivosti i poređenje sa prethodnim programom

Što se tiče fiskalne stabilnosti, rezultati dobijeni iz niskog scenarija i visokog scenarija ne utiču na fiskalna pravila uprkos promjenama prihoda i rashoda iz osnovnog scenarija.

U niskom scenariju, ukupni prihodi vlade bili bi slabiji u prosjeku od 1.1% u odnosu na osnovne projekcije za 2019 i 2.6% za 2020 i 2021 godinu. OvaJ pod-učinak će biti izraženija u kategoriji prihoda od indirektnih poreza, koji biće oko 1.3%; 2.8% i 3.4% niže od projekcija za 2019, 2020 i 2021 godinu. Pored toga, u niskom scenariju pretpostavlja se niži nivo kapitalnih izdataka (koji se finansiraju iz redovnog budžeta, investicione klauzule i likvidacione imovine KAP-a), koji će u proseku biti oko 6% manje od kapitalnih rashoda projektovanih tokom 2019-2021 u osnovnom scenariju. Dok će tekući troškovi biti oko 2.4% viši od planiranih u osnovnom scenariju, u prosjeku oko 2.4%. Kao rezultat najvećeg pada ukupne vladine potrošnje u poređenju sa padom prihoda vlade zbog usporavanja ekonomskog rasta, budžetski deficit u srednjem roku će se kretati u intervalu [-0.1%: -0.6%], dok bankarski bilans će ostati na zadovoljavajućem nivou.

U visokom scenariju, prihodi bi bili suficit za 1.4% u odnosu na osnovne projekcije za 2019 i 2.5% u 2020 i 2021 godini. Prihodi od indirektnih poreza biće veći od projekcija u osnovnom scenariju za oko 1.7%; 2.6% i 3.1%, respektivno u 2019, 2020 i 2021 godini. Takođe, u optimističkom scenariju, pretpostavlja se veća stopa kapitalne potrošnje, koja će biti u proseku za 4.8% veća od projektovanog nivoa rashoda. Budžetski bilans i bankarski bilans će i dalje ostati u okviru fiskalnih pravila čak i tokom optimističkog scenarija.

Table 20. Rezultati alternativnih scenarija u glavnim fiskalnim pokazateljima

Opis	2019			2020			2021		
	(Niži)	(Osnovni)	(Viši)	(Niži)	(Osnovni)	(Viši)	(Niži)	(Osnovni)	(Viši)
mln Eur									
Ukupni prihodi	1,928	1,949	1,977	1,978	2,026	2,071	2,079	2,141	2,199
Prihodi od poreza	1,709	1,731	1,758	1,752	1,800	1,845	1,848	1,909	1,968
Direktni prihodi	287	289	290	299	302	307	313	319	326
Indirektni prihodi	1,472	1,492	1,518	1,508	1,552	1,592	1,591	1,647	1,698
Ukupni troškovi	2,117	2,203	2,239	2,125	2,279	2,323	2,204	2,391	2,410
Tekući troškovi	1,603	1,567	1,567	1,622	1,584	1,584	1,664	1,624	1,624

Kapitalni troškovi ²⁸	514	636	672	503	695	739	540	767	786
----------------------------------	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

3.6.1. *Upoređivanje sa prethodnim programima*

Imajući u obzir nedavne promjene u globalnoj i lokalnoj ekonomiji, prognoze su revidirane i kao takve se odražavaju promjene u PRE 2019 godini.

U poređenju sa PRE 2018, očekuje se smanjenje ukupnih prihoda za prosječno 0.7% za period 2018-2020²⁹ u PRE 2019. S druge strane, ukupna potrošnja su povećana u prosjeku za 4.8% niža u odnosu na prethodni program.

Potpuno poređenje sa prethodnim programom predstavljeno je u aneksu 1, tabela 10

3.7. Fiskalno upravljanje i budžetski okviri

Nije bilo promjena/ažuriranja u vezi sa fiskalnim upravljanjem i budžetskim okvirima koji bi se bitno razlikovali od onoga što je prijavljeno u verziji prethodne godine.

3.8. Održivost javnih finansija

Održivost duga na Kosovu

Kosovska ekonomija i dalje nastalja da ima pozitivan ekonomski rast, uglavnom podstaknuta rastom privatne potrošnje, ukupnim ulaganjima i poboljšanjem trgovinskog bilansa. Kosovo i dalje ima najniži nivo duga u poređenju sa regionom. Međutim, nivo duga raste, kao rezultat povećanih investicija u javnu infrastrukturu. Da bi se osiguralo da se rast zalih duga sprovodi na kontrolisan i održiv način, vlada je prilagodila fiskalno pravilo da ograniči ukupni deficit na 2% BDP-a, s ciljem stabilizacije nivoa duga ispod zakonski doplatka (40% BDP-a). Na osnovu niskog nivoa duga u odnosu na BDP i potrebe za poboljšanjem javne infrastrukture, Vlada je 2015 godine izmijenila ZJPSPP-om tako što je uključila ovu investicijsku klauzulu u ovaj zakon kako bi se omogućilo finansiranje projekata koji utiču na ekonomski rast, uglavnom preko MFI. Međutim, projekti predviđeni za 2018 kroz klauzulu o investiranju nisu uspjeli da se implementiraju zbog prepreka za implementaciju i kašnjenja u isplata ovih projekata.

Na osnovu potrebe da Kosovo implementira kapitalne projekte, CAB je izgrađen tako da uključuje klauzulu investicija u osnovni scenario, nakon čega slijedi dodatna analiza osjetljivosti duga, podložna promjenama ključnih makroekonomskih pokazatelja i duga.

CBA je napravljen koristeći makroekonomski model razvijen od strane makroekonomske jedinice u okviru Ministarstva Finansija i napravio neke pretpostavke o makroekonomskim ključnim pokazateljima, kao i drugim pokazateljima vezanim za dug na 40 godina (2019-2058) kao što sledi:

- Nominalni rast BDP-a od 5.5% za period 2022-2032, nakon čega slijedi uzastopni pad od 0.5 procentnih poena u svakoj od naredne tri decenije;
- Opšti budžetski prihodi će se povećavati istom stopom kao i nominalni rast BDP-a;

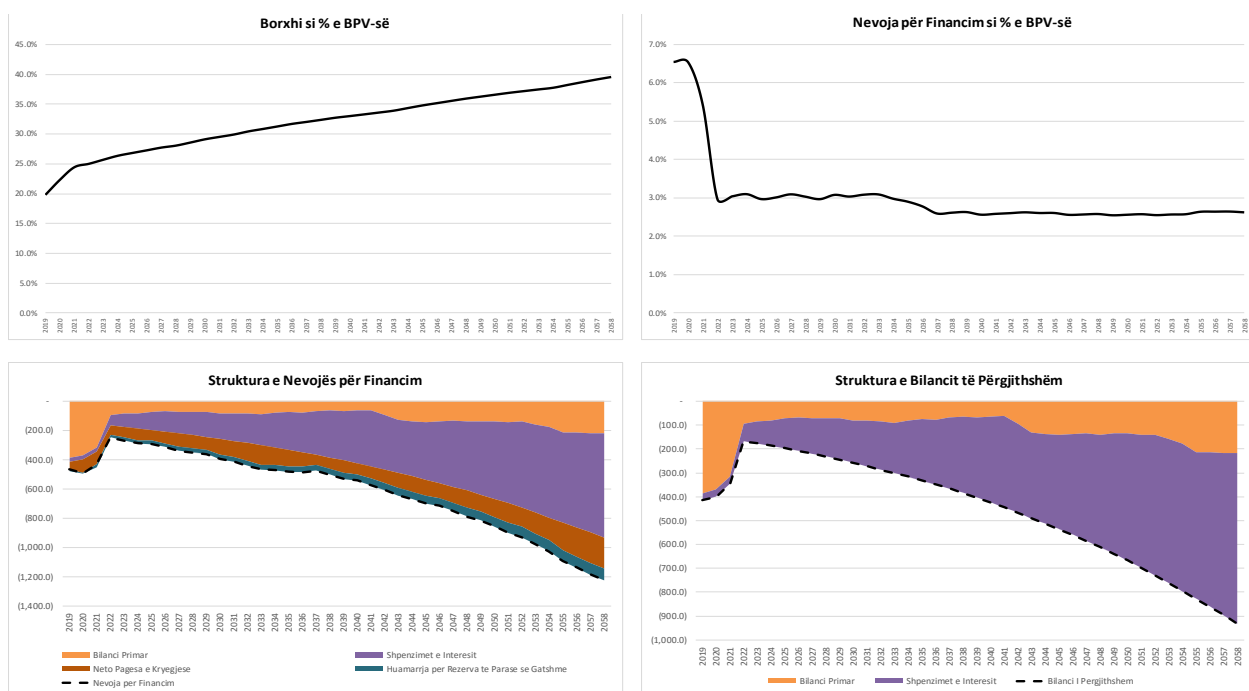
²⁸ Kapitalni troškovi prikazani u tabeli sadrže pretpostavke o stepenu njihove nerealizacije za svaki scenario

²⁹ Poređenje između ova dva programa vrši se za godine 2018 - 2020, jer PRE 2018 ne predstavlja prognoze za 2021

- Kamatna stopa na nove komercijalne kredite će se povećati sa 4.5% u periodu 2019-2029 na 10% u periodu 2052-2062;
- Procjenjuje se da će se kamatna stopa na koncesione kredite kretati oko 2% tokom cijelog perioda (2019-2062);
- Procjenjuje se da će se kamatna stopa na domaći dug fluktuirati oko 5% do 2040 godine i dalje smanjiti na 3% na kraju predviđenog perioda.
- Komercijalni krediti dospijevaju za 10 godina;
- Koncesioni krediti dospijevaju za 15 godina;
- Bankarski bilans prema BDP-u od 4.5%;
- Ukupni deficit prema BDP-u od 2%;
- Očekuje se da će investiciona klauzula biti oko 121; 220 i 187 miliona eura u 2019, 2020 i 2021 godini, dok u preostalom periodu CBA (nakon 2021) nije predviđena nijedna klauzula o ulaganju.

Osnovni scenario (grafikon 22) pokazuje da će stanje javnog duga biti stabilno. Odnos duga prema BDP-u pokazuje rastući trend tokom perioda, ali će ostati ispod praga od 40% za čitav period. Udeo rashoda za kamate u ukupnom bilansu (deficit) ostaje nizak u ranim godinama, međutim, sa povećanjem potražnje za finansiranjem (uključujući finansiranje deficita od 2% kroz klauzulu o investiranju), rast duga i povećanje kamatnih stopa domaćeg i inostranog duga, rashodi za kamate će i dalje imati značajan uticaj na ukupni deficit. Takođe, čini se da je doprinos primarnog deficita (bez plaćanja kamata) općoj potrebi za finansiranjem nizak u odnosu na ukupni doprinos za servisiranje duga.

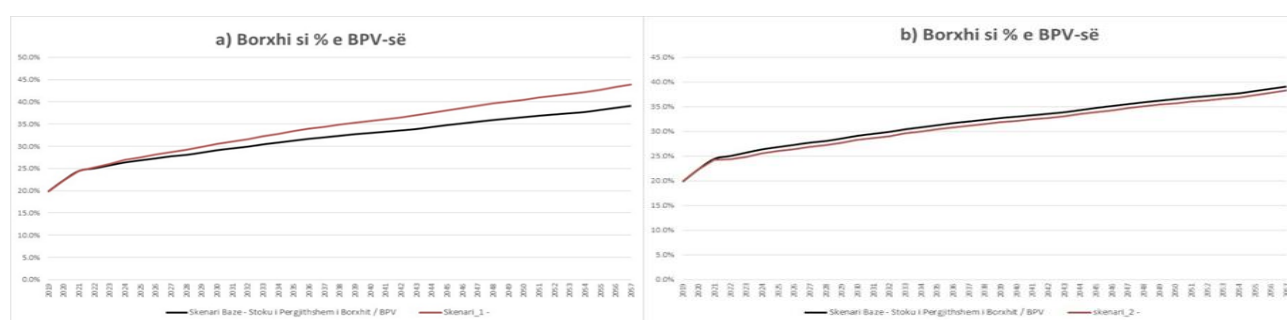
Figure 22. Rezultati osnovnog scenarija

Niži nominalni rast BDP-a za 1 p.p. u poređenju sa bazom: Ovaj scenario se zasniva na pretpostavci trajne promene u 1 p.p nominalnom rastu BDP-a. Pad BDP-a samo jednim p.p (zadržavanje svih ostalih pretpostavki na isti način kao u osnovnom scenariju), povećava nivo duga iznad navedenih granica, ukazujući na to da se prag krši nakon 2050 godine (grafikon 23).

Smanjenje bankarskog bilansa sa 4.5% na 3% BDP-a: S obzirom da znatan iznos finansijske potrebe proizlazi iz neophodnosti zadržavanja adekvatnih nivoa bankarskog bilansa, analiza je sprovedena kako bi se videle kretanja nivoa duga ukoliko se bankarski bilans (fiskalne reserve) smanje se na 3% BDP-a, zadržavajući nominalni rast BDP-a na istim nivoima kao u osnovnom scenariju. Grafikon ispod, pokazuje da smanjenje bankarskog bilansa ne menja značajno nivo dugova (Grafikon 23).

Figure 23. Analiza scenarija: Smanjenje trajnog rasta BDP-a za 1 p.p (slika sa leve strane) i smanjivanje bankarskog bilansa sa 4.5% na 3% BDP-a (slika sa desne strane)

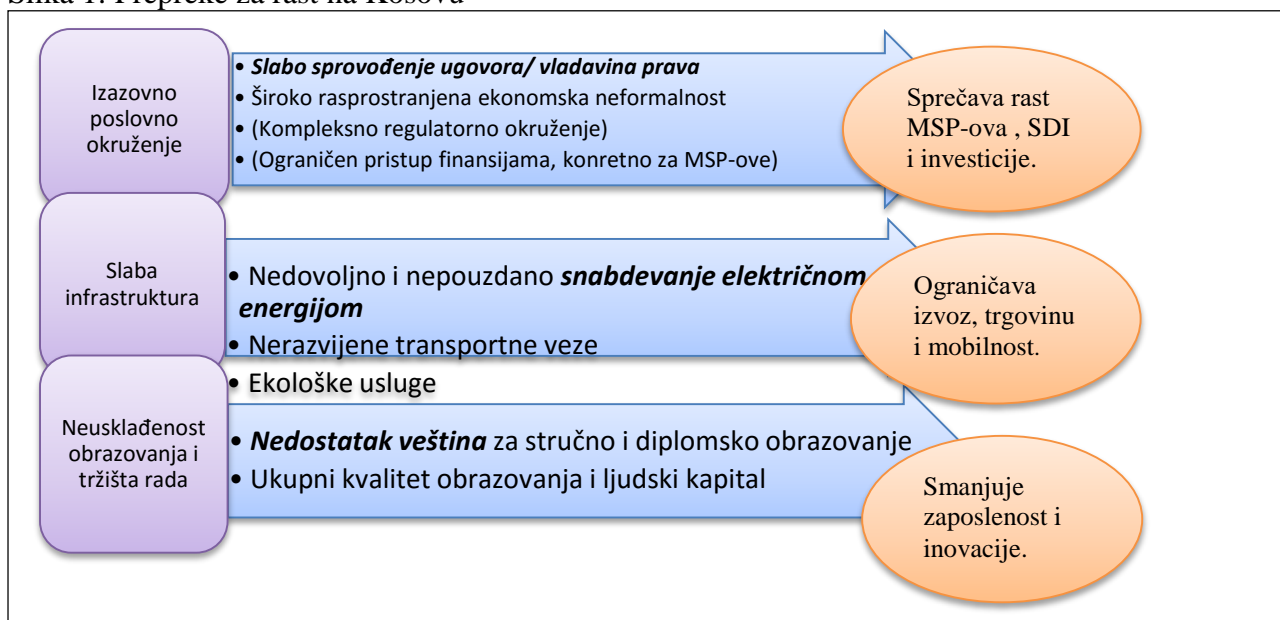
Povećanje kamatnih stopa na domaći i spoljni dug: Povećanje kamatnih stopa od 1 procentna poena na domaći i inostrani dug (koncesiono i komercijalno) u toku prognoznog perioda neće imati značajan uticaj na nivo javnog duga ili budžetskog bilansa zbog fiskalnih ograničenja, ali će promijeniti strukturu budžetskog bilansa i potrebu za finansiranjem kao rezultat povećanih kamatnih rashoda.

4. PRIORITETI STRUKTURNIH REFORMI ZA PERIOD 2019-2021

4.1. Identifikacija ključnih prepreka za konkurentnost i inkluzivni rast

Ovaj odeljak sadrži informacije o dešavanjima u vezi sa identifikovanim ključnim ograničenjima rasta od poslednjeg podnošenja PER-a. U poređenju sa poslednjim PER-om, pristup finansijama se više ne smatra sputavajućim ograničenjem, dok se regulatorno okruženje poboljšalo. To znači da su druga ograničenja postala relativno važnija za rešavanje.

Slika 1: Prepreke za rast na Kosovu *

**Ograničenja data zadebljanim slovima* se smatraju *sputavajućim*, dok su ostala važna i mogla bi u budućnosti postati sputavajuća. *Ograničenja data u zagradama* se smatraju oslabljenim.

Pristup finansijama poboljšana je kroz smanjenje kamatnih stopa i podršku u rezervisanju kolateralu. Od 2014. godine, kada je sprovedena prva analiza ograničenja za PER, nominalne kamatne stope za komercijalne kredite pale su sa više od 9,2% na 6,8% u decembru 2017. godine. Pored toga, godišnji rast kredita nefinansijskim korporacijama porastao je sa 4,3% u 2014. na 9,3% u 2017. godini. U 2014. godini ukupna vrijednost kredita iznosila je 1,88 milijardi eura ili oko 32,5% manje od ukupnog iznosa kredita u 2017. godini. U ovoj godini ukupna vrijednost kredita iznosila je 2,49 milijardi eura, što predstavlja godišnji porast od 11,5. Glavni pokretači takvog rasta bili su rastući trend potražnje za kreditima uz smanjenje prosječne kamatne stope i produljenje ročnosti kredita. U 2017. godini došlo je do povećanja kreditiranja svih privrednih sektora, ali je najveći rast zabilježen u građevinarstvu (26,1%), poljoprivredi (13,4%) i sektoru proizvodnje (9,3%). Zahtevi za kolateralom na Kosovu su veoma strogi: banke zahtevaju gotovo tri puta veću vrednost kredita kao kolateral, dok 90% svih kredita zahteva kolateral. Ipak, bolji pristup finansijama i finansijskom produblivanju, posebno za start-up-ove i veće rizične ekonomske delatnosti, ostaje važan podsticaj za povećanje potencijala Kosova za rast, i dalje će se rešavati merama za poboljšanje zaštite imovinskih prava, uključujući legalizaciju objekata bez dozvole i poboljšanje efikasnosti sudova u ekonomskim sporovima.

Poslovno okruženje se snažno poboljšalo, međutim izazovi su ostali. U Izvještaju o poslovanju Svjetske banke za 2019. godinu (WB DBR), Kosovo je zadržalo bolje rangiranje, kao što je zabilježeno višom ocjenom u odnosu na referentnu vrijednost Svjetske banke i priznavanje reformi u izdavanju građevinskih dozvola, kao i poreskoj i carinskoj upravi. Najznačajniji napredak ostvaren je u oblastima pokretanja biznisa, dobijanja kredita i prekogranične trgovine. Značajna poboljšanja su postignuta u provedbi ugovora i rješavanju nesolventnosti, ali još uvijek postoji veliki jaz u odnosu na zemlje sa

najboljim rezultatima. Očekuje se da će primjena nedavno usvojenog novog Zakona o poslovnim organizacijama značajno poboljšati zaštitu manjinskih investitora.

Procenjuje se da se neformalna ekonomija smanjila, ali ostaje velika i važna prepreka. Nedavna studija³⁰ je procenila veličinu neformalne (sive i crne) ekonomije u 2015. na 32% BDP-a, što je znatno manje od 43% BDP-a u 2013. na osnovu uporedive metodologije.³¹ Vrednost nenaplaćenih direktnih poreza procenjena je na 107 miliona evra, ili 1,8% BDP-a. Neformalna ekonomija je identifikovana kao ključni izazov u perspektivi konkurentnosti, posebno u pogledu „poreskog klina“. Sektori koji su najviše pogođeni neformalnim sektorom su građevinarstvo, trgovina, nekretnine, stručne i usluge smeštaja i poljoprivreda. U 2016. i 2017. prosečan rast prihoda od poreza nadmašio je nominalni ekonomski rast i neto pozitivne prinose od promena poreske politike, ukazujući na dalje smanjenje poreskog jaza. Ipak, potrebne su dalje mere kako bi se povećala mobilizacija domaćih prihoda i osigurali jednaki uslovi kroz povećanu formalizaciju, uključujući kroz poresku upravu koja se zasniva na uspešnosti i podstiče dobrovoljno ispunjavanje i rešava problem prekomernih neplaćenih poreskih obaveza.

Slabo sprovođenje ugovora i vladavina prava ostaju sputavajuća ograničenja. Na početku 2018. godine računano je ukupno 1124 neriješenih ekonomskih slučajeva. Tokom godine, prihvaćeno je 659 slučajeva, a riješeno je 697 predmeta, što je rezultiralo smanjenjem zaostalih predmeta za 3,7%. Marginalna poboljšanja su zabilježena i međunarodnim pokazateljima; na primjer, u Indikatorima upravljanja Svjetske banke za 2017. godinu, koji su normalizirani u rasponu od -2,5 do + 2,5, ocjena Kosova za vladavinu prava bila je -0,42, dok je za kontrolu korupcije ocjena bila -0,5. Uprkos ovim inkrementalnim poboljšanjima i pokazateljima da negativne percepcije mogu biti preterane (videti Analiza ograničenja MCC-a), slabo sprovođenje ugovora i vladavina prava uopšteno ostaju sputavajuća ograničenja. Takođe, više se može uraditi u oblastima zakonodavstva o dokazivanju korupcije, proceni rizika od korupcije u javnim institucijama, podizanju svesti i koordinaciji antikorupcijskih reformi.

U infrastrukturi, nedovoljno i nepouzdanost snabdevanje električnom energijom je i dalje sputavajuće ograničenje. Nova dalekovodna linija za Albaniju izgrađena je 2016. godine, poboljšala je sigurnost snabdevanja i povezala zemlju sa regionalnim tržištima električne energije, međutim postaće operativna tek kada Kosovo bude primljeno u ENTSO-E. Prema tome, pokazatelji pouzdanosti snabdevanja još uvek ne pokazuju poboljšanja.³² U nedavnom istraživanju koje je sprovela Privredna komora Kosova,³³ skoro 90% kompanija izjavilo je da poboljšanja KEDS mreže nisu povećala njihovu konkurentnost, a dve trećine smatraju da su troškovi električne energije i tarifni sistem veliki problem za njihovo poslovanje. SB DBR 2019 rangira Kosovo na 113. mestu u svetu po lakoći dobijanja električne energije.

Investicije u puteve i železničke mreže, važne za olakšavanje trgovinskih tokova i mobilnosti radne snage, nastavljene su tokom 2017. i 2018. godine. U odnosu na snabdevanje električnom energijom, nerazvijene transportne veze smatraju se manje sputavajućim ograničenjem. Međutim, imajući u vidu da rast transportnih aktivnosti generiše niz eksternih troškova i može povećati troškove logistike, Kosovo treba da uključi održivost, otpornost i dugoročnu konkurentnost kao centralne ciljeve politike.

Ekološke usluge su prepoznate kao ograničenje u nastajanju. Kosovo se suočava sa visokim nivoom zagađenja životne sredine iz različitih izvora, uključujući proizvodnju električne energije, rudarstvo i industriju, vozila sa olovnom gasom i neregulisano ili ilegalno uklanjanje čvrstog otpada. Sve reke na Kosovu su klasifikovane kao preterano zagađene i postoji vrlo malo opštinskih postrojenja za

³⁰ Procena obima neformalne ekonomije na Kosovu, izveštaj projekta finansiranog od strane EU Dalja podrška kosovskim institucijama u borbi protiv organizovanog kriminala, korupcije i nasilnog ekstremizma, 9. novembar 2017.

³¹ Istraživanje o obimu i prevenciji ilegalne ekonomije i pranja novca na Kosovu, izveštaj projekta Jačanje kapaciteta Kosova za borbu protiv pranja novca i korupcije finansiran od strane EU, 2014.

³² Prema Izveštaju o lakoći poslovanja za 2018. godinu, indeks prosečnog trajanja prekida u sistemu (SAIDI) je 62,1, a indeks frekvencije prekida sistema (SAIFI) je 34,7, što je slično vrednostima u izveštaju za 2016. godinu.

³³ Energetski sektor na Kosovu - "Barijera vredna milion evra - Električna energija", Privredna komora Kosova, 2017.

prečišćavanje otpadnih voda. Eksterni faktori životne sredine svakako utiču na zdravlje i kvalitet života građana, ali njihov negativan uticaj na konkurentnost može postati još izraženiji u budućnosti. Međutim, mere uključene u ovaj PER takođe se bave nekim od pitanja zaštite životne sredine (kroz povećanu energetska efikasnost, nove kapacitete za proizvodnju električne energije korišćenjem obnovljivih izvora energije ili tehnologija čistije proizvodnje uglja i investicije u tretman otpadnih voda koje su prioritetne u okviru klauzule o investiranju).

Jaz veština između obrazovanja/osposobljavanja i potreba tržišta rada ostaje sputavajuće ograničenje za rast i zapošljavanje. Istraživanje sprovedeno krajem 2015. potvrdilo je ranije nalaze izveštaja BEEPS-a za 2013. godinu.³⁴ Više od trećine preduzeća navelo je da ima problema u pronalaženju potrebnih veština pri zapošljavanju tehničara, profesionalaca, službenika i radnika, kao i poljoprivrednih, građevinskih i srodnih zanatskih radnika. Ostale kompetencije koje su nedostajale bile su jezičke, kompjuterske i takozvane meke veštine. Analiza ograničenja MCC-a je procenila stope povraćaja na obrazovanje na Kosovu i zaključila da su one u skladu sa hipotezom da je nizak **kvalitet obrazovanja** sputavajuće ograničenje za rast, što je potvrđeno i rezultatima PISA studije iz 2015. godine. Ovo pokazuje da je problem jaza u veštinama povezan sa nivoima obrazovanja, specifičnim kompetencijama i veštinama, kao i sa opštim kvalitetom obrazovanja.

Postoje i **druge važne prepreke za zapošljavanje.** Trenutna ekonomska struktura, koja se u velikoj meri zasniva na proizvodima i uslugama sa nižom dodatnom vrednošću, nije u stanju stvoriti dovoljan broj visokokvalifikovanih radnih mesta. Preovlađujuća upotreba neformalnih kanala od strane preduzeća kada traže radnike smanjuje opseg za zapošljavanje putem službi za zapošljavanje. Doznake povećavaju nivo rezervisanih nadnica i neformalnost smanjuje broj formalnih radnih mesta. Nedostatak ustanova za brigu o deci i institucionalne brige za starije, u kombinaciji sa nedostatkom fleksibilnih radnih aranžmana i kulturnih predrasuda, obeshrabruje učešće žena u radnoj snazi

4.2. Rezime reformskih prioriteta

Sledeći odeljak sadrži 20 prioriteta mera strukturnih reformi koje su identifikovane za Program ekonomskih reformi za period 2019-2021. Odabrane mere predstavljaju postojeće i nove strateške prioritete koje je Kosovo identifikovalo kao najvažnije za odgovor na ključne prepreke rastu i konkurentnosti kako je navedeno u odeljku 4.1. Ove mjere uključuju i listu ključnih indikatora učinka koji su identifikovani za praćenje i evaluaciju efekata reformskih mjera na određene segmente ili sektore ekonomije. Pokazatelji su predstavljeni u narativnom obliku Programa, ali daljnji detalji o tome su predstavljeni u Aneksu 5 - Lista ključnih indikatora učinka. Mere koje su ovde predstavljene razrađene su u okviru sveobuhvatnog dijaloga o politici između centralnih i lokalnih struktura vlasti, privatnog sektora i civilnog društva. Uopšteno, oni proizlaze iz Programa Vlade 2017-2021, Nacionalne strategije razvoja 2016-2021, Nacionalnog programa za sprovođenje SSP-a, Agende evropskih reformi i relevantnih sektorskih strategija zemlje. Mnoge mere uključuju kontinuirane aktivnosti koje je potrebno sprovesti svake godine.

I. Reforma tržišta energetike i transporta

Mera #1: Smanjenje potrošnje električne energije kroz mere energetske efikasnosti - svrha ove mere je sprovođenje mera energetske efikasnosti u javnom sektoru i sektoru domaćinstava, čime se doprinosi smanjenju potrošnje energije, s ciljem postizanja uštede energije od 92kto ili 9% konačne potrošnje električne energije.

Mera #2: Dalji razvoj kapaciteta za proizvodnju električne energije – ima za cilj da obezbedi održivo snabdevanje električnom energijom kroz izgradnju novih kapaciteta za proizvodnju električne energije i investicije u obnovljive izvore energije.

II. Sektorski razvoj – (Poljoprivreda, industrija i usluge)

³⁴ Prijavljeno u A. Cojocar: Dijagnostika radnih mesta na Kosovu, WB Jobs Series is. 5, 2017

Mera #3: Strukturne promene u agro-prerađivačkom sektoru – obuhvata mjere za povećanje proizvodnje, smanjenje uvoza poljoprivrednih proizvoda, podržati investicioni projekti u ruralnoj infrastrukturi i restrukturisati fizički potencijal poljoprivrednog gazdinstva kao i direktnom podrškom poljoprivrednoj proizvodnji.

Mera #4: Konsolidacija i popis poljoprivrednog zemljišta - rješavanje fragmentacije zemljišta i povećanje veličine poljoprivrednih gospodarstava kroz poboljšanje politike i pravnog okvira za poljoprivredno zemljište, uz provedbu projekata za inventarizaciju i konsolidaciju volontera.

Mera #5: Povećanje konkurentnosti u prerađivačkoj industriji – cilj je da se poboljša konkurentnost u sektorima prerađivačke industrije na Kosovu stavljanjem posebnog naglaska na mehanizme koji poboljšavaju saradnju između MSP-ova, poboljšanje umrežavanja sa drugim regionalnim i EU kompanijama, poboljšanje dijaloga između javnog i privatnog sektora i povećanje kvaliteta proizvodnje u sektorima industrijske proizvodnje u cilju povećanja izvoza i zamene uvoza.

Mera#6: Povećanje konkurentnosti u sektoru turizma i ugostiteljstva - Svrha ove mere je podsticanje razvoja i konkurentnosti turističkog sektora podsticanjem turističkih proizvoda i razvoja proizvoda kako bi se prodrlo na turističko tržište, saradnjom sa relevantnim zainteresovanim stranama, primenom standarda turizma i ugostiteljstva i poboljšanjem zakonske infrastrukture prema evropskoj praksi.

III. Poslovno okruženje i smanjenje neformalne ekonomije

Mera #7: Usvajanje politika zasnovanih na dokazima i rešavanje administrativnih opterećenja – svrha ove mere je pojednostavljenje zakonodavstva i uspostavljanje sistema procene regulatornog uticaja, uključujući smanjenje administrativnog opterećenja za preduzeća.

Mera #8: Osiguranje imovinskih prava rešavanjem neformalnosti u sektoru nekretnina – Glavni cilj je da se ojača sistem imovinskih prava nad nepokretnostima kako bi se građanima omogućio pristup efikasnim i finansijski pristupačnim upravnim postupcima vezanim za uspostavljanje i prenos vlasništva.

Mera #9: Povećanje efikasnosti pravosuđa u rešavanju predmeta - ova mera ima za cilj poboljšanje efikasnosti pravosuđa u rešavanju ekonomskih sporova smanjenjem broja zaostalih predmeta kroz primenu informacionog sistema za upravljanje predmetima (CMIS).

Mera #10: Reforma opšte inspekcije - Mera ima za cilj reformu inspekcija u cilju postizanja dva cilja: poboljšanje međuinstitucionalne koordinacije u pogledu inspekcije poslovnih aktivnosti i digitalizaciju procesa inspekcije.

Mera #11: Smanjenje neformalne ekonomije - Cilj ove mere je poboljšanje kvaliteta stanja prava i ekonomskog upravljanja na Kosovu kao ograničenja ekonomskom rastu i stvaranje formalne zaposlenosti. Ova mera je deo širih političkih mera koje Vlada Kosova planira da preduzme kako bi sprovela Strategiju borbe protiv neformalne ekonomije. Takođe se bavi Smernicama politike br. 5 iz zajedničkih zaključaka o ekonomskom upravljanju.

IV. Istraživanje, razvoj i inovacije i digitalna ekonomija

Mera #12: Unapređenje okruženja za preduzetništvo i inovacije - ima za cilj uspostavljanje političkog okvira, pravne osnove i kapaciteta za istraživanje i inovacije, povećanje nivoa saradnje između istraživačke zajednice i industrije, kao i povećanje učešća u evropskim i regionalnim projektima i programima i podržavanje inovativnih aktivnosti uopšte

Mera #13: Širenje relevantne IKT mrežne infrastrukture i usluga za socio-ekonomski razvoj - Cilj ove reforme je poboljšanje pristupa i upotrebe IKT-a kroz širenje širokopojasne infrastrukture u nepokrivenim područjima, jačanje ljudskog kapitala i podržavanje digitalnih preduzeća i digitalizacija drugih delatnosti.

V. Reforme koje se odnose na trgovinu

Mera #14: Olakšavanje trgovine povećanjem isplativosti međunarodnih trgovinskih transakcija – ima za cilj povećanje troškovne efikasnosti međunarodnih trgovinskih transakcija pojednostavljivanjem i standardizacijom svih graničnih formalnosti i procedura.

Mera #15: Dalji razvoj infrastrukture kvaliteta i osnaživanje uloge organa za nadzor nad tržištem, sa fokusom na građevinske proizvode – ima za cilj da dalje razvija kvalitet i sigurnost infrastrukture usklađivanjem nacionalnog zakonodavstva sa pravnim tekovinama EU, koordinacijom međuinstitucionalnog sistema sa preduzećima i drugim zainteresovanim stranama i članstvo u evropskim i međunarodnim organizacijama.

VI. Obrazovanje i veštine

Mera #16: Povećanje kvaliteta stručnog obrazovanja i osposobljavanja na osnovu zahteva tržišta rada - Ova mera ima za cilj da uskladi programe stručnog obrazovanja sa zahtevima tržišta rada razvojem novih standarda zanimanja i pregledom nastavnih planova i programa na osnovu dijaloga sa poslovnim sektorom.

Mera #17: Poboljšanje kvaliteta i povećanje inkluzije dece u pred-univerzitetsko obrazovanje - ova mera ima za cilj poboljšanje kvaliteta na svim nivoima pred-univerzitetskog obrazovanja i povećanje stope pohađanja na ovom nivou sa posebnim fokusom na predškolsko obrazovanje. **Mera #18: Reforma preduniverzitetskog obrazovanja** – ima za cilj postizanje reforme u visokom obrazovanju kroz završetak i primenu zakonske infrastrukture visokog obrazovanja, unapređenje i razvoj mehanizama za osiguranje kvaliteta i povećanje učešća u međunarodnim programima za visoko obrazovanje i istraživanje..

VII. Zapošljavanje i tržište rada

Mera #19: Povećanje pristupa mladih i žena na tržištu rada kroz pružanje kvalitetnih usluga zapošljavanja, mera aktivnog zapošljavanja i preduzetništva – ova mera ima za cilj povećanje učešća i zapošljavanja, posebno žena i mladih, rešavanjem izazova veština radne snage i neslaganja između potreba tržišta i ponude kroz dalje jačanje kapaciteta javnih službi za zapošljavanje, proširenje spektra usluga i mera aktivnog zapošljavanja.

VII. Socijalna zaštita i inkluzija

Mera #20: Poboljšanje socijalnih i zdravstvenih usluga ima za cilj stvaranje održivog sistema finansiranja zdravstva, sa posebnim naglaskom na uspostavljanje obaveznog zdravstvenog osiguranja i funkcionisanje fonda zdravstvenog osiguranja.

4.3. ANALIZA PO OBLASTIMA I PRIORITETIMA STRUKTURNE REFORME

4.3.1. REFORME TRŽIŠTA ENERGETIKE I TRANSPORTA

a. Analiza glavnih prepreka

Trenutno stanje: Uprkos značajnom poboljšanju svih pokazatelja učinka sektora energetike, potrebno je još rada na osiguranju održivog snabdevanja električnom energijom za preduzeća, usluge i domaćinstva. Značajno poboljšanje je postignuto u pogledu kvantiteta i kvaliteta grejanja za građane Prištine. Indeks prosečnog trajanja električne energije po potrošaču iznose 62,1 sat remonta i 34,7 sati prekida rada. Potrebe za električnom energijom uglavnom su pokrivene domaćom proizvodnjom, a delom (10-14%) uvozom. Ukupna potražnja elektroenergetskog sistema u 2017. godini iznosila je 5686 GWh. Elektrane su proizvele 5300 GWh (96,8%), dok je RES centar proizveo ukupno 179,25 GWh ili 3,2% ukupne proizvodnje električne energije. Zahtevi za naftom pokriveni su 100% uvozom. Potrebe za grejanjem su uglavnom pokrivene biomasom (uglavnom ogrevnim drvetom) i masom električne energije, dok centralno grejanje pokriva 3-5% zahteva. Ogrevno drvo se uglavnom obezbeđuje iz kosovskih šuma i malih količina uvoza. Kosovo nema infrastrukturu za prirodni gas. Proizvodnju električne energije vrše dve elektrane; Kosovo A i Kosovo B. Ove elektrane imaju zastarelu i neefikasnu tehnologiju koja nije ekološki prihvatljiva i zbog toga dolazi do nestabilnog snabdevanja. U tom smislu, važna je potreba za ulaganjem u nove proizvodne kapacitete, tako da se bavi i ekološkim pitanjima - zatvaranje TE Kosovo A i sanacija TE Kosovo.

Električna energija proizvedena iz postrojenja za obnovljive izvore energije trenutno čini samo oko 3% ukupne proizvedene električne energije. Što se tiče postojećih kapaciteta, ugalj ima 57% ukupnog energetskog kapaciteta, 28% nafta, 14% biomasa, a ostatak su hidro i solarni izvori. U pogledu novih

energetskih kapaciteta, oni su se povećali za 64,85 MW u 2018. godini iz obnovljivih izvora energije. Uprkos brojnim zakonskim i regulatornim merama preduzetim ka potpunoj liberalizaciji tržišta, njihovi efekti su i dalje veoma ograničeni, jer operator prenosnog sistema nema kontrolu nad prekograničnim tokovima električne energije kao rezultat nesprovođenja energetskog sporazuma između Kosova i Srbije,

Što se tiče energetske efikasnosti, veliki potencijal za uštedu energije je identifikovan uglavnom u stambenom sektoru, Zakon o energetskej efikasnosti je odobren od strane Vlade. Odobreni zakon takođe uključuje osnivanje fonda za podršku investicijama u energetskej efikasnost. Odbor Regulatorne kancelarije za energetiku (RKE), 30. oktobra 2018. godine, doneo je odluku o maloprodajnim tarifama za električnu energiju koje će primeniti pružaoci univerzalne usluge (FSHU) - KESCO). Prema ovoj odluci, nove tarife koje će se primenjivati od 1. novembra 2018. za domaća domaćinstva ostaće iste, dok će one za kupce industrijske, komercijalne i javne rasvete pasti za 5%. Ovo je deo plana za smanjenje subvencionisanja tarifa za električnu energiju između grupnih tarifa sa posebnim naglaskom na ukidanje subvencionisanja tarifa električne energije za komercijalne i domaće potrošače, za koje se očekuje da će u potpunosti biti eliminisane tokom sledeće godine subvencije između grupnih tarifa.

U pogledu transporta, Geografski položaj Kosova naglašava važnost razvoja efikasne putne mreže tako što će se ona potpuno integrisati sa susednim zemljama i regionom. Putevi predstavljaju više od 90% dužine transportne infrastrukture i 98% u smislu pružanja usluga (SB, PFR, 2014). Kosovo ima „veliku gustinu drumskog saobraćaja“, ali kada se meri kao „prosečna dužina puta na hiljadu ljudi“, gustina puteva na Kosovu je na prosečnom nivou (SB, PFR, 2014). S obzirom na projekte koji se odvijaju u oblasti transporta (sprovođenje projekta za autoput Priština - granica sa Makedonijom) i onih koji će se sprovesti do 2019. godine, smatramo da će se stanje drumskog transporta značajno poboljšati i da će imati uticaja na ekonomski razvoj.

Što se tiče sektora železnice, SEETO je definisao glavne železničke koridore za Jugoistočnu Evropu, a Kosovo je deo ovih koridora sa železničkom rutom 10 (Lešak - Elez Han) koja pripada sveobuhvatnoj mreži SEETO i povezuje Kosovo sa Srbijom i Makedonijom. Kosovske železnice se šire širom Kosova, u dužini od 335 km otvorene železničke linije, 105 km u stanicama i 103 km industrijskih linija, međutim železničke linije moraju biti modernizovane kako bi se omogućile bolje transportne usluge. Kosovo ima Zakon o železnicama koji je u skladu sa zakonodavstvom EU i omogućava otvaranje železničkog tržišta za pružanje usluga prevoza putnika i robe.

Što se tiče vazdušnog transporta, Kosovo nema poseban zakon o transportu robe, ali se ovaj tip prevoza obezbeđuje zajedno sa transportom putnika. Vlada Kosova priprema politiku civilnog vazduhoplovstva koja će biti deo revizije Strategije multimodalnog transporta, koja će biti izrađena 2019. godine.

Strukturne prepreke: Glavne prepreke u **sektoru transporta** su: (i) Neadekvatno održavanje postojećih puteva; (ii) Loše stanje železničkih pruga; (iii) Nedostatak železničkih vozničkih sredstava; (iv) Nedostatak funkcionalne železnice na severu između Kosova i Srbije zbog političkih barijera. Glavne prepreke u **sektoru energetike** su: (i) Zastarele elektrane (ii) Mala raznolikost izvora energije (iii) Nedostatak efikasnog korišćenja električne energije od strane preduzeća. Porast potražnje za električnom energijom je posledica: (i) korišćenja električne energije za grejanje prostora; (ii) 11% sistema distribucije električne energije se koristi na neovlašćen način; (iii) tehničkih gubitaka u sistemu distribucije električne energije u iznosu od oko 13%; (iv) neefikasno korišćenje električne energije, posebno u stambenom sektoru

Uticaj strukturnih prepreka: Neodrživost snabdevanja električnom energijom negativno utiče na konkurentnost, povećava troškove i negativno utiče na poslovanje. Cene električne energije u industrijskom sektoru su više nego u većini zemalja u regionu, što negativno utiče na konkurentnost. Još jedna prepreka je nastavak opstrukcije Srbije u sektoru energetike. U oblasti transporta, neadekvatne međunarodne veze povećavaju vreme i troškove prevoza i putovanja, čime se smanjuje kretanje trgovine i mobilnost radne snage što rezultira negativnim uticajem na zapošljavanje. Neadekvatne međunarodne železničke veze smanjuju nivo putničkog i teretnog transporta i imaju

negativan uticaj na razvoj konkurencije u železničkom transportu. Nedostatak železničke mreže predstavlja opterećenje za putnu mrežu.

Mera reforme #1: Smanjenje potrošnje električne energije kroz mere energetske efikasnosti

Opis mere: Kao nastavak prethodnog programa, glavni ciljevi ove mjere su: implementacija mjera EE u javnim i privatnim zgradama i domaćinstvima, postizanje ciljeva uštede energije od 92 ili više od 9% finalne potrošnje električne energije, te povećanje ulaganja u projekte kroz EE fond. Mjera se zasniva na Nacionalnom akcionom planu za energetske efikasnosti, NDS i Strategiji energetskog sektora. Studija koja pokazuje koji procenat ostvarenog cilja će biti objavljen u junu 2019. Smanjenje troškova energije će pomoći preduzećima i povećati privatne investicije.

a. Planirane aktivnosti za 2019: 1) Sprovođenje mera energetske efikasnosti u oko 50 javnih objekata i početak sprovođenja mera energetske efikasnosti u 30 drugih javnih zgrada (MER); 2) Sprovođenje mera energetske efikasnosti u domaćinstvima u okviru projekta „Pouzdan energetski pejzaž“ (RELP) u 600 domaćinstava, u 5 višespratnih zgrada i instaliranje merača za merenje potrošnje toplotne energije i termostatskih ventila za oko 3000 domaćinstava u Prištini (Milenijumska fondacija Kosovo - MFK) 3) Dodela grantova za mere efikasnosti za preduzeća u vlasništvu žena u okviru projekta „Pouzdan energetski pejzaž“ (MFK); 4) Izgradnja daljinskog grejanja u Đakovici sa izvorima energije biomase (MER); 5) Funkcionalizacije EE fonda. 6) Sprovođenje plana kapitalnih investicija za jačanje, proširenje mreže i projekte srednjeg napona radi smanjenja tehničkih i komercijalnih gubitaka (KESCO).

b. Planirane aktivnosti za 2020: 1) Sprovođenje mera energetske efikasnosti u oko 25 javnih zgrada (MER/KAEE); 2) Sprovođenje mera energetske efikasnosti u domaćinstvima u okviru projekta „Pouzdan energetski pejzaž“ (RELP) u 1200 domaćinstava, u 10 višespratnih zgrada i instaliranje merača za merenje potrošnje toplotne energije i termostatskih ventila za oko 4500 domaćinstava u Prištini (MFK); 3) Dodela grantova za mere efikasnosti za preduzeća u vlasništvu žena u okviru projekta „Pouzdan energetski pejzaž“ (MFK) 4) Osnivanje Odbora direktora i usvajanje oba IR paketa za EE fond. 5) Sprovođenje plana kapitalnih investicija za jačanje, proširenje mreže i projekte srednjeg napona radi smanjenja tehničkih i komercijalnih gubitaka (KESCO).

c. Planirane aktivnosti za 2021: 1) Sprovođenje mera energetske efikasnosti u domaćinstvima u okviru projekta „Pouzdan energetski pejzaž“ (RELP) u 1200 domaćinstava, u 10 višespratnih zgrada i instaliranje merača za merenje potrošnje toplotne energije i termostatskih ventila za oko 4500 domaćinstava u Prištini (MFK); 2) Dodela grantova za mere efikasnosti za preduzeća u vlasništvu žena u okviru projekta „Pouzdan energetski pejzaž“ (MFK) 3) Sprovođenje plana kapitalnih investicija za jačanje, proširenje mreže i projekte srednjeg napona radi smanjenja tehničkih i komercijalnih gubitaka (KESCO).

Očekivani uticaj na konkurentnost: Sprovođenje ovih mera EE će doprineti smanjenju potrošnje i troškova električne energije pozitivno doprinosi povećanju zaposlenosti i orijentaciji električne energije ka ekonomskom razvoju. Smanjenje potrošnje električne energije postignuto ovim merama povećaće investicije privatnog sektora. Nadalje, povećanje energetske sigurnosti i efikasnosti može imati pozitivan uticaj na povećanje investicija, a time i na poboljšanje tržišne konkurentnosti. Ovo povećanje investicija može rezultirati ekonomskim rastom. Konačno, smanjenje tehničkih gubitaka pomoći će u smanjenju ukupnih troškova električne energije.

Ključni pokazatelji učinka:

- Energetska intenzivnost BDP-a je smanjena sa 0,049 Toe u 2015. na 0,048 Toe u 2016, dok je cilj za 2021 za ovaj pokazatelj 0,043 Toe.
- Potrošnja električne energije po potrošaču merena kao toe/potrošač je fluktuirala tokom godina. U 2015. godini ovaj pokazatelj je iznosio 8,32 toe/potrošač i smanjio se na 8,26 u 2017. Cilj za 2021 je 7,93 toe/potrošač.
- Ostvareni tehnički i komercijalni gubici smanjili su se sa 26,6% u 2015. na 24,0% u 2017. godini. Plan za naredne godine ima za cilj dalje smanjenje cilja od 18,9% u 2021..

Procenjeni troškovi aktivnosti i izvori finansiranja: Očekuje se da će ukupni troškovi sprovođenja ove mere iz budžeta Kosova, zajmovi, IPA fondovi i grantovi biti oko 68,931,475.00 evra za 2019-2021, od toga ukupan iznos od 6,900,000.00 € evra dolazi iz budžeta Kosova kako sledi: 2,900,000.00 evra za 2019, 2.000.000,00 € evra za 2020. i 2.000.000,00 za 2021. IPA sredstva za 2020. iznose 10,000,000.00 evra. Projektni zajmovi iznose 11,550,000 evra za 2019, 9,950,000 evra za 2020 i 3,000,000 evra za 2021. Sredstva iz MCC-a iznose 7,227,151 evra za 2019, 10,238,182 evra za 2020. i 10,066,142 evra za 2021. godinu.

Očekivani uticaji na zaposlenost i rod: Sprovođenje EE projekata otvara mogućnosti za stvaranje radnih mesta kroz proizvodna i građevinska preduzeća. Na osnovu pokazatelja Svetske banke za 2018. godinu, očekuje se da će sprovođenje mera EE u 32 zgrade rezultirati sa 7494 korisnika, stanara zgrada, od kojih je najmanje 33% žena. Nadalje, aktivnost „Dodela grantova za mere efikasnosti preduzećima u vlasništvu žena“ doprinela bi zapošljavanju žena, povećanju učešća žena na tržištu rada, smanjenju siromaštva i osnaživanju žena uopšte.

Potencijalni rizici: Kašnjenja u uspostavljanju finansijskog mehanizma za podršku EE projektima predstavljaju nedostatak podsticaja za investitore i za razvoj i sprovođenje EE programa/projekata, što rezultira neuspehom u postizanju planiranih ciljeva uštede. Odlaganje prenošenja nove direktive Evropske unije o EED-u u EE zakon i druge energetske zakone takođe može uticati na investicije. U okviru mera efikasnosti za preduzeća u vlasništvu žena mogu postojati i ograničene mogućnosti za učešće i sufinansiranje, kao i neadekvatni organizacioni kapaciteti ključnih zainteresovanih strana (domaćinstva, udruženja vlasnika etažnih kuća, opština, privatnog sektora itd.).

Mera reforme #2: Dalji razvoj kapaciteta za proizvodnju električne energije

Opis mere: Glavni ciljevi ove mere su: Razvoj novih kapaciteta za proizvodnju električne energije i poboljšanje energetske sigurnosti. Ova mera je u skladu sa strateškim prioritetima zemlje izraženim kroz NSR i energetska strategija. Što se tiče novih kapaciteta, instalirano je šest (6) hidroelektrana ukupnog kapaciteta 31,31 MW, dok u pogledu solarne energije dva (2) generatora sa fotonaponskim panelima rade sa ukupnim kapacitetom od 0,6 MW. U periodu 2018-2020, ukupna fotonaponska generacija će iznositi 6,6 MW, 3 MW i 0,4 MW. Što se tiče drugih izvora energije, kao što je vetar, jedan (1) vetroagregat radi sa kapacitetom 1,35 MW, a jedan (1) vetroagregat od 32,4 MW očekuje se da bude instaliran do kraja godine. U novembru 2017. godine, RKE-u je dostavljen na pregled i odobrenje petogodišnji plan kapitalnih investicija, na osnovu kojeg je dizajnirana kriva smanjenja tehničkih i komercijalnih gubitaka.

U cilju rešavanja problema dugoročne sigurnosti snabdevanja električnom energijom, Energetska strategija 2017-2026 predviđa kapacitet od 1436 MW u 2025, od čega 450 MW iz obnovljivih izvora. Ovim proizvodnim kapacitetom predviđeno je da se godišnje proizvede oko 7703 GWh električne energije od čega 934 GWh ili 12,1% dolazi iz obnovljivih izvora. Ovo će pokriti lokalne potrebe za električnom energijom, dok će jedan deo biti izvezen na regionalno tržište i šire, uglavnom u letnjoj sezoni.

a. Planirane aktivnosti za 2019; 1) Početak izgradnje TE Kosovo e Re (MER); 2) realizacija četrnaest novih projekata malih hidroelektrana ukupne instalirane snage 61,8 MW (MED); 3) Sprovođenje dva nova projekta za energiju vetra ukupne instalirane snage 32,4 MW (MER); 4) Sprovođenje dva projekta solarne energije ukupnog kapaciteta 3MW i 0.4MW ukupno.

b. Planirane aktivnosti za 2020: 1) Nastavak fizičke izgradnje TE Kosovo e Re (MER); 2) Sprovođenje četrnaest novih projekata malih hidroelektrana ukupne instalirane snage 37,86 MW, (MER); 3) Sprovođenje tri nova projekta za energiju vetra ukupne instalirane snage 105 MW, (MER); 4) Izrada kosovskog plana za energetiku i klimu (MER).

c. Planirane aktivnosti za 2021: 1) Nastavak fizičke izgradnje TE Kosovo e Re (MER).

Očekivani uticaj na konkurentnost: Neprekidno, kvalitativno, pouzdano i ekonomično snabdevanje električnom energijom jedan je od ključnih uslova za održivi razvoj poslovanja i povećanje

konkurentnosti poslovanja. Primena ove mere povećava sigurnost snabdevanja električnom energijom kao uslov za povećanje konkurentnosti.

Ključni pokazatelji učinka:

- a) Procenat električne energije proizvedene iz obnovljivih izvora energije procenjuje se na 21,3% u 2018. godini, što predstavlja značajan porast u odnosu na 2015. godinu (18,5%). Cilj za 2021. godinu je 25%.
- b) Pokazatelj nivoa emisije CO2 smanjen je sa 7,18 tona u 2015. na 6,68 tona u 2018. godini. Cilj za 2021. godinu je 6,00 tona.
- c) Kapacitet proizvodnje iz OIE u 2016. godini procenjen je na 27 GWh, dok je 2018. godine porastao na 349 GWh. Ciljevi za naredne godine predviđaju dalje povećanje, dostižući 425 GWh u 2019. i 565 GWh u 2021.

Procenjeni troškovi aktivnosti i izvori finansiranja: Očekuje se da će ukupni troškovi za sprovođenje ove mere iz kosovskog budžeta iznositi oko 6,000,000 evra za 2019-2021. Od ovog iznosa 2,000,000 evra su izdvojena za 2019, 2,000,000 evra za 2020. i 2,000,000.00 evra za 2021.

Očekivani uticaji na zaposlenost i rod: Projekat TE Kosovo e Re se procenjuje da će imati uticaj na socijalna pitanja i zapošljavanje tokom petogodišnjeg perioda izgradnje (2018-2022). Očekuje se da će projekat TE Kosovo e Re doprineti sa 200 miliona evra godišnje u rastu BDP-a (ili 3% BDP-a samo ovim projektom). Dalje, razvoj projekata OIE će imati efekta na povećanje zaposlenosti i godišnje investicije za 70 miliona evra.

Potencijalni rizici: Investicije u dalji razvoj kapaciteta za proizvodnju električne energije se predviđaju od strane privatnih investitora. Ponavljanje ekonomske krize može predstavljati rizik za investicije u ove projekte i samim tim dovesti do toga da privatni investitori smanje planirane investicije. Drugi rizik je dobijanje privatnih investicija, budući da se Svetska banka povukla iz prvobitnog predloga.

4.3.2. RAZVOJ SEKTORA (POLJOPRIVREDA, INDUSTRIJA I USLUGE)

a. Analiza glavnih prepreka

Trenutno stanje: Udeo poljoprivrednog sektora u BDP-u beleži pad, ali ostaje značajan sa 10,8% BDP-a u 2017. godini. Od popisa poljoprivrede 2014. procenjuje se da je 86,620 ljudi zaposleno u poljoprivredi sa punim radnim vremenom, od čega je 50% članova porodice angažovano na poljoprivrednim gazdinstvima, pa je u 2017. godini zabeležen rast od 4,2% u odnosu na 2016. godinu. Veći promet je zabeležen u preradi hrane u okviru poljoprivrednih poslovnih aktivnosti ili agroindustrije u 2017. godini, sa prometom od 227,4 miliona evra. Od ostalih grana agroindustrije, proizvodnja pića ostvarila je promet od 95,7 miliona €, zatim životinjska i biljna proizvodnja, lov i srodne usluge su ostvarile promet od 48.mil evra. Približan promet je imala industrija drveta i drvnih proizvoda, sa godišnjim prometom od 35,1 milion evra. U periodu 2008-2016, najmanji udeo izvoza (1-24) u ukupnom izvozu (1-98) ostvaren je u 2011. godini sa 8,2%, dok je veći udeo ostvaren u 2017. godini (16,2%). U trgovinskoj razmeni poljoprivrednih proizvoda uočava se blagi trend povećanja izvoza u periodu 2008-2017. Najveći porast vrednosti izvoza poljoprivrednih proizvoda ostvaren je u 2017. godini (61,3 mil evra), što predstavlja povećanje izvoza od 35,5% u odnosu na 2016. godinu. Važno je napomenuti da je iznos izvoza u zemlje EU za 2017. godinu iznosio preko 18,3 miliona evra, što je u odnosu na prethodnu godinu 53,4% više.

Poljoprivreda i industrija tradicionalno se smatraju kao dva odvojena sektora, kako po svojim karakteristikama tako i po njihovoj ulozi u ekonomskom rastu. Jedan od sektora koji može da pomogne u promovisanju socio-ekonomskog razvoja u narednim godinama je poljoprivreda i agro-prerađivačka industrija. Kao i u drugim zemljama, i na Kosovu je razvoju agro-industrije bila posvećena posebna pažnja kroz razvojne programe, smatrajući ga sektorom koji stvara posao, od kojeg dobrobit velikog broja ljudi zavisi direktno ili indirektno. Ovo posebno važi za našu zemlju u kojoj je potrebno investirati u druge grane industrije u cilju njihove revitalizacije. Kroz subvencije i grantove, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja ima za cilj povećanje kvaliteta poljoprivredne

proizvodnje, povećanje proizvodnje i tržišta, smanjenje uvoza koji je uticao na cene domaćih proizvoda.

Investicije u razvoj agroindustrije ne samo da povećavaju prihode poljoprivrednika, već i otvaraju nove mogućnosti zapošljavanja u ruralnim područjima. Iz tog razloga, sprovedene su mnoge inovacije u agroindustrijskoj tehnologiji, jer se stara tehnologija nije mogla koristiti zbog uništavanja tokom rata, ali i zbog zastarelosti. Na osnovu podataka ASK-a, može se videti da je, počevši od 2012. do 2014. godine, prosečno učešće poljoprivrednih aktivnosti zabeleženo u poslovnom registru u odnosu na druge aktivnosti iznosilo 7,6%. Počevši od 2015. godine, došlo je do povećanja od 9,6%, praćenog povećanjem od 10,4% u 2016. godini. Dok je u 2017. ovo učešće bilo 8,9%, takvo povećanje može se pripisati finansijskoj podršci koju je MPŠRR odobrio kroz sprovođenje ove strukturne mere. Što se tiče povećanja broja aktivnosti u poljoprivredi, najbrži rast je zabeležen u 2015. godini, sa 945 poljoprivrednih aktivnosti ili 40,2% više nego u 2014. godini, nastavljajući sa povećanjem u 2016. godini na 1.090 aktivnosti, ili 15,3% više nego u 2015. godini. u 2017. bilo je 268 manje preduzeća u odnosu na 2016. godinu ili pad od 24,6%. Na osnovu podataka Agencije za statistiku Kosova, agro-preduzeća su zabeležila porast iz godine u godinu. Od 2011-2016, ukupan prosečni promet za ove godine bio je 307 mil. evra, nastavljajući sa povećanjem od 19,9% u 2017. u poređenju sa prosekom od šest godina (2011-2016).

Strukturne prepreke: Glavne strukturne prepreke koje ometaju razvoj poljoprivrednog sektora ostaju gotovo nepromenjene i one se odnose na malu prosečnu veličinu poljoprivrednih gazdinstava, fragmentaciju zemljišta, infrastrukturu za navodnjavanje, skladišne kapacitete, nefunkcionisanje tržišta zemljišta i neefikasnost, slabe i nefunkcionalne veze između primarnih proizvođača i prerađivača i između proizvođača i tržišta i nedostatka specijalizacije. Što se tiče sigurnosti hrane i usklađenosti sa standardima kvaliteta, nivo primene domaćih i EU standarda ostaje nizak. Male veličine poljoprivrednih gazdinstava i zastarele tehnologije i mehanizmi su faktori koji direktno utiču na troškove proizvodnje poljoprivrednih kultura i nivo produktivnosti u poljoprivredi, što zajedno sa neuspehom primene standarda sigurnosti i kvaliteta, stavlja poljoprivrednike u nepovoljan položaj u konkurenciji na izvoznom i domaćem tržištu. Slabe veze između primarnih proizvođača i prerađivačke industrije, kao i nedostatak formalnih sporazuma utiču na nesigurnost poljoprivrednika oko toga gde će prodati svoj proizvod. Neformalno tržište stvara nelojalnu konkurenciju i utiče na kvalitet proizvoda za prodaju.

Prepreke u ukupnom razvoju industrijskog sektora povezane su sa niskim nivoom SDI-a i izazovima vezanim za pojavu industrijskih klastera. To posebno podrazumeva lošu saradnju između kompanija i obrazovnih i istraživačkih institucija i nedostatak inovacija. Kao rezultat ovih prepreka i strukture preduzeća, industrijskom proizvodnjom dominiraju proizvodnja niske vrednosti, nedostatak inovacija i nedostatak konkurentnosti na stranim i domaćim tržištima. Uprkos pozitivnim kretanjima u poslednjih nekoliko godina, raspoloživi turistički proizvodi i usluge su još uvek ograničeni. Glavne prepreke u ovom sektoru i dalje su nedostatak adekvatnog pravnog okvira i odgovarajuće institucionalne koordinacije, sa malo informacija o turističkim mestima, atrakcijama i dostupnim proizvodima i uslugama. Ne postoji razvoj potencijalnih turističkih proizvoda u zajednici ni „tur“ operatori u ruralnim i planinskim područjima koji se mogu ponuditi na prodaju. Kao rezultat toga, trenutni nivo razvoja turističkog sektora ostaje daleko od svog potencijala sa prihodima i mogućnostima zapošljavanja koji su i dalje neiskorišćeni.

Mera reforme #3: Strukturne promene u agro-prerađivačkom sektoru

Opis mere: Razvoj agro-ruralnog sektora i dalje je jedan od ključnih prioriteta i planira se poseban tretman u predstojećem srednjoročnom periodu 2019-2021, stoga će se u ovom planskom periodu posebna pažnja posvetiti ulozi i značaju finansijske ponude za mere ruralnog razvoja kroz koje je usmerena podrška rastu proizvodnje, smanjenje uvoza poljoprivrednih proizvoda i istovremeno povećanje zaposlenosti. Mere u okviru ovog sektora će imati za cilj pružanje podrške investicionim

projektima u restrukturisanju fizičkog potencijala poljoprivrednog gazdinstva kao i direktnu podršku poljoprivrednoj proizvodnji.

a. Aktivnosti planirane za 2019. godinu: 1) Izrada Programa poljoprivrednog i ruralnog razvoja 2021 - 2027; 2) Izrada master plana za navodnjavanje poljoprivrednog zemljišta na nivou zemlje 3) Poboljšanje infrastrukture za navodnjavanje, 1200 ha poljoprivrednih površina obuhvaćenih sistemom navodnjavanja; 4) Pružanje usluga edukacije i obuke 4000 poljoprivrednika; 5) Sprovođenje programa direktnih plaćanja za povećanje površina zasada u sektoru žitarica, hortikulturni sektor i domaću proizvodnju, održavanje 29 200 poljoprivrednika, 60 000 ha zemljišta, 16 500 grla i 11 000 košnica; 6) Sprovođenje programa za investiranje u fizičku imovinu poljoprivrednih ekonomija i investiranje u fizičku imovinu za obradu i promovisanje poljoprivrednih proizvoda održavanjem 557 projekata; 7) Investiranje u izgradnju skladišta sa velikim kapacitetima za skladištenje, selekciju i pakovanje voća i povrća u regionu Mitrovice; 8) Investiranje u osnivanje fabrike za preradu organskog otpada u regionu Gnjilana i investicije u osnivanje fabrike za proizvodnju kotlova u regionu Peći.

b. Aktivnosti planirane za 2020. godinu: 1) Usvajanje Programa poljoprivrednog i ruralnog razvoja 2021 - 2027; 2) Sprovođenje programa direktnih plaćanja za povećanje površina zasada u sektoru žitarica, hortikulturnog sektora i domaće proizvodnje, održavanje 30 000 poljoprivrednika, 65 000 ha zemljišta, 17 000 grla i 11 000 košnica; 3) Sprovođenje programa za investiranje u fizičku imovinu poljoprivrednih ekonomija i investiranje u fizičku imovinu za obradu i promovisanje poljoprivrednih proizvoda održavanjem 650 projekata; 4) Investiranje u izgradnju skladišta sa velikim kapacitetima za skladištenje, selekciju i pakovanje voća i povrća u regionu Mitrovice; 8) Investiranje u osnivanje fabrike za preradu organskog otpada u regionu Gnjilana i investiranje u osnivanje fabrike za proizvodnju kotlova u regionu Peći.

c. Aktivnosti planirane za 2021.- godinu: Glavne aktivnosti u okviru ove tačke će se odnositi na sprovođenje mera koje proizlaze iz PPRR -a 2021-2027 i koje imaju za cilj postizanje ciljeva ovog programa. Mera koje će biti sprovedene tokom ovog perioda planiranja biće u skladu sa novim programom 2021-2027

Očekivani uticaj na konkurentnost: Sprovođenjem ovih mera, MPŠRR ima za cilj da poboljša standarde kvaliteta proizvodnje voća i povrća, kao i poboljšanje infrastrukture i opreme poljoprivrednih gazdinstava, u cilju postizanja stabilnosti i konkurentnosti svih podržanih sektora, kao što je voće i povrće i proizvoda dobijenih njihovom preradom na unutrašnjem i spoljašnjem tržištu. Osim toga, ima za cilj da poboljša standarde kvaliteta, kao i poboljšanje infrastrukture i opreme poljoprivrednih gazdinstava, u cilju postizanja stabilnosti i konkurentnosti na unutrašnjem i spoljašnjem tržištu. MPŠRR takođe ima za cilj poboljšanje higijenskih i prehrambenih standarda u industriji prerade mleka, industriji mesa, logistici i preradi voća i povrća.

Ključni pokazatelji učinka:

- a) Procenat dodate vrednosti/ po godini je iznosio 30,90% u 2016. godini, 38,29% u 2018. a cilj za 2021. je 52,43%.
- b) Pokazatelj o broju novih radnih mjesta u 2016. godini iznosio je 1.047, što je porastao na 1.579 u 2018. godini, a cilj je 2040. godine biti 2.400.

Procenjeni troškovi aktivnosti i izvor finansiranja: Sprovođenje ovih aktivnosti će biti u obliku javno-privatnog partnerstva, sufinansiranje grantova 60/40%, a neke mere 65/35%, u korist privatnog sektora. Očekuje se da će ukupni troškovi za sprovođenje ove mere iznositi oko 154,765,562 evra, dok se očekuje da će iz budžeta Kosova biti oko 145,915,559 evra za period 2019-2021. Od tog iznosa 44,772,690 evra za 2019; 49,526,669 evra za 2020. godinu i 51,616,199 evra za 2021. godinu, dok se očekuje da će troškovi iz kredita SB iznositi 8,850,003 evra za tri godine, od čega 2,950,000 evra za 2019; 2.950.001 evra za 2020. i 2.950.002 evra za 2021. godinu.

Očekivani uticaj na zaposlenost i rod: Implementacija ove mjere će imati direktan uticaj na zapošljavanje, uključujući zapošljavanje žena - kao što je prikazano u gore navedenom indikatoru.

Potencijalni rizici: Jedini izazov u pogledu ove mere će biti povećanje transparentnosti, nedostatak logističkih kapaciteta za kontrolu na terenu i prepreke u pravilnom prilagođavanju programa potrebama sektora.

Mera reforme #4: Konsolidacija i popis poljoprivrednog zemljišta

Opis mere: Konsolidacija i popis poljoprivrednog zemljišta je jedno od glavnih sredstava za restrukturisanje poljoprivrednog zemljišta, što će imati uticaja na: rešavanje pravnih pitanja vlasništva učesnika u nekonsolidovanoj konsolidaciji i registraciji vlasništva nad imovinom u Registru prava na nepokretnu imovinu (RPNI) u opštinskoj katastarskoj kancelariji. Utvrđivanje kvaliteta i klase zemljišta, povećanje veličine poljoprivrednog gazdinstva, kako bi poljoprivrednik bio konkurentan na tržištu, a završetkom i registracijom vlasnika u RPNI-u omogućiće se stvaranje i razvoj tržišta zemljišta kao veoma važan preduslov u ekonomiji slobodnog tržišta.

a. Aktivnosti planirane za 2019. godinu: 1) Izrada koncept dokumenta o popisu poljoprivrednog zemljišta na Kosovu 2) Izrada koncept dokumenta o regulaciji poljoprivrednog zemljišta na Kosovu; 3) Dobrovoljna konsolidacija 25 ha poljoprivrednog zemljišta u opštini Orahovac, 4) Dalja regulacija poljoprivrednog zemljišta i zaštita od neplanirane promene namene poljoprivrednog zemljišta pružanjem podrške opštinama u pripremi opštinskih mapa zoniranja u Peći, Drenici, Podujevu, Gnjilanu i Lipljanu, 5) Razvoj nacionalne integrisane GIS baze podataka.

b. Aktivnosti planirane za 2020. godinu: 1) Dobrovoljna konsolidacija 25 ha poljoprivrednog zemljišta u opštini Orahovac, 4) Dalja regulacija poljoprivrednog zemljišta i zaštita od neplanirane promene namene poljoprivrednog zemljišta pružanjem podrške opštinama u pripremi opštinskih mapa zoniranja u 5 opština na Kosovu 5) Razvoj GIZ Web aplikacije; 4) Izveštaj o klasifikaciji poljoprivrednih zemljišta prema Svetskoj referentnoj bazi za zemljišne resurse (WRB), plodnost zemljišta, teške metale, kvalitet vode i određivanju područja sklonih prirodnim rizicima.

c. Aktivnosti planirane za 2021. godinu: 1) Dobrovoljna konsolidacija 25 ha poljoprivrednog zemljišta u opštini Orahovac, 4) Dalja regulacija poljoprivrednog zemljišta i zaštita od neplanirane promene namene poljoprivrednog zemljišta pružanjem podrške opštinama u pripremi opštinskih mapa zoniranja u 5 opština na Kosovu 5) Razvoj GIZ Web aplikacije; 4) Izveštaj o klasifikaciji poljoprivrednih zemljišta prema Svetskoj referentnoj bazi za zemljišne resurse (WRB), plodnost zemljišta, teške metale, kvalitet vode i određivanje područja sklonih prirodnim rizicima.

Očekivani uticaj na konkurentnost: Projekti dobrovoljnog popisa i konsolidacije zemljišta bi imali uticaj na povećanje veličine poljoprivrednih gazdinstava, pristup imovini, rešavanje imovinskih pitanja. Projekti konsolidacije doprineli bi održivom razvoju poljoprivrednih i ruralnih područja. Sprovođenje projekta nepotpune konsolidacije zemljišta pomoglo bi u sprovođenju projekta LPIS sistema identifikacije parcela, pravičnoj raspodeli subvencija iz državnog budžeta vlasnicima i korisnicima ovih imovina, boljoj kontroli ovih zemljišnih svojstava i boljem praćenju ovih subvencija.

Ključni pokazatelji učinka:

a. U 2015. godini konsolidovano je ukupno 5277 ha poljoprivrednog zemljišta, a 2021. godine planirano je ukupno 5302 ha. U 2015. godini u registar prava na nepokretnu imovinu upisano je 8616 ha, dok je cilj za 2021. godinu 8641 ha.

Procenjeni troškovi aktivnosti i izvor finansiranja: Očekuje se da će ukupni troškovi sprovođenja ove mere iznositi 3,802,668 evra za period 2019-2021. Od ovog iznosa 1.402.668 evra za 2019; 1.200.000 evra za 2020. i 1.200.000 evra za 2021. godinu. Budžet Kosova će biti 702.668 evra za 2019. i 500.000 evra za 2020, 2021 a GIZ će izdvojiti 700.000 evra za 2019, 2020. i 2021. godinu.

Očekivani uticaj na zaposlenost i rod: To će imati pozitivan uticaj na zapošljavanje i rod, jer će povećati kapacitete farmi i time veći investicioni potencijal.

Potencijalni rizici: Nedostatak saradnje i nedostatak pokazivanja spremnosti građana za dobrovoljnu konsolidaciju zemljišta. Glavna pretpostavka na kojoj se zasniva dobrovoljna konsolidacija zemljišta je sposobnost Ministarstva da pruži besplatnu tehničku pomoć i podršku u vezi sa troškovima transakcije kao snažan podsticaj na koji poljoprivrednici mogu reagovati.

Mera reforme #5: Povećanje konkurentnosti u prerađivačkoj industriji

Opis mere: Kao nastavak PER 2018-2020, ova mera ima za cilj da poboljša konkurentnost u sektorima prerađivačke industrije na Kosovu stavljajući poseban naglasak na mehanizme koji poboljšavaju saradnju između MSP-ova, poboljšavaju umrežavanje sa drugim regionalnim i EU kompanijama, poboljšavaju javno-privatni dijalog i povećavaju kvalitet proizvodnje u sektorima industrijske proizvodnje u cilju povećanja izvoza i zamene uvoza. Sektori sa većim industrijskim potencijalom koji će biti podržani kroz ovu meru su: prerada metala, prerada tekstila i kože, prerada drveta, sektor građevinskog materijala i plastike i gume. Ova mera je povezana sa ključnim strateškim dokumentima, odnosno: Nacionalnom strategijom razvoja 2016 - 2021, Nacionalnim programom sprovođenja SSP-a i Programom Vlade 2017-2021.

a. Aktivnosti planirane za 2019. godinu: 1) Analiza podataka o razvoju industrijskih sektora; 2) Studija lanca vrednosti za jedan od sektora sa najvećim potencijalom industrijskog razvoja; 3) Organizovanje najmanje 10 međunarodnih sajmova na kojima će biti poslato 70 kosovskih prerađivačkih kompanija sa izvoznim potencijalom; 4) planiranje da se 15 MSP-ova subvencionise za sertifikaciju proizvoda i savetovanje za povećanje konkurentnosti i izvoza; 5) izgradnja fizičke infrastrukture tri ekonomske zone, odnosno poslovnih parkova (Suva Reka, Vitina i Vučitrn); 6) Organizacija 4 investiciona foruma za podršku i povećanje investicija i izvoza.

b. Aktivnosti planirane za 2020. godinu: 1) Izmena i dopuna Zakona o ekonomskim zonama; 2) Analiza podataka o razvoju industrijskih sektora; 3) Studija lanca vrednosti za jedan od sektora sa najvećim potencijalom industrijskog razvoja; i razvoj baze podataka za izabrani sektor 4) Organizovanje najmanje 10 međunarodnih sajmova na kojima će biti poslato 70 kosovskih prerađivačkih kompanija sa izvoznim potencijalom; 5) planiranje da se 15 MSP-ova subvencionise za sertifikaciju proizvoda i savetovanje za povećanje konkurentnosti i izvoza; 6) izgradnja fizičke infrastrukture tri ekonomske zone, odnosno poslovnih parkova (Suva Reka, Vitina i Vučitrn); 7) Organizacija 4 investiciona foruma za podršku i povećanje investicija i izvoza.

c. Aktivnosti planirane za 2021. godinu: 1) Analiza podataka o razvoju industrijskih sektora; 2) Studija lanca vrednosti za jedan od sektora sa najvećim potencijalom industrijskog razvoja; i razvoj baze podataka za izabrani sektor 3) Organizovanje najmanje 10 međunarodnih sajmova na kojima će biti poslato 70 kosovskih prerađivačkih kompanija sa izvoznim potencijalom; 4) planiranje da se 15 MSP-ova subvencionise za sertifikaciju proizvoda i savetovanje za povećanje konkurentnosti i izvoza; 5) Organizacija 4 investiciona foruma za podršku i povećanje investicija i izvoza,

Očekivani uticaj na konkurentnost: Sprovođenje ove mere će imati uticaj na poboljšanje proizvodnje industrijskih sektora i poboljšanje dijaloga između javnog i privatnog sektora. Ova mera povećava kvalitet proizvodnje u sektorima industrijske proizvodnje, koji je takođe usmeren na povećanje izvoza i zamenu uvoza. Razvoj politike u industrijskim sektorima će imati uticaja na stvaranje novih mogućnosti i identifikaciju područja za poboljšanje poslovnog okruženja kao i umrežavanje preduzeća u sektorima sa razvojnim potencijalom kroz lanac vrednosti.

Ključni pokazatelji učinka:

- Udeo prerađivačke industrije u opštem izvozu opao je u odnosu na 2014. godinu. U tom smislu, pokazatelj je u 2014. godini iznosio 67,58%, a smanjio se na 55,83% u 2017. Cilj za 2021. godinu je 62%.
- Udio prerađivačke industrije u ukupnom BDP-u u 2016. godini iznosio je 10,49%, a cilj je da se 2021. godine poveća na 12%.
- Trend izvoza u prerađivačkoj industriji bio je negativan za 6,70% u 2016. godini, a fluktuirao je na pozitivnih 18,45% u 2017. godini. Predviđeni cilj za 2021. je povećanje od 2% u odnosu na 2017. godinu.

Procenjeni troškovi aktivnosti i izvor finansiranja: Očekuje se da će ukupni procenjeni troškovi sprovođenja ove mere iznositi oko 13,700,000 evra za period 2019-2021, od kojih je 13,400,000 evra

biti izdvojeno iz budžeta Kosova i 300,000 evra od donatora. Od ukupnog iznosa za 2019. godinu, 5,300,000 evra će biti izdvojeno iz BRK-a i 100,000 evra od donatora; za 2020, 3,900,000 evra iz BRK-a i 100,000 evra od donatora; i za 2021. 4,200,000 evra iz BR-a i 100,000 evra od donatora.

Očekivani uticaj na zaposlenost i rod: Očekuje se da će sprovođenje ove mere stvoriti mogućnosti za zapošljavanje oko 450 ljudi godišnje. Pružanje konsultacija za povećanje konkurentnosti i izvoza, kao i uspostavljanje start-up preduzeća u okviru ove mere rezultiraće značajnim povećanjem brojem korisnika ženskog pola.

Potencijalni rizici: Neki od glavnih rizika sprovođenja ove mere su: nedostatak finansijskog kapitala za preduzeća da povećaju potencijal za razvoj i integraciju, nedostatak spremnosti svih relevantnih aktera da deluju istim tempom kako bi se povećao kvalitet njihove proizvodnje za izvoz. Nedostatak finansija bi se mogao poboljšati kroz Kosovski fond za kreditne garancije (KFKG) tako što bi se omogućio lakši pristup finansijskim sredstvima za kosovske kompanije koje će doprineti stvaranju radnih mesta, ekonomskom rastu i rastu mogućnosti za nedovoljno razvijene ekonomske sektore i kategorije kao što su žene, manjine, poljoprivrednici, preduzetnici i mladi.

Mera reforme#6: Povećanje konkurentnosti u sektoru turizma i ugostiteljstva

Opis mere: Svrha ove mere je promovisanje razvoja i konkurentnosti turističkog sektora kako bi se povećala ekonomska vrednost turizma, povećala zaposlenost i poboljšao kvalitet usluga. Mera ima za cilj da poveća turističku ponudu promovisanjem turističkih proizvoda, promovisanjem razvoja proizvoda kako bi se prodrlo na turističko tržište, saradnjom sa relevantnim zainteresovanim stranama, primenom standarda turizma i ugostiteljstva, kao i poboljšanjem pravne infrastrukture u skladu sa evropskom praksom. Ova mera je nastavak PER-a iz 2018. Ova mera je direktno povezana sa Nacrtom strategije privatnog sektora 2019-2022 i indirektno je povezana za NSR 2017-2021, Programom Vlade Republike Kosovo 2017-2020, kao i sa merama koje se odnose na subvencije za razvoj ruralnog turizma kroz Program poljoprivrednog i ruralnog razvoja MPŠRR-a i, u smislu promovisanja kulturnog nasleđa, takođe je povezana sa Nacionalnom strategijom za kulturno nasleđe.

a. Aktivnosti planirane za 2019. godinu: 1) Izrada Strategije za turizam (MTI); 2) Izrada Zakona o turizmu (MTI); 3) Izrada podzakonskih akata koji proizlaze iz Zakona o turizmu (Administrativno uputstvo o klasifikaciji i kategorizaciji hotelskih objekata, Administrativno uputstvo o licenciranju putničkih agencija i Administrativno uputstvo o turističkim vodičima); 4) Investiranje u razvoj ruralnog i seoskog turizma 25-30 poljoprivrednih gazdinstava u tradicionalnom projektu ruralnog i seoskog turizma (MPŠRR); 5) Razvoj i operacionalizacija veb portala za turizam Republike Kosovo (MTI);

b. Aktivnosti planirane za 2020. godinu: 1) Izrada podzakonskih akata koji proizlaze iz Zakona o turizmu (Administrativno uputstvo o utvrđivanju kriterijuma za turistička područja, Administrativno uputstvo o boravišnoj taksi); 2) Sertifikacija turističkih vodiča (MTI); 3) Procena potencijala i grupnih pristupa (klastera) za razvoj turizma u različitim regionima i oblastima na Kosovu (MTI); 4) Investiranje u razvoj ruralnog turizma i seoskog turizma 25-30 poljoprivrednih gazdinstava u tradicionalnom projektu ruralnog i seoskog turizma (MPŠRR). **Aktivnosti planirane za 2021. godinu:** 1) Razvoj turističkih proizvoda u oblastima kulturnog nasleđa (Lipljan, Gračanica, Prizren); 2) Digitalizacija turističkih destinacija i njihovo uključivanje u turistički veb portal, 3) Investiranje u razvoj ruralnog i seoskog turizma, 25-30 poljoprivrednih gazdinstava u tradicionalnom projektu ruralnog i seoskog turizma (MPŠRR).

2. Očekivani uticaj na konkurentnost: Povećanje kvaliteta usluga usklađenih sa standardima EU i turistička ponuda direktno utiče na povećanje potrošnje turističkih usluga i učešće u turističkim lancima vrednosti, pružajući priliku da se doda više vrednosti lokalnim turističkim industrijama i time promoviše zapošljavanje i povećanje dobrobiti. Ova mera će uticati na smanjenje neformalnosti u sektoru turizma i promovisanje konkurentnih vrednosti u regionu i zemljama EU.

3. Ključni pokazatelji učinka:

- a) Broj zaposlenih u sektoru turizma u 2016. godini iznosio je 21,3 hiljade i povećan je na 25 hiljada u 2018. godini. Predviđeno je da će u 2021. godini u ovom sektoru biti zaposleno 32.025 pojedinaca.
- b) Ukupan broj noćenja u 2016. godini iznosio je 193.996 i dostigao 200 hiljada u 2018. godini. Cilj za 2021. je 290 hiljada
- c) Broj međunarodnih dolazaka u 2016. godini iznosio je 83.710, a porastao je na 92 hiljade u 2018. godini. Cilj za 2021. je 120.440.

Procenjeni troškovi aktivnosti i izvor finansiranja: Očekuje se da će ukupni procenjeni troškovi sprovođenja ove mere za period 2019-2021 iznositi 1.763.000 evra, od toga 582.000 evra za 2019, 593.000 za 2020. i 588.000 evra za 2021. godinu.

Očekivani uticaj na zaposlenost i rod: Razvoj turizma će se proširiti na ruralna i planinska područja u cilju povećanja zaposlenosti u njima kroz povećanje porodičnih preduzeća gde će ženama biti data mogućnost lakšeg zapošljavanja, posebno u području kulinarskih usluga i ručnog rada. Do kraja 2021. godine očekuje se povećanje broja zaposlenih u oblasti turizma za oko 35%. Učešće žena u oblasti turizma treba da se poveća za 20% do 2021. godine u odnosu na 3.800 zaposlenih u 2017. godini.

Potencijalni rizici: Nedostatak ljudskih kapaciteta u turizmu može predstavljati rizik za potpuno sprovođenje ove mere. Imajući u vidu da su mnoge aktivnosti povezane sa opštinama i drugim institucijama podrške, to može predstavljati rizik ako ne postoji dovoljna saradnja za potpuno sprovođenje aktivnosti. Savet za turizam će se baviti izazovima sa kojima se suočavaju zainteresovane strane uključene u ovu oblast, kao i koordinacijom aktivnosti sa potencijalnim donatorima i vladom u pružanju stručne obuke u oblasti turizma.

4.3.3. POSLOVNO OKRUŽENJE I SMANJENJE NEFORMALNE EKONOMIJE

a. Analiza glavnih prepreka

Trenutno stanje: Prema Izveštaju Svetske banke o lakoći poslovanja, Kosovo je među 10 ekonomija širom sveta sa najuočljivijim poboljšanjima u poslovnim reformama. Ove godine Kosovo se nalazi na 44. mestu od 190 zemalja u pogledu lakoće poslovanja, na 13. u pogledu osnivanja preduzeća, 12. u pogledu pozajmljivanja, 51. u pogledu prekogranične trgovine, 100. u pogledu građevinskih dozvola, 95. u pogledu zaštite malih investitora, 113. u pogledu pristupa električnoj energiji, 50. u pogledu sprovođenja ugovora, 44. u pogledu plaćanju poreza, 37. u pogledu registracije imovine i 50. u pogledu rešavanja stečaja. Prema ovom izveštaju, Kosovo je ojačalo režim imovinskih prava, olakšavajući dobijanje građevinskih dozvola pojednostavljivanjem sistema inspekcije preko unutrašnjeg inženjera. Kosovo takođe preduzima mere za rešavanje problema neformalnosti velikih razmera u sektoru nekretnina kao prepreke za obezbeđivanje dinamičnog tržišta zemljišta. Kosovo, konkretno, preduzima mere za obezbeđivanje pristupa efikasnim i pristupačnim administrativnim procesima kako bi se dobilo pravno priznavanje prava koja se trenutno de facto ostvaruju. Osim toga, u izveštaju se navodi da je Kosovo olakšalo plaćanje poreza tako što je omogućilo poreskim obveznicima da podnesu prijavu za povraćaj poreza. Treba napomenuti da je, pored napretka u prethodno navedenim pokazateljima, Kosovo nazadovalo i u pogledu nekoliko drugih važnih pokazatelja kao što su: osnivanje preduzeća, zaštita malih investitora, pristup električnoj energiji, sprovođenje ugovora, registracija imovine i rešavanje stečaja.

Nedovoljni naporu za dalji razvoj i promovisanje aktivnosti privatnog sektora na Kosovu i dalje stvaraju potrebu za većim partnerstvom između javnog i privatnog sektora. To znači da proces donošenja politika i zakonodavstva nije adekvatno vođen detaljnom analizom potencijalnih ekonomskih troškova i koristi; shodno tome, potreba za procenom mogućih uticaja tokom procesa donošenja odluka nije identifikovana. Drugim rečima, ovi uticaji nisu sistematski analizirani u sadašnjem okviru za pripremu vladinih odluka, iako je to u suprotnosti sa pravilima o uticaju infrastrukture na životnu sredinu za koje je Kosovo uspostavilo regulatorni okvir.

S druge strane, neformalnosti i nedostatak finansijske transparentnosti u vezi sa individualnim zaradama i poslovnim prihodima, kao i nizak kvalitet finansijskog izveštavanja (posebno u pogledu

segmenta MSP-a), rezultirali su visokim nivoom kolateralizovanog kredita, umesto analize gotovinskog toka od strane banaka.

Kako je nekoliko studija i procena u oblasti neformalne ekonomije i poreskih praznina pokazalo da je obim neformalne ekonomije na Kosovu iznad 30% BDP-a sa značajnim gubicima za velike direktne i indirektno poreze. Procjene poreznog jaza do 2014. godine pokazuju da odgovarajuće poreske praznine za ove velike poreze idu između 30-40%.

Prisustvo tako velikog obima neformalne ekonomije je štetno za ekonomsko upravljanje jer narušava pošteni konkurenciju i generisanje zaposlenih u različitim vitalnim sektorima kosovske ekonomije, kao što su izgradnja, usluge uopšte, a posebno trgovina na veliko i malo, smeštaj, restorani i prevoz. koji zapošljavaju veliki deo aktivne radne snage na Kosovu, imajući u vidu visok stepen zaposlenosti (30%).

Strukturne prepreke: Poslovno okruženje se poboljšalo, ali ostaju značajne prepreke i izazovi: nepoštena konkurencija iz neformalnog sektora; sporo i nedosledno sprovođenje zakona u ekonomskim sporovima; česte, nekoordinisane i skupe inspekcije; loša koordinacija između javnih i privatnih institucija, posebno finansijskih institucija, u prikupljanju i razmeni finansijskih informacija o preduzećima; nemogućnost ostvarivanja vrednosti kolaterala zbog nedostataka u sistemu imovinskih prava, neformalnost velikih razmera u sektoru nekretnina pretvara se u neusklađenost između službenih katastarskih evidencija i de facto posedovanja, čime se doprinosi nesigurnosti zakupa i slabljenju tržišta zemljišta; sprovođenje zakona o pravima intelektualne svojine. Nepoštena konkurencija iz neformalne ekonomije smanjuje mogućnosti za formalno zapošljavanje uz veću sigurnost zaposlenja i stvaranje i širenje malih i pojedinačnih preduzeća.

b. Mere reforme

Mera reforme #7: Usvajanje politika zasnovanih na dokazima i rešavanje administrativnih opterećenja

Opis mere: U smislu suštinskih reformi za pojednostavljenje zakonodavstva i uspostavljanje sistema procene regulatornog uticaja, ova mera ima za cilj da poboljša razvoj politika i izradu nacrtu zakona zasnovanih na dokazima, kao i da osigura odgovarajući proces konsultacija. U tom smislu, sadašnji sistem koncept dokumenata za izradu nacrtu politike i zakonodavnih predloga koji će na kraju biti zamenjen sistemom procene uticaja će biti ojačan. Ova mera je u skladu sa NSR-om i izmenjenom Strategijom bolje regulative.

a. Aktivnosti planirane za 2019. godinu: 1) Usvajanje koncept dokumenta o administrativnom opterećenju koji će uključiti postavljanje relevantnih ciljeva (KP); 2) pokretanje programa smanjenja administrativnog opterećenja za cilj definisan u odobrenom koncept dokumentu i pokretanje procesa za pojednostavljenje, spajanje i ukidanje licenci i dozvola (KP); 3) Nastavak obuke osoblja u pogledu primene smernica i analitičkih instrumenata za ex-ante procenu politike (ukupno 12 aktivnosti obuke) (KP); 4) Razvoj kapaciteta za SCM - Pružanje obuke o SCM-u od strane sertifikovanih trenera (ukupno 6 aktivnosti obuke do kraja 2019. godine) (KP);

b. Aktivnosti planirane za 2020. godinu: 1) Nastavak procesa za pojednostavljenje, spajanje i ukidanje 10% licenci i dozvola u poređenju sa postojećom situacijom u 2018. godini (480 licenci i dozvola) do kraja 2020. godine (KP); 2) Nastavak obuke osoblja u pogledu primene smernica i analitičkih instrumenata za ex-ante procenu politike (ukupno 12 aktivnosti obuke) (KP); 3) Pružanje obuke o SCM-u od strane sertifikovanih trenera (ukupno 6 aktivnosti obuke do kraja 2020. godine) (KP);

c. Aktivnosti planirane za 2021. godinu: 1) Sprovođenje programa smanjenja administrativnog opterećenja u skladu sa ciljevima postavljenim u koncept dokumentu koji je odobrila Vlada (KP); 2) procena upotrebe merenja SCM-a u koncept dokumentu odobrenom za datu godinu, koji uključuje obavezu informisanja za preduzeća (KP); 3) Nastavak obuke osoblja u pogledu primene smernica i analitičkih instrumenata za ex-ante procenu politike (ukupno 12 aktivnosti obuke) (KP);

Očekivani uticaj na konkurentnost: Kvalitet politika i zakonodavstva će se poboljšati i nepotrebne prepreke će biti uklonjene. Uvođenje modela standardnih troškova će podstaći razumevanje uticaja zakonodavstva na poslovne subjekte i građane. Test za MSP-ove će podići svest kreatora politike i donosioca odluka o specifičnim potrebama preduzeća, a posebno mikro-preduzeća koja su dominantna u ekonomskoj strukturi Kosova. Provera regulatorne konkurentnosti će doprineti konkurentnijem poslovnom okruženju i poboljšanom profilu poslovanja i regulacije na Kosovu u poređenju sa drugim zemljama u regionu.

Ključni pokazatelji učinka:

- a) 2018. godine, 20% osoblja je obučeno o ex-ante evaluaciji politike. Za 2019. godinu je planirano da se ovaj pokazatelj udvostruči na 40%, a za 2021. cilj je 75%.
- b) Što se tiče obuke o SCM-u, pokazatelj za 2018. iznosi 0, a cilj je da bude 20% u 2021. godini.
- c) Procenat pojednostavljenih, spojenih ili ukinutih licenci i dozvola trenutno ne postoji, a cilj je da iznosi 10% u 2021. godini.

Procenjeni troškovi aktivnosti i izvor finansiranja: Očekuje se da će troškovi sprovođenja aktivnosti za postizanje postavljenih ciljeva imati budžetski uticaj od 500,600 evra za naredne dve godine (2019-2020). U 2019. godini ovi troškovi će iznositi 136.000 evra, a u 2020. godini 64.000 evra. Ova sredstva su planirana u budžetu za 2019. godinu i projekcijama za 2020. godinu. Troškovi sprovođenja aktivnosti pokriveni su u okviru Kancelarije premijera u obliku grantova koji se obezbeđuju kao budžetska podrška od strane razvojnih partnera, i u obliku ekspertske podrške u iznosu od 300.000 evra za period 2019-2021.

5. Očekivani uticaj na zaposlenost i rod: Unapređenje poslovnog okruženja doprineće ekonomskom rastu podsticanjem novih poslovanja i formalizacijom poslovnih aktivnosti. Pored toga, uvođenje dodatnih instrumenata za analizu politike fokusiranih na povećanje konkurentnosti prati integracija procene rodno uticaja u proces izrade politike. Ovo će doprineti politici i regulatornom okviru koji je usmeren na rodnu ravnopravnost i koji je u skladu sa kosovskom agendom za rodnu ravnopravnost.

6. Potencijalni rizici: Smatramo da je nivo rizika nizak na osnovu činjenice da su stvoreni neophodni finansijski uslovi i okvir politike, a povećanje relevantnog osoblja u KP-u će doprineti sprovođenju ovih aktivnosti. Međuinstitucionalna koordinacija ostaje da se poboljša.

Mera reforme #8: Osiguranje imovinskih prava rešavanjem neformalnosti u sektoru nekretnina

Opis mere: Kao nastavak reformi utvrđenih u PER-u 2016-2018, za jačanje sistema imovinskih prava, ova mera se fokusira na rešavanje rasprostranjene neformalnosti u sektoru imovinskih prava regulisanjem kosovskog zakonodavstva o imovinskim pravima. Mera se zasniva na NSR -u i Nacionalnoj strategiji za imovinska prava koja je usvojena u januaru 2017. godine. Na kraju sprovođenja ovih mera, strateški naporu trebaju biti usmereni na izdavanje podzakonskih i administrativnih akata.

a. Aktivnosti planirane za 2019. godinu: 1) Izrada podzakonskih akata i drugih administrativnih mera koje proizlaze iz Zakona o vanparničnom postupku, Zakona o notarima i Zakona o nasleđivanju koji se odnose na rešavanje neslaganja između pravnih akata; dvostruku nadležnost sudova i notara za procesuiranje zahteva za neosporno nasleđivanje; pružanje povoljnih notarskih i razumnih taksi; i uspostavljanje zaštitnih mera za zaštitu imovinskih prava žena (MP); 2) Uspostavljanje i puna funkcionalizacija Odeljenja za nadzor slobodnih profesija (MP); 3) Izrada podzakonskih akata koji proizlaze iz Kosovske agencije za upoređivanje i verifikaciju imovine (KAUVI, KP); 4) Transformacija Službenog lista u jedinstvenu elektronsku platformu za obaveštavanje strana o zakonskom imovinskom postupku, uključujući postupke i procedure nasleđivanja i procedure KAUVI-a; 5) Integracija opštinskih katastarskih službi u Kosovsku katastarsku agenciju i pojednostavljenje procedura registracije na osnovu integrisanog zakona o katastru, uključujući Zakon o katastru i Zakon o uspostavljanju registra imovine (MŽSPP); 6) Izrada podzakonskih akata za primenu Zakona o

postupanju sa ilegalnim objektima u cilju završetka procesa legalizacije. (MŽSPP); 7) Ukidanje opštinskih poreza na prenos vlasništva i primena taksi predviđenih u AU 08/2014 o tarifama za usluge registracije prava na nepokretnu imovinu od strane opštinskih katastarskih kancelarija. (MŽSPP);

b. Aktivnosti planirane za 2020. godinu: 1) Izveštavanje o primeni Zakona o KAUVI-u u vezi sa utvrđivanjem zahteva za pravno priznavanje neformalnih imovinskih prava od strane Komisije za imovinske zahteve KAUVI-a (KP, KAUVI); 2) Upoređivanje i verifikacija kosovskih katastarskih podataka sa raseljenim licima u Srbiji tokom rata (KAUVI).

c. Aktivnosti planirane za 2021. godinu: 1) Evaluacija mandata KAUVI-a za rešavanje neformalnosti koja proizlazi iz neformalnih ugovora (KP); 2) Nastavak upoređivanja i verifikacije kosovskih katastarskih podataka sa raseljenim licima u Srbiji, ako upoređivanje i verifikacija počne u 2020. godini (KAUVI).

Očekivani uticaj na konkurentnost: Stvaranje efikasnog sistema imovinskih prava stvara pravnu sigurnost za investitore i time povećava investicione mogućnosti, što stvara veće mogućnosti za građane da koriste imovinu kao kolateral i time poboljšava pristup finansijama. Jačanje imovinskih prava takođe poboljšava pokazatelje poslovnog okruženja Svetske banke, uključujući registraciju i administraciju imovine, kao i rešavanje imovinskih sporova. Rešavanje neformalnosti takođe sprečava kršenje imovinskih prava i isključivanje žena i devojaka iz nasleđivanja, prodaje i produktivne upotrebe nepokretne imovine.

Ključni pokazatelji učinka:

- a) Pokazatelj povećanja zahteva u kancelariji notara za rešavanje starih slučajeva nasleđivanja za 2018. je 0. Očekuje se povećanje za 20% u 2019. godini, a cilj za 2021. je 50%.
- b) Broj zahteva za formalizacijom neformalnih transakcija na godišnjem nivou od strane KAUVI-a u 2018. godini bio je 0, dok je za 2021. Godinu planirano 3000
- c) Pokazatelj zastarelih katastarskih podataka koji se odnose na vlasništvo u geoportalu Kosovske katastarske agencije, koji doprinose simetričnim informacijama o dinamičnom i pravednom tržištu nepokretne imovine, za 2018. godinu je iznosio 0. Očekuje se da cilj za 2021. bude 30%

Procenjeni troškovi aktivnosti i izvor finansiranja: Ukupni trošak sprovođenja ove mere je 972,000 evra, 84,500 evra iz Kosovskog budžeta, a preostalih 845,500 evra pokriveno od strane razvojnih partnera (USAID i EK). Raspodela troškova prema planiranim godinama je sledeća: 486.650.00 evra za 2019, 193.115.00 evra za 2020. i 250.235 evra za 2021. godinu.

Očekivani uticaj na zaposlenost i rod: Osnazivanje imovinskih prava doprinosi smanjenju rodne nejednakosti. Široko rasprostranjen neformalni sektor u sektoru nekretnina kada se imovina razmenjuje van formalnog sistema, isključuje žene i devojčice iz ostvarenja imovinskih prava na koja imaju legitimna prava. Posedovanjem imovine, žene su ekonomski nezavisne jer koriste imovinu kao kolateral za dobijanje bankarskih kredita za pokretanje novog posla koji stvara nova radna mesta ili dobijanje subvencije za efikasno iskorišćavanje poljoprivrednog zemljišta.

Potencijalni rizici: Postoji konsenzus u političkom spektru o jačanju imovinskih prava kao preduslova za održivi ekonomski razvoj. Usvajanje zakona koji proističu iz ove mere zavisi od dinamike i agende Skupštine Kosova.

Mera reforme #9: Povećanje efikasnosti pravosuđa u rešavanju predmeta

Opis mere: Ova mera ima za cilj poboljšanje efikasnosti pravosuđa u rešavanju ekonomskih sporova smanjenjem broja zaostalih predmeta kroz sprovođenje informacionog sistema za upravljanje predmetima (CMIS). Fokus na poboljšanje efikasnosti pravosuđa trebalo bi da bude smanjenje broja slučajeva putem podsticaja i bržih postizanja sudskih nagodbi, privremenog povećanja broja osoblja za rešavanje slučajeva i jačanja kapaciteta Administrativnog odeljenja, odnosno Fiskalnog odseka Osnovnog suda u Prištini, uključujući područja oporezivanja i carine. Ova mera je nastavak PER-a 2019-2021 i zasniva se na NSR-u i AER-u.

a. Aktivnosti planirane za 2019. godinu: 1) Angažovanje 14 stručnih saradnika od strane USAID-a; 2) Nastavak zapošljavanja stručnih saradnika u osnovnim sudovima (SSK); 3) Funkcionalizacija

CMIS-a u Prištini, uključujući i Apelacioni sud i Vrhovni sud (SSK/SMIL projekat); 4) Zapošljavanje 12 trenera u CMIS projektu za region Prištine (SSK);

b. Aktivnosti planirane za 2020. godinu: 1) Sudije imenovane 2018. godine, nakon završetka početne obuke, započeće rešavanje predmeta, što će imati direktan uticaj na zaostale predmete (SSK); 2) Funkcionalizacija CMIS-a u regionu Prištine u civilnoj oblasti (SSK/CMIS projekat); 3) Dalje unapređenje CMIS-a (SSK/CMIS projekat); 4) Kontinuirana obuka i podrška korisnicima CMIS sistema (CMIS projekat).

c. Aktivnosti planirane za 2021. godinu: 1) Funkcionalizacija CMIS-a u regionu Prištine u civilnoj oblasti (SSK/CMIS projekat); 2) Dalje unapređenje CMIS-a (SSK/CMIS projekat); 3) Kontinuirana obuka i podrška korisnicima CMIS sistema (CMIS projekat); 4) Unapređivanje statističkih izveštaja sa detaljnim podacima kako bi se povećala efikasnost i učinak sudova (SSK); 5) Interkonekcija CMIS-a sa policijskim sistemom (SSK).

Očekivani uticaj na konkurentnost: Smanjenje vremena i troškova potrebnih za rešavanje predmeta je veliko. Prema analizi, vrednost jednog uštedenog dana iznosi 8.1 evra, definisano kao marginalni trošak sudova/arbitraže podeljen sa marginalnim uštedama vremena. Koristeći ovaj parametar, brzom dispozicijom jednog predmeta štedi se 2,5 hiljada evra, a kada se to pomnoži sa ukupnim brojem dolaznih predmeta, ukupna vrednost štednje za društvo je 140 miliona evra. Drugi uticaj se sastoji u povećanju poverenja investitora u pravosudni sistem i povećanju investicija.

Ključni pokazatelj učinka:

- a) Pokazatelj smanjenja broja zaostalih predmeta u 2018. godini je iznosio 7%, a cilj je da se 2021. godine poveća na 30%.
- b) Pokazatelj koji meri potpunu funkcionalnost CMIS-a je 248% u 2018. godini, a planira se dalje povećanje u 2019. godini na 70% a cilj za 2021. godinu je 100%.

Procenjeni troškovi aktivnosti i izvor finansiranja: Očekuje se da će troškovi sprovođenja ove mere iznositi 3,556,184 evra za naredne tri godine 2019 - 2021 sa ukupnim izdvajanjem od 2,056,184 evra iz kosovskog budžeta. Raspodela prema planiranim godinama je 618,728 evra za 2019, 618,728 evra za 2020. i 818,728 evra za 2021. godinu. Preostali iznos od 1,500,000 evra pokrivaju donatori, odnosno 750,000 evra za 2019. i 750,000 evra za 2020. godinu.

Očekivani uticaj na zaposlenost i rod: Smanjenje vremena za rešavanje predmeta i povećanje efikasnosti sudova i pravne sigurnosti će biti korisno za svakoga ko traži pravdu u sudovima, posebno za preduzeća.

Potencijalni rizici: Glavni rizici su vezani sa spremnost različitih aktera u pravosudnom sistemu i očekivanja sprovođenja reformi.

Mera reforme #10: Reforma opšte inspekcije

Opis mere: Mjera ima za cilj reformu inspekcije u cilju postizanja dva cilja: smanjenje broja inspeksijskih organa na 16 ili 18 na nedostatak međuinstitucionalne koordinacije između centralnih institucija i lokalne vlasti, uključujući i dvostruke inspeksijske organe, i drugo ima za cilj da poboljša efikasnost digitalizacijom procesa, povećavajući pristup inspekcije. Stoga, efikasnija kontrola će takođe smanjiti neformalnosti podržavajući kvalitativno i regulisano poslovanje i proizvodnju. Ova mera je u skladu sa NSR-om i AER-om.

a. Aktivnosti planirane za 2019. godinu: 1) Usvajanje novi zakon o inspekcijama, koji će postaviti osnove za pristup inspekciji zasnovan na riziku (MTI); 2) Izmene i dopune horizontalnog zakonodavstva uključujući i sekundarne zakone gdje je to potrebno za provedbu novog zakona o inspekcijama (MTI i KP); 3) Osnivanje kancelarije centralne inspekcije za koordinaciju inspekcija i prilagođavanje postojeće organizacione strukture (MTI i KP);

b. Aktivnosti planirane za 2020. godinu: 1) Izmene i dopune horizontalnog zakonodavstva omogućavanjem i regulisanjem reforme inspekcije (MTI i KP); 2) Izgradnja ljudskih kapaciteta, što podrazumeva obuku inspektora i drugih relevantnih službenika, pripremajući ih za potpuno sprovođenje novog koncepta inspekcija (MTI i KP); 3) Razvoj i sprovođenje elektronske platforme

„E-inspektor“ i opremanje inspektora inspeksijskih organa specijalizovanom elektronskom opremom koja omogućava inspektorima međusobno povezivanje i razmenu informacija/izveštaja u realnom vremenu (MTI i KP).

c. Aktivnosti planirane za 2021. godinu: 1) Izgradnja ljudskih kapaciteta, što podrazumeva obuku inspektora i drugih relevantnih službenika, pripremajući ih za potpuno sprovođenje novog koncepta inspekcija (MTI i KP); 2) Razvoj i sprovođenje elektronske platforme „E-inspektor“ i opremanje inspektora inspeksijskih organa specijalizovanom elektronskom opremom koja omogućava inspektorima međusobno povezivanje i razmenu informacija/izveštaja u realnom vremenu (MTI i KP).

Očekivani uticaj na konkurentnost: Ova mera ima za cilj uspostavljanje jedinstvenog sistema koji osigurava održivu međuinstitucionalnu saradnju, efikasan nadzor i potpunu transparentnost inspeksijskih organa u vršenju nadzora i odgovornosti u obavljanju svojih zakonskih ovlašćenja i odgovornosti. Očekuje se da će ova poboljšati konkurentnost doprinosenjem povoljnijem okruženju za poslovanje i smanjenjem opterećenja nadzora preduzeća.

Ključni pokazatelji učinka:

a) Broj rešenih/obrađenih žalbi potrošača se povećao sa 92 u 2017. na 144 u 2018. Dok je za 2021. utvrđen cilj od 350 za ovaj pokazatelj.

Procenjeni troškovi aktivnosti i izvor finansiranja: Ukupni troškovi sprovođenja ove mere iznose 9.029.730 evra za period 2019-2021. Iz budžeta Kosova se izdvaja 141.000 evra, za 2019. godinu 28.200 evra, za 2020. godinu 56.400 evra, a za 2021. godinu 56.400 evra, i kredit SB od 8.888.730 evra, od kojih će za 2019. biti izdvojeno 1.955.492 evra, za 2020. godinu 2.933.238 evra i za 2021. će iznositi 4.000.000 evra.

Očekivani uticaj na zaposlenost i rod: Predložena mera nema direktan uticaj na zapošljavanje, ali poboljšava administrativnu efikasnost u pogledu inspekcija i smanjuje teret revizije poslovanja.

Potencijalni rizici: Snažne strukturne promene zahtevaju administrativne kapacitete sposobne za primenu novih koncepata. Možemo naići na nedostatak takvog kapaciteta i nedostatak volje.

Mera reforme #11: Smanjenje neformalne ekonomije

Opis mere: Cilj ove mere je poboljšanje kvaliteta državnih zakona i ekonomskog upravljanja na Kosovu, kao ograničenja ekonomskom rastu i otvaranje formalnih radnih mesta. Pored toga, fiskalna politika zemlje je od vitalnog značaja za makroekonomski rast i politiku zapošljavanja; stoga je smanjenje neformalnosti i povećanje fiskalnih prihoda (23-24% BDP-a) od ključnog značaja za povećanje kvaliteta države u cjelini. Mera je kompatibilna sa novim nacrtom Nacionalne strategije za sprečavanje i suzbijanje neformalne ekonomije, pranja novca i finansiranja terorizma 2019-2023. Takođe je usklađena sa trenutnom Nacionalnom strategijom razvoja Kosova i sporazumom zemlje u Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju.

a. Aktivnosti planirane za 2019. godinu: 1) Ekonomska i regulatorna procena uticaja najefikasnije i najefektivnije gornje granice za sniženje stvarnih 500 evra/transakcije za gotovinske transakcije među poslovnim subjektima. 2) Ekonomska i regulatorna procena uticaja uvođenja obaveznog elektronskog plaćanja za i) sve plate i dnevnice zaposlenih u svim sektorskim delatnostima ii) plaćanje osiguranja zaposlenih, nezaposlenih i socijalnog/zdravstvenog osiguranja za sve stanovnike Kosova. 3) Izmena neophodnog pravnog okvira, odobravanje i izdavanje podzakonskih akata za sprovođenje izabranih alternativa u okviru aktivnosti 1 i 2. 4) Poboljšanje poslovne statistike (Poslovni registar Kosova) kroz automatsku vezu i procedure ažuriranja u odgovarajućim sistemima upravljanja informacijama institucije, kako bi odražavale stvarnu ekonomsku aktivnost (kao što je potvrđeno od strane Poreskih organa i istraživanja Agencije za statistiku.); 4) Ekonomska i regulatorna procena uticaja pružanja pristupa ATK-u u svim finansijskim transakcijama (bankarski sektor) i transakcijama sa nekretninama. 5) Izmene neophodnog pravnog okvira, odobravanje i izdavanje podzakonskih akata za sprovođenje mera.

b. Aktivnosti planirane za 2020. godinu: 1) Ex post procena sprovođenja mera 1, 2 i 3 i obračun efekata u fiskalnim prihodima, otvaranje formalnih radnih mesta, poreski jaz (teorijski jaz i jaz usklađenosti sa metodologijama MMF-a i EU). 2) Izrada potrebnih korektivnih mera, izmena i sprovođenje. 3) Pružanje statistike i objavljivanje za širu javnost.

c. Aktivnosti planirane za 2021. godinu: 1) Nastavak ex-post 2-godišnje osnove efekata sprovođenja svih mera i izveštavanja.

Očekivani uticaj na konkurentnost: Smanjenje neformalne ekonomije će poboljšati poslovno okruženje uopšte, poštenu konkurenciju i na taj način će poboljšati kvalitet rasta u onim sektorima u kojima Kosovo ima konkurentnije prednosti, a time i više mogućnosti za otvaranje održivih radnih mesta svoje stvarne radne snage.

Ključni pokazatelji učinka:

- a) Nije izvršeno merenje za smanjenje poreskog jaza u 2018; međutim, u 2019. godini očekuje se da se ovaj pokazatelj poveća na 50%, dok je cilj za 2021. 100%.
- b) U 2018. godini nije izvršeno merenje za smanjenje neformalne ekonomije. Očekuje se da će se to promeniti 2019. godine, a očekuje se da će smanjenje neformalne ekonomije dostići 50%. Cilj za ovaj pokazatelj u 2021. godini je 100%.

Procenjeni troškovi aktivnosti i izvor finansiranja: Troškovi za 3 procene uticaja za 2019. godinu iznosili bi 150.000 evra, a obračunato je da će svaka od tih procena koštati oko 50.000 evra. Ostale aktivnosti se sastoje od administrativnih troškova koji se apsorbuju iz državnog budžeta tokom normalnog toka aktivnosti. Za 2020. i 2021. godinu neće biti dodatnih troškova jer bi se sprovodile samo metodologije razvijene u prvoj godini (2019.).

Očekivani uticaj na zapošljavanje i rod: Glavni uticaj na zapošljavanje bio bi na poboljšanje formalnih nivoa zapošljavanja u sektorima sa najvišim nivoom neformalnosti.

Potencijalni rizici: Ne postoji drugi rizik osim političke volje i odlučnosti nacionalnih organa da slede ovaj program reformi. Budući da je posvećenost organa izražena u glavnim dokumentima nacionalne politike, rizik ostaje nizak do umerenog. To bi bilo praćeno i ublaženo kroz kontinuirani politički dijalog na najvišim nivoima političkog odlučivanja.

4.3.4. ISTRAŽIVANJE I RAZVOJ, INOVACIJE (IRI) I DIGITALNA EKONOMIJA

a. Analiza glavnih prepreka

Trenutno stanje: Sistem IRI-a Kosova je jedan od najnerazvijenijih u regionu. On je rangiran kao pretposlednji u izveštaju OECD-a za 2016. i postigao je loše rezultate u sve četiri oblasti politike: upravljanje politikom u oblasti IRI-a; istraživačka baza; aktivnosti IRI-a privatnog sektora; i poslovno-akademska saradnja. Vlada je usvojila Zakon o inovacijama i prenosu znanja i tehnologije. U skladu sa Zakonom br. 04/L-135 o naučno-istraživačkim aktivnostima, Vlada Kosova treba da izdvoji 0,7% ili 14 miliona evra godišnje za nauku i inovacije iako je došlo do povećanja sredstava (2019. godišnja alokacija za ovu kategoriju je 1.600.000 €) i dalje je veoma niska. Ne postoje statistički podaci o privatnim (poslovnim) troškovima za istraživanje i razvoj. Ipak MSP-ovi koji imaju za cilj razvoj inovativnih proizvoda ili aktivnosti nisu pokazali interes za apsorbovanje pomoći kroz „vaučere“ i drugu institucionalnu podršku.

Kosovo ima četiri istraživačko-naučne institucije koje su uključene kao partneri u projekte Horizon 2020. Položaj Kosova u okviru ovog okvirnog programa ne dozvoljava institucijama Kosova da budu podnosioci zahteva i to smanjuje mogućnost dobijanja koristi od ovog programa, iako je Kosovo već potpisalo sporazum sa EU o učešću u programima EU. Projekti koji su do sada razvijeni u naučno-istraživačkim institucijama bili su usmereni na naučni rad, dok komercijalizacija istraživačko-naučne delatnosti nije pokazala nikakav razvoj. Osnovenja Ministarstvo za inovacije i preduzetništvo i ovo je označilo povećanje finansiranja inovativnih aktivnosti. MIP je počeo sa izradom Strategije za inovacije i preduzetništvo. U ovoj oblasti je potrebna bolja koordinacija između MONT-a i MIP-a. Kosovo je uključeno u platformu pametne specijalizacije i očekuje se da izradi Strategiju pametne specijalizacije.

Digitalna ekonomija - Fiksne telekomunikacione mreže su raširene u urbanim područjima, ali ne i u svim ruralnim područjima. Penetracija fiksne linije iznosila je 3,5% u poređenju sa prosekom EU od

24%. Penetracija mobilne telefonije doseže do oko 103% populacije i procenjuje se da 91% populacije čine korisnici interneta putem 3G i 4G mreža u poređenju sa 126% u EU; Procenjuje se da penetracija interneta putem fiksne mreže pokriva 90% domaćinstava u poređenju sa 87% u EU. Po stupanju na snagu (novembra 2012.) Zakona br. 04/L-109 o elektronskim komunikacijama, režim izdavanja dozvola je prekinut i uspostavljen je opšti režim ovlašćenja za uključivanje u aktivnosti elektronskih komunikacija. Prema podacima dostavljenim RAEPK-u, investicije u telekomunikacionu infrastrukturu stalno su opadale. Tokom 2015. godine, one su iznosile blizu 52 miliona evra ili 0,9% ukupnog BDP-a, tokom 2016. iznosile su oko 30 miliona evra ili 0,5% ukupnog BDP-a, dok su u 2017. godini iznosile oko 27 miliona evra ili 0,42% ukupnog BDP-a Kosova. Ukupna upotreba IKT-a u industriji je još uvek ograničena, a svoje konkurentne prednosti ne razumeju mnoga preduzeća, posebno MMSP-ovi (mikro, mala i srednja preduzeća). U širokopojasnim vezama, fokus bi trebalo staviti na područja koja nisu pokrivena istim, kako bi se poboljšala pozicija Kosova u odnosu na zemlje u regionu (do kraja 2017. godine stopa penetracije širokopojasnih linija na nivou zemlje bila je 15,13% stanovništva, uglavnom fokusirana na gradove). Na nivou kompanija u sektoru IKT-a postoji potreba za izgradnjom kapaciteta sa fokusom na primenu standarda za pružanje usluga koji se odnose na novi softver i aplikacije. Procenjuje se da je oko 2000 radnika zaposleno u sektoru IKT-a, ili manje od 1% od ukupnog broja zaposlenih u poređenju sa 3,7% na nivou EU. Od 571 preduzeća, koja su registrovala IKT kao svoju primarnu aktivnost, samo oko 120 pruža usluge proizvoda IKT-a, dok ostala preduzeća prodaju i popravljaju hardver.

Strukturne prepreke: Glavna prepreka je nedostatak pravnog okvira i politika za pružanje podrške istraživanju i razvoju (IiR), fragmentisane aktivnosti i podrška; neadekvatna meka infrastruktura (npr. stručnjaci/konsultanti za IRI) i jaka infrastruktura (npr. laboratorije, oprema). Nedostatak javnih i privatnih investicija u IRI-u. Neuspeh učešća u programima Horizon 2020 sprečava preduzeća da saraduju u oblasti pametnog rasta koji je usmeren na nove industrije, Takođe, nedostatak saradnje između privatnog sektora, javnog sektora i institucija visokog obrazovanja sprečava efikasan prenos znanja, što rezultira i gubitkom mogućnosti za ekonomski razvoj.

Nedostatak širenja infrastrukture širokopojasnog interneta negativno utiče na produktivnost i globalnu konkurentnost kompanija i smanjuje mogućnosti za samozapošljavanje, rad na daljinu, digitalno učenje i digitalno trgovanje. Distribucija IKT infrastrukture na Kosovu je relativno neuravnotežena, što rezultira nedostatkom pristupa širokopojasnoj infrastrukturi. Istraživački izveštaji su pokazali da postoje poteškoće u pronalaženju novog osoblja sa potrebnim veštinama u oblasti IKT-a.

Planovi za prioritetne reforme

Mera reforme #12: Poboljšanje okruženja za inovacije i preduzetništvo

Opis mere: Ova mera ima za cilj uspostavljanje dobre pravne osnove u oblasti naučnih istraživanja i inovacija u zemlji i povećanje finansiranja projekata u oblasti inovacija i preduzetništva. Ministarstvo za inovacije i preduzetništvo (MIP), u okviru ove mere, ima za cilj da stimuliše inovativne ideje i aktivnosti na Kosovu u cilju povećanja ekonomske i institucionalne produktivnosti, razvoja preduzetništva i privatne inicijative kroz inovacije usredsređene na razvoj preduzeća (MSP-ovi, start-up preduzeća) i istovremeno promoviše blisku saradnju između akademske zajednice, javnog sektora i privatnog sektora. Ova mera se odnosi na NSR, AER, NPSSSP i SOT.

a. Aktivnosti planirane za 2019. godinu: Izrada i usvajanje Zakona o inovacijama i preduzetništvu i sekundarne infrastrukture; AU o uspostavljanju i funkcionalizaciji Inovacionih centara; AU o uspostavljanju mehanizma za primenu fonda za inovacije i preduzetništvo (MIP) 2) Usvajanje Strategije za podršku inovacijama i preduzetništvu (MIP); 3) Nastavak direktne finansijske podrške za inovativne ideje, projekte i aktivnosti MSP-ova, start-up preduzeća i NVO-ova (MIP); 4) Funkcionalizacija već uspostavljenih centara i osnivanje regionalnih centara za inovacije i preduzetništvo u Đakovici, Peći, Mitrovici i Gnjilanu; 6) Početak uspostavljanja mehanizma za primenu fonda za inovacije i preduzetništvo (MIP); 7) Grantovi za naučne projekte i kratkoročnu mobilnost naučnika, grantovi za inovacione vaučere i doktorske studije (MONT); 8) Izrada i usvajanje

drugih podzakonskih akata koji proizlaze iz Zakona o inovacijama i prenosu znanja (MONT); 9) Razvoj mapiranja infrastrukture za istraživanje, inovacije i razvoj (MONT);

b. Aktivnosti planirane za 2020. godinu: 1) Nastavak direktne finansijske podrške za inovativne projekte i aktivnosti MSP-ova, start-up preduzeća i NVO-ova; 2) funkcionalizacija regionalnih centara za inovacije i preduzetništvo: razvoj inkubatora i opremanje centara laboratorijama i drugom potrebnom opremom; 3) izrada sekundarne pravne infrastrukture; 4) nastavak funkcionalizacije mehanizma za primenu fonda za inovacije i preduzetništvo; 5) Grantovi za naučne projekte i kratkoročnu mobilnost naučnika, grantovi za inovacione vaučere i doktorske studije; 6) Sprovođenje drugih podzakonskih akata koji proističu iz Zakona o inovacijama i TKT-a;

c. Aktivnosti planirane za 2021. godinu: 1) Nastavak direktne finansijske podrške za inovativne projekte i aktivnosti MSP-ova, start-up preduzeća i NVO-ova; 2) izrada sekundarne pravne infrastrukture; 3) Grantovi za naučne projekte i kratkoročnu mobilnost naučnika, grantovi za inovacione VAUČERE i doktorske studije; 4) Sprovođenje drugih podzakonskih akata koji proističu iz Zakona o inovacijama i prenosu znanja;

Očekivani uticaj na konkurentnost: Implementacija mjere će povećati učinka postojećih preduzeća i otvaranje novih preduzeća u cilju stvaranja novih radnih mesta (sa prioritetom za žene i mlade), povećanje konkurentnosti i potencijala kosovskih preduzeća za izvoz proizvoda i usluga. Stimulacija i orijentacija mladih za obrazovanje i obuku u oblasti nauke, tehnologije i stručnih škola.

Ključni pokazatelji učinka:

a) Ukupno 200 preduzeća, MSP-ova, start-up preduzeća i NVO-ova, podržano je u 2018. Cilj za 2021, za ovaj pokazatelj je da se povećanje na 220.

Procenjeni troškovi aktivnosti i izvor finansiranja: Troškovi za sprovođenje aktivnosti za ovu meru iznose 36,825,003 evra za godine 2019-2021. Iz budžeta Kosova biće izdvojeno 33,625,000 evra od čega 10,775,000 evra za 2019, za 2020. godinu biće izdvojeno 11,425,000 evra, a za 2021. godinu 11,425,000 evra. Sredstva iz IPA-e će iznositi 2.000.000 evra, od čega će 1.000.000 evra biti izdvojeno za 2020. i 1.000.000 evra za 2021. Ostala grantovi iznose 1.200.000 evra, od kojih je 400.000 evra izdvojeno za 2019 - 2021.

Očekivani uticaj na zapošljavanje i rod: Direktna finansijska podrška kroz Fond za inovacije i preduzetništvo ili Grant za MSP-ove i start-up preduzeća, pojašnjava nameru Vlade da poveća zaposlenost (sa prioritetom za žene i mlade). Prema kriterijumima programa za sprovođenje kriterijuma za evaluaciju subvencija za projekte i inovativne ideje, MIP ocenjuje projekte sa još 10 bodova koje vode žene i mladi. Takođe, prioritet u obrazovanju i obuci će se dati unapređenju žena i mladih.

Potencijalni rizici: Stagnacija međuinstitucionalne saradnje; Stagnacija saradnje između privatnog sektora, javnog sektora i akademske zajednice za sprovođenje inovativnih ideja i projekata u preduzećima; Smanjenje Fonda za inovacije i preduzetništvo; Stabilnost start-up-ova i njihova transformacija u stabilna preduzeća sa potencijalom za rast; Stanovništvo regionalnih Centara za inovacije i preduzetništvo; Nedostatak potrebne ekspertize akademskog osoblja o inovacijama, nauci, tehnologiji, digitalnoj ekonomiji za izgradnju ljudskih kapaciteta.

Mera reforme #13: Širenje relevantne IKT mrežne infrastrukture i usluga za socio-ekonomski razvoj

Opis mere: Mera je nastavak PER-a 2018-2020 i ima za cilj proširenje pristupa i korišćenje IKT-a kroz širenje širokopolasne infrastrukture u područjima koja nisu pokrivena istom, jačanje ljudskog kapitala, pružanje podrške digitalnim preduzećima i digitalizaciju drugih preduzeća. Program za digitalnu ekonomiju, Kosova će biti podržan kroz spoljno finansiranje (Svetska banka) za koje je potpisan sporazum o finansiranju. KODE će biti sproveden u periodu 2019-2023. Ova mera je u skladu sa NSR-om, Digitalnom agendom za Kosovo 2013-2020 i kosovskom IT strategijom. Što se tiče digitalizacije tradicionalnih preduzeća, i za 2020. i 2021. godinu, predviđeno je poboljšanje okruženja za e-trgovinu/e poslovanje i „Pružanje podrške digitalizaciji MSP-ovima“ koja predviđa procenu IKT

potreba MSP-ova i pružiće podršku MSP-ovima kroz rešavanje potreba preko specijalizovanih konsultantskih usluga.

a. Aktivnosti planirane za 2019. godinu: 1) Proširenje širokopojasne infrastrukture u područja koja nisu pokrivena KODE programom - Faza I; 2) Razvoj ljudskih resursa u oblasti digitalne ekonomije i podrška digitalnim preduzećima- pružanje obuka za najmanje 400 mladih; 3) Funkcionalizacija tehnološkog parka za potrebe IKT preduzeća. 4) Sprovođenje projekta za osnivanje Kreativnih centara za kosovske srednje škole.

b. Aktivnosti planirane za 2020. godinu: 1) Proširenje širokopojasne infrastrukture u područja koja nisu pokrivena KODE programom - Faza II; 2) Razvoj ljudskih resursa u oblasti digitalne ekonomije i podrška digitalnim preduzećima - pružanje obuka za najmanje 400 mladih; 3) Digitalizacija tradicionalnih preduzeća i povećanje upotrebe IKT tehnologija u privatnom sektoru - Faza I.

c. Aktivnosti planirane za 2021. godinu: 1) Proširenje širokopojasne infrastrukture u područja koja nisu pokrivena KODE programom - Faza III; 2) Razvoj ljudskih resursa u oblasti digitalne ekonomije i podrška digitalnim preduzećima - pružanje obuka za najmanje 400 mladih; 3) Digitalizacija tradicionalnih preduzeća i povećanje upotrebe IKT tehnologija u privatnom sektoru - faza II.

Očekivani uticaj na konkurentnost: Studija SB-a zaključuje da će porast penetracije fiksne širokopojasne infrastrukture za 10% biti praćena povećanjem od 1,21% BDP-a u razvijenim ekonomijama i 1,38% BDP-a u ekonomijama koje su u fazi razvoja. Stvaranje odgovarajućih uslova kroz širenje relevantne mrežne infrastrukture i pružanje širokopojasnih usluga će omogućiti poboljšanje pristupa međunarodnim tržištima, razvoj novih poslovnih modela, omogućavajući ljudima i kompanijama da rade bez obzira na njihovu lokaciju i uz fleksibilne rasporede, i generalno ubrzanje procedura i procesa, čime se povećava ekonomska dinamika i poboljšava konkurentnost, tržište rada i poslovno okruženje.

Ključni pokazatelji učinka:

- a) Broj katastarskih zona pokrivenih fiksnom širokopojasnom infrastrukturom iznosio je 378 u 2018. Očekuje se da će se taj broj povećati na 90 u 2019, dok je cilj za 2021. povećanje broja na 190.
- b) Broj javnih institucija sa pristupom širokopojasnom internetu kroz KODE program iznosio je 43 u 2018. Cilj za 2021. je da ovaj pokazatelj dostigne 155.

Procenjeni troškovi aktivnosti i izvor finansiranja: Očekuje se da će ukupni troškovi za sprovođenje ove mere iznositi oko 23,386,087 evra za period 2019-2021. Od ovog ukupnog iznosa, 4.136.087 evra će biti izdvojeno iz budžeta Kosova na sledeći način: 856.087 evra za 2019. godinu, 1.640.000 evra za 2020. i 1.640.000 evra za 2021. godinu. Niz aktivnosti će biti podržan kroz IPA fondove 2017, sa 750.000 evra godišnje tokom 2019-2022. Aktivnosti vezane za sprovođenje proširenja širokopojasne infrastrukture u područjima koja nisu pokrivena finansiraće se kroz kredit SB-a koji se očekuje da bude isplaćen na sledeći način: 2.000.000 evra u 2019. godini, 6.000.000 evra u 2020. godini i 9.000.000 evra u 2021. godini.

Očekivani uticaj na zapošljavanje i rod: Ova mera će imati pozitivan uticaj na zapošljavanje širenjem mogućnosti za digitalni rad, sa posebnim fokusom na mlade, žene i osobe sa invaliditetom. Kao direktna posledica druge komponente KODE programa, postoje planovi za otvaranje 400 novih radnih mesta u IT softverskim preduzećima, a postoje i planovi za pružanje obuke u oblasti IKT-a za 2000 osoba koje bi se potencijalno mogle smatrati osobama koje dobijaju nova radna mesta (zaposleni ili samozaposleni).

Potencijalni rizici: Mogući rizici za realizaciju planiranih aktivnosti mogu se smatrati eventualnim kašnjenjima u realizaciji projekata sa Svetskom bankom i IPA-om. Ostali potencijalni rizici su i ograničeni kapaciteti apsorpcije među potencijalnom radnom snagom IKT-a i IKT preduzećima. Kao olakšavajuća aktivnost, detaljan pregled, u ranoj fazi sprovođenja aktivnosti, potencijalne radne snage IKT-a i postojećih IKT preduzeća, predviđen je u odnosu na kriterijume za prihvatanje aktivnosti korišćenjem najefikasnijih IKT instrumenata za testiranje i procenu potencijalnih kandidata.

4.3.5. REFORME KOJE SE ODNOSI NA TRGOVINU

a. Analiza glavnih prepreka

Trenutno stanje: Kosovo je preduzelo značajne korake u liberalizaciji svoje ekonomije i spoljne trgovine. Važni koraci bili su članstvo u CEFTA-i od 2007. godine i Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa EU. I dalje trgovina robom na Kosovu dominira uvozom koji čini skoro 90% ukupne trgovine, dok izvoz usluga iznosi dve trećine ukupne trgovine. Imajući u vidu ovu važnu ulogu usluga za konkurentnost Kosova, odlučujuće je uklanjanje trgovinskih barijera za razvoj sektora usluga. Što se tiče izvoza robe, nedostatak diversifikacije proizvoda je posebno akutan kada je reč o izvozu Kosova na razvijena tržišta (EU, EFTA) sa Herfindahl-Hirschman-ovim indeksom od 0,52 i 0,6. S druge strane, izvoz u članice CEFTA-e je raznovrsniji sa HH indeksom od 0,25. Na regionalnom nivou, Kosovo je deo reformi za olakšavanje trgovine kroz mehanizme CEFTA-e. Program za olakšavanje trgovine zemalja CEFTA-e povezan je sa Sporazumom o olakšavanju trgovine STO-a. Prema izveštaju o samoproceni, koji je Kosovo izradilo na osnovu Sporazuma STO-a, postoji potreba da se preduzmu hitne mere za niz pitanja, uključujući: razmenu informacija, kontrolu nakon carinjenja, upravljanje rizikom, procedure pre dolaska, elektronsko plaćanje, procedure notifikacije, procedure konsultacija, takse i naknade na uvoz i izvoz, ovlašćene operatere i druga područja. U OECD-ovoj Izjavi o politici konkurentnosti za 2016. godinu, politike za olakšavanje trgovine na Kosovu bile su najniže rangirane među 6 zemalja JIE-a. Posebno su kritične oblasti tehničkih standarda i sanitarne i fitosanitarne mere sa ocenama 1.4 i 1.6 (od 5). Ocena za dozvole za uvoz je takođe bila najniža u zemljama JIE-a, dok u pogledu administrativnih prepreka u oblasti trgovine, učinak Kosova je uporediv sa drugim zemljama. U Izveštaju o lakoći poslovanja za 2019. Kosovo je olakšalo izvoz tako što je ubrzalo carinjenje na granici.

Pored gore navedenog, Kosovo je potpisalo Zajedničku deklaraciju o saradnji sa državama EFTA-e u novembru 2018. godine, što dovodi do SST-a sa državama EFTA-e tokom 2019. godine.

Strukturne prepreke: Pored smanjenja administrativnih troškova, razvoj kvalitetne infrastrukture (standardizacija, akreditacija i sertifikacija kvaliteta proizvoda) predstavlja još jednu prepreku za supstituciju izvoza i uvoza. Smanjenje tehničkih prepreka u trgovini je stoga jednako važan element olakšavanja trgovine. Slično tome, Kosovo je identifikovalo logističke i granične barijere kao jednu od najvećih prepreka za veću cirkulaciju robe između regionalnih partnera, kao i za dublju integraciju sa drugim delovima sveta. Barijere i visoki troškovi prekograničnog trgovanja smanjuju nivo izvoza na Kosovu i povećavaju troškove uvoza, što utiče i na većinu kosovskih proizvođača koji koriste uvezene materijale, kao i na krajnje potrošače uvezene robe. Još važnije, smanjenje proceduralnih, kvalitetnih, logističkih i graničnih prepreka izvozu doprinelo bi povećanju nivoa izvoza robe koji je trenutno veoma nizak.

b. Planovi za prioritetne reforme

Mera reforme 14: Olakšavanje trgovine povećanjem isplativosti međunarodnih trgovinskih transakcija

Opis mere: Ova mera će se baviti trgovinom i smanjiti prepreke u trgovini, posebno kroz pojednostavljenje i standardizaciju svih formalnosti i procedura na granicama, za koje se očekuje da će smanjiti prekogranične troškove i vreme. Kosovo je već preuzelo obaveze na regionalnom i globalnom nivou, kroz CEFTA-u, SSP, STO i SCO. Olakšavanje trgovine, odnosno rešavanje i smanjenje barijera, razrađeno je u Strategiji razvoja privatnog sektora 2017-2021, Nacionalnoj strategiji razvoja; Programu Vlade i Nacionalnom programu za sprovođenje SSP-a.

a. Aktivnosti planirane za 2019. godinu: 1) Izmena/dopuna, usklađivanje Zakona o carini i akcizama (ZCA) i AU o ZCA-u, drugih zakona koji se primenjuju za carine, aktivnosti i strategije; radna grupa je funkcionalna (MF - Carina); 2) Licenciranje ovlašćenih ekonomskih operatera (OEO) (Carina); 3) Izrada i finalizacija izvodljivosti nacionalnog jedinstvenog prozora (MTI-Carina-ISA); 4) Razvoj i usvajanje novog Zakona o unutrašnjoj trgovini od strane Skupštine Kosova (MTI); 5) Pregovarački sporazum sa državama EFTA-e (MTI); 6) Usklađivanje sa PEM Konvencijom (MTI-MUP); 7)

Uspostavljanje platforme za Kosovo za usklađivanje sa STO-om (MTI); 8) Racionalizacija liste naknada i taksi i licenci za uvoz i izvoz (MTI); 9) Studiju o vremenskom ograničenju treba da sprovede SB - MFK i Carinska uprava (Carina Kosova).

b. Aktivnosti planirane za 2020. godinu: 1) Finalizacija razmene informacija preko SEED + graničnih agencija na nacionalnom nivou (Carinske - granične agencije); 2) Priprema za platformu projekta NCTS-a (Carina - MF); 3) Razvoj i usvajanje novog Zakona o spoljnoj trgovini od strane Skupštine Kosova (MTI); 4) Izrada novog dokumenta o trgovinskim politikama (MTI); 5) Ratifikacija sporazuma od strane Skupštine Kosova sa državama EFTA-e (MTI); 6) Ispitivanje procesa za pokretanje pregovora za članstvo u STO-u (MTI); 7) Racionalizacija liste naknada i taksi i licenci koje se odnose na uvoz i izvoz (MTI); 8) Uspostavljanje platforme za jedinstveni prozor (Carina Kosova).

c. Aktivnosti planirane za 2021. godinu: 1) Finalizacija razmene informacija na regionalnom nivou SEED + zemlje CEFTA-e (Carina); 2) Početak sprovođenja NCTS-a (Carina-MF); 3) Početak pregovora za članstvo u STO-u (MTI);

Očekivani uticaj na konkurentnost: Procene pokazuju da olakšavanje trgovine može smanjiti trgovinske troškove u proseku za 14,3% i povećati globalnu trgovinu do 1 biliona američkih dolara godišnje, uz veću korist za siromašne zemlje. Međunarodna analiza pokazuje da na makro nivou, u nekoliko zemalja, smanjenje vremena za trgovinu za samo jedan dan može povećati trgovinsku aktivnost za više od 5%. Prema OECD-u, olakšavanje trgovine je povezano sa lakšim, ekonomičnijim, bržim i efikasnijim transakcijama, čime se olakšavaju trgovinski tokovi.

3. Ključni pokazatelji učinka:

- Vreme carinjenja u uvozu i izvozu: prvo će se poboljšati u odnosu na baznu liniju od 2.44 sata u 2016., što će se dodatno smanjiti u 2018. na 2.22 sata. Za 2021. godinu planiran je dalji pad, sa ciljem 2 sata za uvozno carinjenje; drugi će biti poboljšani sa 1,39 sati u 2016. i 1,30 sati u 2018. godini. Ovo se planira smanjiti na 1,10 sati 2021. godine.
- Pokazatelj o smanjenju naknada i taksi i licenci za uvoz/izvoz pokazuje da su 2018. godine naknade i takse iznosile 352 evra, a licence 63. Cilj za 2021. godinu je da se naknade i takse dodatno smanje na 320 evra, a licence na 50.
- Broj ovlašćenja za AEO iznosi 0 za 2018. godinu, dok je predviđeni cilj za 2021. ukupno 9.

Procenjeni troškovi aktivnosti i izvor finansiranja: Ukupni trošak za naredne tri godine će biti 342.000 evra, podeljen na naredne tri godine po 114.000 evra. Od toga, 30.000 evra će se finansirati iz centralnog budžeta, 60.000 evra iz IPA-e i 24.000,00 evra iz drugih grantova.

Očekivani uticaj na zapošljavanje i rod: Do sada lokalne institucije i poslovna udruženja nisu sprovedla nikakva istraživanja koja bi ilustrovala uticaj olakšavanja trgovine na zapošljavanje, ali na osnovu međunarodnih istraživanja, mere preduzete u oblasti olakšavanja trgovine mogu rezultirati globalnim koristima do stvaranja 21 miliona novih radnih mesta, više od 18 miliona novih radnih mesta za zemlje u razvoju i do 3 miliona novih radnih mesta u razvijenim zemljama.

Potencijalni rizici: Rizici vezani za sprovođenje mere i aktivnosti uključuju nedostatak regionalne saradnje; nedostatak saradnje između odgovarajućih ministarstava i graničnih agencija; kašnjenja u odobravanju i primeni zakonodavstva; kašnjenja u sprovođenju projekata, rizike povezane sa različitim preprekama u pogledu regionalnog predstavljanja i članstva u međunarodnim organizacijama u vezi sa pitanjima trgovine.

Mera reforme #15: Dalji razvoj infrastrukture kvaliteta i osnaživanje uloge organa za nadzor nad tržištem, sa fokusom na građevinske proizvode

Opis mere: Dalji razvoj infrastrukture kvaliteta (standardizacija, akreditacija, metrologija, procena usklađenosti - Tehnička regulativa i Tržišni inspektorat) usklađivanjem nacionalnog zakonodavstva sa pravnim tekovinama EU i njihovom primenom, kao osnova za jačanje i koordinaciju međuinstitucionalnog sistema sa preduzećima i drugim zainteresovanim stranama, kao i članstvo u stubovima infrastrukture kvaliteta u evropskim i međunarodnim organizacijama. Opšti cilj za dalji razvoj infrastrukture kvaliteta i nadzora nad tržištem je dalje približavanje i sprovođenje

zakonodavstva EU kako bi se: povećala sigurnost i kvalitet građevinskih proizvoda, usluga koje se pružaju na domaćem tržištu, kao i integracija u EU i druga tržišta; uklanjanje tehničkih barijera u trgovini i efikasni nadzor nad tržištem od strane nadležnih organa. Građevinski sektor je jedan od najvećih doprinosioca BDP-u Kosova (7,06% u)³⁵ i doprinos ovog sektora je pokazao stabilan rast tokom godina. Stoga je ključno da građevinski proizvodi, koji se trguju i inkorporišu u građevinske radove, budu sigurni i kvalitativni.

a. Aktivnosti planirane za 2019. godinu: 1) Izrada Administrativnog uputstva za sistem procene i verifikacije stalnosti učinka (AVCP) građevinskih proizvoda; 2) Uspostavljanje kontakt tačke za građevinske proizvode; 3) Izgradnja administrativnih kapaciteta za metrološki nadzor (zapošljavanje 4 službenika); 4) Određivanje i akreditacija tela za sertifikaciju i laboratorija za ispitivanje građevinskih proizvoda; 5) izgradnja kapaciteta za nadzor građevinskih proizvoda (3 modula obuke); 6) Promocija infrastrukture kvaliteta svim zainteresovanim stranama (organizovanje četiri poslovna događaja od strane svih stubova IK-a najmanje, tela za procenu usklađenosti i nacionalne privredne komore); 7) Pružanje tehničke pomoći za najmanje tri (3) proizvođača građevinskih proizvoda. Podrška proizvođačima da ispune zahteve za postavljanje CE oznake na svoje proizvode; 8) Izrada i sprovođenje Sektorskog programa za nadzor nad tržištem na osnovu važećeg zakonodavstva putem određivanja prioriteta za građevinske proizvode 9) Studija nacionalnog zakonodavstva koja pokriva određene grupe proizvoda za ispunjavanje obaveza prema članovima 34-36 UFEU-a; 10) Potpisivanje multilateralnog (MLA), odnosno bilateralnog (BLA) sporazuma sa Evropskom saradnjom za akreditaciju (EA) za laboratorije za ispitivanje, što znači uzajamno priznavanje izveštaja o testovima koje izdaju ove laboratorije;

b. Aktivnosti planirane za 2020. godinu: 1) Evaluacija sprovođenja Sektorskog programa nadzora tržišta u pogledu sprovođenja tehničkog zakonodavstva o građevinskim proizvodima; 2) proširenje šema akreditacije u skladu sa novim zahtevima (EN ISO / IEC 17065) uključujući i tehničke propise; 3) osnivanje laboratorije za prepakovanje i akreditaciju laboratorija KAM-a; 4) Izrada nacionalnog plana za ispunjavanje obaveza iz članova 34-36 TFEU -a kojim se uređuje slobodno kretanje robe; 5) Članstvo KAM-a u relevantnim evropskim i međunarodnim organizacijama (BIPM);

c. Aktivnosti planirane za 2021. godinu: 1) Pregled Zakona o opštoj sigurnosti proizvoda 2) Izrada podzakonskih akata za građevinske proizvode kao što su vrata i prozori, beton, agregati i betonski proizvodi 3) Potpisivanje multilateralnog (MLA), odnosno bilateralnog (BLA) sporazuma sa Evropskom saradnjom za akreditaciju (EA) za tela za inspekciju i sertifikaciju;

Očekivani uticaj na konkurentnost: Održivi regulatorni sistem omogućava domaćim proizvođačima da poboljšanjem sigurnosti i kvaliteta građevinskih proizvoda budu konkurentni u odnosu na proizvode koji nose oznaku CE i stavljanje na tržište proizvoda sertifikovanih na istom nivou kao i proizvodi iz zemalja Evropske unije. Ovaj sistem će osigurati povećanje konkurentnosti poslovanja omogućavanjem pristupa međunarodnim tržištima i smanjenju trgovinskog debalansa za građevinske proizvode. Konkurentnija preduzeća omogućavaju bolje okruženje za povećanje zaposlenosti i tako daju osnovu za stabilan rast.

Ključni pokazatelji učinka:

a) Trgovinski bilans građevinskih proizvoda je u 2016. godini bio negativan za oko 208,52 miliona evra, smanjivši se na negativnih 232,85 miliona evra u 2017. godini. Cilj za 2021. je da se trgovinski bilans smanji na negativnih 155 miliona evra.

Procenjeni troškovi aktivnosti i izvor finansiranja: Ukupni troškovi sprovođenja mere za naredne tri godine iznose 2,204,330 evra, odnosno 687,359 evra za 2019, 930,104 evra za 2020. i 586,867 evra za 2021. godinu. Od ukupnih sredstava, 430,600 evra je obezbeđeno iz centralnog budžeta (136,867 evra za 2019, 156.866 evra za 2020. i 136.867 evra za 2021. godinu). Od IPA fondova, ukupan iznos sredstava će biti 500.000 evra, raspoređen na sledeći način: 150.000 evra za 2019; 200.000 evra za 2020. i 150.000 evra za 2021. godinu. Dok ukupan iznos sredstava iz projekta kredita Svetske

³⁵Podaci Agencije za statistiku Kosova 2017.

banke iznosi 1.273.730 evra, odnosno 400.492 evra za 2019, 573.238 evra za 2020. i 300.000 evra za 2021. godinu.

5. Očekivani uticaj na zapošljavanje i rod: Očekuje se da će dalji razvoj regulatornog sistema građevinskih proizvoda, imati još veći uticaj na društvo promovisanjem investicija privatnog sektora, otvaranjem novih radna mesta kao i podsticanjem preduzeća da primenjuju standarde za postizanje sigurnosti i kvaliteta građevinskih proizvoda i usluga zainteresovanih strana. Takodje očekuje se da će mjera imati još veći uticaj na društvo promovisanjem investicija privatnog sektora, otvaranjem novih radna mesta kao i podsticanje preduzeća da primenjuju standarde za postizanje sigurnosti i kvaliteta građevinskih proizvoda i usluga zainteresovanih strana.

6. Potencijalni rizici: Potencijalni rizici za ovu meru mogu biti nečlanstvo u evropskim i međunarodnim organizacijama, kašnjenja u usvajanju i sprovođenju zakonodavstva, i nedostatak profesionalnih tehničkih kapaciteta.

4.3.6. OBRAZOVANJE I VEŠTINE

a. Analiza strukturnih prepreka

Trenutno stanje: U poslednjih nekoliko godina postignut je napredak u razvoju veština, poboljšanju kvaliteta i pristupu obrazovanju. U 2017.-2018. godini³⁶, pohađanje dece u predškolskom obrazovanju (3-5 godina) bilo je 36%, predškolsko (5 godina) 92,4%. U predškolskom obrazovanju 45,9% su devojčice, a 54,1% dečaci. Na predškolskom nivou (5 godina) 48,2% su devojčice, dok 51,8% čine dečaci. U privatnim predškolskim ustanovama ima 45,3% devojčica i 54,7% dečaka, dok je na predškolskom nivou 46,7% devojčica, a 53,3% dečaka. U osnovnom obrazovanju (1-5 razred), bruto stopa upisa bila je 98,4%, u niže srednje obrazovanje (6-9 razred) bila je 91,2%, dok je u višem srednjem obrazovanju (razred 10-12) bila 90,2%. Na ispitu državne mature u junu, 73,3% učenika je položilo ispit, dok je u avgustu 62,7% učenika položilo ispit. Rezultat testa devetog razreda bio je 61%. Nakon učešća Kosova u međunarodnom PISA testu u 2015. godini po prvi put (69. mesto od 72 zemlje), završna faza je održana 2018. godine, gde se očekuje povećanje u odnosu na 2015. Od 2012. do sada, 95% kvalifikovanih nastavnika je licencirano karijernom licencom. Postignuti su pozitivni pomaci u programima za napredovanje nastavnika i prekvalifikacije. Tokom 2017. godine, 9300 nastavnika je obučeno za primenu novog ONPP, za predškolsko obrazovanje, razrede 1, 6 i 10 (za opšte gimnazije). Međutim, sprovođenje procene učinka nastavnika treba da se izvrši za razvoj karijere nastavnika (što će imati uticaj na motivaciju i poboljšanje kvaliteta u obrazovanju), razvoj baze podataka o licenciranju nastavnika, održivost obuke, izgradnju kapaciteta za instruktore nastavnog plana i programa, pripremu dva programa stručnog usavršavanja na osnovu nastavnog plana i programa za nastavnu metodologiju, pregled administrativnog uputstva za finansiranje nastavnika, izradu AU za unapređenje karijernih nastavnika.

Inkluzija učenika u srednje stručno obrazovanje u akademskoj godini 2017-2018. Iznosi 52,1%, dok je u akademskoj 2016-2017. godini iznosila 51,6%. MONT, kako bi uskladio SOO sa tržištem rada, izradio je okvirni program za SOO sistem, u koji je uključen privatni sektor i druge zainteresovane strane u ovoj oblasti, na osnovu potreba tržišta rada. Ovaj okvir se zasniva na Klasifikaciji zanimanja na Kosovu (ISCO 08) koju koriste Ujedinjene nacije, organizacija MOR i sadrži smernice za izradu standarda zanimanja, osnovnih programa za profile u saradnji sa ekonomskim sektorom i na osnovu ISCED-Foet koje su oblasti koje koriste UNESCO i OECD. Iako se još uvek radi na tome, i dalje postoji velika potreba za povezivanjem tržišta rada sa strukovnim obrazovanjem i osposobljavanjem, izgradnjom kapaciteta i međuinstitucionalnom saradnjom kako bi se osigurao isti pristup u izradi vladinih politika. Inkluzija u visoko obrazovanje se povećala poslednjih godina i sadašnje brojke rangiraju Kosovo među zemljama u regionu sa najvećim brojem učenika na 100.000 stanovnika. Broj studijskih programa i dalje je visok u visokoškolskim ustanovama na Kosovu. Povezivanje programa

³⁶U periodu 2016-2017, uključenost u predškolsko obrazovanje (3-5 godina) bila je 33,9%, predškolsko (5 godina) - 87,6%, primarno 96,2%, niže srednje obrazovanje 93,3%, srednje obrazovanje 88,1%.

sa zahtevima tržišta rada je i dalje izazov. Jedno od dostignuća u ovom kontekstu je izrada i usvajanje propisa o savetodavnim telima u javnim visokoškolskim ustanovama u kojima su osnovana savetodavna tela.

Strukturne prepreke: Glavne prepreke u obrazovnom sektoru su horizontalne i vertikalne, tako da su direktno povezane sa nivoima obrazovanja, ali postoje i zajedničke prepreke. U tom smislu, u predškolskom odgoju i obrazovanju postoje prepreke koje su: nizak stepen inkluzije dece u predškolsko obrazovanje usled nedostatka fizičke infrastrukture, nedostatka adekvatnog finansiranja, regulisanja i licenciranja privatnih institucija, profesionalnog razvoja nastavnika i razvoja nacionalnih instrumenata za određivanje kvaliteta predškolskog obrazovanja su izazovi koji utiču na čitav obrazovni sistem. U obaveznom obrazovanju, prepreke se odnose na inkluziju učenika, kvalitet, a to je evidentno za marginalizovane grupe, zajednice Roma, Aškalija i Egipćana i učenike sa invaliditetom. Razvoj veština za najvažnije stručne oblasti, prema istraživanju, ne odgovara zahtevima i uzrokuje negativne efekte na ekonomski razvoj zemlje. Prepreke na koje se može naići u toku sprovođenja reformi i dalje su obuka nastavnika u pedagoškom području, kvalifikacije instruktora, saradnja sa poslovnim subjektima za stručnu praksu i obezbeđivanje škola IT infrastrukturom. Mehanizmi i prakse osiguranja kvaliteta ostaju nerazvijeni; razvoj nastavnika prema kriterijumima i standardima strateškog okvira za TPD i povezivanje redova sa platnim sistemom. Generalno gledano, neusklađenost između stručnog obrazovanja i osposobljavanja i tržišta rada utiče na smanjenje investicija, kao i na rast nezaposlenosti i siromaštva i ometa ekonomski razvoj zemlje. Shodno tome, na duge staze, predstavljene prepreke utiču na veštine radne snage. Propust da se usvoji i sprovede akcioni plan za okvir nastavnog plana i programa za SOO, standardi zanimanja i osnovni nastavni planovi i programi za akademsku godinu 2018/2019 imaće negativne efekte na radnu snagu u ekonomskom sektoru. Potrebno je sprovesti analizu veština potrebnih za identifikaciju prioritarnih sektora kako bi se kontinuirano podržavala revizija stručnih profila i jezgrovitih nastavnih planova i programa za profil.

b. Planovi za prioritetne reforme

Mera reforme #16: Povećanje kvaliteta stručnog obrazovanja i osposobljavanja na osnovu zahteva tržišta rada

Opis mere: Povećanje kvaliteta u SOO-u treba da se postigne kroz izradu i pregled standarda, nastavnih planova i programa³⁷, nastavnih materijala i stručne prakse u preduzećima i školama, obezbeđivanje radionica i usklađivanje SOO-a sa potrebama tržišta rada kroz saradnju sa preduzećima. U tom smislu, treba sprovesti AU o uslovima i kriterijima za uspostavljanje dvojnih oblika stručnog obrazovanja i osposobljavanja, u kojima se prethodno znanje i iskustvo ostvaruju u preduzeću. Ova mera se odnosi na NSR, SPOK, NPSSSP, SOT i AER.

a. Aktivnosti planirane za 2019: 1) Izrada 25 profesionalnih standarda i njihova verifikacija; 2) Obuka 40 instruktora/trenera i nastavnika na osnovu novog nastavnog plana i programa; 3) Razvoj i testiranje specifične formule finansiranja za SOO na osnovu troškova po profilu; 4) Razvoj nastavnih materijala na osnovu novog nastavnog plana i programa; 5) Snabdevanje 10 stručnih škola adekvatnom opremom za prioritetne profile nakon analize situacije; 6) Nastavak školsko-poslovnih ugovora za stručnu praksu.

b. Aktivnosti planirane za 2020: 1) Izrada i pregled novih standarda zanimanja i njihova verifikacija po potrebi, a prema potražnji na tržištu rada; 2) Obuka 40 instruktora/trenera i nastavnika na osnovu osnovnog nastavnog plana i programa od strane MONT-a, MRSZ-a; 3) Izmena i dopuna formule finansiranja specifičnih grantova za obrazovanje na osnovu troškova po sektorima i profilu; 4) Osmišljavanje nastavnih materijala na osnovu novog nastavnog plana i programa po potrebi i prema

³⁷ Osnovni nastavni plan i program za profile nije pregledan jer je izrađen osnovni dokument za Okvir nastavnog plana i programa za SOO. Izradene su i smernice za izradu osnovnih nastavnih planova i programa i obuka nastavnika se zasnivala na tim smernicama. Formula finansiranja za SOO je analizirana u saradnji sa drugim relevantnim institucijama i ove analize će dopuniti pregled finansijske formule za pred-univerzitetsko obrazovanje, čiji će deo biti i formula za SOO.

potražnji na tržištu rada; 5) Snabdevanje 10 stručnih škola adekvatnom opremom za prioritetne profile nakon analize situacije; 6) Nastavak školsko-poslovnih ugovora za stručnu praksu.

c. Aktivnosti planirane za 2021: 1) Praćenje primene integrisanog nastavnog plana i programa na osnovu standarda zanimanja; 2) Obuka instruktora/trenera i nastavnika o učenju zasnovanom na radu 3) Snabdevanje stručnih škola odgovarajućom opremom za prioritetne profile nakon analize situacije; 4) Nastavak školsko-poslovnih ugovora za stručnu praksu.

Očekivani uticaj na konkurentnost: Sprovođenje ove mere utiče na razvoj kompetencija radne snage, povećava kvalitet proizvoda i efikasnost preduzeća, promovira inovacije i stvara mogućnosti za zapošljavanje i samozapošljavanje do 30% za period 2019-2021.

Ključni pokazatelji učinka:

- a) U 2016. godini u SOO škole je integrisano 20 nastavnih planova i programa, dok 2018. godine nije zabeležena integracija. Do 2021. godine planirano je da se u sistem uključi ukupno 300 nastavnih planova i programa (od 2016. i dalje), sa ciljem integracije 150 nastavnih planova i programa samo u 2021. godini.
- b) Ukupno 40 nastavnika je obučeno za novi SOO nastavni plan i program u 2017. godini. Dalje povećanje planirano je za 2021. godinu.

Procenjeni troškovi aktivnosti i izvori finansiranja: Očekuje se da će ukupni troškovi za sprovođenje ove mere biti 3,795,144 evra za 2019-2021, od kojih je 150,000 iz centralnog budžeta, 3,000,144 evra iz opštinskog budžeta i 645,000 je planirano iz drugih grantova. Za 2019. godinu, ukupan iznos je 1.759.048 evra, od čega 105.000 evra iz centralnog budžeta, 1.000.048 evra iz opštinskog budžeta i 645.000 evra iz drugih grantova. Za 2020. godinu iz centralnog budžeta je 30.000 evra, a iz opštinskog budžeta 1.000.048 evra. Za 2021. godinu iz centralnog budžeta je 15.000 evra, a iz opštinskog budžeta 1.000.048 evra.

Očekivani uticaj na zapošljavanje i rod: Dugoročno, ova mera povećava kvalitet obrazovnog sistema, mogućnosti zapošljavanja, poboljšava kvalitet radne snage i doprinosi rastu investicija i ekonomskom razvoju.

Potencijalni rizici: Postupci nabavki za sprovođenje planova za sprovođenje su rizici koji su nas pratili tokom sprovođenja akcionog plana 2018. godine za realizaciju aktivnosti.

Mera reforme #17: Poboljšanje kvaliteta i povećanje inkluzije dece u pred-univerzitetsko obrazovanje

Opis mere: Na osnovu SPOK-a i NSR-a, kroz ovu meru će se rešavati pravna i fizička infrastruktura za povećanje inkluzije dece u predškolsko obrazovanje, razvijace se kvalitetni programi koji će imati efekta na izgradnju osnovnih veština i smanjenje nejednakosti i pripremu učenika znanjem i veštinama koje će rezultirati kvalitetom učenja na drugim nivoima. U okviru SPOK-a, MONT je definisao kao cilj povećanje inkluzije i jednakih mogućnosti za razvoj, obrazovanje i osposobljavanje svakog pojedinca u preduniverzitetskom obrazovanju, a ovaj cilj treba da se postigne kroz povećanje broja javnih predškolskih institucija i izradu osnovnog nastavnog plana i programa za predškolsko obrazovanje. Nakon usvajanja Koncept dokumenta, u 2019. godini biće izrađen Zakon o obrazovanju u ranom detinjstvu, koji će regulisati i razjasniti kako da sistem predškolskog obrazovanja ispunjava potrebne standarde i standarde potrebne za ispunjavanje potreba dece za obrazovanjem i negom na nivou ranog detinjstva. Ova mera je direktno povezana sa prioritetima Vlade, Strateškim okvirom EU 2020, NSR-om, SPOK-om, SOT-om, NPSSSP-om.

a) Aktivnosti planirane za 2019: 1) Zakon o Ranom Obrazovanju (MONT); 2) Završetak 4 nova objekta predškolskih ustanova; 3) Razvoj i sprovođenje predmetnih programa po predmetima i

razredima³⁸; 4) Profesionalni razvoj 6000 nastavnika na osnovu prioriternih programa MONT-a i evaluacija rada nastavnika.

b. Aktivnosti planirane za 2020: 1) Završetak, pilotiranje i praćenje osnovnog nastavnog plana i programa za obrazovanje u ranom djetinjstvu za uzrast od 0-5 godina u 7 predškolskih ustanova 2) Završetak izgradnje 3 nova objekta predškolskih ustanova; 3) Razvoj i sprovođenje predmetnih programa po predmetima i razredima³⁹; 4) Nastavak obnavljanja licence, unapređenje 200 nastavnika za 3% nastavnika; 5) Profesionalni razvoj nastavnika na osnovu prioriternih programa MONT-a i evaluacija rada nastavnika⁴⁰

c. Aktivnosti planirane za 2021: 1) Primena osnovnog nastavnog plana i programa za predškolsko obrazovanje za uzrast od 0-5 godina u svim predškolskim ustanovama; 2) Početak izgradnje jednog objekta i završetak 6 novih objekata predškolskih ustanova; 3) Primena predmetnih programa/nastavnog plana i programa⁴¹; 4) Evaluacija procesa primene nastavnog plana i programa;

Očekivani uticaj na konkurentnost: Ova mera utiče na poboljšanje kvaliteta nastave i učenja, pripremu učenika za život, takođe poboljšava povećanje inkluzije u pred-univerzitetsko obrazovanje sa posebnim fokusom na predškolsko obrazovanje, što utiče na povećanje kvaliteta u obrazovanju i minimiziranje nejednakosti u društvu, borbu protiv diskriminacije, izbegavanje marginalizacije i isključenosti, i obezbeđivanje dobiti za sve.

Ključni pokazatelji učinka:

- a) Pokazatelj koji meri porast broja dece u predškolskim ustanovama 3-5 godina starosti je 36% za akademsku godinu 2017/18, dok je 44% cilj za akademsku godinu 2021/22.
 - a. Za 5 godina starosti, pokazatelj koji meri povećanje broja dece u predškolskim ustanovama bio je 92,4% za akademsku godinu 2017/18, a cilj za 2021/22 je 100%.
- b) Ukupno 5412 nastavnika je obučeno za primenu novog nastavnog plana i programa i drugih programa u 2018. godini. U 2021. godini broj nastavnika koji učestvuju u ovim obukama je usmeren na 6000, kao rezultat toga, očekuje se da će se ukupno obučiti 36.712 nastavnika.
- c) Vrednost postignuća na međunarodnom PISA testu u 2015. godini iznosila je 347 za čitanje, 378 za nauku i 362 za matematiku. Cilj je da 2021. godine pređe 430 u sva tri polja.

Procenjeni troškovi aktivnosti i izvori finansiranja: Očekuje se da će ukupni troškovi za period 2019-2021 biti 8,430,892 evra. Za 2019. godinu planirano je 6.688.161 evra, od čega 1.688.161 evra iz državnog budžeta i 5.000.000 evra iz IPA-e. Za 2020. godinu planirano je 909.970 evra iz državnog budžeta, a za 2021. 832.761 evra iz državnog budžeta.

Očekivani uticaj na zapošljavanje i rod: Ova mera povećava mogućnosti za promociju nastavnika bez rodno zasnovanog zapošljavanja i kvalitet sprovođenja reformi u obrazovnom sistemu, što će poboljšati kvalitet radne snage i doprineti rastu investicija i ekonomskog razvoja.

Potencijalni rizici: Neodrživost do kraja ciklusa reformi, ne-mobilizacija mehanizama za primenu nastavnog plana i programa kao što su MONT, MER, škola, roditelji, ograničeni kapaciteti za sprovođenje na opštinskom nivou i koordinacija na centralnom i lokalnom nivou.

³⁸Izrada nacrtu predmetnih programa za razrede 4, 5, 9 koji se, kao nacrt, primenjuju u svim pilot školama tokom akademske godine 2019/2020, izrada programa albanskog jezika za nealbanske učenike za razrede 4, 7, 11 ; Pregled i finalizacija predmetnih programa za razrede: 3, 8, 12 za albanski, turski i bosanski u 2019/2020).

³⁹ Pregled i finalizacija predmetnih programa (za razrede 4, 5, 9, koji će se primenjivati u svim školama na Kosovu tokom 2020/2021. Izrada programa albanskog jezika za nealbanske učenike za razrede 5, 8, 9, 12; ovi programi se primenjuju (pilotiraju) u svim školama, gde učenici odaberu ovaj predmet u akademskoj godini 2019/2020);

⁴⁰ Prema Zakonu br. 06 / L-046 o obrazovnom inspektoratu koji je stupio na snagu 27. avgusta, 2018

⁴¹ Primena predmetnih programa / nastavnog plana i programa za razrede 4, 5, 9, koji će se primenjivati u svim školama na Kosovu tokom 2020/2021. Primena programa na albanskom jeziku za učenike nealbanskih zajednica za razrede 5,8,9,12; ovi programi se primenjuju u svim školama u kojima učenici biraju ovu temu tokom akademske godine 2020/2021)

Mere reforme #18: Reforma u visokom obrazovanju

1. Opis mere: Reforma u visokom obrazovanju će se postići kroz završetak i sprovođenje zakonske infrastrukture visokog obrazovanja,⁴² unapređenje i razvoj mehanizama za osiguranje kvaliteta i povećanje učešća u međunarodnim programima za visoko obrazovanje i istraživanje. Ova mera se odnosi na NSR, SPOK, AER, NPSSSP i SOT.

a. Aktivnosti planirane za 2019: 1) Završetak i sprovođenje zakonske infrastrukture visokog obrazovanja (usvajanje Zakona o visokom obrazovanju i završetak srednjeg obrazovanja); 2) Izrada i usvajanje Zakona o kosovskoj agenciji za akreditaciju; 3) Primena novih međunarodnih standarda (ponovna procena od strane ENQA i EQAR); 4) Izrada AU o formuli finansiranja visokog obrazovanja; 5) Povećanje učešća u međunarodnim programima visokog obrazovanja i istraživanja; 6) Potpisivanje Regionalnog sporazuma o regulisanim profesijama. 7) Stvaranje baze podataka za profesionalne kvalifikacije na bazi EU baze podataka za profesionalne kvalifikacije.

b. Aktivnosti planirane za 2020: 1) Izrada podzakonskih akata kojima se dopunjuje Zakon o KAA; 2) Uspostavljanje mehanizama za praćenje kvaliteta visokog obrazovanja; 3) Povećanje učešća u međunarodnim programima visokog obrazovanja i istraživanja. 4) Usklađivanje akademskih programa sa tržištem rada; 5) Analiza profilisanja visokoškolskih ustanova; 6) Uvođenje regulisane profesije.

c. Aktivnosti planirane za 2021: 1) Promocija mehanizama za praćenje kvaliteta visokog obrazovanja; 2) Početak procesa profilisanja visokoškolskih ustanova; 3) Povećanje učešća u međunarodnim programima visokog obrazovanja i istraživanja; 4) Usklađivanje akademskih programa sa tržištem rada; 5) Uvođenje dve regulisane profesije.

Očekivani uticaj na konkurentnost: Sprovođenje aktivnosti predviđenih u okviru ove mere utiče na unapređenje konkurentnosti UVO-a kao i na stvaranje novih radnih mesta, smanjenje nejednakosti i stepen siromaštva.

Ključni pokazatelji učinka:

- Odnos profesora prema studentu je procenjen na 1,57 u 2017. godini, što je smanjenje u poređenju sa odnosom 1,67 u 2016. godini.
- Broj odnosa mobilnosti/stipendija u međunarodnim programima iznosio je 98 u 2016. i povećao se na 220 u 2018. godini. U narednim godinama očekuje se da će se ova vrednost dodatno povećati sa ciljem da u 2019. godini bude 230 i u 2021. godini 250.

Procenjeni troškovi aktivnosti i izvori finansiranja: Očekuje se da će ukupni trošak sprovođenja ove mere za 2019-2021 biti 3,177,781 evra. Za 2019. godinu ukupni trošak iznosi 1.095.527 evra, od čega 792.707 evra iz KKB-a, dok 302.820 evra iz drugih grantova. Ukupni trošak za 2020. godinu je 1.101.127 evra, od čega 798.307 evra iz državnog budžeta dok 302.820 evra iz drugih grantova i ukupni trošak za 2021. je 981.127 evra, od čega 678.307 evra iz državnog budžeta i 302.820 evra iz drugih grantova.

Očekivani uticaj na zapošljavanje i rod: Glavni fokus je uspostavljanje sistema analize tržišta rada na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou za uspostavljanje mehanizama za predviđanje sektorskih veština zasnovanih na anketama poslodavaca i zaposlenih, kako bi se ispunile trenutne potrebe pružalaca visokog obrazovanja, za one koji diplomiraju i za učesnike na tržištu rada. Prikupljene informacije za tržište rada trebaju uključivati mehanizme za procenu pristupa, učešća i zastupljenosti žena i muškaraca na tržištu rada, kao i moguće mere koje se mogu preduzeti kako bi se ublažile bilo kakve razlike.

Potencijalni rizici: Neuspeh diplomiranih studenata da se zaposle zbog strukturalnih ekonomskih problema javnog i privatnog sektora na Kosovu, kao i produženje usvajanja Zakona o visokom obrazovanju i relevantnih akata.

⁴² Zakon o visokom obrazovanju ponovo je pregledan i trenutno je u parlamentarnoj proceduri za odobrenje.

4.3.7. ZAPOSŁJAVANJE I TRŹIŠTE RADA

a. Analiza glavnih prepreka

Trenutno stanje: Skoro dve trećine stanovništva Kosova je radno sposobno (15-64 godine). Očekuje se da će se radno sposobno stanovništvo ubrzano povećavati tokom naredne decenije, budući da je Kosovo među zemljama sa najmlađom populacijom u Evropi. Iako postoje neznatni pomaci u odnosu na 2016. godinu, još uvek 57,2% radno sposobnog stanovništva nije ekonomski aktivno (u 2016. bilo ih je 61,3%), što znači da nisu zaposleni i nisu bili aktivni u potrazi za zaposlenjem u prethodne četiri nedelje i/ili nisu spremni da počnu sa radom u roku od dve nedelje. Od 42,8% ekonomski aktivnog stanovništva (u 2016. godini 38,7%), 30,5% (156,583 osoba) je nezaposleno (u 2016. godini bilo je 27,5% ili 126,070 osoba). To znači da je zaposleno 69,5% (357,095) ekonomski aktivnih lica, uspostavljanjem odnosa zaposlenosti prema stanovništvu (stopa zaposlenosti) od 29,8%. Još uvek postoje velike razlike među polovima na tržištu rada. Samo jedna od pet (20,0%) radno sposobnih žena je aktivna na tržištu rada (u 2016. bilo je 18,6%), u poređenju sa oko tri petine (65,3%) radno sposobnih muškaraca (u 2016. bilo ih je 58,3). U okviru radne snage, nezaposlenost je veća kod žena nego kod muškaraca (36,6% u odnosu na 28,7%) (U 2016. godini bilo je 31,8% u odnosu na 26,2%). Stopa zaposlenosti među radno sposobnim ženama je samo 12,7%, u poređenju sa 46,6% za muškarce, što je približno jednako prethodnoj godini. Ovaj veoma nizak nivo nezaposlenosti među ženama proističe iz kombinacije niskog učešća u radnoj snazi i visoke nezaposlenosti. Žene su uglavnom bile zaposlene u sektoru obrazovanja, zdravstva i trgovine (48,4% zaposlenih žena). Muškarci su uglavnom zaposleni u sektoru građevinarstva, proizvodnje i trgovine (45,9% zaposlenih muškaraca). Nezaposlenost među mladima na Kosovu je veoma visoka. U 2017. godini mladi ljudi na Kosovu imali su dvostruko veću šansu da budu nezaposleni u odnosu na odrasle. Među osobama uzrasta od 15-24 godine i u radnoj snazi, 52,7% su bili nezaposleni (u 2016. godini 52,4%). Nezaposlenost je takođe veća kod mladih žena (63,5%) (U 2016. godini bila je 65,4) nego kod mladih muškaraca (48,4%) (2016 bila je 47,2). Skoro jedna trećina (27,4%) osoba uzrasta od 15 do 24 godine na Kosovu nije bila uključena u obrazovanje, zapošljavanje ili osposobljavanje (NEET). Ova cifra je 31,4% za mlade žene u poređenju sa 23,8% za mlade muškarce, (u 2016. godini bila je 30,1%, 34,2% za mlade žene i 26,5% za mlade muškarce.) Većina onih koji su zaposleni rade puno radno vreme. 94,1% ispitanika izjavilo je da rade puno radno vreme u svom glavnom poslu. Razlozi za rad sa skraćenim radnim vremenom variraju između polova, jer žene, preuzimajući ulogu porodičnog staranja, smanjuju raspoložive sate za zapošljavanje. Najčešći razlog zašto muškarci ne rade puno radno vreme je nedostatak posla za puno radno vreme. 23,1% zaposlenih je pripadalo kategoriji nestabilne kategorije zapošljavanja. To znači da su ili zaposleni u svom poslovanju (radnici za vlastiti račun) ili doprinose porodičnom biznisu (plaćenom ili neplaćenom). Samo 29,4% zaposlenih ima stalno zaposlenje na glavnom poslu, dok 70,6% ima privremeni ugovor, bez značajnih razlika između muškaraca i žena. Od osoba koje su imale privremene ugovore na pitanje zašto imaju ovakvu vrstu ugovora, 89,4% ispitanika je izjavilo da nije bilo drugog dostupnog ugovora.⁴³

Strukturne prepreke: Neaktivnost i nezaposlenost ostaju hronični problemi Kosova, posebno među ženama i mladima; nivo neformalnosti i uslovi rada takođe ostaju problematični; tržište rada karakteriše velika rodna neravnoteža. Broj tražilaca posla koji su registrovani u KZ-u koji imaju koristi od usluga i AMTR-ova i dalje je relativno mali, uglavnom kao rezultat osoblja i budžetskih ograničenja AZRK-a. Slabi kapaciteti službi za zapošljavanje ometaju efektivno povezivanje tražilaca posla sa poslodavcima, pružanje obuke i drugih mogućnosti za zapošljavanje; Neusklađenost zahteva tržišta sa potrebnim veštinama; Nedostatak mehanizama za osiguranje kvaliteta usluga koje pružaju CSO-ovi. Stoga, kao sažetak glavnih prepreka i problema ostaje ograničen ljudski kapital za potrebe industrije znanja; neusklađenost zahteva tržišta sa potrebnim veštinama; visok nivo neaktivnosti i neaktivna

⁴³ Anketa o radnoj snazi 2017- <http://ask.rks-gov.net/media/3972/anketa-e-fuqis%C3%AB-pun%C3%ABtore-2017-1.pdf>

radna snaga, posebno kod žena i mladih; visok nivo neformalnosti na tržištu rada i neadekvatni uslovi rada.

Mera reforme #19: Povećanje pristupa mladih i žena na tržištu rada kroz pružanje kvalitetnih usluga zapošljavanja, mera aktivnog zapošljavanja i preduzetništva

Opis mere: Ova mera ima za cilj povećanje učešća i zapošljavanja posebno žena i mladih na Kosovu rešavanjem izazova veština radne snage i neslaganja između potreba tržišta i ponude. To će se postići daljim jačanjem kapaciteta javnih službi za zapošljavanje, širenjem spektra usluga i aktivnim merama rada i poboljšanjem njihovog kvaliteta, uključujući razvoj preduzetništva. U oblasti stručnog osposobljavanja, fokus će biti na poboljšanju kvaliteta programa i njihovoj boljoj usklađenosti sa tržištem rada. NSR je definisao nekoliko opštih prioriteta i mera u oblasti zapošljavanja i obrazovanja, pri čemu je glavni cilj pružanje relevantnih institucija uz pomoć povećanja zaposlenosti i poboljšanja zapošljivosti mladih i žena. Mera je posebno relevantna u Sektorskoj strategiji 2018-2022, i Akcioni plan za unapređenje zapošljavanja mladih, kao horizontalni i institucionalni plan čiji je glavni cilj povećanje zaposlenosti i poboljšanje zapošljivosti mladih. Ova mera je nastavak iz prethodne godine.

a. Aktivnosti planirane za 2019: 1) Dalja izgradnja kapaciteta MRSZ-a i AZRK-a za izradu, sprovođenje, praćenje i evaluaciju aktivnih mera tržišta rada; 2) Validacija profila, razvoj 15 standarda, 15 nastavnih planova i programa i 15 paketa učenja; 3) Sprovođenje mera aktivnog tržišta rada usmerenih na mlade i žene (povećanje medijacije u AMTR-u za 10% i razvoj i sprovođenje programa samozapošljavanja i preduzetništva); 4) Stalna modernizacija programa usluga i stručne obuke; 5) Podrška inicijativama za volonterski rad, doprinoseći zapošljavanju mladih; 6) Stručno usavršavanje za novo-završeno visoko obrazovanje (KIESA);

b. Aktivnosti planirane za 2020: 1) Validacija profila, razvoj 10 standarda, 10 nastavnih planova i programa i 10 paketa učenja; 2) Proširenje i sprovođenje aktivnih mera tržišta rada usmerenih na mlade i žene; 3) Dalja izgradnja kapaciteta i proširenje kvalitetnih usluga u stručnom osposobljavanju, sa fokusom na ugrožene grupe; 4) Podrška inicijativama za volonterski rad, doprinoseći zapošljavanju mladih (MKOS); 5) Stručno usavršavanje za novo-završeno visoko obrazovanje (KIESA);

c. Aktivnosti planirane za 2021: 1) Proširenje službi za zapošljavanje i AMTR-a i povećanje njihove efikasnosti i kvaliteta; 2) Praćenje i evaluacija efekata mera aktivne politike zapošljavanja (uključujući stručno osposobljavanje) u održivom zapošljavanju; 3) Reakreditacija profila, izrada 5 nastavnih plana i programa zasnovanih na standardima zanimanja i 5 paketa učenja za potrebe CSO-a; 4) Dalja izgradnja kapaciteta i proširenje kvalitativnih usluga u stručnom osposobljavanju.

Očekivani uticaj na konkurentnost: Jačanje kapaciteta javnih službi za zapošljavanje će imati pozitivne efekte na povećanje konkurentnosti i poboljšanje kvaliteta za potrebe tržišta i potreba tražilaca posla. Posebno, propisi koji će omogućiti pružanje usluga od pružalaca ne-javnih usluga takođe će uticati na smanjenje troškova za ovu uslugu, proširujući njen raspon i, u srednjoročnom periodu, dovešće do postizanja većih ciljeva u smislu ublažavanja nezaposlenosti. Proširenje prilika za korisnike različitih kategorija, posebno za mlade starosne grupe koje će imati koristi kroz obuku znanja i preduzetničku kulturu, i još važnije, koristi od projekata vezanih za aktivne mere tržišta rada, kao i projekte koji podržavaju otvaranje novih radnih mesta kroz mikro grantove relevantnih ministarstava su od posebnog značaja. Pružanje dodatne obuke, prilagođavanje nastavnog plana i programa i slične aktivnosti će imati uticaj na poboljšanje stručne obuke koja će rezultirati većim usklađivanjem ponude i potražnje na tržištu rada.

Ključni pokazatelji učinka:

- Pokazatelj stope zaposlenosti u 2017. godini bio je 29,8%, a cilj za 2020. godinu je 31,6%, dok je cilj za 2022. godinu dostizanje 33,6%.
- Broj mladih koji imaju koristi od APTR-a u 2017. godini bio je 3328, dok je cilj do 2020. godine 3727 pojedinaca, sa očekivanim povećanjem u 2022. godini na 4025 osoba.
- Broj mladih žena koje imaju koristi od APTR u 2017. godini iznosio je 3022. Cilj za 2020. je da 3380 žena ima koristi od APTR, uz dalje skaliranje u 2022. na 3654.

Procenjeni troškovi aktivnosti i izvori finansiranja: Za sprovođenje ove mere planirano je 3,310,000 evra za 2019-2021. Za 2019. godinu planirano je 3,310,000 evra od kojih je 3,080,000 iz budžeta Kosova i 230,000 iz drugih grantova. Za 2020. godinu planirano je 2,555,000 evra, od čega 2,405,000 iz budžeta Kosova i 150,000 iz drugih grantova i za 2021 je planirano 2,495,000 evra od kojih je 2,465,000 iz budžeta Kosova i 30,000 iz drugih grantova.

Očekivani uticaj na zapošljavanje i rod: Čitava mera kao takva ima direktan uticaj na pitanja zapošljavanja i rodne ravnopravnosti. Ne-uključivanje žena na tržište rada, visoka nezaposlenost ovog pola i mladi su direktni fokus i cilj.

Potencijalni rizici: Neki od rizika su povezani sa nedostatkom budžeta za proširenje aktivnosti aktivnih mera tržišta rada; nedovoljna javna služba za zapošljavanje na centralnom i lokalnom nivou; neuspeh u smanjenju jaza u razvoju veština.

4.3.8. SOCIJALNA INKLUZIJA, SMANJENJE SIROMAŠTVA I JEDNAKE MOGUĆNOSTI

a. Analiza glavnih prepreka

Trenutno stanje: Prema Anketi o budžetu domaćinstava (ABD) iz 2015. godine, procenjuje se da 17,6% stanovništva Kosova živi ispod linije siromaštva (21,1% u 2014. i 17,6% u 2013), sa manje od 1,82 evra dnevno i 5,2% stanovništva živi ispod linije ekstremnog siromaštva manje od 1,32 evra dnevno.⁴⁴ Domaćinstva koja su najviše pogođena siromaštvom su oni čiji je glavni izvor prihoda socijalna pomoć (70,7) i ugovorni rad. Što se tiče raspodele dohotka, Džini koeficijent u 2015. godini bio je relativno mali 23,2% (24,1% u 2014. i 23,2% u 2013.). Apsolutno siromaštvo je slično između muškaraca (17,2%) i žena (18,0%), ali je veće za domaćinstva čiji je nosilac žena (23,7%). Veći procenat dece (0-18 godina) koja žive ispod granice siromaštva (20,7%) odražava činjenicu da su domaćinstva sa 5 ili više članova najviše pogođena siromaštvom. Na osnovu istraživanja višestrukih pokazatelja (MICS 2013-2014), čini se da je na Kosovu 11% dece uzrasta 5-17 godina uključeno u rad (i 17% dece koja pripadaju zajednicama Roma, Aškalijska i Egipćana).⁴⁵ Javna potrošnja na socijalnu zaštitu i iznos izdataka za penzije i šeme socijalne pomoći povećali su se sa 3,6% BDP-a u 2009. na 6,1% u 2016. Kao deo ukupne javne potrošnje, ukupna potrošnja na socijalnu zaštitu porasla je sa 12,7% u 2009. godini na 21,7% u 2016. Izdaci za program socijalne pomoći kao deo BDP-a smanjili su se sa 0,7% BDP-a u 2009. na 0,48% BDP-a do 2016. godine. Učešće žena u ekonomiji i drugim sferama života je nisko. Na vodećim pozicijama je 19,9% žena na centralnom nivou i 19,7% na lokalnom nivou, 14,36% zaposlenih u celokupnoj javnoj upravi su žene, dok je 12% pripadnika manjina. Stopa učešća žena na tržištu rada je 21,4%.

Bruto proizvod Kosova je oko 3.300 evra, što Kosovo čini jednom od najsiromašnijih zemalja u Evropi. Glavni izvor prihoda domaćinstava prema ABK iz 2016 su plate iz privatnog i javnog sektora, praćene penzijama, sopstvenim poslovnim prihodima i novčanim doznakama, koje su zabeležile smanjenje od 1% u odnosu na 2015. godinu. 7.539 evra, dok je po stanovniku iznosilo 1.460 evra, što predstavlja blagi rast od 0,5% u odnosu na 2015. Očekivano trajanje života pri rođenju je 71,3 godine, što je 4,3 godine manje od regionalnog proseka (WDI podaci za 2015. godinu). MICS je procenio stopu smrtnosti novorođenčadi u prvoj godini života na 12 od 1000 živorođenih, što je znatno više od proseka EU od 3,7 (u 2014. godini).

Kao odgovor na zabrinutost u vezi sa nezaposlenošću i socijalnom isključenošću, Kosovo je usvojilo Zakon o socijalnim preduzećima koji ima za cilj ispunjavanje tri cilja: finansijska održivost pružanja socijalnih usluga; podizanje kvaliteta socijalnih usluga; i zapošljavanje ljudi koji žive od socijalne pomoći. Glavni cilj ovog zakona je da doprinese razvoju socijalne ekonomije kroz stvaranje socijalnih preduzeća koja se bave socijalnim pitanjima, uključujući zapošljavanje i pružanje usluga i dobara u

⁴⁴Svetska banka/ASK (April 2017) "Siromaštvo u potrošnji u Republici Kosovo 2012-2015";

Vidi na: <http://ask.rks-gov.net/media/3186/stat-e-varferise-2012-2015.pdf>

⁴⁵<http://ask.rks-gov.net/sq/agjencia-e-statistikave-te-kosoves/add-news/treguesit-kryesore-te-anketes-se-grupimeve-te-treguesve-te-shumefishte-e-njohur-si-mics>

interesu društva. Cilj nam je takođe razviti sekundarni pravni i operativni okvir za razvoj socijalnog preduzetništva, uključujući organizaciju njihovog funkcionisanja i mehanizme za registraciju, kontrolu i nadzorna pravila.

Epidemiološki obrasci ukazuju na to da su zdravstvene usluge na primarnom nivou ključne za poboljšanje ovih zdravstvenih ishoda.

Strukturne prepreke: Kosovo trenutno ne pruža univerzalno zdravstveno osiguranje. Potrošnja za zdravstvene usluge iz džepa je visoka i premije plaćene privatnim osiguranjima iznosile su 81 milion evra u 2016. Procenjuje se da skoro trećina stanovništva nema lak pristup zdravstvenim uslugama ili ima ograničen pristup zbog nedostatka sredstava i da 18% stanovništva iz ekonomskih razloga ne traži medicinsku pomoć u slučaju bolesti. Za specifične usluge sa posebnim akcentom na kardiologiju i kardiohirurgiju, građani su upućeni na susedne zemlje da dobiju ove usluge. Kosovo ima nedovoljno finansiran sistem javnog zdravstva; na osnovu COFOG klasifikacije rashoda, opšta potrošnja države za zdravstvo iznosila je 2,8% BDP-a u 2015. godini, što je nisko u odnosu na EU prosek od 7,2%. Uprkos činjenici da su u 2017. godini učinjeni napor za pokretanje prikupljanja premije zdravstvenog osiguranja, kako bi se dovršio zakonski okvir i dalja funkcionalizacija Fonda za zdravstveno osiguranja, proces naplate premija odložen je Odlukom Vlade br. 07/148 od 30.06.2017. Jedan od najvažnijih koraka uvođenja zdravstvenog osiguranja je realizacija testa siromaštva socijalnih kategorija. Broj građana i porodica kojima je potrebna socijalna zaštita, zdravstvena zaštita i druge usluge ove prirode i dalje je visok. Kao izazov ostaje održavanje i unapređenje sistema socijalne zaštite i zdravstvene zaštite, nedovoljna usklađenost politika socijalne podrške, prepreke za rešavanje problema socijalne ekskluzije i inkluzije. Sistem socijalne zaštite, u kombinaciji sa drugim politikama na nivou i Ministarstva i Vlade, treba da poboljša dugoročno ciljanje ugroženih žena i devojaka i osoba sa invaliditetom, uključujući i zajednice Roma, Aškalija i Egipćana, dugotrajno nezaposlene osobe, kao i druge ranjive grupe. Na osnovu identifikovanih prepreka, nejednakosti u prihodima podrivaju dugoročni učinak ekonomije. To se odnosi na dva aspekta: nejednakosti na visokom nivou ometaju ekonomski rast i utiču na ishod obrazovanja, što stoga može generalno uticati na ljudski kapital zemlje. Visok nivo siromaštva povećava troškove sistema socijalne zaštite, dok neefikasan zdravstveni sistem ima negativan uticaj na izgled rasta indirektno kroz visoke troškove koji se ne moraju nužno prevesti u očekivane rezultate.

b. Planovi prioritarnih reformi

Mera reforme #20: Unapređenje socijalnih i zdravstvenih usluga

Opis mere: Ova mera predviđa niz aktivnosti usmerenih na očuvanje i poboljšanje zdravlja građana kroz sprovođenje aktivnosti usmerenih na stvaranje održivog sistema finansiranja zdravstva, s posebnim naglaskom na uspostavljanje obaveznog zdravstvenog osiguranja i funkcionisanje fonda za zdravstveno osiguranje. Što se tiče uspešnog sprovođenja reforme zdravstvene zaštite, mera predviđa razvoj i funkcionisanje zdravstvenog informacionog sistema, što je preduslov za donošenje odluka zasnovanih na podacima. Merama se predviđaju i aktivnosti usmerene na pružanje jednakog pristupa zdravstvenim uslugama, kao i dalje jačanje kapaciteta za pružanje specifičnih zdravstvenih usluga. U cilju pravilnog planiranja i pravedne raspodele sredstava u zdravstvenom sektoru, ovo takođe predviđa pregled i redizajn formule za specifičnu zdravstvenu pomoć koja je namenjena primarnoj zdravstvenoj zaštiti koja se pruža u opštinama. Mera je u potpunosti u skladu sa Strategijom sektora zdravstva 2017-2021 i njenim strateškim ciljevima. Mera je takođe u skladu sa Programom Vlade 2017-2021 i Nacionalnim programom za sprovođenje SSP-a.

a. Aktivnosti planirane za 2019: 1) Jačanje administrativnih kapaciteta Fonda za zdravstveno osiguranje (kroz zapošljavanje oko 48 službenika); 2) Šema za kompenzaciju lekova kupljenih van bolnice; 3) Obavljanje kardio-hirurških zdravstvenih usluga koje pokrivaju 70% potreba pacijenata; 4) Širenje zdravstvenih usluga u svim opštinama putem kućnih poseta, posebno majkama i deci; 5) Izvršavanje 50.000 kućnih poseta u 2019. godini (troškovi u okviru vladinih grantova za primarnu zdravstvenu zaštitu); 6) Pokretanje sprovođenja testa siromaštva socijalnih kategorija, u vezi sa

oslobađanjem od plaćanja premija zdravstvenog osiguranja; 7) Izrada i usvajanje nove formule za državnu zdravstvenu pomoć. Institucija odgovorna za realizaciju ovih aktivnosti je Fond za zdravstveno osiguranje, Ministarstvo zdravlja i Ministarstvo rada i socijalne zaštite.

b. Aktivnosti planirane za 2020: 1) Obavljanje kardio-hirurških zdravstvenih usluga koje pokrivaju 90% potreba pacijenata; 2) Naplata premija od zaposlenih u javnom sektoru; 3) Izvršavanje 60.000 kućnih poseta. Institucije odgovorne za realizaciju ovih aktivnosti su Fond za zdravstveno osiguranje, UBKSK, Ministarstvo zdravlja i opštine.

c. Aktivnosti planirane za 2021: 1) Pružanje konsultantskih usluga u primarnoj zdravstvenoj zaštiti; 2) Izvršenje plaćanja za usluge zdravstvenog osiguranja za osiguranike (nastavlja se svake godine); 3) Pružanje zdravstvenih usluga u predškolskim i školskim ustanovama; 4) Obavljanje kardio-hirurških zdravstvenih usluga koje pokrivaju 100% potreba pacijenata. Institucije odgovorne za realizaciju ovih aktivnosti su Fond za zdravstveno osiguranje, UBKSK i Ministarstvo zdravlja.

Očekivani uticaj na konkurentnost: Sprovođenje mere će smanjiti nejednakosti u zdravstvu kroz obezbeđivanje jednakog pristupa, kao i ekonomskog rasta i razvoja. Ovaj potez će imati uticaj na poboljšanje zdravstvenih pokazatelja i pružanje finansijske zaštite od siromaštva zbog velike potrošnje na zdravstvenu zaštitu,

Ključni pokazatelji učinka:

- a) Prikupljeni doprinosi od svih zaposlenih u javnim institucijama iznosili su 0% u 2016. godini, dok je cilj za 2021 je 100%
- b) U 2016. godini 18% građana nije imalo pristup osnovnim zdravstvenim uslugama zbog ekonomskih razloga, ali 2021. godine cilj je smanjiti udio takvih pojedinaca na manje od 5%.
- c) Kardio-hirurške zdravstvene usluge za pacijente koji su primili lečenje bile su 50% u 2016. godini, dok je 2020. godine cilj bio 70%. Za 2021. godinu, cilj za ovaj pokazatelj je 90%.

Procenjeni troškovi aktivnosti i izvori finansiranja: Očekuje se da će ukupni procenjeni troškovi za sprovođenje ove mere 2019-2020 biti 10,952,707 evra. Za 2019. godinu planirano je 4,764,924 evra, od čega su 2,364,924 iz budžeta Kosova, 2,100,000 iz budžeta lokalnih vlasti i 300,000 iz drugih grantova. Za 2020. godinu planirano je 4,012,629 evra od čega je 1.912.629 iz budžeta Kosova, 2.100.000 iz budžeta lokalnih vlasti i za 2021. je planirano 2.175.154 evra iz budžeta Kosova.

Očekivani uticaj na zapošljavanje i rod: Sveukupno, očekuje se da će ova mera imati pozitivan uticaj na socijalno blagostanje, kao i na poboljšanje učinka tržišta rada i konkurentnosti. Ova mera će imati uticaj na sveobuhvatni pristup tako što će obuhvatiti usluge sa liste zdravstvenih usluga za sve socijalne i rodne kategorije, po pristupačnoj ceni. Ona takođe doprinosi poboljšanju socijalnih usluga, posebno za marginalizovane grupe, osobe sa posebnim potrebama, manjine i doprinosi rodnoj ravnopravnosti.

Potencijalni rizici: Moguća kašnjenja u odobravanju izmena i dopuna Zakona o lokalnim finansijama; moguća kašnjenja u izmenama i dopunama neophodnog zakonodavstva, nemogućnost zapošljavanja osoblja u fondu za zdravstveno osiguranje zbog restriktivnih mera Ministarstva finansija u pogledu zapošljavanja u javnom sektoru. Svi ovi rizici mogli bi da dovedu do odlaganja odluke o naplati premija prema Zakonu br. 04/L-249 o zdravstvenom osiguranju.

5. BUDŽETSKE IMPLIKACIJE STRUKTURNIH REFORMI

Reforme koje su identifikovane u prethodnom odeljku podrazumevaju postojeće i nove politike Vlade u cilju rešavanja ključnih prepreka za rast, konkurentnost i otvaranje novih radnih mesta. Ukupni procenjeni troškovi za 20 prioritetnih mera reforme iz Poglavlja 4. PER-a za period 2019-2021 će biti 360,345,157.00 evra (uključujući direktne budžetske troškove, zajmove, IPA fondove i druge). Ove reforme se uglavnom finansiraju kroz budžet Kosova, ali i eksternim finansiranjem od strane finansijskih institucija, grantova i tehničke pomoći razvojnih partnera.

Ukupni direktni uticaj na budžet koji proizlazi iz sprovođenja 20 predviđenih strukturnih reformi iznosi 271,454,737 evra za period 2019-2021. Očekuje se da će ukupno moguće vanbudžetsko finansiranje (uključujući pozajmice) iznositi 89.190.420 evra. Od ovog iznosa, 19,930,000 evra su IPA sredstva.

To su uglavnom postojeće politike koje su dobile odgovarajuća sredstva iz budžeta Kosova i obaveze razvojnih partnera. Od svih prioritetnih oblasti, najznačajnije povećanje budžetskih rashoda odnosi se na očekivano plaćanje naknada za zdravstveno osiguranje počev od 2019. godine i investicije u poljoprivrednu infrastrukturu i agro-preradu.

Što se tiče prihoda, uticaj strukturnih mera reforme je značajan za nadogradnju i/ili rehabilitaciju fizičke i energetske infrastrukture, poboljšanje sistema nabavke, pomoć poljoprivredi u funkciji konkurentnosti, povećanje konkurencije i prihoda kroz pravilno kreiranje industrijske politike, poboljšanje poslovnog okruženja kroz rešavanje pitanja sprovođenja ugovora i pravosudnih reformi kao i reformi tržišta rada.

Tabela 10a: Trošak 20 strukturnih mera reforme PER-a 2019-2021:

Godina	Plate	Roba i usluge	Subvencije i transferi	Kapitalni troškovi	Ukupno
2019	€ 336,600	€ 18,182,816	€ 64,354,716	€ 33,326,554	€ 116,200,686
2020	€ 338,283	€ 10,865,778	€ 81,685,905.84	€ 36,193,843.16	€ 129,083,810
2021	€ 339,974.50	€ 9,204,803.50	€ 76,826,412.88	€ 28,989,470.12	€ 115,360,661
Total	€ 1,014,858	€ 38,253,398	€ 222,867,035	€ 98,509,867	€ 360,645,157

Tabela 10b: Finansiranje 20 strukturnih mera reforme PER-a 2019-2021:

Godina	Centralni budžet	Lokalni budžet	Ostali nacionalni izvori javnih finansija	IPA fondovi	Drugi grantovi	Projektni zajmovi	Treba odrediti	Ukupno
2019	€ 77,010,033	€ 3,116,548	€ 7,227,151	€ 5,960,000	€ 3,695,970	€ 19,155,984	€ 35,000	€ 116,200,686
2020	€ 78,542,669	€ 3,116,548	€ 10,238,182	€ 12,010,000	€ 2,719,935	€ 22,406,476	€ 50,000	€ 129,083,810
2021	€ 81,120,916	€ 1,016,548	€ 10,066,142	€ 1,960,000	€ 1,907,055	€ 19,250,000	€ 40,000	€ 115,360,661
Total	€ 236,673,618	€ 7,249,644	€ 27,531,475	€ 19,930,000	€ 8,322,960	€ 60,812,460	€ 125,000	€ 360,645,157

6. INSTITUCIONALNA PITANJA I UKLJUČENOST ZAINTERESOVANIH STRANA

Proces pripreme i odobravanja Programa ekonomskih reformi 2019-2021, kao i konsultacije nacionalnih zainteresovanih strana tokom procesa pripreme predstavljen je u ovom delu. Da bi koordinisala proces, Vlada Republike Kosovo je 12. juna 2018. godine usvojila odluku o pokretanju izrade Programa ekonomskih reformi 2019-2021 u okviru dijaloga između EU i Republike Kosovo u oblasti ekonomskog upravljanja.

Prema ovoj odluci, ministar finansija imenovan je za nacionalnog koordinatora PER-a 2019-2021, čiji je rad podržala Kancelarija za strateško planiranje (KSP) u okviru Kancelarije premijera; Odeljenje za ekonomske i javne politike i međunarodnu finansijsku saradnju (OEJPMFS) u Ministarstvu finansija; i koordinatori odgovarajućih oblasti u resornim ministarstvima: Ministarstvo finansija, Ministarstvo ekonomskog razvoja, Ministarstvo trgovine i industrije, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja, Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije, Ministarstvo rada i socijalne zaštite, Ministarstvo javne uprave, Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja, Ministarstvo pravde, Ministarstvo infrastrukture i Ministarstvo za evropske integracije i drugih pomoćnih tela i agencija.

Na osnovu instrukcija nacionalnog koordinatora, KSP je 27. juna 2018. godine pozvao ministarstva i druge institucije na početni sastanak, kako bi dali doprinos procesu izrade PER-a. Istog dana, organizovan je sastanak na visokom nivou o Programu ekonomskih reformi 2019-2021 na čelu sa premijerom Kosova i generalnim direktorom za proširenje.

18. septembra 2018. godine održana je evaluaciona misija sa OECD-om kako bi se dali komentari/povratne informacije koordinatorima odgovarajućih oblasti i kako bi se dalje radilo na konsolidaciji i operacionalizaciji mera. Nakon toga su održani individualni sastanci sa koordinatorima, na kojima je diskutovano o svim komentarima/povratnim informacijama OECD-a, a prvi nacrt je predstavljen EK-u 20. novembra 2018. godine.

Kako bi program postigao najširi mogući konsenzus, od početka procesa izrade nacrta uključeno je ciljano civilno društvo i organizacije iz privatnog sektora, koje su konsultovane tokom pripreme programa i osiguravajući da se njihovi doprinosi uzimaju u obzir. Pored toga, uprkos aktivnom učešću u procesu određenih organizacija civilnog društva i udruženja privatnog sektora, dokument je bio objavljen za javne konsultacije na platformi vlade od dana: 18.12.2018 do 11.01.2019 (<http://konsultimet.rks-gov.net/viewConsult.php?ConsultationID=40547>). Izveštaj o rezultatima javnih konsultacija će biti predstavljen u Aneksu II Programa.

ANEKS 1: TABELE

Tabela 1a: Makroekonomske projekcije

u %, osim ako nije drugačije naznačeno	ESA Code	2017	2017	2018	2019	2020	2021
		Nivo (mil. EUR)					
Realni BDP u stalnim cenama	B1*g	6,326.600	4.2	4.3	4.7	4.2	4.8
Nominalni BDP	B1*g	6,413.900	5.7	5.4	5.4	5.7	5.7
Komponenti BDP-a							
Privatna potrošnja	P3	5,289.300	1.8	6.0	3.5	4.1	4.0
Javna potrošnja	P3	873.400	-0.5	5.5	6.5	-0.2	1.9
Bruto investicije	P51	1,638.800	5.7	5.9	7.7	5.1	5.5
Promena inventara i profitabilnosti neto (% BDP-a) "	P52+P53	103.400	3.7	28.2	7.7	8.8	9.3
Izvoz robe i usluga	P6	1,679.500	16.8	11.0	6.1	4.7	5.6
Uvoz robe i usluga	P7	3,257.800	5.4	12.2	5.6	3.7	3.8
Doprinos na rast BDP-a							
Krajnja domaća potražnja		7,801.5	3.0	7.4	6.0	4.9	5.2
Promena inventara i dobiti neto (% BDP-a)	P52+P53	103.4	0.1	0.4	0.1	0.2	0.2
Usluge	B11	-1,578.3	1.2	-3.5	-1.4	-0.8	-0.6

Tabela 1b: Cene i razvoj cena

Promena u procentima, godišnji prosek		2017	2018	2019	2020	2021
Deflator BDP-a	%, gng	1.4	1.1	0.6	1.4	0.8
Deflator privatne potrošnje	%, gng	1.5	1.0	1.3	1.3	1.3
HIPC	%, gng	1.5	1.0	1.3	1.3	1.3
Promena ICP	%, gng	1.5	1.0	1.3	1.3	1.3
Deflator javne potrošnje	%, gng	1.3	4.4	2.0	3.1	1.6
Deflator investicija	%, gng	5.5	0.9	1.2	1.5	1.5
Deflator izvoznih cena (roba & usluge)	%, gng	1.8	1.9	0.5	2.1	0.9
Deflator uvoznih cena (roba & usluge)	%, gng	3.4	2.1	2.2	2.0	2.0

Tabela 1c: Razvoj na tržištu rada

Opis	ESA Code	2017	2017	2018	2019	2020	2021
		Level					
Stanovništvo (u hiljadama)		1,793.5	1,793	1,791	1,797	1,804	1,809
Stanovništvo (povećanje u %)		1,793.5	0.1	-0.1	0.4	0.3	0.3
Stanovništvo radnog uzrasta (osoba)[1]		1,200.2	1,200.2	:	:	:	:
Stopa participacije		42.8	42.8	:	:	:	:
Zapošljavanje, (na hiljadima)		357.1	357.1	:	:	:	:
Zapošljavanje, radno vreme[2]		779,895.5	779,895	:	:	:	:
Zaposlenost (stopa rasta u %)		7.6	7.6	:	:	:	:
Zapošljavanje u javnom sektoru (lica)		87,531.1	87,531	:	:	:	:
Zapošljavanje u javnom sektoru (u %)		9.3	9.3	:	:	:	:
Stopa nezaposlenosti		30.5	30.5	:	:	:	:
Produktivnost (po osobi)		17,717	-3.2	:	:	:	:
Produktivnost, broj radnih sata		779.9	-4.9	:	:	:	:
Nadoknada radnika	D1	2,263	9.5	:	:	:	:

Tabela 1d: Sektorialni Bilans

Kao procenat BDP-a	ESA code	2017	2018	2019	2020	2021
Neto pozajmljivanje / zaduživanje u odnosu na ostatak sveta	B.9	-7.7	-6.6	-8.3	-9.7	-9.2
<i>od kojih:</i>						
- Bilans robe i usluga		-27.2	-25.9	-28.5	-29.5	-29.2
- Bilans primarnih prihoda i transfera		19.3	19.4	20.4	19.9	20.2
- Kapitalni račun		0.2	-0.2	-0.2	-0.2	-0.2
Posredovanje / zaduživanje privatnog sektora	B.9/ EDP B.9	-6.4	-4.2	-2.9	-4.8	-5.2
Kreditiranje / zaduživanje Vlade		-1.3	-2.4	-5.4	-4.9	-4.0
Statističke greške		0.0	0.0	0.0	0.0	0.0

Tabela 1e: BDP, investicije i bruto dodatna vrednost

	ESA Code	2017	2018	2019	2020	2021
BDP I Investicije						
Vrijednost BDP po tekućim cijenama	B1g	6,413.9	6,760.7	7,126.6	7,529.8	7,955.9
Investicije (kao % BDP-a)		26.9	27.3	28.2	28.5	28.9
Povećana dodata vrijednost, procentualna promjena u stalnim cenama						
Poljoprivreda		2.7	0.6	2.1	1.8	1.5
Industrija (isključujući građevinarstvo)		7.5	8.2	7.0	7.1	7.0
Izgradnja		8.6	9.6	7.6	8.6	8.6
Usluge		2.7	1.2	1.6	1.9	1.6

Tabela 1f: Razvoj spoljnog sektora

Na mil. eura, ukoliko nije navedeno drugacije		2017	2018	2019	2020	2021
Bilans tekućeg računa (% BDP-a)	% BDP-a	-6.8	-8.1	-9.6	-9.0	-9.1
Izvoz robe	mn EUR	379.1	352.5	370.2	394.1	411.1
Uvoz robe	mn EUR	2,843	3,229	3,502	3,708	3,932
Bilans trgovine	mn EUR	-2,464	-2,877	-3,132	-3,313	-3,521
Izvoz usluga	mn EUR	1,318	1,581	1,692	1,811	1,937
Uvoz usluga	mn EUR	538	632	664	697	732
Bilans usluga	mn EUR	780	949	1,028	1,114	1,206
Neto plaćanje kamata iz inostranstva	mn EUR	16.4	23.6	28.0	29.0	28.0
Ostali prihodi iz inostranstva	mn EUR	68.5	116.1	105.1	147.8	159.4
Tekući transferi	mn EUR	1,162	1,238	1,288	1,343	1,401
<i>Od kojih od EU</i>	mn EUR	:	:	:	:	:
Kapitalni i finansijski račun	mn EUR	-437.1	-549.5	-682.4	-680.0	-727.0
od kojih: Strane direktne investicije	mn EUR	250.0	187.5	262.5	189.0	249.5
Rezerve	mn EUR	-69.8	20.0	30.0	40.0	40.0
Ukupan spoljni dug	mn EUR	:	:	:	:	:
<i>od kojih : javnih</i>	mn EUR	:	:	:	:	:
<i>od kojih: na stranim valutama</i>	mn EUR	:	:	:	:	:
<i>od kojih: nepodmirena plaćanja</i>	mn EUR	:	:	:	:	:
kurs EUR (kraj godine)	NCU/EUR	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
<i>uveče Devizni kurs prema evrima (godišnji prosek)</i>	% od godine na godinu	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Neto spoljne uštede	% BDP-a	:	:	:	:	:
Privatna domaća štednja	% BDP-a	15.3	15.2	14.5	14.9	14.6

Privatne domaće investicije	% BDP-a	21.1	21.1	21.1	21.1	21.1
Lokalne javne štednje	% BDP-a	:	:	:	:	:
Lokalne javne investicije	% BDP-a	7.3	7.9	8.9	9.2	9.6

Tabela 1g: Indikatori održivosti

	Dimension	2014	2015	2016	2017	2018	2018
Bilans tekućeg računa	% BDP-a	-3.4	-6.9	-8.6	-8.3	-6.8	-8.1
Pozicija neto međunarodne investicija	% BDP-a	4.9	3.5	-0.7	-1.3	-1.8	-1.7
Dionice izvoznog tržišta	%, gng	:	:	:	:	:	:
Realni efektivni kurs	%, gng	0.4	0.2	-1.8	-0.1	0.3	-0.5
Nominalni troškovi jedinice rada	%, gng	9.7	0.0	-8.8	9.7	2.9	:
Kretanje kredita u privatnom sektoru	% BDP-a	29.3	29.2	29.8	31.2	32.9	34.3
Dug privatnog sektora	% BDP-a	23.0	24.1	25.7	25.9	24.8	23.6
Opšti državni dug	% BDP-a	:	:	:	:	:	:

Tabela 2a: Opšti državni budžetski prospekt

	ESA code	2017	2017	2018	2019	2020	2021
	Level						
Neto pozajmljivanje (B9) po podsektorima							
Opšta vlada	S13	-82.1	-1.3	-2.4	-5.4	-4.9	-4.0
Centralna vlada	S1311	:	:	:	:	:	:
Državna vlada	S1312	:	:	:	:	:	:
Lokalna vlada	S1313	:	:	:	:	:	:
Fondovi socijalnog osiguranja	S1314	:	:	:	:	:	:
Opšta vlada (S13)							
Ukupan prihod	TR	1,684.2	26.3	26.1	27.4	26.9	26.9
Ukupni troškovi [1]	TE	1,766.2	27.5	28.5	32.8	31.8	30.9
Neto pozajmljivanje / kreditiranje	EDP.B9	-82.1	-1.3	-2.4	-5.4	-4.9	-4.0
Troškovi za kamate	EDP.D41	-16.4	-0.3	-0.3	-0.4	-0.4	-0.4
Primarni bilans [2]		-98.5	-1.5	-2.7	-5.8	-5.3	-4.4
Jednokratne i druge privremene mjere [3]		:	:	:	:	:	:
Komponente prihoda							
Ukupni porezi (12 = 12a + 12b + 12c)		1,553.2	24.2	23.8	25.0	24.6	24.7
Porezi na proizvodnju i uvoz	D2	1,315.2	20.5	19.9	20.9	20.6	20.7
Tekući porez na dohodak i bogatstvo	D5	238.0	3.7	4.0	4.0	4.0	4.0
Porez na kapital	D91	0.0	:	:	:	:	:
Socijalni doprinosi	D61	0.0	:	:	:	:	:
Prihodi od imovine	D4	0.0	:	:	:	:	:
Ostalo (15 = 16-(12+13+14)) [4]		130.9	2.0	2.3	2.4	2.3	2.2
Ukupan prihod	TR	1,684.2	26.3	26.1	27.4	26.9	26.9
Porezno opterećenje (D2+D5+D61+D91-D995) [5]		1,553.2	24.2	23.8	25.0	24.6	24.7
Odabrane komponente troškova							
Kolektivna potrošnja	P32	776.0	12.1	12.4	13.4	12.8	12.6
Ukupni socijalni transferi	D62+D63	506.3	7.9	8.3	8.6	8.2	7.7
Socijalni transferi u vrstama	P31=D63	:	:	:	:	:	:
Socijalni transferi osim transferima po vrstama	D62	506.3	7.9	8.3	8.6	8.2	7.7
Rashodi od kamata (uključujući FISIM)	EDP.D41 + FISIM	-16.4	-0.3	-0.3	-0.4	-0.4	-0.4
Subvencije	D3	:	:	:	:	:	:
Bruto investicije u osnovnim sredstvima	P51	467.5	7.3	7.8	7.1	7.1	8.1
Ostalo (22 = 23-(17+18+19+20+21)) [6]		32.8	0.5	0.3	4.1	4.2	2.8
Ukupni troškovi [7]	TE [1]	1,766.2	27.5	28.5	32.8	31.8	30.9
Kompenzacija zaposlenih	D1	:	:	:	:	:	:

Table 2b: Opšti državni budžetski prospekt

	ESA code	2017	2018	2019	2020	2021
Neto pozajmljivanje (B9) po podsektorima						
Opšta vlada	S13	-82	-162	-388	-371	-318
Centralna vlada	S1311	:	:	:	:	:
Državna vlada	S1312	:	:	:	:	:
Lokalna vlada	S1313	:	:	:	:	:
Fondovi socijalnog osiguranja	S1314	:	:	:	:	:
Opšta vlada (S13)						
Ukupan prihod	TR	1,684	1,766	1,949	2,026	2,141
Ukupni troškovi [1]	TE	1,766	1,928	2,337	2,397	2,459
Neto pozajmljivanje / kreditiranje	EDP.B9	-82	-162	-388	-371	-318
Troškovi za kamate	EDP.D41 incl. FISIM	-16	-19	-28	-29	-28
Primarni bilans [2]		-98	-181	-416	-400	-346
Jednokratne i druge privremene mjere [3]		:	:	:	:	:
Komponente prihoda						
Ukupni porezi (12 = 12a + 12b + 12c)		1,553	1,612	1,781	1,854	1,965
Porezi na proizvodnju i uvoz	D2	1,315	1,344	1,492	1,552	1,647
Tekući porez na dohodak i bogatstvo	D5	238	268	289	302	319
Porez na kapital	D91	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Socijalni doprinosi	D61	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Prihodi od imovine	D4	0	0	0	0	0
Ostalo (15 = 16-(12+13+14)) [4]		131	155	169	172	175
Ukupan prihod	TR	1,684	1,766	1,949	2,026	2,141
Porezno opterećenje (D2+D5+D61+D91 +D995) [5]		1,553	1,612	1,781	1,854	1,965
Odabrane komponente troškova						
Kolektivna potrošnja	P32	776	840	953	965	1004
Ukupni socijalni transferi	D62+D63	506	558	609	614	615
Socijalni transferi u vrstama	P31=D63	:	:	:	:	:
Socijalni transferi osim transferima po vrstama	D62	506	558	609	614	615
Rashodi od kamata (uključujući FISIM)	EDP.D41 + FISIM	-16	-19	-28	-29	-28
Subvencije	D3	:	:	:	:	:
Bruto investicije u osnovnim sredstvima	P51	468	530	509	533	648
Ostalo (22 = 23-(17+18+19+20+21)) [6]		33	19	294	314	220
Ukupni troškovi [7]	TE [1]	1,766	1,928	2,337	2,397	2,459
Kompenzacija zaposlenih	D1	:	:	:	:	:

Tabela 3: Izdaci opštih troškova vlade po funkciji

% BDP-a	COFOG Code	2017	2018	2019	2020	2021
Opšte javne usluge	1	4.2	2.2	3.0	3.4	3.6
Odbrana	2	0.5	0.8	0.8	0.8	0.8
Javni red i sigurnost	3	2.4	2.8	2.9	2.7	2.6
Ekonomski propisi	4	6.5	6.3	6.3	5.8	5.5
Zaštita životne sredine	5	0.2	0.8	1.0	1.2	1.2
Stambena i komunalna pogodnost	6	0.6	0.2	0.2	0.2	0.1
Zdravstvo	7	2.8	2.2	2.4	2.3	2.2
Rekreacija, kultura i religija	8	0.7	0.8	0.8	0.8	0.8
Obrazovanje	9	4.4	1.4	1.5	1.4	1.4
Socijalna zaštita	10	6.3	6.0	6.5	6.3	6.0
Ukupni rashodi (stavka 7 = 23 u tabeli 2)	TE	27.5	28.5	32.8	31.8	30.9

Tabela 4: Razvoj javnog duga

% BDP-a	ESA code	2017	2018	2019	2020	2021
Bruto dug [1]		15.5	16.2	19.6	21.5	22.5
Promene na bruto dug		1.5	1.9	2.2	1.8	1.1
Doprinosi za promenu bruto duga						
Primarni Bilans [2]		1.5	2.7	5.8	5.3	4.4
Troškovi za kamate		-0.3	-0.3	-0.4	-0.4	-0.4
Prilagođavanje toka zaliha		0.2	-0.5	-3.2	-3.1	-2.9
<i>od kojih:</i>						
Razlika između gotovine I obračuna [4]		:	:	:	:	:
Neto akumulacija finansijskih sredstava [5]		:	:	:	:	:
<i>od kojih:</i>						
Prihod od privatizacije		:	:	:	:	:
efekti procene i ostalo [6]		:	:	:	:	:
kamatne stope uključene u dug[7]		-1.9	-1.9	-2.4	-2.1	-1.7
Ostale relevantne varijable						
Likvidna finansijska sredstva [8]		:	:	:	:	:
7. Neto finansijski dug (7 = 1 - 6)		:	:	:	:	:

Tabela 5: Ciklični razvoj

% BDP-a	ESA Code	2017	2018	2019	2020	2021
Realna stopa rasta BDP-a (% , gng)	B1g	4.2	4.3	4.7	4.2	4.8
Neto pozajmljivanje vlade	EDP.B.9	-1.3	-2.4	-5.4	-4.9	-4.0
Troškovi za kamate	EDP.D.41	-0.3	-0.3	-0.4	-0.4	-0.4
Jednokratne i druge privremene mjere		:	:	:	:	:
Potencijalni rast BDP-a		4.1	4.6	4.5	4.4	4.5
Doprinos:						
- radna snaga		:	:	:	:	:
- capital		:	:	:	:	:
- ukupna faktorska produktivnost		:	:	:	:	:
Proizvodni jaz		-0.1	-0.3	0.0	-0.2	0.2
Ciklična komponenta budžeta		-0.1	-0.3	:	:	:
Bilans ciklično prilagođen (2-7)		-1.2	-2.1	:	:	:
Primarni bilans ciklično prilagođen(8+3)		-1.4	-2.4	:	:	:
Strukturni bilans(8-4)		:	:	:	:	:

Tabela 6: Razlike od prethodnog programa

	2017	2018	2019	2020	2021
Rast BDP-a					
Prethodni program	4.3	4.6	4.9	5.1	:
Poslednje ažuriranje	4.2	4.3	4.7	4.2	4.8
Razlika (procentnih poena)	-0.1	-0.3	-0.2	-0.9	:
Neto krediti od vlade (% BDP-a)					
Prethodni program	-1.4	-3.9	-3.4	-3.0	:
Poslednje ažuriranje	-1.3	-2.4	-5.4	-4.9	-3.0
Razlika (procentnih poena)	0.1	1.5	-2.0	-1.9	:
Bruto dug vlade (% BDP-a)					
Prethodni program	15.8	17.6	19.2	20.0	0.0
Poslednje ažuriranje	15.5	17.4	19.6	21.4	20.0
Razlika (procentnih poena)	-0.2	-0.2	0.5	1.5	20.0

Tabela 7a: Ukupne garancije vlade

% BDP-a	2018	2019
Javne garancije	0.8	0.7
Od kojih: povezane sa finansijskim sektorom	0.8	0.7

Tabela 8: Osnovne pretpostavke o vanjskom ekonomskom okruženju

	Dimension	2017	2018	2019	2020	2021
Kratkoročna kamatna stopa	Godišnji prosek	-0.3	-0.3	-0.2	0.2	:
Dugoročna kamatna stopa	Godišnji prosek	0.3	0.5	0.7	0.9	:
Kurs USD / EUR	Godišnji prosek	1.1	1.2	1.2	1.2	:
Nominalni efektivni kurs	Godišnji prosek	2.1	5	0.6	0	:
Devizni kurs prema EUR	Godišnji prosek	1	1	1	1	1
Globalni rast BDP-a, isključujući EU	Godišnji prosek	:	:	:	:	:
Rast BDP-a u EU	Godišnji prosek	2.4	2.1	1.9	1.8	:
Rast relevantnih stranih tržišta	Godišnji prosek	:	:	:	:	:
Svetski uvozni volum, isključujući EU	Godišnji prosek	:	:	:	:	:
Cijene nafte (Brent, USD / barel)	Godišnji prosek	54.8	75.1	80.6	76.7	:

Tabela 9. Odabrani indikatori o zaposlenosti i socijalni indikatori

	Izvor podataka	2012	2013	2014	2015	2016	2017
1. Stopa učešća na tržištu rada (%), ukupna	ARS (SAK)	36.9	40.5	41.6	37.6	38.7	42.8
muškarci	ARS (SAK)	55.4	60.2	61.8	56.7	58.3	65.3
žene	ARS (SAK)	17.8	21.1	21.4	18.1	18.6	20
2. Stopa zaposlenosti (%), ukupna	ARS (SAK)	25.6	28.4	26.9	25.2	28	29.8
muškarci	ARS (SAK)	39.9	44	41.3	38.7	43	46.6
žene	ARS (SAK)	10.7	12.9	12.5	11.5	12.7	12.7
3. Stopa nezaposlenosti (%), ukupna	ARS (SAK)	30.9	30	35.3	32.9	27.5	30.5
muškarci	ARS (SAK)	28.1	26.9	33.1	31.8	26.2	28.7
žene	ARS (SAK)	40	38.8	41.6	36.6	31.8	36.6
4. Dugoročna stopa nezaposlenosti (%), ukupna		n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
muškarci		n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
žene		n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
5. Nezaposlenost mladih (15-24 godina) stopa (%) Ukupna	ARS (SAK)	55.3	55.9	61	57.7	52.4	52.7
muškarci	ARS (SAK)	52	50.4	56.2	54.2	47.2	48.4
žene	ARS (SAK)	63.8	68.4	71.7	67.2	65.4	63.5
6. Mladi (navesti dobi od dostupnih podataka) nije u zapošljavanju, obrazovanju ili obuci (NEET), in %	ARS (SAK)	35.1	35.3	30.2	31.4	30.1	27.4
7. Rano napuštaju školu, u% (EUROSTAT definicija)		n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
8. Učešće stopa u obrazovanju u ranom detinjstvu i oprez /		14.8	15.7	n/a	n/a	n/a	n/a
9. GINI koeficijent		n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
10. Nejednakost raspodele dohotka S80/S20		n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
11. Socijalni troškovi zaštita u % BDP-a	Treasury Dept.	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
12. Zdravlje rashodi u % BDP-a		n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
13. Rizik od siromaštva pre socijalnih transfera, % stanovništva		n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a

14. Stopa siromaštva		n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
15. Jaz siromaštva		n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
Other indicators used in the EU Social Scoreboard							
16. Real adjusted GDHI- per capita in PPS(Index 2008=100)							
17. Impact of social transfers (other than pensions) on poverty reduction							
18. Self-reported unmet need for medical care							
19. Individuals' level of digital skills (% of individuals with basic or above basic overall digital skills)							

Tabela 10a&10b: Trošak i finansiranje mjere strukturnih reformi

Tabela 10a: Trošak mjere strukturnih reformi: Mera #1: Smanjenje potrošnje električne energije putem mera energetske efikasnosti⁴⁶								
Godin a	Plate	Robe i usluge	Subvencije i transferi	Kapitalni troškovi	Ukupno			
2019			2,000,000	19,677,151	21,677,151			
2020			10,000,000	22,188,182	32,188,182			
2021				15,066,142	15,066,142			
Tabela 10b: Finansiranje mjere strukturnih reformi: Mera #1: Smanjenje potrošnje električne energije putem mera energetske efikasnosti								
Godin a	Centralni budžet	Lokalni budžeti	Ostali nacionalni izvori javnih finansija MCC	IPA fondovi	Ostali grantovi	Projektne krediti	Biti utvrđeno	Ukupno
2019	2,900,000		7,227,151			11,550,000		21,677,151
2020	2,000,000		10,238,182	10,000,000		9,950,000		32,188,182
2021	2,000,000		10,066,142			3,000,000		15,066,142
Tabela 10a: Kostimi i masave të reformës strukture: Masa #2: Dalji razvoj kapaciteta za proizvodnju energije⁴⁷								
Godin a	Plate	Robe i usluge	Subvencije i transferi	Kapitalni troškovi	Ukupno			
2019		2,000,000			2,000,000			
2020		2,000,000			2,000,000			
2021		2,000,000			2,000,000			
Tabela 10b: Financimi i masave të reformës strukture: Masa #2: Dalji razvoj kapaciteta za proizvodnju energije								
Godin a	Centralni budžet	Lokalni budžeti	Ostali nacionalni izvori javnih finansija	IPA fondovi	Ostali grantovi	Projektne krediti	Biti utvrđeno	Ukupno
2019	2,000,000							2,000,000
2020	2,000,000							2,000,000

⁴⁶ Očekuje se da će ukupni troškovi sprovođenja ove mere iz budžeta Kosova, zajmovi, IPA fondovi i grantovi biti oko 68,931,475.00 evra za 2019-2021, od toga ukupan iznos od 6,900,000.00 € evra dolazi iz budžeta Kosova kako sledi: 2,900,000.00 evra za 2019, 2,000,000.00 € evra za 2020. i 2,000,000.00 za 2021. IPA sredstva za 2020. iznose 10,000,000.00 evra. Projektni zajmovi iznose 11,550,000 evra za 2019, 9,950,000 evra za 2020 i 3,000,000 evra za 2021. Sredstva iz MCC-a iznose 7,227,151 evra za 2019, 10,238,182 evra za 2020. i 10,066,142 evra za 2021. godinu.

⁴⁷ Očekuje se da će ukupni troškovi za sprovođenje ove mere iz kosovskog budžeta iznositi oko 6,000,000 evra za 2019-2021. Od ovog iznosa 2,000,000 evra su izdvojena za 2019, 2,000,000 evra za 2020. i 2,000,000.00 evra za 2021.

2021	2,000,000							2,000,000
Tabela 10a: Kostimi i masave të reformës strukturore: Mera #3: Strukturalne promene u sektoru agropreradë⁴⁸								
Godina	Plate	Robe i usluge	Subvencije i transferi	Kapitalni troškovi	Ukupno			
2019			46,785,359.00	937,332.00	47,722,691			
2020			51,417,483.84	1,059,185.16	52,476,669			
2021			53,432,870.88	1,133,328.12	54,566,199			
Tabela 10b: Financimi i masave të reformës strukturore: Mera #3: Strukturalne promene u sektoru agropreradë								
Godina	Centralni budžet	Lokalni budžeti	Ostali nacionalni izvori javnih finansija	IPA fondovi	Ostali grantovi	Projektne krediti	Biti utvrđeno	Ukupno
2019	44,772,691					2,950,000		47,722,691
2020	49,526,669					2,950,001		52,476,670
2021	51,616,199					2,950,002		54,566,201
Tabela 10a: Kostimi i masave të reformës strukturore: Mera #4: Proširenje farmi kroz konsolidaciju i uređivanje poljoprivrednog zemljišta⁴⁹								
Godina	Plate	Robe i usluge	Subvencije i transferi	Kapitalni troškovi	Ukupno			
2019		702,668		700,000	1,402,668			
2020		500,000		700,000	1,200,000			
2021		500,000		700,000	1,200,000			
Tabela 10b: Financimi i masave të reformës strukturore: Mera #4: Proširenje farmi kroz konsolidaciju i uređivanje poljoprivrednog zemljišta								
Godina	Centralni budžet	Lokalni budžeti	Ostali nacionalni izvori javnih finansija	IPA fondovi	Ostali grantovi	Projektne krediti	Biti utvrđeno	Ukupno
2019	702,668				700,000			1,402,668
2020	500,000				700,000			1,200,000
2021	500,000				700,000			1,200,000

⁴⁸ Sprovođenje ovih aktivnosti će biti u obliku javno-privatnog partnerstva, sufinansiranje grantova 60/40%, a neke mere 65/35%, u korist privatnog sektora. Očekuje se da će ukupni troškovi za sprovođenje ove mere iznositi oko 154,765,562 evra, dok se očekuje da će iz budžeta Kosova biti oko 145,915,559 evra za period 2019-2021. Od tog iznosa 44,772,690 evra za 2019; 49,526,669 evra za 2020. godinu i 51,616,199 evra za 2021. godinu, dok se očekuje da će troškovi iz kredita SB iznositi 8,850,003 evra za tri godine, od čega 2,950,000 evra za 2019; 2.950.001 evra za 2020. i 2.950.002 evra za 2021. godinu.

⁴⁹ Očekuje se da će ukupni troškovi sprovođenja ove mere iznositi 3,802,668 evra za period 2019-2021. Od ovog iznosa 1.402.668 evra za 2019; 1.200.000 evra za 2020. i 1.200.000 evra za 2021. godinu. Budžet Kosova će biti 702.668 evra za 2019. i 500.000 evra za 2020, 2021 a GIZ će izdvojiti 700.000 evra za 2019, 2020. i 2021. godinu.

Tabela 10a: Kostimi i masave të reformës strukturore: Mera #5: Povećanje konkurentnosti u proizvodnoj industriji⁵⁰								
Godina	Plate	Robe i usluge	Subvencije i transferi	Kapitalni troškovi	Ukupno			
2019		100,000	2,050,000	3,250,000	5,400,000			
2020		100,000	2,050,000	1,850,000	4,000,000			
2021		100,000	2,050,000	2,150,000	4,300,000			
Tabela 10b: Financimi i masave të reformës strukturore: Mera #5: Povećanje konkurentnosti u proizvodnoj industriji								
Godina	Centralni budžet	Lokalni budžeti	Ostali nacionalni izvori javnih finansija	IPA fondovi	Ostali grantovi	Projektni krediti	Biti utvrđeno	Ukupno
2019	5,300,000				100,000			5,400,000
2020	3,900,000				100,000			4,000,000
2021	4,200,000				100,000			4,300,000
Tabela 10a: Kostimi i masave të reformës strukturore: Mera#6: Povećanje konkurentnosti u sektoru turizma i ugostiteljstva⁵¹								
Godina	Plate	Robe i usluge	Subvencije i transferi	Kapitalni troškovi	Ukupno			
2019		82,000	500,000		582,000			
2020		93,000	500,000		593,000			
2021		88,000	500,000		588,000			
Tabela 10b: Financimi i masave të reformës strukturore: Mera#6: Povećanje konkurentnosti u sektoru turizma i ugostiteljstva								
Godina	Centralni budžet	Lokalni budžeti	Ostali nacionalni izvori javnih finansija	IPA fondovi	Ostali grantovi	Projektni krediti	Biti utvrđeno	Ukupno
2019	547,000						35,000	582,000
2020	543,000						50,000	593,000
2021	548,000						40,000	588,000
Tabela 10a: Kostimi i masave të reformës strukturore: Mera #7: Razvoj politike zasnovane na podacima i smanjenje administrativnog tereta⁵²								

⁵⁰ Očekuje se da će ukupni procenjeni troškovi sprovođenja ove mere iznositi oko 13,700,000 evra za period 2019-2021, od kojih je 13,400,000 evra biti izdvojeno iz budžeta Kosova i 300,000 evra od donatora. Od ukupnog iznosa za 2019. godinu, 5,300,000 evra će biti izdvojeno iz BRK-a i 100,000 evra od donatora; za 2020, 3,900,000 evra iz BRK-a i 100,000 evra od donatora; i za 2021. 4,200,000 evra iz BR-a i 100,000 evra od donatora.

⁵¹ Očekuje se da će ukupni procenjeni troškovi sprovođenja ove mere za period 2019-2021 iznositi 1.763.000 evra, od toga 582.000 evra za 2019, 593.000 za 2020. i 588.000 evra za 2021. godinu.

⁵² Očekuje se da će troškovi sprovođenja aktivnosti za postizanje postavljenih ciljeva imati budžetski uticaj od 500,600 evra za naredne dve godine (2019-2020). U 2019. godini ovi troškovi će iznositi 136.000 evra, a u 2020. godini 64.000 evra. Ova sredstva su planirana u budžetu za 2019. godinu i projekcijama za 2020. godinu. Troškovi sprovođenja aktivnosti pokriveni su u okviru Kancelarije premijera u obliku grantova koji se obezbeđuju kao budžetska podrška od strane razvojnih partnera, i u obliku ekspertске podrške u iznosu od 300.000 evra za period 2019-2021.

Godina	Plate	Robe i usluge	Subvencije i transferi	Kapitalni troškovi	Ukupno
2019		236,000			236,000.00
2020		164,600			164,600.00
2021		100,000			100,000.00

Tabela 10b: Financiji i masave të reformës strukture: Mera #7: Razvoj politike zasnovane na podacima i smanjenje administrativnog tereta

Godina	Centralni budžet	Lokalni budžeti	Ostali nacionalni izvori javnih finansija	IPA fondovi	Ostali grantovi	Projektne krediti	Biti utvrđeno	Ukupno
2019	136,000.00				100,000			236,000
2020	64,600.00				100,000			164,600
2021					100,000			100,000

Tabela 10a: Kostimi i masave të reformës strukture: Mera #8: Obezbeđivanje imovinskih prava uklanjanjem neformalnosti u sektoru⁵³ nekretnina

Godina	Plate	Robe i usluge	Subvencije i transferi	Kapitalni troškovi	Ukupno
2019	0	0	486,650	0	486,650
2020	0	0	235,115	0	193,115
2021	0	0	250,235	0	250,235

Tabela 10b: Financiji i masave të reformës strukture: Mera #8: Obezbeđivanje imovinskih prava uklanjanjem neformalnosti u sektoru nekretnina

Godina	Centralni budžet	Lokalni budžeti	Ostali nacionalni izvori javnih finansija	IPA fondovi	Ostali grantovi	Projektne krediti	Biti utvrđeno	Ukupno
2019	42,500				444,150			486,650
2020	42,000				193,115			235,115
2021					250,235			250,235

Tabela 10a: Kostimi i masave të reformës strukture: Mera #9: Povećanje efikasnosti sudstva u rešavanju predmeta⁵⁴

Godina	Plate	Robe i usluge	Subvencije i transferi	Kapitalni troškovi	Ukupno
2019		618,728		750,000	1,368,728
2020		618,728		750,000	1,368,728

⁵³ Ukupni trošak sprovođenja ove mere je 972,000 evra, 84,500 evra iz Kosovskog budžeta, a preostalih 845,500 evra pokriveno od strane razvojnih partnera (USAID i EK). Raspodela troškova prema planiranim godinama je sledeća: 486.650.00 evra za 2019, 193.115.00 evra za 2020. i 250.235 evra za 2021. godinu.

⁵⁴ Očekuje se da će troškovi sprovođenja ove mere iznositi 3,556,184 evra za naredne tri godine 2019 - 2021 sa ukupnim izdvajanjem od 2,056,184 evra iz kosovskog budžeta. Raspodela prema planiranim godinama je 618,728 evra za 2019, 618,728 evra za 2020. i 818,728 evra za 2021. godinu. Preostali iznos od 1,500,000 evra pokriva donatori, odnosno 750,000 evra za 2019. i 750,000 evra za 2020. godinu.

2021		818,728				818,728		
Tabela 10b: Financimi i masave të reformës strukturore: Mera #9: Povećanje efikasnosti sudstva u rešavanju predmeta								
Godina	Centralni budžet	Lokalni budžeti	Ostali nacionalni izvori javnih finansija	IPA fondovi	Ostali grantovi	Projektni krediti	Biti utvrđeno	Ukupno
2019	602,228		16,500		750,000			1,368,728
2020	602,228		16,500		750,000			1,368,728
2021	802,228		16,500					818,728
Tabela 10a: Kostimi i masave të reformës strukturore: Mera #10: Opšta reforma inspekcija⁵⁵								
Godina	Plate	Robe i usluge	Subvencije i transferi	Kapitalni troškovi	Ukupno			
2019		28,200		1,955,492	1,983,692			
2020		56,400		2,933,238	2,989,638			
2021		56,400		4,000,000	4,056,400			
Tabela 10b: Financimi i masave të reformës strukturore: Mera #10: Opšta reforma inspekcija								
Godina	Centralni budžet	Lokalni budžeti	Ostali nacionalni izvori javnih finansija	IPA fondovi	Ostali grantovi	Projektni krediti	Biti utvrđeno	Ukupno
2019	28,200					1,955,492		1,983,692
2020	56,400					2,933,238		2,989,638
2021	56,400					4,000,000		4,056,400
Tabela 10a: Kostimi i masave të reformës strukturore: Mera #11: Smanjenje informalne ekonomije⁵⁶								
Godina	Plate	Robe i usluge	Subvencije i transferi	Kapitalni troškovi	Ukupno			
2019		150,000			150,000			
2020								
2021								
Tabela 10b: Financimi i masave të reformës strukturore: Mera #11: Smanjenje informalne ekonomije								

⁵⁵ Ukupni troškovi sprovođenja ove mere iznose 9.029.730 evra za period 2019-2021. Iz budžeta Kosova se izdvaja 141.000 evra, za 2019. godinu 28.200 evra, za 2020. godinu 56.400 evra, a za 2021. godinu 56.400 evra, i kredit SB od 8.888.730 evra, od kojih će za 2019. biti izdvojeno 1.955.492 evra, za 2020. godinu 2,933,238 evra i za 2021. će iznositi 4,000.000 evra.

⁵⁶ Troškovi za 3 procene uticaja za 2019. godinu iznosili bi 150.000 evra, a obračunato je da će svaka od tih procena koštati oko 50.000 evra. Ostale aktivnosti se sastoje od administrativnih troškova koji se apsorbuju iz državnog budžeta tokom normalnog toka aktivnosti. Za 2020. i 2021. godinu neće biti dodatnih troškova jer bi se sprovođile samo metodologije razvijene u prvoj godini (2019)

Godina	Centralni budžet	Lokalni budžeti	Ostali nacionalni izvori javnih finansija	IPA fondovi	Ostali grantovi	Projektni krediti	Biti utvrđeno	Ukupno
2019	150,000							150,000
2020								
2021								

Tabela 10a: Kostimi i masave të reformës strukturore: Mera #12: Poboljšanje okruženja za preduzetništvo i inovacije⁵⁷

Godina	Plate	Robe i usluge	Subvencije i transferi	Kapitalni troškovi	Ukupno
2019		425,000	6,750,000.00	4,000,000	11,175,000.00
2020		425,001	8,400,000.00	4,000,000	12,825,001.00
2021		425,002	8,400,000.00	4,000,000	12,825,002.00

Tabela 10b: Financimi i masave të reformës strukturore: Mera #12: Poboljšanje okruženja za preduzetništvo i inovacije

Godina	Centralni budžet	Lokalni budžeti	Ostali nacionalni izvori javnih finansija	IPA fondovi	Ostali grantovi	Projektni krediti	Biti utvrđeno	Ukupno
2019	10,775,000				400,000			11,175,000
2020	11,425,000			1,000,000	400,000			12,825,000
2021	11,425,000			1,000,000	400,000			12,825,000

Tabela 10a: Kostimi i masave të reformës strukturore: Mera #13: Širenje odgovarajuće infrastrukture mreža i usluga IKT-a za društveno-ekonomski razvoj⁵⁸

Godina	Plate	Robe i usluge	Subvencije i transferi	Kapitalni troškovi	Ukupno
2019		750,000	2,000,000.00	856,087	3,606,087.00
2020		750,000	6,000,000.00	1,640,000	8,390,000.00
2021		750,000	9,000,000.00	1,640,000	11,390,000.00

Tabela 10b: Financimi i masave të reformës strukturore: Mera #13: Širenje odgovarajuće infrastrukture mreža i usluga IKT-a za društveno-ekonomski razvoj

⁵⁷ Troškovi za sprovođenje aktivnosti za ovu meru iznose 36,825,003 evra za godine 2019-2021. Iz budžeta Kosova biće izdvojeno 33,625,000 evra od čega 10,775,000 evra za 2019, za 2020. godinu biće izdvojeno 11,425,000 evra, a za 2021. godinu 11,425,000 evra. Sredstva iz IPA-e će iznositi 2.000.000 evra, od čega će 1.000.000 evra biti izdvojeno za 2020. i 1.000.000 evra za 2021. Ostala grantovi iznose 1.200.000 evra, od kojih je 400.000 evra izdvojeno za 2019 - 2021.

⁵⁸ Očekuje se da će ukupni troškovi za sprovođenje ove mere iznositi oko 23,386,087 evra za period 2019-2021. Od ovog ukupnog iznosa, 4.136.087 evra će biti izdvojeno iz budžeta Kosova na sledeći način: 856.087 evra za 2019. godinu, 1.640.000 evra za 2020. i 1.640.000 evra za 2021. godinu. Niz aktivnosti će biti podržan kroz IPA fondove 2017, sa 750.000 evra godišnje tokom 2019-2022. Aktivnosti vezane za sprovođenje proširenja širokopojasne infrastrukture u područjima koja nisu pokrivena finansiraće se kroz kredit SB-a koji se očekuje da bude isplaćen na sledeći način: 2.000.000 evra u 2019. godini, 6.000.000 evra u 2020. godini i 9.000.000 evra u 2021. godini.

Godina	Centralni budžet	Lokalni budžeti	Ostali nacionalni izvori javnih finansija	IPA fondovi	Ostali grantovi	Projektne krediti	Biti utvrđeno	Ukupno
2019	856,087			750,000		2,000,000		3,606,087
2020	1,640,000			750,000		6,000,000		8,390,000
2021	1,640,000			750,000		9,000,000		11,390,000

Tabela 10a: Kostimi i masave të reformës strukturore: Mera #14: Olakšavanje tržišta kroz povećanje efikasnosti troškova za međunarodne trgovinske transakcije⁵⁹

Godina	Plate	Robe i usluge	Subvencije i transferi	Kapitalni troškovi	Ukupno
2019	0	114000	0	0	114000
2020	0	114000	0	0	114000
2021	0	114000	0	0	114000

Tabela 10b: Financimi i masave të reformës strukturore: Mera #14: Olakšavanje tržišta kroz povećanje efikasnosti troškova za međunarodne trgovinske transakcije

Godina	Centralni budžet	Lokalni budžeti	Ostali nacionalni izvori javnih finansija	IPA fondovi	Ostali grantovi	Projektne krediti	Biti utvrđeno	Ukupno
2019	30,000			60,000	24,000			114,000
2020	30,000			60,000	24,000			114,000
2021	30,000			60,000	24,000			114,000

Tabela 10a: Kostimi i masave të reformës strukturore: Mera #15: Dalji razvoj infrastrukture kvaliteta i jačanje uloge organa za nadzor nad tržištem fokusiran na građevinske proizvode⁶⁰

Godina	Plate	Robe i usluge	Subvencije i transferi	Kapitalni troškovi	Ukupno
2019	19,800.00	267,067		400,492	687,359
2020	19,899.00	336,967		573,238	930,104
2021	19,998.50	266,869		300,000	586,867

Tabela 10b: Financimi i masave të reformës strukturore: Mera #15: Dalji razvoj infrastrukture kvaliteta i jačanje uloge organa za nadzor nad tržištem fokusiran na građevinske proizvode

⁵⁹ Ukupni trošak za naredne tri godine će biti 342.000 evra, podjeljen na naredne tri godine po 114.000 evra. Od toga, 30.000 evra će se finansirati iz centralnog budžeta, 60.000 evra iz IPA-e i 24.000,00 evra iz drugih grantova.

⁶⁰ Ukupni troškovi sprovođenja mere za naredne tri godine iznose 2,204,330 evra, odnosno 687,359 evra za 2019, 930,104 evra za 2020. i 586,867 evra za 2021. godinu. Od ukupnih sredstava, 430,600 evra je obezbeđeno iz centralnog budžeta (136,867 evra za 2019, 156.866 evra za 2020. i 136.867 evra za 2021. godinu). Od IPA fondova, ukupan iznos sredstava će biti 500.000 evra, raspoređen na sledeći način: 150.000 evra za 2019; 200.000 evra za 2020. i 150.000 evra za 2021. godinu. Dok ukupan iznos sredstava iz projekta kredita Svetske banke iznosi 1.273.730 evra, odnosno 400.492 evra za 2019, 573.238 evra za 2020. i 300.000 evra za 2021. godinu.

Godina	Centralni budžet	Lokalni budžeti	Ostali nacionalni izvori javnih finansija	IPA fondovi	Ostali grantovi	Projektne krediti	Biti utvrđeno	Ukupno
2019	136,867			150,000		400,492		687,359
2020	156,866			200,000		573,238		930,104
2021	136,867			150,000		300,000		586,867

Tabela 10a: Kostimi i masave të reformës strukturore: Mera #16: Povećanje kvaliteta obrazovanja i stručnog osposobljavanja na osnovu zahteva tržišta⁶¹

Godina	Plate	Robe i usluge	Subvencije i transferi	Kapitalni troškovi	Ukupno
2019		1,750,048.00			1,750,048
2020		1,030,048.00			1,030,048
2021		1,015,048.00			1,015,048

Tabela 10b: Financimi i masave të reformës strukturore: Mera #16: Povećanje kvaliteta obrazovanja i stručnog osposobljavanja na osnovu zahteva tržišta

Godina	Centralni budžet	Lokalni budžeti	Ostali nacionalni izvori javnih finansija	IPA fondovi	Ostali grantovi	Projektne krediti	Biti utvrđeno	Ukupno
2019	105,000	1,000,048			645,000			1,750,048
2020	30,000	1,000,048						1,030,048
2021	15,000	1,000,048						1,015,048

Tabela 10a: Kostimi i masave të reformës strukturore: Mera #17: Poboljšanje kvaliteta i povećanje uključenosti dece u preduniverzitetsko obrazovanje⁶²

Godina	Plate	Robe i usluge	Subvencije i transferi	Kapitalni troškovi	Ukupno
2019		5,888,161		800,000.00	6,688,161.00
2020		309,970	100,000	500,000.00	909,970.00
2021		732,761	100,000		832,761.00

Tabela 10b: Financimi i masave të reformës strukturore: Mera #17: Poboljšanje kvaliteta i povećanje uključenosti dece u preduniverzitetsko obrazovanje

⁶¹ Očekuje se da će ukupni troškovi za sprovođenje ove mere biti 3,795,144 evra za 2019-2021, od kojih je 150,000 iz centralnog budžeta, 3,000,144 evra iz opštinskog budžeta i 645,000 je planirano iz drugih grantova. Za 2019. godinu, ukupan iznos je 1.759.048 evra, od čega 105.000 evra iz centralnog budžeta, 1.000.048 evra iz opštinskog budžeta i 645.000 evra iz drugih grantova. Za 2020. godinu iz centralnog budžeta je 30.000 evra, a iz opštinskog budžeta 1.000.048 evra. Za 2021. godinu iz centralnog budžeta je 15.000 evra, a iz opštinskog budžeta 1.000.048 evra.

⁶² Očekuje se da će ukupni troškovi za period 2019-2021 biti 8,430,892 evra. Za 2019. godinu planirano je 6.688.161 evra, od čega 1.688.161 evra iz državnog budžeta i 5.000.000 evra iz IPA-e. Za 2020. godinu planirano je 909.970 evra iz državnog budžeta, a za 2021. 832.761 evra iz državnog budžeta.

Godina	Centralni budžet	Lokalni budžeti	Ostali nacionalni izvori javnih finansija	IPA fondovi	Ostali grantovi	Projektne krediti	Biti utvrđeno	Ukupno
2019	1,688,161			5,000,000				6,688,161
2020	909,970							909,970
2021	832,761							832,761

Tabela 10a: Kostimi i masave të reformës strukturore: Mera #18: Reforme u visokom obrazovanju⁶³

Godina	Plate	Robe i usluge	Subvencije i transferi	Kapitalni troškovi	Ukupno
2019		392,820	702,707		1,095,527
2020		372,820	628,307		1,001,127
2021		352,820	628,307		981,127

Tabela 10b: Financimi i masave të reformës strukturore: Mera #18: Reforme u visokom obrazovanju

Godina	Centralni budžet	Lokalni budžeti	Ostali nacionalni izvori javnih finansija	IPA fondovi	Ostali grantovi	Projektne krediti	Biti utvrđeno	Ukupno
2019	792,707				302,820			1,095,527
2020	798,307				302,820			1,101,127
2021	678,307				302,820			981,127

Tabela 10a: Kostimi i masave të reformës strukturore: Masa #19: Mera #19: Povećanje pristupa mladim i žena tržištu rada kroz pružanje kvalitetnih usluga zapošljavanja, aktivne mere zapošljavanja i preduzetništvo⁶⁴

Godina	Plate	Robe i usluge	Subvencije i transferi	Kapitalni troškovi	Ukupno
2019		230,000	3,080,000		3,310,000
2020		150,000	2,405,000		2,555,000
2021		30,000	2,465,000		2,495,000

Tabela 10b: Financimi i masave të reformës strukturore: Mera #19: Povećanje pristupa mladim i žena tržištu rada kroz pružanje kvalitetnih usluga zapošljavanja, aktivne mere zapošljavanja i preduzetništvo

⁶³ Očekuje se da će ukupni trošak sprovođenja ove mere za 2019-2021 biti 3,177,781 evra. Za 2019. godinu ukupni trošak iznosi 1.095.527 evra, od čega 792.707 evra iz KKB-a, dok 302.820 evra iz drugih grantova. Ukupni trošak za 2020. godinu je 1.101.127 evra, od čega 798.307 evra iz državnog budžeta dok 302.820 evra iz drugih grantova i ukupni trošak za 2021. je 981.127 evra, od čega 678.307 evra iz državnog budžeta i 302.820 evra iz drugih grantova.

⁶⁴ Za sprovođenje ove mere planirano je 3,310,000 evra za 2019-2021. Za 2019. godinu planirano je 3,310,000 evra od kojih je 3,080,000 iz budžeta Kosova i 230,000 iz drugih grantova. Za 2020. godinu planirano je 2,555,000 evra, od čega 2,405,000 iz budžeta Kosova i 150,000 iz drugih grantova i za 2021 je planirano 2,495,000 evra od kojih je 2,465,000 iz budžeta Kosova i 30,000 iz drugih grantova.

Godina	Centralni budžet	Lokalni budžeti	Ostali nacionalni izvori javnih finansija	IPA fondovi	Ostali grantovi	Projektni krediti	Biti utvrđeno	Ukupno
2019	3,080,000				230,000			3,310,000
2020	2,405,000				150,000			2,555,000
2021	2,465,000				30,000			2,495,000

Tabela 10a: Kostimi i masave të reformës strukturore: Mera #20: Poboljšanje socijalnih i zdravstvenih usluga⁶⁵

Godina	Plate	Robe i usluge	Subvencije i transferi	Kapitalni troškovi	Ukupno
2019	316,800	4,448,124			4,764,924
2020	318,384	3,694,245			4,012,629
2021	319,976	1,855,178			2,175,154

Tabela 10b: Financimi i masave të reformës strukturore: Mera #20: Poboljšanje socijalnih i zdravstvenih usluga

Godina	Centralni budžet	Lokalni budžeti	Ostali nacionalni izvori javnih finansija	IPA fondovi	Ostali grantovi	Projektni krediti	Biti utvrđeno	Ukupno
2019	2,364,924	2,100,000				300,000		4,764,924
2020	1,912,629	2,100,000						4,012,629
2021	2,175,154							2,175,154

⁶⁵ Očekuje se da će ukupni procenjeni troškovi za sprovođenje ove mere 2019-2020 biti 10,952,707 evra. Za 2019. godinu planirano je 4,764,924 evra, od čega su 2,364,924 iz budžeta Kosova, 2,100,000 iz budžeta lokalnih vlasti i 300,000 iz drugih grantova. Za 2020. godinu planirano je 4,012,629 evra od čega je 1.912.629 iz budžeta Kosova, 2.100.000 iz budžeta lokalnih vlasti i za 2021. je planirano 2.175.154 evra iz budžeta Kosova.

Tabela 11: Izveštavanje o sprovođenju mera strukturne reforme PER-a 2018-2020

Mera reforme #1: Poboljšanje javnih nabavki kroz primenu elektronskih nabavki		Faza sprovođenja reforme (1-5)
Aktivnosti planirane za 2018.	1. Potpuno sprovođenje elektronskih nabavki u svim budžetskim organizacijama	5
	2. Izgradnja kapaciteta službenika za javne nabavke i ekonomskih operatera za javne nabavke i primenu e-nabavki;	5
	3. Razvoj (unapređenje) i održavanje sistema elektronske nabavke;	5
Opis sprovođenja i objašnjenje delimičnog sprovođenja ili ne postojanja istog	1. Od 01.01.2017. godine, upotreba platforme e-nabavke postala je obavezna za sve budžetske organizacije na centralnom i lokalnom nivou, kao i za javna preduzeća za nabavku sa srednjom i visokom vrednošću, a počev od 01.01.2018. e-platforma za nabavke postaje obavezna za sve vrste nabavki iznad 1000 evra ili za 98% svih aktivnosti nabavke. Štaviše, RKJN je do sredine 2018. godine doneo odluku u vezi sa podnošenjem elektronskih ponuda. Prema ovoj odluci od 5. jula 2018. godine nije dozvoljeno podnošenje ponuda u štampanom obliku za sve centralizovane aktivnosti nabavke koje sprovodi CAN, a od 1. septembra 2018. godine nije dozvoljeno podnošenje ponuda u štampanom obliku za sve nabavke visoke vrednosti. Na osnovu internog kratkoročnog plana RKJN-a cilj je da počevši od 1. januara 2019. godine, elektronsko podnošenje ponuda bude obavezno za sve vrste i vrednosti nabavke, dok podnošenje ponuda u štampanom obliku neće biti dozvoljeno.	
	2. RKJN, u cilju olakšavanja i pružanja podrške ugovornim organima na svim nivoima, pokrenuo je kontinuirani proces OBUKE koji će trajati sve dok se to smatra potrebnim i/ili dok za istim postoji zahtev od strane UO-ova i EO-ova. Tokom ovog perioda, RKJN je u saradnji sa IJUK-om obezbedio obuku o „Osnovnoj nabavci“, „Etičkom kodeksu u javnim nabavkama“, „E-nabavci i etici“ i „Upravljanju ugovorima“. Učesnici su bili sudije, interni revizori, predstavnici preduzeća, direktori opštinskih odeljenja, službenici angažovani u Komisijama za otvaranje i evaluaciju i direktori škola u nekim opštinama. Ukupno je 1070 učesnika imalo koristi od takve obuke.	
	3. Sve vrste informacija i dokumenata objavljenih u sistemu e-nabavki su javne i dostupne svim zainteresovanim stranama, ekonomskim operaterima, fizičkim licima, civilnom društvu itd. Zapravo, oko 6000 ekonomskih operatera i 15.000 korisnika je registrovano i aktivno koristi sistem e-nabavke za aktivnosti nabavke, uključujući upotrebu različitih vrsta smernica, propisa i priručnika za rad koji su objavljeni u sistemu i koji su dostupni svim zainteresovanim stranama. Počevši od 1. septembra 2018. godine potpisani ugovori se objavljuju u punom sadržaju. U okviru sistema e-nabavke, Odeljenje za praćenje RKJN-a ima posebnu ulogu i funkcionalnost kroz koju se odobrava pristup podacima u realnom vremenu i u bilo kojoj fazi aktivnosti nabavke.	
Mera reforme #2: Smanjenje potrošnje energije kroz mere energetske efikasnosti		Faza sprovođenja reforme (1-5)
Aktivnosti planirane za 2018	1. Usvajanje Zakona o energetskej efikasnosti	5
	2. Evaluacija i donošenje odluka o modalitetima finansijskog mehanizma za podršku investicija u energetske efikasnost u okviru Zakona o EE;	5

	3. Sprovođenje mera energetske efikasnosti u 60 javnih zgrada (ove mere uključuju: spoljnu termalnu izolaciju zgrade, zamenu spoljnih vrata i prozora, regulaciju krova i termalnu izolaciju, postavljanje štedljivih sijalica, instalaciju sistema centralnog grejanja, itd.), zgrade će biti finansirane iz KB-a, 32 zgrade će finansirati Svetska banka, a 15 zgrada će finansirati nemačka vlada;	5
	4. Studija izvodljivosti za izgradnju sistema daljinskog grejanja za Glogovac, Obilić, Prizren, Peć, Uroševac, Gnjilane, Mitrovicu i Zvečan;	0
	5. Proširenje mreže za kogeneraciju za opštinu Priština;	3
	6. Izgradnja centralne toplane u Đakovici sa izvorom energije iz biomase;	0
	7. Instalacija softvera za upravljanje energijom u 6 opština za sve objekte kojima upravlja opština (Priština, Podujevo, Mitrovica, Đakovica, Glogovac, Prizren).	3
Opis sprovođenja i objašnjenje delimičnog sprovođenja ili ne postojanja istog	1. Zakon o energetske efikasnosti je odobren.	
	2. Kosovski fond za energetske efikasnosti je uspostavljen Zakonom o EE kao nezavisan, autonoman i održiv neprofitni pravni subjekat koji omogućava Vladi Kosova da ostvari svoje ciljeve politike EE. Ima pravo da: investira u EE-projekte i prima povraćaj investicije, prima i daje grantove i donacije i druge finansijske instrumente. Ima punu operativnu i administrativnu autonomiju i deluje na održivoj osnovi sa dovoljnim naknadama ili sredstvima za pokrivanje administrativnih i operativnih troškova.	
	3. Mera energetske efikasnosti u 60 javnih zgrada koje čine deo gore navedenih aktivnosti su u potpunosti sprovedene. Finansiranje od strane nemačke vlade, Svetske banke i Kosovskog budžeta je teklo u skladu sa planom.	
	4. Zahtev za sprovođenje navedenih studija izvodljivosti je prosleđen ZBIF-u, međutim obavešteni smo da isti neće podržati navedeni zahtev.	
	5. Počelo je sprovođenje širenja Mreže za kogeneraciju za opštinu Priština.	
	6. Kompanija za daljinsko grejanje AD Đakovica čeka na izgradnju kogeneracijskog postrojenja, međutim nije preduzela nikakve mere u odsustvu finansijskih sredstava.	
	7. Započeto je sprovođenje instaliranja softvera za upravljanje energijom u 6 opština za sve objekte kojima upravlja opština (Priština, Podujevo, Mitrovica, Đakovica, Glogovac, Prizren).	
Mera reforme #3: Dalji razvoj kapaciteta za proizvodnju energije		Faza sprovođenja reforme (1-5)
Aktivnosti planirane za 2018	1. Razvoj projekta TE Kosovo e Re: a) Zatvaranje Faze II - Finansijsko zatvaranje - kada će biti izabran izvođač za EPC (inženjering, nabavka i izgradnja), uključujući aktivnosti sa međunarodnim finansijskim organizacijama za pružanje finansijske podrške; b) pokretanje ugovora o izgradnji; c) Izrada studija prema zahtevima projekta;	4
	2. Sprovođenje tri projekta solarne elektrane ukupnog kapaciteta 9 MW;	4
	3. Sprovođenje projekata za izgradnju pet malih hidroelektrana ukupne instalirane snage 22,1 MW, preko privatnih investicija;	3

Opis sprovođenja i objašnjenje delimičnog sprovođenja ili ne postojanja istog	1 Napredak u razvoju projekta TE Kosova e Re: .a) Neke aktivnosti nisu u potpunosti završene. b) Ugovor o izgradnji je u završnoj fazi c) Izrada studija je završena	
	2. Tokom 2018. godine završena su dva projekta solarne elektrane ukupnog kapaciteta 6 MW i sada su u funkciji. Drugi projekat sa kapacitetom od 3 MW je u fazi izgradnje i očekuje se da će biti u funkciji do 2019. godine.	
	3. Realizacija projekata izgradnje pet malih hidroelektrana ukupne instalirane snage 22,1 MW nastavljena je tokom 2018. godine i očekuje se da će one biti u funkciji 2019. godine.	
Mera reforme #4: Investicije u poljoprivrednu infrastrukturu i agro-preradu		Faza sprovođenja reforme (1-5)
Aktivnost i planirane za 2018	1. Investicije u fizičku infrastrukturu - povećanje proizvodnih područja u sektoru hortikulture: staklenici, višegodišnja stabla, mala stabla, vinogradi, parcele za uzgoj semena;	4
	2. Investicije u fizičku infrastrukturu - povećanje proizvodnih kapaciteta u poljoprivredi i živinarstvu, nove štale za proizvodnju mleka, mesa, koka nosilja i pilića;	4
	3. Investicije u agro-prerađivačka preduzeća, odnosno povećanje prerađivačkih kapaciteta i uvođenje novih proizvodnih linija, investicije u higijenske i standarde kvaliteta, marketing za sledeće sektore: mleko, meso, voće i povrće, vino i jaka alkoholna pića;	4
	4. Investicije u sistem navodnjavanja: proširenje novih kanala primarnog, sekundarnog i tercijarnog sistema navodnjavanja;	4
	5. Investicije u modernizaciju sistema i elektronski registar (FADN, IACS, SLIPS, REF, registar životinja, registar statistike robne razmene).	4
Opis sprovođenja i objašnjenje delimičnog sprovođenja ili ne postojanja istog	1. Pod investicijama fizičke infrastrukture - rast proizvodnih područja u sektoru hortikulture odobren je 109 aplikacija za staklenike, vinograde - sektor grožđa 18.	
	2 U cilju povećanja investicija u fizičku infrastrukturu, posebno u sektoru živinarstva, odobrena su 4 zahtjeva za proizvodnju mlijeka za krave, 71 odobrenih aplikacija i za proizvodnju mlijeka za ovce i koze, 25 odobrenih aplikacija.	
	3. Investicije u poljoprivredno-prerađivačku industriju imaju 27 odobrenih aplikacija za preradu mlijeka; 4 Odobrena aplikacija za preradu mesa; 3 Odobrena aplikacija za voće i povrće; 16 odobrenih aplikacija za proizvodnju vina 4 odobrene aplikacije.	
	4. Za investicije u sistem za navodnjavanje, u toku 2018. godine realizovana su 3 projekta za proširenje sistema za navodnjavanje u opštini Mitrovica - selo Frasher 6097 metara, sela Vushtrri / Vučitrn Pantine i Samadrekhe 35800 metara i opština sela Prizren Pirane, indovive , Tupec i Krajka 13877 metara.	
	5. Što se tiče modernizacije sistema, kreiran je FADN softver, uključujući sve standardne rezultate za 2015,2016 i 2017, i sistem za registraciju statistike trgovine i sve podatke o trgovini od 2005 do 2017. su u sistemu, prema IACS-u, LPIS-u, REF-u i Registru životinja, oni rade i ažuriraju svoje podatke prema potrebama.	

Mera reforme #5: Proširenje poljoprivrednih gazdinstava kroz konsolidaciju i regulaciju poljoprivrednog zemljišta		Faza sprovođenja reforme (1-5)
Aktivnosti planirane za 2018.	1. Integracija obrađenih podataka u bazu prostornih podataka;	0
	2. Dosijei iz završenih projekata u opštini Glogovac i Vučitrn su ubačeni u Registar prava na nepokretnu imovinu;	3
	3. Individualni razgovori sa poljoprivrednicima koji učestvuju u projektu;	3
	4. Rešavanje sugestija i zahteva poljoprivrednika o mogućnosti i spremnosti za transakciju, razmenu, premeštanje njihovih parcela na osnovu predviđenog projekta za regulaciju i konsolidaciju zemljišta na površini od 25 ha u Celinu, opština Orahovac.	4
Opis sprovođenja i objašnjenje delimičnog sprovođenja ili ne postojanja istog	1. Budući da projekti nisu završeni, podaci se ne integriraju u prostornu bazu podataka.	
	2. Projekat za poboljšanje neuređenog poljoprivrednog zemljišta u opštini Glogovac završen je u 21 katastarskoj zoni, sa površinom od oko 4,725. Budući da je bilo pritužbi od strane učesnika u projektu sufinansiranja, na osnovu važećih zakonskih odredbi koje MPŠRR-u određuju kao drugu upravnu instancu za žalbe, MPŠRR je tokom ovog perioda pregledao sve žalbe (12) i na osnovu zakonskih odredbi vratio određeni broj žalbi na ponovno razmatranje Opštinskoj komisiji za naknadu ili prosledio nadležnom sudu na dalji postupak, nakon završetka sudskog postupka, predmeti su spremni za upis u Registar prava na nepokretnu imovinu - RPNI.	
	3. Održava se kontinuirana individualna diskusija sa poljoprivrednicima uključenim u projekat.	
	4. Projekat je pripremljen i nalazi se u fazi revizije sa vlasnicima poljoprivrednog zemljišta u opštini Orahovac, ovaj projekat će biti pilot projekat.	
Mera reforme #6: Razvoj konkurentnosti privatnog sektora kroz podršku industrijskim MSP-ovima		Faza sprovođenja reforme (1-5)
Aktivnosti planirane za 2018	1. Izrada i usvajanje Strategije razvoja privatnog sektora 2018-2022, uključujući industrijsku politiku;	4
	2. Analitički rad na podršci industrijskoj politici: razvoj potencijalnih i lanaca vrednosti u industrijskim sektorima; kapaciteti udruženja industrijskih sektora; šeme za poboljšanje pristupa finansijama; godišnji izveštaj o industrijskom razvoju;	5
	3. Sprovođenje preporuka FRIP-a i unapređenje dijaloga između centralnih i lokalnih vlasti i drugih zainteresovanih strana;	4
	4. Promocija i podrška preduzećima u postojeća 4 industrijska parka, 2 poslovna parka, 1 agro-industrijskoj zoni i 1 tehnološkom parku;	3
	5. Sprovođenje programa podrške za MSP-ove i preduzetnike (vaučeri za sertifikaciju i konsultacije, poslovna praksa, sajam za žene u poslovanju, konkurencija u poslovnim planovima, aktivnosti promocije izvoza);	5
	6. Kreiranje i promovisanje baze podataka MSP-ova kao potencijalnih dobavljača i podgovarača;	4
	7. Podrška i povećanje saradnje sa poslovnim mrežama dijaspore radi povećanja investicija i izvoza.	5

Opis sprovođenja i objašnjenje delimičnog sprovođenja ili ne postojanja istog	1. Izrađena je Strategija razvoja privatnog sektora 2018 - 2022, očekuje se usvajanje.	
	2. Analitički rad za podršku industrijskoj politici a) Analiza lanca vrednosti u drvnom sektoru, podsektoru za građevinarstvo i nameštaj b) Izveštaj o razvoju industrijskih sektora je finalizovan i objavljen na veb stranici MTI-a c) Sastanci su održani sa udruženjima proizvodnih sektora kako bi se povećala saradnja: udruženja drvnog, tekstilnog, IKT i sektora gume i plastike.	
	3. 1. Održani su sastanci sa fokus grupama u 7 regiona Kosova i identifikacija poslovnih izazova predstavljena je na Forumu za razvoj industrijske politike (FRIP). 3.2 Izveštaj je izrađen od strane FRIP-a, nakon čega su usledile preporuke koje su prosleđene Kabinetu ministra MTI-a.	
	4. Tokom 2018. godine obezbeđena je finansijska podrška za tri (3) ekonomske zone (Suva Reka, Vitina i Vučitrn) za izgradnju fizičke infrastrukture (struja, putevi, vodovod, kanalizacija itd.)	
	5.1. Pet kompanija je podnelo prijave za sertifikaciju proizvoda, dok se za konsultantsku šemu prijavilo samo jedno preduzeće koje je u fazi evaluacije. 5.2 Poslovnu praksu, u martu ove godine, završilo je 140 studenata i trenutno se pripremamo za sledeću fazu 5.3 Sajam „Žene u poslovanju“ završen je početkom avgusta, a sajmu je prisustvovalo više od 20 preduzeća i NVO-ova.	
	6. Kreiranje i promovisanje baze podataka MSP-ova kao potencijalnih dobavljača i podugovarača, Izrada baze podataka za MSP-ove, drveni sektor i tekstilni sektor.	
	7. Održano je šest informativnih sesija kako bi se povećala saradnja sa mrežama dijaspore.	
Mera reforme #7: Razvoj turističkih proizvoda u turističkim regionima Kosova		
	Faza sprovođenja reforme (1-5)	
Aktivnosti planirane za 2018	1. Usvajanje koncept dokumenta i izrada Zakona o turizmu;	5
	2. Identifikovanje međunarodnih standarda za poboljšanje kvaliteta usluga u turizmu i smeštaja;	4
	3. Istraživanje turističkih proizvoda u turističkom regionu Anamorava, koje uključuje identifikaciju proizvoda sa prioriternim razvojem i informisanje o turističkim proizvodima;	5
	4. Podsticanje relevantnih institucija i organizacija za uspostavljanje turističke signalizacije prema važećim propisima;	4
	5. Podrška preduzećima u razvoju ruralnog turizma i agroturizma;	0
Opis sprovođenja i objašnjenje delimičnog sprovođenja ili ne postojanja istog	1. Usvojen je Koncept dokument o Zakonu o turizmu. Koncept je usvojen od strane Vlade 17. jula 2018. godine. Zakon o turizmu je završen, a završena je i faza javne rasprave;	
	2. Identifikovana su dva međunarodna standarda za poboljšanje kvaliteta turističkih i hotelijerskih usluga;	
	3. Što se tiče identifikacije turističkog proizvoda u turističkom regionu Anamorava, sprovedena su istraživanja, kao i sastanci sa dotičnim opštinama. Izveštaj o identifikaciji turističkog proizvoda regiona Anamorava je završen i podeljen odgovarajućim opštinama u ovom regionu;	
	Administrativno uputstvo o turističkoj signalizaciji i obeležavanju kulturne baštine izradio je MKOS u saradnji sa MTI-jem. Dokument je prošao fazu javne rasprave i očekuje se da će stupiti na snagu krajem decembra. Tokom okruglih stolova sa relevantnim zainteresovanim stranama, informisali smo ih o ovoj zakonskoj regulativi;	

	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja sprovodi ovu meru i prati proces.	
Mera reforme #8: Usvajanje politika zasnovanih na dokazima i smanjenje administrativnih opterećenja		Faza sprovođenja reforme (1-5)
Aktivnosti planirane za 2018	1. Izrada koncept dokumenta za smanjenje administrativnih opterećenja, uključujući postavljanje relevantnih ciljeva;	4
	2. Uspostavljanje Jedinice za bolju regulativu;	5
	3. Obuka civilnih službenika o primeni smernica i analitičkih instrumenata za ex-ante evaluaciju politike i proces konsultacija;	5
	4. Obuka trenera o izradi strateških dokumenata u skladu sa novim smernicama, uključujući nove instrumente kao što su Model standardnog troška i Provera regulatorne konkurentnosti;	5
	5. Sprovođenje tri ex-post zakonodavne evaluacije;	5
	6. Finaliziranje okvira baze podataka za procenu uticaja sa podacima za dalje poboljšanje politike zasnovane na dokazima.	4
Opis sprovođenja i objašnjenje delimičnog sprovođenja ili ne postojanja istog	1. Izrada koncept dokumenta za smanjenje administrativnih opterećenja, uključujući postavljanje relevantnih ciljeva; Smatra se da je aktivnost sprovedena, jer je u završnoj fazi izrade. Planirano je da ga Vlada usvoji u prvoj polovini ove godine - 2019. godine. Tokom 2018. godine nastavljeno je sa izradom koncept dokumenta o smanjenju administrativnih opterećenja. Održana su 4 sastanka radnih grupa i 3 sastanka nekoliko članova sa ekonomskim subjektima i lokalnim proizvođačima kako bi se stekao uvid u poteškoće i probleme sa kojima se susreću u svom poslovanju. Do kraja 2018. godine pripremljen je nacrt KD-a koji se očekuje da bude upućen na preliminarnu konsultaciju u prvom kvartalu ove godine.	
	2. Uspostavljanje Jedinice za bolju regulativu - Uspostavljen je proces za uvođenje politika bolje regulative i pripisane su odgovornosti za sprovođenje. Ovaj proces je takođe potvrđen na poslednjem sastanku Saveta ministara za RJU koji je održan u decembru 2018. godine. To je potvrđeno i u razgovorima sa SIGMA-om i Evropskom komisijom, ispunjavajući peti pokazatelj direktne budžetske podrške prema Sporazumu IPA 2 za Kosovo.	
	3. 3. Obuka civilnih službenika o primeni smernica i analitičkih instrumenata za ex-ante evaluaciju politike i proces konsultacija; <ul style="list-style-type: none"> - Odgovorne kancelarije u okviru Kancelarije premijera za sprovođenje novih smernica i analitičkih instrumenata za ex-ante evaluacije politike i konsultacije tokom 2018. godine organizovale su sledeće obuke; - Koordinacioni sekretarijat Vlade organizovao je trodnevne obuke za sprovođenje novih smernica za 25 radnih grupa. Broj obučanih civilnih službenika je 167. Deo ovih obuka su bile i 2 dodatne obuke sa ukupno 37 polaznika sa fokusom na ex-ante analizu politika za transpoziciju pravnih tekovina EU, sprovedenih u saradnji sa MEI-jem i određenim ministarstvima. - Održana je obuka o političkoj komunikaciji (zasnovana na Smernicama i Priručniku za izradu nacrtu koncept dokumenta) kojoj je prisustvovalo 14 službenika iz kancelarije premijera i 11 ministarstava. - Agencija za rodnu ravnopravnost održala je sedam dnevnih obuka na kojima je obučeno 250 učesnika (180 žena i 73 muškaraca). Instrument za procenu rodno uticaja je takođe predstavljen učesnicima obuke koju je organizovao KSV iz TL projekta SIDA u prostorijama ARR-a. 	

	<ul style="list-style-type: none"> - Kancelarija za dobro upravljanje tokom 2018. godine je sprovedla 8 obuka za službenike u resornim ministarstvima za javne konsultacije. Ovih osam obuka obuhvatilo je 157 učesnika. Sesije su realizovane za koordinateure za javne konsultacije i četiri od ovih obuka održane su u resornim ministarstvima. - U vezi sa ex-post evaluacijom zakonodavstva, Pravna kancelarija je organizovala obuke za ukupno 22 učesnika iz 10 različitih javnih institucija. <p>Na osnovu gore navedenih podataka, ukupan broj polaznika obuke za 2018. godinu bio je 647.</p>	
	4. Obuka trenera o izradi strateških dokumenata u skladu sa novim smernicama, uključujući nove instrumente kao što su Model standardnog troška i Provera regulatorne konkurentnosti - Model standardnog troška sada je u potpunosti integrisan u zahteve za izradu koncept dokumenata, te je izrađen priručnik o SCM-u. Proces izbora kandidata za obuku trenera za model standardnog troška završen je u saradnji sa IJUK-om, a prvi sastanak ove grupe održan je kako bi se nastavilo sa kompletnim programom obuke od januara naredne godine.	
	5. Sprovođenje tri ex-post zakonodavne evaluacije - Tokom 2018. godine, odobrena su četiri (4) izveštaja o evaluaciji: Ex-post izveštaj o proceni Zakona br. 04/L-215 o državljanstvu Kosova; i Izveštaj o ex-post evaluaciji Zakona br. 03/L-40 o lokalnoj samoupravi; Izveštaj o naknadnoj proceni Zakona br. 04/L-074 o poljoprivredi i ruralnom razvoju i Izveštaj o ex-post proceni Zakona br. 05/L -020 o rodnoj ravnopravnosti	
	6. Finaliziranje okvira baze podataka za procenu uticaja sa podacima za dalje poboljšanje politike zasnovane na dokazima. Što se tiče okvira baze podataka za razvoj politike, to će se postići kroz razvoj baze podataka procene uticaja i preduzeti su bitni koraci da se to dovrši. U tom kontekstu, stručnjak angažovan kroz SIDA projekat u KP je okončao okvir baze podataka i nastavlja sa završetkom do finalizacije ovog procesa u februaru 2019. godine.	
Mera reforme #9: Osiguranje imovinskih prava rešavanjem neformalnosti u sektoru nekretnina		Faza sprovođenja reforme (1-5)
Aktivnosti planirane za 2018	1. Usvajanje izmene i dopune Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima;	3
	2. Izrada novog Zakona o javnoj imovini;	5
	3. Finaliziranje i usvajanje koncept dokumenta o novom Zakonu o transformaciji prava korišćenja nepokretne društvene imovine;	4
	4. Finaliziranje i odobrenje nacrtu Zakona o urbanom građevinskom zemljištu.	4
	5. Usvajanje „Paketa o nasleđivanju“ - Zakon o nasleđivanju, Zakon o vanparničnom postupku, Zakon o notarima;	5
	6. Izrada i usvajanje Koncept dokumenta o izmenama i dopunama Zakona o parničnom postupku;	5
	7. Izrada i usvajanje koncept dokumenta za najefikasniju pravnu proceduru za priznavanje i registraciju prodaje izvršene verbalnim sporazumima.	4
	8. Finaliziranje i usvajanje izmena i dopuna Zakona o katastru, uz podsticanje registracije imovinskih prava u katastru pojednostavljenjem procedura registracije i uklanjanjem prepreka;	3

	9. Ukidanje svih opštinskih taksi o prenosu vlasništva koje su u suprotnosti sa AU 08/2014 o naknadama za usluge registracije nepokretne imovine;	2
	10. Organizovanje kampanja podizanja svesti o važnosti formalizacije i registracije imovinskih prava u katastarskom registru.	0
Opis sprovođenja i objašnjenje delimičnog sprovođenja ili ne postojanja istog	1. Sprovođenje je u toku. MP je pripremlilo prvi nacrt. Nacrt zakona će biti uključen u Građanski zakonik. Projekat 2 Građanskog zakonika je u toku. CCP2 je organizovao terenske događaje kako bi se diskutovalo o pitanjima koja se odnose na novi nacrt zakona.	
	2. MP je finalizirao Nacrt zakona o javnoj imovini. Nacrt zakona se prosleđuje Vladi na pregled i odobrenje.	
	3. Pripremljen je nacrt dokumenta o novom Zakonu o transformaciji prava korišćenja nepokretne društvene imovine, završene su javne konsultacije i svi primljeni komentari su pregledani i na odgovarajući način uključeni u konačni nacrt.	
	4. Nacrt zakona o građevinskom zemljištu je finalizovan. Nacrt zakona čeka na izračunavanje finansijskih troškova i ubrzo će se proslediti Vladi.	
	5. Završeno. Zakon br. 06/L-008 o izmenama i dopunama Zakona br. 2004/26 o nasleđivanju na Kosovu i Zakon br. 06/L-007 o izmenama i dopunama Zakona br. 03/L-007 o vanparničnom postupku i Zakon br. 06/L-010 o notarima su objavljeni u Službenom listu.	
	6. MP je finalizovao Nacrt koncept dokumenta o parničnom postupku i on je odobren od strane Vlade.	
	7. USAID program za imovinska prava u saradnji sa Kancelarijom premijera i Kosovskom agencijom za upoređivanje i verifikaciju imovine (KAUVI) finalizovao je izmene i dopune Zakona o KAUVI-u, kako bi se stvorila ubrzana procedura za formalizovanje neformalnih imovinskih prava koja proizlaze iz verbalnog ili neformalnog sporazuma. Nacrt zakona je trenutno u parlamentarnom postupku.	
	8. Završen je prvi nacrt izmena i dopuna Zakona o katastru. Proces izrade je u toku u konsultaciji sa drugim zainteresovanim stranama.	
	9. Sve opštine sprovode AU 08/2014 o naknadama za usluge registracije nepokretne imovine, ali postoji nekoliko opština koje građanima naplaćuju dodatni porez za prenos nepokretne imovine. Ovaj porez je u suprotnosti sa zakonodavstvom. Ministarstvo za administraciju lokalne samouprave će preporučiti i savetovati opštine da ukinu porez na prenos nepokretnosti.	
	10. Do sada Kosovska katastarska agencija nije izdvajala budžet za organizovanje kampanja za podizanje svesti o važnosti formalizacije i registracije imovinskih prava u katastarskom registru. Uz podršku Projekta Svetske banke postoji spremnost na saradnju sa drugim zainteresovanim stranama i organizovanje takvih kampanja podizanja svesti.	
Mera reforme #10: Povećanje efikasnosti sudstva kroz smanjenje zaostalih sudskih predmeta		Faza sprovođenja reforme (1-5)
Aktivnosti planirane za 2018	1. Zapošljavanje 42 stručna saradnika za rešavanje zaostalih predmeta u građanskoj i krivičnoj oblasti, u svrhu postizanja cilja smanjenja broja zaostalih predmeta od 30% do kraja 2018. godine;	5
	2. Finaliziranje i usvajanje procene za povećanje broja sudija i stručnih saradnika u Fiskalnom odseku;	5
	3. Završetak prve faze razvoja CMIS-a;	5
	4. Organizovanje i sprovođenje obuke za funkcionalizaciju CMIS-a u sudovima;	4

	5. Proširenje funkcionisanja CMIS-a u pet relevantnih regiona u skladu sa planom.	4
Opis sprovedenja i objašnjenje delimičnog sprovedenja ili ne postojanja istog	1. 2018. godine, SSK je regrutovao 112 člana pomoćnog osoblja u svim osnovnim sudovima na Kosovu, uključujući stručne saradnike.	
	2. 01.11.2018. Osnovni sud u Prištini imenovao je dve sudije Administrativnom odeljenju - Fiskalni odsek, zapravo ima u kao njihova podrška angažovano je devet (9) sudija, stručnih saradnika i pravnog osoblja.	
	3. CMIS je razvijen za sve vrste predmeta u tri sudske instance (Osnovni sud, Apelacioni sud i Vrhovni sud): krivični i građanski predmeti i prekršajni predmeti.	
	4. Prema planu, CMIS za krivične predmete je sproveden u 17 sudova iz pet regiona, region Uroševac, Gnjilane, Prizren, Đakovica i Peć. CMIS za građanske predmete testiran je u Osnovnom sudu u Uroševcu u periodu od 1. novembra 2018. do 15. decembra 2018. godine. Obuka i uvođenje CMIS-a za građanske predmete održaće se od početka 2019. godine.	
	5. Projekat CMIS-a, od januara 2019. godine će proširiti obuku i uvođenje CMIS-a za građanske predmete u pet regiona, a u isto vreme projekat će proširiti obuku i uvođenje u Prištini i Mitrovici za sve vrste predmeta.	
Mera reforme #11: Opšta reforma inspekcije		Faza sprovedenja reforme (1-5)
Aktivnosti planirane za 2018.	1. Usvajanje usklađenog Zakona o inspekcijama koji će postaviti osnove za pristup inspekciji zasnovan na riziku;	4
	2. Evaluacija postojećih inspekcija, nakon čega sledi uklanjanje nepotrebnih ili spajanje inspekcijских aktivnosti.	4
Opis sprovedenja i objašnjenje delimičnog sprovedenja ili ne postojanja istog	1. Koncept dokument je odobren i zakon je izrađen, ali potrebne su dalje konsultacije jer su uključene mnoge zainteresovane strane, plan je da se zakon usvoji tokom 2019.	
	2. Postojeće inspekcije su ocenjene prilikom izrade koncept dokumenta, nova struktura će biti usvojena nakon usvajanja horizontalnog zakona o inspekciji, a plan je da se nova struktura usvoji do kraja ove godine.	
Mera reforme #12: Pобољшanje okruženja za preduzetništvo i inovacije		Faza sprovedenja reforme (1-5)
Aktivnosti planirane za 2018	1. Izrada sekundarnog zakonodavstva koje proizlazi iz Zakona o inovacijama i transferu znanja i tehnologije;	0
	2. Izrada nacrt zakona o inovacijama i preduzetništvu i Strategije o inovacijama (MIE);	4

	3. Izrada sekundarne pravne infrastrukture zasnovane na Zakonu o inovacijama i preduzetništvu (MIE);	0
	4. Razvoj poslovnih inkubatora i najmanje 3 nova inovaciona centra;	5
	5. Razvoj preduzetništva i inovativnih ideja kroz programe obuke/konsalting;	0
	6. Funkcionalizacija Nacionalnog saveta za inovacije i preduzetništvo;	5
	7. Direktna finansijska podrška MSP-ovima, start-up preduzećima, privatnim inicijativama u cilju razvoja inovativnih ideja za usluge, proizvode ili procese.	4
Opis sprovođenja i objašnjenje delimičnog sprovođenja ili ne postojanja istog	1. Izrada sekundarnog zakonodavstva koje proizlazi iz Zakona o inovacijama i transferu znanja i tehnologije još nije započela.	
	2. Koncept dokument za nacrt Zakona o inovacijama i preduzetništvu je izrađen i očekuje se da će biti usvojen u K3 2019. godine. Nacionalna strategija za inovacije i preduzetništvo je u fazi javne rasprave i očekuje se da će biti usvojena u K1 2019. godine	
	3. Sekundarna pravna infrastruktura zasnovana na Zakonu o inovacijama i preduzetništvu odložena je za K1 2020. godine.	
	4. MIE je 2018. godine osnovao 2 Regionalna centra za inovacije i preduzetništvo, u Prištini, u prostorijama Mašinskog fakulteta, u Uroševcu u bivšem Domu kulture u bliskoj saradnji sa opštinom i univerzitetom. U Mitrovici, radimo na uspostavljanju novog centra za IiP u okviru Javnog univerziteta „Isa Boletini“ i kompleksa „Haxhi Zeka“ Univerziteta u Peći . Transformacija nemačkog kampa KFOR-a u Prizrenu u „Park inovacija i obuke“ je zajednički projekat Vlade Republike Kosova i Savezne vlade Nemačke. MIE treba da bude izvršni organ u ime Vlade Kosova. MIE će u ovu destinaciju investirati 8 miliona evra u periodu od 3 godine.	
	5. Razvoj preduzetništva i inovativnih ideja kroz programe obuke/konsaltinga će početi 2019. godine tokom faze sprovođenja start-up ideja i projekata (podnosioci zahteva za grantove) kada će razviti svoje ideje za nove proizvode ili usluge u regionalnim centrima za I&E.	
	6. Nacionalni savet za inovacije i preduzetništvo je funkcionalan.	
	7. Pokrenut je program za direktnu finansijsku podršku za 2018. godinu. Od 7,15 miliona evra izdvojenih za subvencije i transfer, sledeće kategorije su ostvarile koristi iz ove šeme grantova: 2,3 miliona evra 63 NVO-ova; 1,2 miliona evra 160 Start-up korisnika; 3,0 miliona evra MSP-ovi bez korisnika, ova šema je otkazana zbog prekoračenja zakonskih rokova za izvršenje plaćanja iz državnog budžeta. 1.2 + 1.2 miliona evra odgovarajućeg fonda za MSP-ove, MIE sa CETEP projektom je u procesu evaluacije - telo za sprovođenje je ICK (Inovacioni centar Kosova).	
Mera reforme #13: Proširenje relevantnih IKT infrastrukturnih mreža za socio-ekonomski razvoj		Faza sprovođenja reforme (1-5)
Aktivnosti planirane za 2018. godinu	1) Sprovođenje pilot projekta za proširenje širokopojasne infrastrukture koja će obuhvatiti četiri ili više Lot-ova (ruralna područja);	5
	2) Zaključivanje sporazuma sa SB o kreditu za investiranje u narednim godinama za sprovođenje KODE programa;	5

	3) Prilagođavanje i funkcionalizacija tehnološkog parka za potrebe IKT poslovanja.	4
Opis sprovođenja i objašnjenje delimičnog sprovođenja ili ne postojanja istog	1. Kao deo pripreme za komponentu digitalne inkluzije KODE programa, Ministarstvo za ekonomski razvoj Kosova tokom ove godine sprovelo je niz pilot projekata za proširenje širokopojasne infrastrukture u nepokrivenim ruralnim područjima. Sprovedeno je četrnaest (14) pilot projekata za proširenje širokopojasne infrastrukture, što uključuje 40 sela. Završeni pilot projekti su: Lot 1 - Breznica-Kozarica; Lot 2 - Ošljane-Hercegovo-Balinice-Jezero; Lot 3 - Petrušan-Kusar-Dol; Lot 4 - Pousko. Gjithashtu, janë në fazën e realizimit lotet: Lot 5 - Zjum-Karašinderd; Lot 6 - Gornja Stubna-Letnica; Lot 7 - Pobrđe-Vokša-Boge; Lot 8 - Orahovac-Žaža-Lipa-Boljetin; Lot 9 - Grgoc-Žabelj- Bardonic-Ratiš; Lot 10 - Gadiš-Slakovce -Kišnio Polje-Žegovce-Žegovačka Vrbica; Lot 11 - Labjav-Dragoč; Lot 12 - Propaštica-Kolic-Kacikol; Lot 13 - Alagina Reka - Jošanica (Stankaj); i Lot 14 - Firza-Zub-Zulfaj . Za sprovođenje ovih četrnaest pilot projekata, potrošen je budžet u iznosu od 1,190,000 €.	
	2. Sporazum o finansiranju između Ministarstva finansija i Svetske banke u iznosu od 20,7 miliona evra potpisan je 20. jula 2018. godine. Zakon o potvrđivanju ovog sporazuma odobren je od strane Skupštine Republike Kosovo 20.09. 2018. Tokom perioda novembar i decembar osnovana je Jedinica za sprovođenje CODE-a, a od početka 2019. godine počće sprovođenje ovog programa.	
	3. Projekat prilagođavanja i funkcionalizacije tehnološkog parka za IKT poslovanje je u fazi sprovođenja. Kao deo sporazuma sa korisnikom - STIKK (Udruženje za informacionu tehnologiju Kosova), MER je preduzeo sprovođenje većine radova neophodnih za usvajanje i funkcionalizaciju Parka (radovi arhitekture, mašine, struja, voda i kanalizacija). Ovaj deo posla je gotovo završen, ili izražen u procentima, oko 90% sprovedenog.	
Mera reforme #14: Olakšavanje trgovine - povećanje isplativosti međunarodnih trgovinskih transakcija		Faza sprovođenja reforme (1-5)
Aktivnosti planirane za 2018. godinu	1) Razvoj platforme za identifikaciju zahteva za spajanje sistema ključnih institucija u okviru Jedinistvenog nacionalnog prozora (koji uključuje zahteve i potrebe za projektovanje sistema od strane institucija);	2
	2) Regulisanje naknada za korišćenje carinskih terminala kroz izradu Administrativnog uputstva za upravljanje carinskim terminalima;	2
	3) Izrada zakonodavstva za digitalni potpis;	2
	4) Priprema platforme, procedura i zahteva za održavanje NKTS-a;	3
	5) Primena upravljanja sadržajem preduzeća	5
Opis sprovođenja i objašnjenje delimičnog	1. Sastanak koji je organizovala Svetska banka sa Upravom carina i MTI-jem održan je u novembru 2018. godine. Cilj sastanka je bio da se sprovede studija o analizi nedostataka u sprovođenju koncepta jedinstvenog nacionalnog prozora.	
	2. Izrađeno je Administrativno uputstvo za upotrebu carinskih terminala za upravljanje carinskim terminalima i prosleđen je na dalje razmatranje Ministarstvu finansija.	

sprovođenja ili ne postojanja istog	3. Nacrt Zakona o digitalnom potpisu je izrađen i poslat Skupštini na dalje razmatranje.	
	4. Ministarstvo finansija je u aprilu 2018. godine uputilo DG TAXUD-u zahtev za pristupanje Kosova u CTC, kao i dobijanje statusa posmatrača u Radnoj grupi za zajednički tranzitni sistem EU zemalja, a očekuje se da će odluka biti donesena na sastanku zajedničkih odbora održanom 4. decembra 2018. u Briselu.	
	5. Završena je instalacija modula za ECM, a sada je Carinska uprava u pripremnoj fazi testiranja i očekuje se uvođenje kompletiranih modula. Završeni su moduli za digitalizaciju Poslovnog procesa za: arhivsku kancelariju, međunarodnu saradnju, tarifu, evaluaciju, laboratoriju, poreklo, ekonomski uticaj, akcize, itd, a primena će početi 1. januara 2019. godine.	
Mera reforme #15: Dalje unapređenje infrastrukture kvaliteta i jačanje nadzora nad tržištem, sa fokusom na građevinske proizvode		Faza sprovođenja reforme (1-5)
Planirane aktivnosti za 2018 . godinu	1) Usvajanje paketa zakona o infrastrukturi kvaliteta: Zakon o standardizaciji, Zakon o građevinskim proizvodima, Zakon o metrologiji i Zakon o tehničkim zahtevima za proizvode i procenu usklađenosti;	5
	2) Usvajanje podzakonskih akata za sprovođenje zakona u okviru aktivnosti 1;	4
	3) Usvajanje novih standarda davanjem prioriteta harmonizovanim standardima za građevinske proizvode;	4
	4) Potpisivanje multilateralnog sporazuma sa Evropskom korporacijom za akreditaciju za laboratorije za testiranje	0
	5) Uspostavljanje sistema upravljanja kvalitetom za metrološke laboratorije;	4
	6) Promocija infrastrukture kvaliteta kroz pružanje specifične tehničke pomoći proizvođačima građevinskih proizvoda	4
Opis sprovođenja i objašnjenje delimičnog sprovođenja ili ne postojanja istog	1. Tokom ovog perioda usvojena su 4 zakona: Zakon br. 06/L-019 o standardizaciji, Zakon br. 06/L-033 o građevinskim proizvodima, Zakon br. 06/L-037 o metrologiji i Zakon br. 06/L-041 o tehničkim zahtevima za proizvode i procenu usklađenosti	
	2. 12 podzakonskih akata je usvojeno za primenu zakona u okviru aktivnosti 1. Jedini izuzetak je zakon koji proizlazi iz Zakona o građevinskim proizvodima.	
	3. Tokom ovog perioda usvojeno je 587 evropskih standarda kao standardi Kosova.	
	4. Multilateralni sporazum sa Evropskom saradnjom za akreditaciju (EA) za laboratorije za testiranje nije potpisan zbog kašnjenja u regulisanju/definisaju organizacione strukture KAD-a, funkcionisanje sistema upravljanja KAD-om je naišlo na zastoje, tako da KAD nije uspeo da reši neusklađenosti, što je bio početni uslov koji je trebalo da se ispuni pre nego što je Evropska saradnja za akreditaciju bila obavezna da dodeli tim za evaluaciju u novembru 2018. godine. Novembra 2018. godine imenovan je novi generalni direktor KAD-a.	
	5. Proces je počeo za 4 metrološke laboratorije: merenje mase, temperature, zapremine i pritiska i sile protoka.	
	6. Tri (3) trenera iz SIDA projekta „Infrastruktura kvaliteta u zemljama Zapadnog Balkana” su sertifikovana i pružice obuku proizvođačima građevinskih proizvoda. Osim toga, uz podršku ovog projekta izrađeni su „Vodič za građevinske proizvode“ za proizvođače. Ova aktivnost je održana 18. decembra 2018. godine.	

Mera reforme #16: Usklađivanje ponude i potražnje veština izradom stručnih standarda i pregledom nastavnih planova i programa		Faza sprovođenja reforme (1-5)
Aktivnosti planirane za 2018. godinu	1) Razvoj 25 stručnih standarda koje će verifikovati NAK;	4
	2) Pregled 20 SOO nastavnih planova i programa i obuka 40 trenera i nastavnika na osnovu osnovnog nastavnog plana i programa;	3
	3) Pregled specifične formule finansiranja za SOO na osnovu troškova po sektoru i profilu.	2
Opis sprovođenja i objašnjenje delimičnog sprovođenja ili ne postojanja istog	1. Nacionalni autoritet za kvalifikacije je tokom 2018. godine verifikovao ukupno 11 stručnih standarda: 1. Instruktor vozača; 2. Uzgajivač povrća/Uzgajivačica povrća; 3. Konzervator voća, povrća i slično; 4. Vinogradar; 5. Krojači, krojačice, prerađivači krzna i izrađivači kapa; 6. Modeliranje, rezanje, tekstilni radnici i drugi slični radnici; 7. Turistički agent i agent za informisanje o putovanjima; 8. Asistent za ishranu i sigurnost hrane; 9. Građevinarstvo; 10. Radnici sadnje; 11. Radnici na proizvodnji – ručni pakeri.. Izrađeni su sledeći stručni standardi : Dizajn enterijera - proizvodi od drveta; stolar i obrada drveta. Tehnički inženjer (nivo 5); Hidraulični sistem i vodoinstalatser (nivo 4); Mehaničari i električne mašine (nivo 4) i instalateri i montažeri krova.	
	2. Na osnovu Odluke generalnog sekretara MONT-a, broj 2-2145, formirana je grupa stručnjaka i koordinatora za osnovne nastavne planove i programe SOO-a. Grupa će koordinisati proces sastavljanja predmetnih programa za razrede od 10. do 12, dok su stručne grupe počele razmatranje nastavnog plana i programa za 10. razred. 40 trenera je obučeno i sada su deo radnih grupa za pregled i izradu nastavnih planova i programa..	
	3. Što se tiče finansiranja Centara za stručno obrazovanje i osposobljavanje, uz podršku Svetske banke i GIZ-a, izvršena je analiza troškova za nekoliko profila (medicina, ekonomija i određeni tehnički profili), koja će upotpuniti formulu za finansiranje koja će se razvijati prema Strateškom obrazovnom planu 2017-2021. Analizirana je ukupna potrošnja u protekle dve godine kako bi se uporedila sa tekućom potrošnjom. U julu su svi podaci o potrošnji u stručnim školama prikupljeni iz trezora i analiziraju se. Formula finansiranja za pred-univerzitetsko obrazovanje se analizira i predviđa reviziju formule za SOO škole kao deo pred-univerzitetskog obrazovanja. U tu svrhu formirana je radna grupa sa predstavnicima Ministarstva finansija.	
Mera reforme #17: Reforma pred-univerzitetskog obrazovanja		Faza sprovođenja reforme (1-5)
Aktivnosti planirane za 2018. godinu	1) Razvoj baze podataka za licenciranje prema novoj šemi sistema integracije podataka EMIS;	2
	2) Procena rada nastavnika (5%) koja se promovise sistemom licenciranja;	2
	3) Procena učenika za nivo 5, 9 i 12 i objavljivanje rezultata;	4
Opis sprovođenja	1. Procena ponuda je u završnoj fazi i čekamo izbor poredničke kompanije za razvoj centralnih sistema, u kojem će se takođe integrisati trenutna osnova za licenciranje nastavnika.	

i objašnjenje delimičnog sprovođenja ili ne postojanja istog	<p>2. U četvrtom kvartalu 2018. godine, na osnovu Zakona 06/L-046 o inspektoratu obrazovanja u Republici Kosovo, AU 04/2017 o proceni učinka obrazovnih institucija u preduniverzitetskom obrazovanju, AU 14/2018 o proceni učinka nastavnika, Inspektorat obrazovanja je izvršio sledeće aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Evaluacija rada obrazovnih ustanova u preduniverzitetskom obrazovanju počela je u sedam (7) škola u zemlji. Glavni aspekti za procenu uspeha škola su: oblasti kvaliteta (aspekt vertikalnog kvaliteta), kriterijumi kvaliteta (proširenje) i pokazatelji učinka (detaljna evaluacija). - Procena učinka škole počela je sa 217 nastavnika u preko 60 škola u 25 opština na Kosovu. Glavni aspekti procene rada nastavnika su: područja i standardi kvaliteta postavljeni u Strateškom okviru za stručno usavršavanje nastavnika na Kosovu. 										
	<p>3. Procena studenata za nivo 5 nije realizovana zbog organizacije TIMSS testa za IV razred u odabranim razredima na nivou zemlje. Na maturskom ispitu u junu je upisano 27750 učenika, od kojih je 73,3% položilo, dok je u avgustovskom periodu upisano 3750 studenata od kojih je 62,5% položilo. Test za deveti razred je održan u maju, 61% učenika je položilo test. Uz podršku projekta Svetske banke, KESIP, MONT je izabrao kompaniju sa kojom će sarađivati u oblasti povećanja kredibiliteta i validnosti nacionalnih testova. Nakon učešća Kosova u međunarodnom PISA testu 2015. godine po prvi put (Kosovo je rangirano na 69. mestu od ukupno 72 zemlje), 2018. je završna faza pripreme u kojoj se očekuje bolji rezultat u odnosu na 2015. godinu.</p>										
Mera reforme #18: Povećanje kvaliteta i konkurentnosti u visokom obrazovanju											
Aktivnost i planirane za 2018. godinu	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th style="width: 80%;"></th> <th style="width: 20%; text-align: center;">Faza sprovođenja reforme (1-5)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1) Pregled i završetak pravne infrastrukture visokog obrazovanja;</td> <td style="text-align: center;">3</td> </tr> <tr> <td>2) Funkcionalizacija sistema upravljanja informacijama o visokom obrazovanju (HEMIS);</td> <td style="text-align: center;">4</td> </tr> <tr> <td>3) Pokretanje procesa razvoja sistema rangiranja za visokoškolske ustanove (uspostavljanje jedinice za upravljanje sistemom rangiranja);</td> <td style="text-align: center;">0</td> </tr> <tr> <td>4) Povećanje učešća u međunarodnim programima za visoko obrazovanje i naučna istraživanja.</td> <td style="text-align: center;">4</td> </tr> </tbody> </table>		Faza sprovođenja reforme (1-5)	1) Pregled i završetak pravne infrastrukture visokog obrazovanja;	3	2) Funkcionalizacija sistema upravljanja informacijama o visokom obrazovanju (HEMIS);	4	3) Pokretanje procesa razvoja sistema rangiranja za visokoškolske ustanove (uspostavljanje jedinice za upravljanje sistemom rangiranja);	0	4) Povećanje učešća u međunarodnim programima za visoko obrazovanje i naučna istraživanja.	4
	Faza sprovođenja reforme (1-5)										
1) Pregled i završetak pravne infrastrukture visokog obrazovanja;	3										
2) Funkcionalizacija sistema upravljanja informacijama o visokom obrazovanju (HEMIS);	4										
3) Pokretanje procesa razvoja sistema rangiranja za visokoškolske ustanove (uspostavljanje jedinice za upravljanje sistemom rangiranja);	0										
4) Povećanje učešća u međunarodnim programima za visoko obrazovanje i naučna istraživanja.	4										
Opis sprovođenja i objašnjenje delimičnog sprovođenja ili ne postojanja istog	<p>1. Zakon o visokom obrazovanju usvojen je od strane Vlade Kosova u novembru 2018. godine. Izrađeno je i usvojeno Administrativno uputstvo 01/2018 „Priznavanje platformi i revidiranih međunarodnih časopisa“ koje reguliše proces unapređenja akademskog osoblja u visokoškolskim ustanovama.</p> <p>Usvojeno je novo Administrativno uputstvo o postupku i kriterijumima za izbor i imenovanje članova Nacionalnog saveta za kvalitet UA 05/2018. Nakon poziva za nominaciju i otvorenog konkursa, nezavisna komisija je izabrala članove Nacionalnog saveta za kvalitet. Administrativno uputstvo 15/2018 o akreditaciji je izmenjeno kako bi uključilo odredbu o osnivanju Komisije za žalbe. MONT je takođe u procesu finalizacije koncept dokumenta za Zakon o Kosovskoj agenciji za akreditaciju.</p> <p>Nakon usvajanja Zakona o regulisanim profesijama, počela je izrada administrativnih uputstava. Budući da je MONT, kao sponzor zakona u koordinaciji i saradnji sa drugim institucijama, uspostavio Pregovarački tim za priznavanje 4 profesionalne kvalifikacije (lekar opšte prakse, stomatolog, arhitekta, građevinski inženjer) sa zemljama Zapadnog</p>										

	<p>Balkana. Administrativno uputstvo br. 12/2018 „o načelima i procedurama priznavanja diploma, stepena i kvalifikacija viših stručnih škola i univerzitetskih zvanja stečenih na teritoriji Republike Kosovo“ odobreno je u septembru 2018. godine kako bi se olakšalo priznavanje diploma.</p> <p>2. Funkcionalizacija sistema za upravljanje informacijama o visokom obrazovanju (HEMIS) pokrenuta je u nekim visokoškolskim ustanovama 2017. godine i oni su potpuno operativni od 2018. godine. Revidirano je Administrativno uputstvo za HEMIS u oktobru 2018. godine, čime su eliminisani nedostaci u ovom sistemu, kroz koji je HEMIS uspostavljen i funkcioniše. Takođe, AU određuje efikasnost, pouzdanost i odgovornost podataka u sistemu, prava i odgovornosti MONT-a i visokoškolskih ustanova na Kosovu, zakonske rokove za registraciju i postavljanje podataka, rokova za izveštavanje o spisku studenata itd.</p> <p>3. U pokretanju procesa razvoja sistema rangiranja visokoškolskih ustanova (uspostavljanje jedinice za upravljanje sistemom rangiranja) nije ostvaren napredak zbog nedostatka kapaciteta i podrške.</p> <p>4. MONT je podržao studente Kosova stipendijama za studije u oblastima koje su deficitarne na javnim univerzitetima (tehnika, poljoprivreda, obrazovanje, prirodne nauke koje su predviđene i u NRS-u) i osobe sa posebnim veštinama - ukupno preko 600 studenata godišnje za osnovne i master studije. Takođe, u okviru međunarodne saradnje podržano je preko 220 premeštanja i stipendija za strane studije, uključujući i oblasti koje odgovaraju zahtevima tržišta rada, kao što je 50 stipendija godišnje u poljoprivredi, prirodnim naukama ili prehrambenoj tehnologiji.</p> <p>MONT podržava učešće u programu Horizon 2020 koordinacijom programa, podržavanjem nacionalnih kontakt tačaka po tematskim oblastima, kao i organizovanjem relevantne obuke za kontakt tačke. Na osnovu minimalnih standarda EK-a i osnovnog dokumenata vodećih načela, pripremljen je i odobren propis koji reguliše strukturu, finansiranje i funkcionalizaciju kosovskih kontakt tačaka za Evropski okvirni program za istraživanje i inovacije-Horizon 2020.</p> <p>U potpunoj koordinaciji sa NKT-om MONT-a, Evropska komisija, Direktorat za istraživanje i inovacije, sproveli su dvodnevni informativni seminar (13-14.11.2018.) o mogućnostima koje nudi program Horizont 2020. Približno 90 domaćina su svakodnevno imali koristi od informativnih sesija.</p> <p>Zajedno sa Nacionalnim kontakt tačkama, realizovano je prvo izdanje „novinske brošure“ (Novinska brošura NKT-a Kosovo), koja će biti distribuirana svim zainteresovanim grupama. Ovaj dokument nastoji da obavesti javnost o mogućnostima koje nudi program Horizon 2020 i da promoviše mehanizme podrške širom zemlje, kao i da promoviše rad nacionalnih kontakt tačaka. Uz podršku projekta HERAS obučene su nacionalne kontakt tačke.</p> <p>Kosovo je učestvovalo u 11 projekata Horizon 2020. Tokom 2018, podneto je 7 novih zahteva. Kosovo ima ukupnu stopu uspešnosti podnošenja zahteva od 18,3%. Uopšteno, Kosovo je podnelo 67 zahteva za Horizon 2020, od kojih se za 62 smatralo da ispunjavaju kriterijume i 11 je nagrađeno. Da bi podržao učešće u programu Horizon 2020, MONT je podržao promociju programa sprovođenjem propisa za nacionalne kontakt tačke za Horizon 2020. Na osnovu politike proširenja</p>
--	---

	EU, Kosovo bi trebalo da ima unapređeni status. Program Horizon EU koji će se sprovesti između 2021. i 2027. godine će poboljšati buduće izgleda Kosova u istraživanju i inovacijama.	
Mera reforme #19: Povećanje pristupa mladima i ženama na tržište rada kroz pružanje kvalitetnih usluga zapošljavanja, mera aktivnog zapošljavanja i preduzetništva		Faza sprovođenja reforme (1-5)
Aktivnosti planirane za 2018. godinu	1) Sprovođenje studije za identifikovanje sektora (lokalnog nivoa) sa potencijalom za zapošljavanje mladih;	4
	2) Potpuna funkcionalizacija AZRK-a kroz poboljšanje infrastrukture i izgradnju kapaciteta;	5
	3) Dalja izgradnja kapaciteta AZRK -a u pogledu osmišljavanja, sprovođenja, praćenja i evaluacije mera ATR-a;	4
	4) Sprovođenje ATR-a za fokus grupe (povećanje medijacije u ATR-u za 11%) i razvoj i sprovođenje programa samozapošljavanja i preduzetništva;	4
	5) Modernizacija programa i usluga za stručno osposobljavanje, uključujući: ponovnu validaciju postojećih profila, razvoj 5 novih standarda, 5 nastavnih planova i programa i 5 paketa učenja; i akreditaciju 7 centara za stručno osposobljavanje za priznavanje prethodnog učenja, izgradnju kapaciteta i proširenje kvalitetnih usluga u stručnom osposobljavanju;	3
	6) Razvoj modula za pružanje usluga zapošljavanja migranata, kao i modula za profesionalno usmeravanje u okviru Informacionog sistema tržišta rada (ISTR);	5
	7) Podrška inicijativama za volonterski rad, doprinoseći zapošljavanju mladih;	5
	8) Stručno usavršavanje za novo diplomirane iz oblasti visokog obrazovanja (KIESA)	5
Opis sprovođenja i objašnjenje delimičnog sprovođenja ili ne postojanja istog	1. U toku je studija o lokalnom tržištu rada o zapošljavanju mladih. Sve faze studije su završene, a u prvom kvartalu 2019. godine očekuje se objavljivanje rezultata studije. Upitnik i druge faze osmišljeni su u saradnji sa AZRK-om i sve je prošlo dobro.	
	2. Ostvaren je napredak u potpunoj funkcionalizaciji AZRK-a kroz poboljšanje infrastrukture i izgradnju kapaciteta. Agencija je potpuno funkcionalna i nastavlja da razvija kapacitete tehničkog osoblja kroz različite projekte. Sa projektom Swiscontact, sprovedena je obuka za 14 savetnika za zapošljavanje o savetovanju u pogledu zapošljavanja i preduzetništva. Takođe, obučeno je 16 savetnika za zapošljavanje za praćenje grantova.	
	3. Nastavlja se izgradnja kapaciteta Agencije za osmišljavanje, sprovođenje, praćenje i evaluaciju mera aktivnog tržišta rada. Nove mere su takođe razvijene posebno za ugrožene grupe. Postoji nova uredba o merama aktivnog tržišta rada koja je u punoj funkciji.	
	4. Sprovođenje mera aktivnog tržišta rada za fokus grupe (povećanje medijacije ALM-a sa 11%) i razvoj i sprovođenje programa samozapošljavanja i preduzetništva. Cilj povećanja zaposlenosti za 11% je u procesu postizanja. Do kraja novembra ove godine, zaposleno je oko 2692 tražioca posla putem mera Aktivnog tržišta rada.	
	5. Uz podršku projekta EYE, program zasnovan na standardima i nastavni paketi su razvijeni u 4 (četiri) kvalifikacije; prerada mleka, pekara, frizerski salon, šminker. Uz podršku DVV-international, štampanje ovih knjiga obavljeno je sa nastavnim materijalima u potrebnim primercima za rad kandidata u kabinetima za obuku CSO-a. Takođe, uz podršku projekta EYE-a finaliziraju se nastavni	

	<p>planovi i programi zasnovani na profesionalnim standardima za 2 kvalifikacije za krojače i automehaničare, čija se finalizacija očekuje do kraja godine.</p> <p>Što se tiče akreditacije prethodnog učenja i kvalifikacija iz NOK-a, odabrane su institucije koje će biti pilot za priznavanje prethodnog učenja gde je od centara za stručno osposobljavanje odabran CSO-Gnjilane za kvalifikaciju zavarivač, CSO Gnjilane je podneo zahtev za akreditaciju prema procedurama i formatu koji primenjuje NOK i čeka da evaluacija prijave uđe u proces akreditacije;</p> <p>Snabdevanje opremom CSO-a-Prizren za profesiju pekara i snabdevanje računarima dva IKT kabineta; 16 računara za CSO Priština i 16 računara za CSO-Peć iz organizacije DVV-International, a sledeći profili snabdeveni su naprednom opremom iz budžeta Republike Kosovo: kuvarstvo, poslastičarnica, stolarija, zavarivanje, automehaničar, grafički dizajn i prerada mleka;</p>	
	6. Platforma za orijentaciju u karijeri razvijena je u Informacionom sistemu tržišta rada i pokrenuta je 30. novembra 2018. Link SITP-a je http://sitp.rks-gov.net/ .	
	7. Razvijena je elektronska platforma za volontere na Kosovu.. http://kosovovolunteers.org/ i na ovoj platformi do sada je registrovano 3455 volontera. Imamo 184 aktivnih organizacija registrovanih na platformi, 135 mogućnosti stvorenih za volontiranje.	
	8. Krajem 2017. godine, KIESA je pokrenula program za naukovanje novih studenata i završila u martu 2018. godine, gdje je 200 studenata certificirano za završetak ove prakse. Glavni cilj ovog projekta je razvoj malih i srednjih preduzeća na Kosovu, formiranje novih kadrova i primena teorijskih znanja u praksi.	
Mera reforme #20: Pобољшanje socijalnih i zdravstvenih usluga		
	Faza sprovođenja reforme (1-5)	
Aktivnosti planirane za 2018. godinu	1) Proširenje platforme sistema fonda za zdravstveno osiguranje;	1
	2) Jačanje administrativnih kapaciteta Fonda za zdravstveno osiguranje putem zapošljavanja 24 službenika;	4
	3) Primena kućnih usluga zdravstvene zaštite i usvajanje osnovnog paketa zdravstvenih usluga;	5
	4) Jačanje kapaciteta za pružanje usluga u oblasti kardiologije i kardio-hirurgije;	4
	5) Izrada pravnog i operativnog okvira za početak primene testa siromaštva socijalnih kategorija, za oslobađanje od plaćanja premija za zdravstveno osiguranje;	2
	6) Izrada koncept dokumenta za regulaciju socijalnih usluga;	5
	7) Osmišljavanje formule finansiranja (specifični grant) i kriterijuma za raspodelu budžeta po opštinama koje se odnose na socijalne usluge;	3
	8) Izrada sekundarnog i operativnog pravnog okvira za razvoj socijalnog preduzetništva; Uključivanje korisnika u programe obuke i zapošljavanja.	1

Opis sprovođenja i objašnjenje delimičnog sprovođenja ili ne postojanja istog	1. Fond zdravstvenog osiguranja je u procesu pripreme za razvoj i funkcionalizaciju informacione platforme u vezi sa zdravstvom. Informaciona platforma u vezi sa zdravstvom za Fond zdravstvenog osiguranja će biti u potpunosti sprovedena do kraja 2019. godine
	2. Fond zdravstvenog osiguranja angažovao je šest radnika do decembra 2018. godine. U procesu zapošljavanja je sedam radnika.
	3. Ministarstvo zdravlja kroz Glavne centre za porodičnu medicinu obezbedilo je 12.940 kućnih poseta u periodu januar-novembar 2018. godine.
	4. Ministarstvo zdravlja je funkcionalizovalo drugu operativnu salu. Ukupna investicija je dostigla 2,1 milion evra.
	5. Izrađen je nacrt Administrativnog uputstva o kategorijama za oslobađanje od plaćanja premija za zdravstveno osiguranje. Nema daljeg razvoja u vezi sa testom siromaštva. Radna grupa pod rukovodstvom direktora Fonda za socijalno osiguranje i uz podršku Svetske banke, u oktobru 2018. godine, izradila je inicijalni nacrt Administrativnog uputstva i Operativnog priručnika.
	6. Koncept dokument o socijalnim uslugama radne grupe, na čelu sa MRSZ-om, bio je u postupku javnih konsultacija do 5. decembra 2018. godine, a planira se da bude poslat Vladi na usvajanje.
	7. Ministarstvo zdravlja je pripremlilo predlog za formulu finansiranja (specifični grant za zdravstvo) za primarnu zdravstvenu zaštitu. Nacrt izveštaja i analiza finansiranja socijalnih usluga iz projekta podrške EU izrađen je u novembru 2018. godine, Vlada Kosova usvojila je koncept dokument o finansiranju lokalne samouprave, u okviru kojeg je uključen predlog MRSZ-a za uspostavljanje posebnog granta za socijalne usluge.
	8. U novembru 2018. godine, Zakon o društvenim preduzećima usvojen je od strane Skupštine Kosova, čekamo da do kraja godine bude odobren od strane predsednika Kosova, a zatim da se započne sa pripremama za sekundarni pravni okvir kojem pružamo podršku u vidu tehničke pomoći na osnovu projekta Kancelarije EU.

ANEKS 2: IZVEŠTAJ O PROCESU KONSULTACIJA

Uvod

Kosovo je uspostavilo ugovorne odnose sa Evropskom unijom kroz Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju i na osnovu toga Kosovo je pozvano da se uključi u strukturisani dijalog o ekonomskom upravljanju kao deo tekuće institucionalne saradnje između Kosova i EU.

Program ekonomskih reformi (PER) 2019-2021 je dokument koji se izrađuje na redovnoj godišnjoj osnovi, kroz koji, povezujući srednjoročni makro-fiskalni okvir i ekonomske politike sa prioritetima Vlade, proces sprovođenja reformi postaje jasniji. PER sadrži srednjoročne makroekonomske projekcije (uključujući rast BDP-a, inflaciju, trgovinski bilans i promet kapitala), budžetske planove za naredne tri godine i plan za strukturne reforme koji uključuje reforme za jačanje konkurentnosti i poboljšanje uslova za inkluzivni rast i stvaranje radnih mesta.

Za bolju koordinaciju procesa PER-a i praćenje Smernica Evropske komisije, Vlada Kosova je imenovala ministra finansija za nacionalnog koordinatora za PER. Nacionalni koordinator na tehničkom nivou podržali su: Odeljenje za makroekonomsku politiku i međunarodnu finansijsku saradnju u Ministarstvu finansija za deo koji se odnosi na makrofiskalni okvir i Kancelarija za strateško planiranje premijera za deo koji se odnosi na agendu strukturnih reformi.

Struktura i sadržaj PER-a su unapred određeni Smernicama Evropske komisije o PER-u. Program se sastoji od tri glavna poglavlja i uključuje: makroekonomski okvir, fiskalni okvir i prioritete strukturnih reformi za naredne tri godine.

Za program strukturnih reformi imenovani su koordinatori područja kako je navedeno u smernicama EK-a, kao što sledi: Reforma tržišta energetike i transporta; Sektorski razvoj (poljoprivreda, industrija i usluge); Poslovno okruženje i smanjenje neformalne ekonomije; Inovacije, istraživanje i razvoj (IIR) i digitalna ekonomija; Reforme vezane za trgovinu; Obrazovanje i veštine; Zapošljavanje i tržište rada; i Socijalna inkluzija, smanjenje siromaštva i jednake mogućnosti.

Tokom faze planiranja Programa ekonomskih reformi 2019-2021, održani su individualni sastanci sa svim koordinatorima područja u relevantnim ministarstvima, dok su politički sastanci na visokom nivou održani tokom izrade dokumenta, kao i radionice sa predstavnicima ministarstava.

Program ekonomskih reformi 2019-2021 takođe je bio predmet međuministarskih konsultacija, u skladu sa članom 7. Pravilnika o radu Vlade, kao i javnih konsultacija putem elektronske platforme za konsultacije sa organizacijama civilnog društva. Finalizacija dokumenta izvršena je na osnovu doprinosa dobijenih od institucija, civilnog društva i javnosti.

Napredak procesa konsultacija

Konsultacije o izradi PER-a 2019-2021 održavane su od samog početka procesa izrade. KSP je 27. juna pokrenuo proces PER-a 2019-2021 uz učešće organizacija civilnog društva i poslovnog sektora. U septembru/oktobru 2018, KSP je održao pojedinačne sastanke sa relevantnim koordinatorima područja iz resornih ministarstava, dok je tokom izrade dokumenta održano nekoliko sastanaka za pripremu mera PER-a 2019-2021 i njihovo praćenje i izveštavanje tokom oktobra-novembra. Dok je 18. septembra održan sastanak Vlade i Evropske komisije na visokom nivou.

Program ekonomskih reformi je objavljen za konsultacije sa javnošću na elektronskoj platformi za javne konsultacije 18. decembra 2018. godine i bio je otvoren za komentare do 8. januara 2019. godine, u skladu sa Uredbom o minimalnim standardima za javne konsultacije.

Nakon završetka procesa konsultacija, analizirani su svi pristigli doprinosi i na osnovu njih izvršene su neophodne izmene i dopune dokumenta, tako da je konačna verzija dostavljena Vladi na odobrenje, koja se Evropskoj komisiji mora podneti do najkasnije 31. januara 2018.

Metode konsultacije	Metode konsultacije	Broj učesnika/doprinosioca
---------------------	---------------------	----------------------------

1. Objavljivanje na veb/elektronskoj platformi	15 radnih dana	2 doprinosioca
2. Sastanak na visokom nivou između VK, EK i OECD-a	18/09/2018	50 učesnika
3. Zajednički sastanci sa koordinatorima PER-a i resornim ministarstvima: <ul style="list-style-type: none"> • Grupa reformi vezanih za trgovinu; • Sektorski razvoj (poljoprivreda, industrija i usluge); • Grupa za reformu tržišta energetike i transporta; • Grupa za obrazovanje i veštine; • Tržište rada; grupa za socijalnu inkluziju, smanjenje siromaštva i jednake mogućnosti. • Grupa za inovacije, istraživanje i razvoj (IIR) i digitalnu ekonomiju i obrazovanje i veštine 	20. okt– 30. nov.	6 učesnika 9 učesnika 8 učesnika 5 učesnika 6 učesnika 4 učesnika

Rezime doprinosa primljenih tokom procesa konsultacija

Doprinosi za PER 2018-2020 su uglavnom dati tokom radionica održanih sa resornim ministarstvima. Prisutan je i doprinos putem online platforme za konsultacije.

Ostala pitanja

Sve primljene doprinose pregledala je Kancelarija za strateško planiranje pri Kancelariji premijera. Detaljan izveštaj o primljenim komentarima, doprinosiocima i statusu doprinosa prikazan je u Aneksu br. 1 ovog izveštaja.

Naredni koraci

Program ekonomskih reformi 2019-2021 je finalizovan i prosleđen Vladi Kosova na odobrenje

Detaljna tabela sa informacijama za doprinosiocce, obrazloženjima za prihvaćene i odbijene komentare

Program ekonomskih reformi 2019-2021				
<p>Opšti komentari Institut za napredne studije GAP – komentarisao je reformu tržišta energetike i transporta, konkretno meru „Smanjenje potrošnje energije merama energetske efikasnosti“ i Meru 2: Dalji razvoj kapaciteta za proizvodnju energije; Prioritetna oblast br. 2 Sektorski razvoj - (poljoprivreda, industrija i usluge) Meru 5: Povećanje konkurentnosti u prerađivačkoj industriji; Prioritetna oblast 5 Reforme vezane za trgovinu - Meru 14: Olakšavanje trgovine povećanjem isplativosti međunarodnih trgovinskih transakcija; i Prioritetnu oblast # 7: Obrazovanje i veštine. Meru # 16: Povećanje kvaliteta stručnog obrazovanja i osposobljavanja na osnovu zahteva tržišta rada i Meru 17: Pобољшanje kvaliteta i povećanje inkluzije dece u pred-univerzitetsko obrazovanje - ova mera ima za cilj poboljšanje kvaliteta na svim nivoima pred-univerzitetskog obrazovanja i povećanje stope pohađanja na ovom nivou sa posebnim fokusom na predškolsko obrazovanje. Mera se odnosi na smernice politike #.</p> <p>Takođe je dat deo komentara koji se odnosi na međusektorski uticaj na tržište rada i rodna pitanja, gde je zaključeno da nije dato nikakvo objašnjenje o tome kako će se procena rodnog uticaja meriti u datoj oblasti, već je samo pokazan potencijalni pozitivan uticaj na tržište radne snage uopšte.</p> <p>Američka privredna komora – ACC je komentarisao uopšteno kako je dole navedeno i sve su to opšti komentari koji se mogu rešiti u budućnosti. Što se tiče novih predloženih mera od strane ACC-a, nove predložene mere mogu se uzeti u obzir tokom narednog ciklusa PER-a s obzirom da je maksimalni broj mera za PER 20, koji je trenutno postignut.</p>				
	Komentari	Komentare dao:	Status komentara -prihvaćen, delimično prihvaćen, nije prihvaćen.	Komentari (Komentar o delimičnom prihvatanju i neprihvatanju komentara je obavezan)

<p>Prioritetna oblast 1 Reforma tržišta energetike i transporta. Mera 1: Smanjenje potrošnje energije merama energetske efikasnosti</p>	<p>- Dodati kao pokazatelj „Potrošnju električne energije za grejanje u domaćinstvima (kWh/m²)“. Podatke o ovom pokazatelju može prikupiti Agencija za statistiku Kosova kao deo Ankete o budžetu domaćinstava. Ovo je jedan od ključnih pokazatelja koji ukazuje na efekat mera energetske efikasnosti tokom godina.</p>		<p>Nije prihvaćen</p>	<p>Ovaj pokazatelj se može uzeti u obzir naredne godine s obzirom na prirodu aktivnosti PER-a za ovu godinu, jer je naš cilj da se smanji potrošnja energije radi postizanja ciljeva uštede energije od 92 ktoE ili 9% finalne potrošnje električne energije.</p>
<p>Mera #2: Dalji razvoj kapaciteta za proizvodnju energije</p>	<p>Izgradnja nove elektrane na Kosovu će rezultirati povećanjem cena električne energije u zemlji. Ovo je potvrđeno zvaničnim izveštajem RKE-a koji u svom konzervativnom modelu procenjuje da će uticaj izgradnje Kosova e Re na maloprodajne tarife za električnu energiju biti 51,7%. Ovaj izveštaj je dostavljen Skupštini i poslanicima. U našoj analizi, u kojoj smo izgradili model koji uključuje više varijabli, kao što su investicije koje se očekuju u energetske oblasti prema MER- u, ispostavlja se da će uticaj na tarife električne energije biti izraženiji, oko 60,4%⁶⁶. PER 2019-2021 ne pominje potencijalne rizike, odnosno rizik od povećanja tarifa za električnu energiju kao rezultat nove termoelektrane Kosova e Re i uticaj koji će biti posebno izražen kod porodica koje se finansiraju iz programa socijalne pomoći;</p>		<p>Nije prihvaćen</p>	<p>Nije prihvaćen jer odluka o investitoru još nije donesena i SB se povukla iz prvobitnog predloga.</p>

⁶⁶ GAP Institut. Uticaj termoelektrane „Kosova e Re“ na tarife električne energije 2018. Izvor: <https://bit.ly/2uLijzo>

	<p>Ključni pokazatelj učinka „Procenat energije proizvedene iz obnovljivih izvora energije“ sadrži netačne podatke. Kao što možete videti u sledećem pokazatelju, proizvodni kapacitet OIE u 2017. godini iznosio je 76 MW, što znači da čak i da se ovaj kapacitet koristi tokom cele godine, mogao bi proizvesti maksimalno 665 GWh ili 13% ukupne energije za 2017. godinu. Dok se iz izveštaja Regulatorne kancelarije za energiju (RKE) za 2017. godinu podrazumeva da od 77.09 MW neto proizvodnog kapaciteta iz OIE proizvodi 179 GWh što predstavlja 3,4% ukupne proizvodnje električne energije. S obzirom da Energetska strategija Republike Kosovo 2017-2026 određuje cilj učešća OIE u bruto finalnoj potrošnji energije, a ne u proizvodnji energije, taj procenat bi bio niži od 3,4%. Sa druge strane, ako se namerava da se ukupna energija generiše iz različitih sektora i izvora, kao što su gorivo, toplota i električna energija, tabelu treba ispraviti i pojasniti. Iako se, na osnovu jedinice prikazane za ovaj pokazatelj, GWh, podrazumeva da se radi samo o električnoj energiji; Takođe, u opisu iste mere, pogrešno su prikazane brojke koje govore da je iz elektrana proizvedeno 5300 GWh električne energije dok iz OIE-a 179,25 GWh, ukupno 5479,25 GWh. Ukupna proizvodnja iz elektrana i OIE-a u 2017. godini iznosila je 5300 GWh, od čega se iz elektrana proizvodilo 5121 GWh, a iz obnovljivih izvora 179 GWh, - 5300 GWh (videti izveštaj RKE-a za 2017. godinu);</p>	GAP	Nije prihvaćen	<p>Prema MER-u, podaci o ključnom pokazatelju učinka „Procenat energije proizvedene iz obnovljivih izvora energije“ su tačni.</p>
--	--	-----	----------------	---

<p>Nova mera: Razvoj liberalizacije tržišta električne energije</p>	<p>Pored dve predstavljene mere, važno je baviti se i razvojem liberalizacije tržišta električne energije. Iako je Regulatorna kancelarija za energiju (RKE) odobrila mapu puta za liberalizaciju tržišta električne energije, puštanje u pogon TE Kosovo e Re će otežati tu svrhu. Aktivnost 2019: RKE bi trebalo da obezbedi procenu ugovora potpisanog sa ContourGlobal-om, odnosno procenu uticaja ovog projekta na mapu puta za liberalizaciju tržišta energetike, čak i ako su ova dva kompatibilna.</p>			<p>Broj Takođe, u pogledu značaja rešavanja razvoja liberalizacije tržišta električne energije, isto se može predvideti u sledećem ciklusu PER-a.</p>
<p>Prioritetna oblast #2 Sektorski razvoj - (poljoprivreda, industrija i usluge): Mera 5: Povećanje konkurentnosti u prerađivačkoj industriji</p>	<p>Neophodno je da se u 2019. godini kao aktivnost doda studija za procenu uticaja trenutnih ekonomskih područja na promociju proizvodnje, rast zaposlenosti i procenat korišćenja prostora u njima. Štaviše, trebalo bi proceniti koliko je preduzeća otvoreno u tim područjima, i da li su preduzeća koja su se premestila na neke druge lokacije povećala broj radnika ili proizvodnju. Takođe, izveštaj treba da se bavi izazovima svake od ovih ekonomskih zona. Stoga, aktivnost 7) Finansijska podrška za izgradnju fizičke infrastrukture triju ekonomskih zona, odnosno poslovnih parkova (Suva Reka, Vitina i Vučitrn) treba da bude potencijalno odložena do 2020. godine, u zavisnosti od rezultata studije.</p>	<p>GAP</p>	<p>Nije prihvaćen</p>	<p>Nakon odobrenja uspostavljanja ove tri ekonomske zone, studija ne predstavlja reformu</p>
	<p>Ovoj meri se kao aktivnost za 2019. godinu treba dodati „prilagođavanje Zakona o ekonomskim zonama sa pravnim tekovinama EU“ kako je preporučeno u</p>		<p>Prihvaćen</p>	<p>Aktivnost za ovu meru za 2019. godinu „prilagođavanje Zakona o ekonomskim zonama sa pravnim tekovinama EU“ kako je preporučeno u Izveštaju o napretku za</p>

	Izveštaju o napretku za Kosovo 2018. godine ⁶⁷ .			Kosovo 2018. ⁶⁸ -JE PRIHVACENA I BIĆE UKLJUČENA U PER.
Prioritetna oblast #3 Poslovno okruženje i smanjenje neformalne ekonomije: Nova mera - razvoj konkurentnosti	Nova mera: Razvoj konkurentnosti Pored predstavljenih mera, važno je imati dodatne mere za razvoj konkurentnosti koje se takođe pojavljuju kao preporuke iz Izveštaja o napretku za 2018. godinu. Odeljenju za državnu pomoć nedostaju ljudski kapaciteti za istraživanje i donošenje odluka o projektima, grantovima ili subvencijama koje krše Zakon o državnoj pomoći. Sa samo jednim službenikom i direktorom gotovo je nemoguće izvršiti mandat za verifikaciju, reviziju i zabranu mera državne pomoći. Takođe, petočlana Komisija za državnu pomoć, koja je odgovorna za sprovođenje Zakona o državnoj pomoći, još nije imenovana. Nedostatak primene ovog zakonodavstva omogućava nepoštenu konkurenciju na tržištu. Stoga bi aktivnosti za 2019. trebale uključivati povećanje osoblja Kancelarije za državnu pomoć i osnivanje Komisije za državnu pomoć.	GAP	Nije prihvaćen	Broj predloženih mera je maksimalno 20 kako je određeno napomenom iz Smernica EK-a. Međutim, ovaj predlog se može uzeti u obzir za sledeći ciklus, a glavni cilj PER-a je i rešavanje prepreka konkurentnosti.
Prioritetna oblast #5 Reforme vezane za trgovinu: Mera #14: Olakšavanje trgovine povećanjem isplativosti	Ova mera se adekvatno bavi postavljenim pitanjima i odgovorima na preporuke iz ekonomskog i finansijskog dijaloga između EU, Zapadnog Balkana i Turske, ali ti ciljevi bi takođe trebali uključivati mogućnost uspostavljanja mera uzajamnosti kako je navedeno u članu 42. CEFTA-e Sporazuma koji se poklapa sa odlukom Vlade Republike Kosovo br. 01/76 o uvođenju 100% poreza na uvozne	GAP	Nije prihvaćen	Priroda PER-a nije relevantna za ovaj komentar

⁶⁷ Evropska komisija, Izveštaj o Kosovu 2018, strana 65. Izvor: <http://bit.ly/2uZViIP>

⁶⁸ Evropska komisija, Izveštaj o Kosovu 2018, strana 65. Izvor: <http://bit.ly/2uZViIP>

međunarodnih trgovinskih transakcija	proizvode sa poreklom iz Srbije i Bosne i Hercegovine i Odlukom br. 06/82, kojom je prva odluka izmenjena i dopunjena kako bi uključila uvođenje poreza na međunarodno priznate marke proizvoda koji se proizvode u Srbiji i Bosni i Hercegovini			
Prioritetna oblast #7: Obrazovanje i veštine. Mera # 16: Povećanje kvaliteta stručnog obrazovanja i osposobljavanja na osnovu zahteva tržišta rada i Mera 17: Poboljšanje kvaliteta i povećanje inkluzije dece u pred-univerzitetsko obrazovanje - ova mera ima za cilj poboljšanje kvaliteta na svim nivoima pred-univerzitetskog obrazovanja i povećanje stope pohađanja na ovom nivou sa posebnim fokusom na predškolsko obrazovanje. Mera se odnosi	<p>Ove mere su jasne, udeo više dece u predškolskom obrazovanju i izgradnja četiri objekta predškolskih ustanova takođe je podržana budžetskim izdvajanjima za izgradnju dečjih vrtića za 2019., 2020. i 2021., međutim što se tiče kupovine opreme za 10 stručnih škola preko kapitalnih projekata u Nacrtu budžeta za 2019. godinu uključena je samo izgradnja škola i infrastrukturna regulacija postojećih i nije data jasna razlika između nabavke opreme za stručne škole za prioritetne profile. Stoga ovo pitanje treba eksplicitnije razraditi ili ukloniti kao aktivnost.</p> <p>Takođe, prema najnovijem izveštaju o praćenju Instituta GAP, PIPS-a i GJPS-a, sredstva za profile stručnog obrazovanja i obuke obezbeđena su od strane Trezora, a Odeljenje za SOO je saradivalo sa Svetskom bankom, GIZ-om i MF-om kako bi došlo do jedinstvene formule za finansiranje pred-univerzitetskog obrazovanja, koje takođe uključuje SOO, međutim u nacrtu budžeta za 2019. nije predviđen kapitalni projekat u tom smislu. U međuvremenu, u PER-u je predviđena reformulacija ove formule.</p>	GAP	Nije prihvaćen	Ovo je predmet sporazuma sa KfW-om i drugim donatorima.

na smernice politike # 6				
Međusektorski komentari	Sve mere od 14-20 koje se tiču odeljka o uticaju na tržište rada i rodna pitanja ne pružaju nikakvo objašnjenje o tome kako će se procena rodnog uticaja meriti u datoj oblasti, već samo pokazuju potencijalni pozitivan uticaj na tržište rada u celini. Ako se ovo pitanje ne reši, odnosno ako ne sadrži objašnjenje rodnog uticaja, onda ga treba ukloniti iz pododeljka u delu analize trenutnog stanja dotične mere.	GAP	Nije prihvaćen	O ovom odeljku se odlučuje u napomeni Smernica EK-a o pripremi PER-a, čiji je dotični odeljak deo
	<ul style="list-style-type: none"> Prioriteti strukturnih reformi za period 2019-2021 <p>1. „Pristup finansijama više nije glavna prepreka“ (P.51)</p> <p>Američka privredna komora visoko ceni angažman vladajućih institucija u omogućavanju lakšeg pristupa finansijama što je uticalo na pad nominalnih kamatnih stopa na komercijalne zajmove i rezultiralo povoljnijim okruženjem za uspostavljanje, razvoj i širenje preduzeća, između ostalog. Ovo se takođe ogleda u studiji koju je sprovedla Američka privredna komora „Puls privatnog sektora za MAS“ sa uzorkom od 500 preduzeća, sprovedena tokom 2018. godine, koja je pokazala da oko 20% preduzeća smatra pristup finansiranju glavnim izazovom. Međutim, visok nivo od</p>	Američka privredna komora	<p>1. Prihvaćen</p> <p>2. Nije prihvaćen</p> <p>3. Prihvaćen</p> <p>4. Nije prihvaćen</p>	<p>1. Ovo je tačno jer je cilj PER-a da ukloni prepreke za inkluzivni ekonomski rast</p> <p>2. PER ne uzima u obzir odluku van svog područja primene</p> <p>3. Neformalna ekonomija je kvalifikovana kao glavni prioritet, stoga je u PER-u uključena kao jedinstvena mera iz ovog ciklusa.</p> <p>Prema MONT-u, preduzimaju se mere u tom pogledu.</p>

	<p>preko 80% neaktivnih žena na tržištu rada i stopa od samo 12% zaposlenih žena podiže potrebu za detaljnim razmatranjem pitanja žena na tržištu rada. Pored stope zaposlenosti, ispostavlja se da je samo 10% žena u vlasništvu privatnog preduzeća. Na osnovu ovih činjenica, Američka privredna komora procenjuje da se pitanje pristupa žena finansijama treba smatrati glavnim prioritetom jer predstavlja ključnu prepreku inkluzivnom ekonomskom rastu.</p> <p>2. „Poslovno okruženje se snažno poboljšalo, međutim izazovi ostaju.“ (P.52) Izveštaj Svetske banke o lakoći poslovanja za 2019. godinu preporučuje preduzimanje mera i nastavak reformi u tom pogledu. Pokazalo se da je Kosovo izgubilo 4 pozicije u rangiranju, zbog sprovođenja reformi koje su druge države preuzele na osnovu primera Svetske banke. Nizak nivo dijaloga privatnog i javnog sektora koji je Američka privredna komora utvrdila u poslednjih nekoliko godina doprinosi pogoršanju poslovnog okruženja, što se odražava na niske stope stranih direktnih investicija u poslednjih nekoliko godina. Američka privredna komora smatra da je slobodna trgovina važan faktor u omogućavanju ekonomskog rasta kroz povećanu efikasnost i inovativnost, izvozne mogućnosti, kao i kvalitetnije i jeftinije proizvode za potrošače. Stoga postavljanje vancarinskih i tarifnih barijera ne dolazi u obzir i nije u skladu sa obavezama iz sporazuma o slobodnoj trgovini.</p>		<p>5. Nije prihvaćen</p> <p>6. Nije prihvaćen</p>	
--	---	--	---	--

	<p>3. „Procenjuje se da se neformalna ekonomija smanjila, ali i dalje ostaje glavna i važna prepreka.“ (P.52) Na osnovu studija Američke privredne komore o pulsu privatnog sektora i SSP-a, neformalna ekonomija i nelojalna konkurencija predstavljaju ključni problem u razvoju privatnog sektora. Stoga, Američka privredna komora procenjuje da se neformalna ekonomija treba tretirati sa visokim prioritetom kako bi se garantovala poštena konkurencija. Američka privredna komora smatra da je pad neformalne ekonomije sa 43% BDP-a u 2013. na 32% u 2015. pozitivan pokazatelj, međutim, nije zabeleženo nikakvo poboljšanje u poslednjem periodu od 2015. do 2019. godine. Pozitivni efekti koji su generisani u politikama za period 2013-2015. koje su bile uspešne, odražavaju se i u kontinuiranom rastu privatnog sektora, međutim, ove politike su se pokazale neuspešnim u smanjenju stopa neformalnosti u godinama koje dolaze.</p> <p>4. „Slabo sprovođenje ugovora i vladavina prava ostaju glavna prepreka“ (P. 53) Najnovija percepcija Američke privredne komore o korupciji pokazala je da preko 75% preduzeća smatra da je korupcija na Kosovu sistematska, dok su faktori koji omogućavaju korupciju slaba vladavina prava, nedostatak političke volje za borbu protiv korupcije i nedostatak okvira dok preko 50% anketiranih preduzeća veruje da je nivo korupcije ostao isti u odnosu na pre pet godina, dok je samo 15% preduzeća prijavilo slučajeve korupcije nadležnim vlastima. Američka privredna komora</p>			
--	---	--	--	--

	<p>procenjuje da bi efikasno i odgovorno pravosuđe bilo od vitalnog značaja za iskorenjivanje korupcije, dok percepcija korumpiranih pravosudnih institucija uništava poslovno poverenje i obeshrabruje njihovu aktivnu ulogu u prijavljivanju koruptivnih radnji. Američka privredna komora od 2013. godine preko Nacionalnog saveta za ekonomski razvoj podigla je potrebu za izmenama Zakona o javnim nabavkama kako bi se promovisalo uključivanje arbitražnih klauzula u ugovore o javnim nabavkama. U rešavanju ekonomskih pitanja, Američka komora takođe podržava inicijativu ministra finansija, Bedri Hamza, za uspostavljanje Nezavisnog nadzornog odbora za rešavanje pritužbi Poreskoj upravi i carini, što bi značajno smanjilo vreme potrebno za rešavanje sporova i rezultiralo bi većom efikasnošću.</p> <p>5. „U infrastrukturi i dalje je glavna prepreka nedovoljna i neodrživa isporuka električne energije“ (P. 53)</p> <p>Nestabilno snabdevanje električnom energijom tokom godina uzrokovalo je višemilionsku štetu domaćoj industriji i otežalo je jačanje proizvodnog sektora u zemlji. Pored pozitivnih kretanja u poslednjih nekoliko godina u smislu povećanja stabilnosti i predvidljivosti snabdevanja, Kosovo se i dalje suočava sa trenutnom potrebom da stvori nove kapacitete za proizvodnju električne energije. Izgradnja nove elektrane će omogućiti Kosovu da proširi svoje proizvodne kapacitete i time smanji svoju zavisnost od uvoza električne energije.</p>			
--	---	--	--	--

	<p>Postojeće elektrane rade sa veoma starim tehnologijama, dok će se ozbiljniji nedostatak odnositi na energetske krize na Kosovu, i povećati zavisnost od uvoza, čime će podstaći rast cena električne energije. Sa druge strane, Američka komora ceni usvajanje Zakona o energetske efikasnosti, koji predviđa osnivanje Fonda za energetske efikasnosti iz kojeg će javne institucije imati koristi u početku, ali se predviđa da će se proširiti i na privatni sektor u budućnosti. Takođe, uloga Regulatorne kancelarije za energetiku treba da bude procena u smanjenju stopa koje se naplaćuju za električnu energiju za preduzeća, međutim, Kosovo ostaje jedina zemlja u kojoj su stope veće za privatni sektor nego za domaćinstva.</p> <p>6. „Nedostatak veština između obrazovanja/obuke i potreba tržišta rada ostaje glavna prepreka za rast i zapošljavanje“ (strana 53-54)</p> <p>Američka privredna komora navodi da je obrazovnom sistemu na Kosovu potrebna radikalna reforma, uzimajući u obzir najbolje prakse razvijenih zemalja Evropske unije i šire. U tom smislu, Kosovu nedostaje dualni obrazovni sistem koji bi omogućio da se studenti obrazuju teoretski i praktično i to se pokazalo izuzetno uspešnim.</p>			
<p>Američka privredna komora veoma ceni angažman vladajućih institucija u izradi konkretnih mera za ekonomsku reformu u narednim godinama koje su prilično sveobuhvatne. U tom smislu, Američka privredna komora uzima u obzir ograničen broj mera koje treba uključiti u Program ekonomskih reformi za godine 2019-2021, koje se mogu naći u tabelama u daljem tekstu</p>				

<p>Mera #1: Osnaživanje žena preduzetnica kroz olakšavanje pristupa finansijama.</p>	<p>Opis: Ova mera znači da se pristup finansijama smatra važnim pitanjem, a ne glavnom preprekom, jer se problem očigledno i u značajnoj meri odnosi na žene preduzetnice ili žene koje teže preduzetništvu. Žene se suočavaju sa visokim stepenom neaktivnosti i nezaposlenosti, a pristup finansijama je prilično težak, često zbog nedostatka kolateralu između ostalog, pa je stoga važno omogućiti pristup finansijama kako bi se garantovao razvoj svih društvenih slojeva.</p>	<p>Američka privredna komora</p>	<p>- Nije prihvaćen</p>	<p>Maksimalan broj predloženih mera je 20, kako je odlučeno Smernicama EK-a. Međutim, dozvoljeno je da se u ovom dokumentu predloži veći broj mera</p>
<p>Mera #2: Razvoj javno-privatnog dijaloga i obnova funkcionalizacije Nacionalnog saveta za ekonomski razvoj</p>	<p>Opis: Američka privredna komora je svedok značajnog pogoršanja javno-privatnog dijaloga, što je rezultiralo i političkim uplitanjem u ekonomske poslove preduzeća. Ova mera bi služila kao garancija za razvoj dijaloga između javnog i privatnog sektora, kao i za obnovu funkcionalizacije Nacionalnog saveta za ekonomski razvoj, koji čine članovi različitih interesnih grupa, kako bi se omogućile reforme koje su u skladu sa trenutnom potrebom za ukupnim ekonomskim razvojem Kosova, što bi uticalo na i poboljšalo poslovno okruženje.</p>		<p>Nije prihvaćen</p>	
<p>Mera #3 Promovisanje arbitraže kao alternativne metode za rešavanje sporova</p>	<p>Opis: Veliki broj predmeta i vreme potrebno za rešavanje sporova povećavaju potrebu za primenom mere koja dozvoljava alternative. Rešavanje predmeta putem arbitražnih postupaka omogućilo bi brže i efikasnije rešavanje predmeta, čime bi se omogućio jednostavniji rad tužilaca i sudija koji se bave ekonomskim pitanjima. Arbitraža kao alternativni način rešavanja sporova značajno bi smanjila vreme potrebno za rešavanje predmeta i direktno bi povećala efikasnost struktura za vladavinu prava i izvršenje ugovora.</p>			

<p>Mera #4: Razvoj sistema dualnog obrazovanja i Odbora za izradu nastavnog plana i programa:</p>	<p>Nedostaci u potrebnim veštinama između obrazovanja i laboratorijskih ili tržišnih potreba je problem koji treba rešavati odmah jer se odražava u visokim stopama nezaposlenosti, nedostatku ljudskog kapitala itd. Sistem dualnog obrazovanja u nekim državama članicama EU rezultirao je razvojem odgovarajućih profila za tržište rada, a ova mera ima za cilj pokretanje postupaka za razvoj sistema dualnog obrazovanja koji omogućava teorijsku obuku, kao i praktičan rad za studente, a time ispunjava potrebe tržišta rada. U isto vreme, potrebno je uspostaviti Odbor za izradu nastavnog plana i programa koji čine predstavnici obrazovnih institucija, privatnog sektora, kao i vladinih tela, koji bi se direktno bavio tekućim razvojem u različitim ekonomskim sektorima i omogućio akademski razvoj studenata uzimajući u obzir potrebe tržišta rada.</p>		<p>Nije prihvaćen</p>	
---	---	--	-----------------------	--

ANEKS 3: UPOREĐIVANJE SA PRETHODNIM PROGRAMIMA

Dokument	Opis	2016	2017 proj.	2018 proj.	2019 proj.	2020 proj.	2021 proj.
PER 2018	Ukupni prihodi	1,608	1,725	1,829	1,938	2,069	
	Ukupni troškovi	1,672	1,811	2,092	2,183	2,297	
	Tekući troškovi	1,221	1,309	1,386	1,420	1,458	
	Kapitalni troškovi	444	501	694	751	827	
	Primarni bilans	-64	-86	-264	-245	-228	
	<i>Opšti bilans (prema fiskalnom pravilu)</i>	<i>-54</i>	<i>-96</i>	<i>-122</i>	<i>-109</i>	<i>-70</i>	
	BDP	6,070	6,345	6,737	7,132	7624	
	Opšti deficit kao % BDP-a	-0.90%	-1.50%	-1.80%	-1.50%	-1.0%	
	Bankarski bilans kao % BDP-a	3.50%	4.50%	4.50%	4.50%	4.4%	
Tekući troškovi kao % BDP-a	20.20%	20.90%	20.80%	20.20%	19.4%		
PER 2019	Ukupni prihodi	1,608	1,684	1,817	1,949	2,026	2,141
	Ukupni troškovi	1,672	1,766	2,104	2,365	2,426	2,487
	Tekući troškovi	1,221	1,282	1,386	1,567	1,584	1,624
	Kapitalni troškovi	444	468	694	770	813	835
	Primarni bilans	-64	-82	-287	-416	-400	-346
	<i>Opšti bilans (prema fiskalnom pravilu)</i>	<i>-54</i>	<i>-55</i>	<i>-122</i>	<i>-145</i>	<i>-107</i>	<i>-151</i>
	BDP	6,070	6,414	6,761	7,123	7,529	7,961
	Opšti deficit kao % BDP-a	-0.90%	-0.86%	-1.83%	-2.04%	-1.43%	-1.90%
	Bankarski bilans kao % BDP-a	3.50%	4.55%	4.72%	4.55%	4.50%	3.36%
Tekući troškovi kao % BDP-a	20.20%	19.99%	20.50%	22.01%	21.04%	20.39%	
Razlika	Ukupni prihodi	0.0%	-2.4%	-0.7%	0.6%	-2.1%	
	Ukupni troškovi	0.0%	-2.5%	0.6%	8.3%	5.6%	
	Tekući troškovi	0.0%	-2.0%	0.0%	10.4%	8.6%	
	Kapitalni troškovi	0.0%	-6.7%	0.0%	2.5%	-1.7%	
	Primarni bilans	0.0%	-4.6%	8.7%	69.7%	75.3%	
	<i>Opšti bilans (prema fiskalnom pravilu)</i>	<i>0.0%</i>	<i>-42.6%</i>	<i>-0.2%</i>	<i>33.2%</i>	<i>53.4%</i>	
	BDP	0.0%	1.1%	0.4%	-0.1%	-1.2%	
	Opšti deficit kao % BDP-a	0.0%	-42.7%	1.4%	35.9%	42.6%	
	Bankarski bilans kao % BDP-a	0.0%	1.0%	5.0%	1.2%	2.3%	
Tekući troškovi kao % BDP-a	0.0%	-4.3%	-1.4%	8.9%	8.4%		

ANEKS 4 KLAUZULA INVESTICIJA

Kutija2. Klauzula Investicija

U 2012 godini, kao deo tadašnjeg programa sa Međunarodnim Monetarnim Fondom (MMF), Skupština Kosova je usvojila izmene i dopune Zakona o upravljanju javnim finansijama i odgovornosti, uključujući i fiskalno pravilo. Između ostalog, ovo podrazumeva godišnje ograničenje primarnog deficita na maksimalno 2% bruto domaćeg proizvoda (BDP), ne uzimajući u obzir kapacitet Vlade da obezbedi više strana finansiranja za kapitalne projekte od javnog značaja.

Ujedno, Vlada Kosova je identifikovala potrebu za dodatnim prostorom za finansiranje velikih kapitalnih projekata u 2015 i počela pregovore za treći program MMF-a, koji, između ostalog, bi omogućilo opuštanje fiskalnog pravila. Drugim rečima, za velike kapitalne projekte od strateškog značaja, Vlada će moći da se zaduži preko fiskalnog pravila od 2% na period od 10 godina, sa glavnim zahtevom da ne prelazi 30% od ukupnog duga zemlje. Ovo će obezbediti mogućnost da bi Vlada Kosova imala dodatni fiskalni prostor od oko 1.8% nad 2% , utvrđenim fiskalnim pravilom. U stvari, to je poznato kao "izmena klauzule za investicije", koji je prikazao usvajanje neophodnih zakonodavnih izmena od strane Skupštine u januaru 2016god.

Vlada Kosova ostaje posvećena da na uravnotežen način uključi u budžetski proces kapitalne projekte sprovedene kroz "klauzulu za investicije", tako da analiziranje finansiranja tih projekata je zasnovano na analizi dugoročne održivosti javnog duga.

Drugi predviđeni uslov u odredbama klauzule za investicije je da Ministarstvo finansija pripremi dva puta godišnje narativni izveštaj za sprovođenje projekata u okviru ove odredbe. Poslednji izveštaj pripremljen na ovaj instrument obuhvatilo sedam projekata, dok pripremljen izveštaj na kraju 2019 godine će sadržati sledeća 21 projekata koji su deo tabele budžeta za 2019 god. Treba napomenuti da uključivanje projekata u investicionoj klauzuli se ostvaruje na osnovu koje koliko projekat ima dospeće za sprovođenje u 2019god.

Kao što je navedeno, klauzula za investicije obuhvata 21 projekata koji su navedeni u sledećoj tabeli:

1. **Rehabilitacija železničke linije 10** – sprovodna institucija za ovaj projekat je javno preduzeće "Infrakos" Priština. Ukupni trošak projekta očekuje se da bude oko 194.5 miliona evra. EBRD i EIB, finansiraju pola projekta, a Evropska unija drugu polovinu projekta. Finansijski sporazumi sa EBRD i EIB su potpisani i ratifikovani. Što se tiče doprinosa EU, prvi sporazum o grantu je već ratifikovan i potpisivanje drugog sporazuma se očekuje početkom decembra 2018. Radovi očekuje se da počnu početkom sledeće godine, jer tenderisanje za prvu fazu projekta je već završeno.
2. **Rehabilitacija Ibar-Lepenac** – sprovodna institucija za ovaj projekat je javno preduzeće "Ibar Lepenac" i procena troškova projekta je 25 miliona evra. Finansijski sporazum je ratifikovan 2017 godine, a sprovođenje projekta je planirano u 2018.
3. **Rehabilitacija regionalnih puteva** – sprovodna institucija za ovaj projekat je Ministarstvo za infrastrukturu. Finansijski sporazum je na snazi, a projekat ima vrednost od oko 29 miliona evra, uz finansiranje od strane EBRD. Radovi na terenu trebalo bi da počnu početkom 2019.
4. **Izgradnja autoputa N9 Priština - Peć (SEETO Route 6A) segment Kijevo -Klina do sela Zahać**– sprovodna institucija za ovaj projekat je Ministarstvo za infrastrukturu. Trošak projekta

je 193 miliona evra. Sporazum o kreditu sa EBRD je potpisan 2017 godine a sa EIB u 2018. Radovi se očekuje da počnu u proleće 2019.

5. **Zapošljavanje i konkurentnost** – sprovodna institucija za ovaj projekat je Ministarstvo trgovine i industrije i Ministarstvo rada i socijalne zaštite. Projekat je finansiran od strane Svetske banke i sprovođenje se očekuje u 2018.
6. **Dodatno finansiranje za Projekat poljoprivrede i ruralnog razvoja** – Sporazum za ovaj projekat je potpisan sa Međunarodnom agencijom za razvoj - Svetskom bankom u 2017, i ratifikovan je u Skupštini. Procenjeni trošak ovog projekta je 20.8 miliona evra, a sprovođenje je planirano za 2018.
7. **Tretiranje otpadnih voda u Prištini (Izgradnja postrojenja za tretman otpadnih voda u regionu Prištine)** - Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja je sprovodna institucija ovog projekta. Finansiranje projekta biće obezbeđeno putem okvirnog sporazuma između Vlade Republike Kosova i Vlade Republike Francuske, koji je ratifikovan u 2017. Na osnovu sporazuma, projekat ima vrednost 86 miliona evra.
8. **Izgradnja okružnice u Prištini** – sprovodna instituciju za ovaj projekat je Opština Priština. Projekat je u procesu procene od strane banaka, EBRD i EIB. Sporazum o finansiranju očekuje se da bude potpisan u 2019god, a grubi radovi se očekuje da počnu tokom poslednjeg kvartala 2019 ili početkom 2020.godine.
9. **Izgradnja postrojenja za tretiranje otpadnih voda u Mitrovici i Gnjilanu** – regionalne kompanije voda Mitrovice i Gnjilana su sprovodne institucije za ovaj projekat. Finansijski sporazumi će biti potpisani u 2019 sa EBRD i EIB za 50% finansiranja, dok 50% očekuje se da će se finansirati sa grantom od Investicionog okvira Istočnog Balkana (WBIF). Nakon ratifikacije sporazuma, sprovođenje će početi u poslednjem kvartalu 2019 ili početkom 2020 godine.
10. **Projekat za tretiranje otpadnih voda u opštini Podujevo** - Opština Podujevo je sprovodna institucija ovog projekta. Sporazum o finansiranju je potpisan sa UniCredit Bank Austria AG, u ime Ministarstva finansija Austrije. Nakon ratifikacije sporazuma - koji je u procesu– sprovođenje će početi početkom 2019.
11. **Izgradnja šema za vodosnabdevanje u opštini Uroševac**- Opština Uroševac je sprovodna institucija za ovaj projekat. Sporazum o finansiranju će biti potpisan u 2018 sa Raiffeisen Bank International, u ime Ministarstva finansija Austrije. Nakon ratifikacije sporazuma, sprovođenje će početi u prvoj polovini 2019.
12. **Izgradnja šeme za vodosnabdevanje u opštini Istok** - Opština Istok je sprovodna institucija za ovaj projekat. Sporazum o finansiranju će biti potpisan u 2018, sa UniCredit Bank Austria AG, u ime Ministarstva finansija Austrije. Nakon ratifikacije sporazuma, sprovođenje će početi u prvoj polovini 2019.
13. **Projekat za tretiranje otpadnih voda u opštini Štimlje** - opština Štimlje je sprovodna institucija za ovaj projekat. Sporazum o finansiranju će biti potpisan u 2018, sa UniCredit Bank Austria AG, u ime Ministarstva finansija Austrije. Nakon ratifikacije sporazuma, sprovođenje će početi u prvoj polovini 2019.
14. **Izgradnja sistema za vodovod za opštinu Gračanica** - Opština Gračanica je sprovodna institucija za ovaj projekat. Sporazum o finansiranju će biti potpisan tokom 2018 sa Unicredit Bank Austria AG, u ime Ministarstva finansija Austrije. Nakon ratifikacije sporazuma, sprovođenje će početi u prvoj polovini 2019.

15. **Projekat katastra nepokretne imovine i prostorne infrastrukture (REGIP)** – sprovodna institucija ovog projekta je Katastarska agencija Kosova. Procena ukupnog troška projekta je 16.5 miliona američkih dolara. Sporazum o finansiranju (SF) između Vlade Kosova i Međunarodne asocijacije za razvoj (IDA WB) je u procesu pregovora i očekuje se da će biti potpisan u 2018, međutim, sprovođenje projekta se očekuje da počne 2019 nakon ratifikacije finansijskog sporazuma.
16. **Projekat za jačanje finansijskog sektora (PJFS)** – sprovodna institucija za ovaj projekat je Kosovski fond za kreditne garancije (KFKG). Cilj ovog projekta je da poboljša pristup finansijama za mala i srednja preduzeća. Procena ukupnog troška projekta procenjuje da bude 20 miliona evra. Projekat je u fazi izrade i očekuje se da će se pregovarati u 2019.
17. **Projekat transporta i bezbednosti u saobraćaju** -Sistem kontrole će obavljati složeno izvršenje zadataka saobraćaja sa Fiksnim sprovodnim stanicama, stanicama za sprovođenje mobilne telefonije, oprema sprovođenja mobilne telefonije, jedinice sprovođenja mobilne telefonije i jedinice pokretne opreme. Projekat je odobren od strane Nacionalnog komiteta za investicije (NKI) koji će se finansirati u okviru Sporazuma između Vlade Republike Kosova i Vlade Mađarske o uspostavljanju Okvirnog programa za finansijsku saradnju (Zakon br. 05 / L-153). Projekat je u fazi izradi od strane Ministarstva za infrastrukturu kao sprovodna agencija.
18. **Zamena azbestnih cevi u opštini Đakovica** - zamena azbestnih cevi za snabdevanje vodom materijal od cementa, koji su postavljeni pre 55 godina, u gradu Đakovici. Ova investicija će ispuniti potrebu da podrži snabdevanje pijaćom vodom iz vodovoda za narednih 30 godina. Agencija za sprovođenje je Opština Đakovica. Projekat je odobren od strane Nacionalnog komiteta za investicije (NKI) koji će se finansirati u okviru Sporazuma između Vlade Republike Kosova i Vlade Mađarske o uspostavljanju Okvirnog programa za finansijsku saradnju (Zakon br. 05 /L-153). Pregovori Sporazuma o finansiranju podležu procedurama iz Zakona br. 05/L-153.
19. **Postrojenje tretiranja otpadnih voda u opštini Uroševac** - projektovanje, izgradnja i održavanje sistema prikupljanja (postrojenja za tretiranje otpadnih voda) u opštini Uroševac. Ovaj projekat će sprovoditi opština Uroševac. Projekat je odobren od strane Nacionalnog komiteta za investicije (NKI) koji će se finansirati u okviru Sporazuma između Vlade Republike Kosova i Vlade Mađarske o uspostavljanju Okvirnog programa za finansijsku saradnju (Zakon br.05/L-153). Pregovori Sporazuma o finansiranju podležu procedurama iz Zakona br. 05/L-153.
20. **Kanalizacijski sistem u opštini Dečani**-Zona 1: Kanalizacioni sistem za selo Strelc. Zona 2: Kanalizacioni sistem za selo Dubovik i deo sela Isnić. Zona 3: Kanalisanje sela Lebuša, Isnić i Prapaćan. Ovaj projekat će sprovoditi opština Dečane. Projekat je odobren od strane Nacionalnog komiteta za investicije (NKI) koji će se finansirati u okviru Sporazuma između Vlade Republike Kosova i Vlade Mađarske o uspostavljanju Okvirnog programa za finansijsku saradnju (Zakon br.05/L-153). Pregovori Sporazuma o finansiranju podležu procedurama iz Zakona br. 05/L-153.
21. **Rezervoar pijaće vode u selu Vrbovac/Opština Glogovac** - Izgradnja slivova za pijaću vodu/iz vodovoda u selu Vrbovac, koji će obezbediti snabdevanje vodom za piće u Glogovcu. Ovaj projekat će sprovoditi Opština Glogovac. Projekat je odobren od strane Nacionalnog komiteta za investicije (NKI) koji će se finansirati u okviru Sporazuma između Vlade Republike Kosova i Vlade Mađarske o uspostavljanju Okvirnog programa za finansijsku saradnju (Zakon br.05/L-153). Pregovori Sporazuma o finansiranju podleže procedurama Zakona br. 05/L-153.

ANEKS 5: LISTA KLJUČNIH INDIKATORA UČINKA

Reformska mera #1: Smanjenje potrošnje električne energije putem mera energetske efikasnosti							
INDIKATOR: Potrošnja energije i intenzitet BDP-a							
Jedinica	Toe						
Mjera						Cilj	
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
0.049	0.048					0.043	
INDIKATOR: Potrošnja energije za radnike-toe/zaposlene							
Jedinica	Ktoe						
Mjera						Cilj	
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
8.32	8.12	8.26				7.93	
INDIKATOR: Ostvareni tehnički i komercijalni gubici (%)							
Jedinica	GWH						
Mjera						Cilj	
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
26.6%	24.5%	24.0 %	22.7%	21.4%	20.1%	18.9%	
Reformska mera #2: Dalji razvoj proizvodnih kapaciteta energije							
INDIKATOR: Postotak energije koja se proizvodi od obnovljivih izvora energije							
Jedinica	GWH						
Mjera						Cilj	
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
18.5%	18.8%	18.4%	21.3%			25%	
INDIKATOR: Nivo izdavanja CO2							
Jedinica	Ton						
Mjera						Cilj	
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
7.18	6.68	7	6.68			6.00	
INDIKATOR: Kapacitet proizvodnje od OIE							
Jedinica	GWH						
Mjera						Cilj	
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
0	27	76	349	425	470	565	
Reformska mera #3: Strukturalne promene u sektoru agro-prerade							
INDIKATOR: Postotak dodatne vrednosti/u godini(%)							
Jedinica							
Mjera						Cilj	
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
	30.90	34.43	38.29	44.49	49.90	52.43	
INDIKATOR: Broj novih mesta							
Jedinica	No						
Mjera						Cilj	
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
	1,047	1,503	1,579	2,000	2,160	2,400	
Reformska mera #4: Konsolidacija i popis poljoprivrednog zemljišta							
INDIKATORI:							
Jedinica	Ha						Cilj
Godina	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Konsolidacija poljoprivrednog zemljišta	5277				25		5302

Registracija konsolidovanog zemljišta u registru prava na nepokretnu imovinu	8616					8641		8641
Reformska mera #5: Povećanje konkurentnosti u proizvodnoj industriji								
INDIKATOR:	Učešće prerađivačke industrije u opštem izvozu, učešće prerađivačke industrije u ukupnom BDP-u i trend izvoza za sektore uključene u meri							
Jedinica	Brojevi u %							Cilj
Godine	2014	2015	2016	2017				2021
Učešće prerađivačke industrije u opštem izvozu	67.58%	66.13%	55.23%	55.83%				62%
Udeo Prerađivačke industrije u ukupnom BDP-u	10.34%	10.78%	10.49%	11.47%				12%
Trend izvoza u prerađivačkoj industriji	(8.65%)	(2.76%)	(6.70%)	18.45%				2 % increase planned
Reformska mera #6: Podizanje konkurentnosti u sektoru turizma i hotelijerstva								
INDIKATOR:								
Jedinica	Broj							Cilj
Godine	2015	2016	2017	2018	2019	2020		2021
Br. zapošljavanja u sektoru turizma	19.800	21.300	23.800	25.000	27.000	29.000		32.025
Br. ukupnih noćenja	202,041	193,996	192,847	200.000	220.300	250.701		290.000
Br. priliva stranaca	79.238	83.710	86.032	92.000	100.000	108.000		120.440
Reformska mera #7: Usvajanje politike zasnovane na podacima i adresiranje administrativnih opterećenja								
INDIKATOR:	% pojednostavljenih dozvola i licenci, spojenih ili ukinutih							
Jedinica	%							
Vrednost							Cilj	
2015	2016	2017	2018	2019	2020		2021	
			0	0	0		10%	
Reformska mera #8: Obezbeđivanje imovinskih prava adresiranjem neformalnosti u sektoru nepokretne imovine								
INDIKATOR:	Povećanje % u zahtevima u kancelarijama javnih beležnika za rešavanje starih predmeta nasleđivanja							
Jedinica	%							
Vrednost							Cilj	
2015	2016	2017	2018	2019	2020		2021	
				20%	30%		50%	
INDIKATOR: Broj zahteva za formalizaciju neformalnih transakcija godišnje od strane AKUVI-a								
Jedinica	No							
Vrednost							Cilj	
2015	2016	2017	2018	2019	2020		2021	
			0	1000	2000		3000	
INDIKATOR: % ažuriranja zastarelih katastarskih podataka vezanih za vlasništvo u geoportalu Kosovske agencije za katastar.								
Jedinica	%							
Vrednost							Cilj	
2015	2016	2017	2018	2019	2020		2021	
			0	10%	20%		30%	
Reformska mera #9: Povećanje efikasnosti u pravosuđu u rešavanju slučajeva								
INDIKATOR:	Smanjenje starih slučajeva							

Jedinica	%					Cilj
Vrednost						2021
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
			7%	10%	20%	30%
INDIKATOR: Potpuna funkcionalizacija SMIL-a						
Jedinica	%					Cilj
Vrednost						2021
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
			24%	60%	80%	100%
Reformska mera #10: Opsta reforma inspekcija						
INDIKATOR: Broj adresiranih/tretiranih žalbi potrošača						
Jedinica	%					Cilj
Vrednost						2021
2017	2018	2019	2020	2022	2023	2021
92	144	200	300	400	450	350

Reformska mera #11: Smanjenje informalne ekonomije						
INDIKATOR: Smanjenje poreskih jaza (PPK, PDV, PLP)%						
Jedinica	Izračuna se na osnovu exante procene, ali u prosjeku iu skladu sa međunarodnim standardima između 0.02% i 1% BDP-a ili u vrijednosti koji je za Kosovo od 14-60 ml eura. Efekat se ostvaruje za više od 50% u prvoj godini, a ostatak u naredne dvije godine.					
Vrednost						Cilj
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
				50%	70%	100%
INDIKATOR: Smanjenje informalne ekonomije						
Jedinica	Izračunava se na osnovu ex-ante procene, ali u prosjeku iu skladu sa međunarodnim standardima između 0.04-2.28% BDP-a. Efekat se realizuje za više od 50% u prvoj godini, a ostatak u naredne dvije godine.					
Vrednost						Cilj
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
				50%	70%	100%
Reformska mera #12: Poboljšanje okruženja za inovacije i preduzetništvo						
INDIKATOR: Broj MSP i početnih Start – Up biznisa i podržanih NVO						
Jedinica	Br.					Cilj
Vrednost						2021
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
			200	150	200	220
Reformska mera #13: Proširenje odgovarajuće infrastrukture IKT mreža i usluga za društveno-ekonomski razvoj						
INDIKATOR: Broj katastarskih zona pokrivenih širokopoljnom fiksnom infrastrukturom						
Jedinica	Broj					Cilj
Vrednosti						2021
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
			37	90	140	190
INDIKATOR: Broj javnih institucija sa širokopoljnom pristupom Internetu putem Programa KODE						

Jedinica	Broj					
Vrednosti						Cilj
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
			43	100	130	155
INDIKATOR: Broj obučeni za digitalnu ekonomiju						
Jedinica	Broj					
Vrednosti						Cilj
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
		0	0	400	800	1200
Reformska mera 14: Olakšanje trgovine putem povećanja efikasnosti za troškove međunarodnih trgovinskih transakcija						
INDIKATOR: Vreme carinjenja kod Uvoza/Izvoza						
Jedinica / Čas	Vreme carinjenja u časovima (Vreme je izneto samo kao prosečno vreme carinjenja)					
Vrednosti						Cilj
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Imp.	2.44	2.32	2.22	2.15	2.10	2.00
Exp.	1.39	1.80	1.30	1.20	1.15	1.10
INDIKATOR: Smanjenje tarifa, plaćanja i licenci za Uvoz/Izvoz						
Jedinica	Pc					
Vrednosti						Cilj
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Tarife i plaćanja			352	345	335	320
Licence			63	60	55	50
INDIKATOR: Broj autorizacije za AEO						
Jedinica	Pc					
Vrednost						Cilj
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
			0	3	6	9
Reformska mera #15: Dalji razvoj infrastrukture kvaliteta i jačanje uloge organa za nadzor tržišta sa fokusom na građevinske proizvode						
INDIKATOR: Trgovinski bilans građevinskih proizvoda						
Jedinica	Euro					
Vrednost						Cilj
Godina	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Izvoz	30,796,534	40,561,415	51,500,000	63,500,000	76,000,000	90,000,000
Uvoz	239,749,337	273,410,628	283,500,000	271,500,000	260,000,000	245,000,000
Trgovinski bilans	(208,952,803)	(232,849,213)	(232,000,000)	(208,000,000)	(184,000,000)	(155,000,000)
Reformska mera #16: Povećanje kvaliteta stručnog obrazovanja i osposobljavanja na osnovu zahteva tržišta rada						
INDIKATOR: Broj integriranih kurikuluma u SOO školama						
Jedinica	Br.					
Vrednost						Cilj
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
	20	4	0	100	26	150
INDIKATOR: Obučeni nastavnici za novi kurikulum SOO-a						

Jedinica	Br.					
Vrednost						Cilj
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
0	0	40	40	50	100	230
Reformna mera #17: Pобољшanje kvaliteta i povećanje uključivanja dece u pred-univerzitetsko obrazovanje						
INDIKATOR: Označite jedinicu za merenje pokazatelja						
Jedinica	%					
Vrednost						Cilj
	16/17	17/18	18/19	19/20	20/21	2021/2022
3-5 godina	33,9	36,0	38,0	40,0	42,0	44,0
5 godina	87,6	92,4	94,0	96,0	98,0	100
INDIKATOR: Broj obučениh nastavnika za sprovođenje novog kurikuluma i drugih programa						
Jedinica	Označite jedinicu za merenje pokazatelja					
Vrednost						Cilj
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
0	4500	9300	5412	6000	5500	6000
INDIKATOR: Rezultati postignuća na PISA međunarodnom testu						
Jedinica	Označite jedinicu za merenje pokazatelja					
Vrednost						Cilj
Rezultat postignuća	2015	2018	2021	2024		2021
Čitanje	347	400+	430+	460+		430+
Nauka	378	400+	430+	460+		430+
Matematika	362	400+	430+	460+		430+
Reformna mera #18: Reforma u visokom obrazovanju						
INDIKATOR: ODNOS PROFESOR-STUDENT						
Jedinica						
Vrednost						Cilj
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
0	1,67	1,57	1,47	1,37	1,30	1,29
INDIKATOR: Povećanje broja mobilnosti/stipendija u međunarodnim programima						
Jedinica						
Vrednost						Cilj
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
0	98	142	220	230	240	250
Reformna mera #19: Povećati pristup mladih ljudi i žena na tržište rada kroz pružanje kvalitetnih usluga zapošljavanja, aktivnih mera zapošljavanja i preduzetništva						
INDIKATORI				Osnovni pokazatelj 2017	Ciljani rezultat 2020	Ciljani rezultat 2022
Stopa zaposlenosti				29.8%	31.6%	33.6%
Broj mladih koji imaju koristi od MATR				3328	3727	4025
Broj žena koje imaju koristi od MATR				3022	3384	3654
Reformna mera #20: Pобољшanje zdravstvenih i socijalnih usluga						
INDIKATORI				Osnovni pokazatelj (2016)	Ciljani rezultat (2020)	Ciljani rezultat (2021)
Doprinosi prikupljeni od svih zaposlenih u javnim institucijama				0%	100%	100%
Građani koji nemaju pristup osnovnim zdravstvenim uslugama iz ekonomskih razloga				18%	12%	under 5%
Kardiohirurške zdravstvene usluge za lečene pacijente				50%	70% e	90%

